

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

is bvhistoriske Udvalg

FOLK I ÅRHUS

FOLK I ÅRHUS
VED TAGE KÅARSTED

Udgivet af
ÅRHUS BYHISTORISKE UDVALG
Universitetsforlaget i Århus . 1987

OMSLAG:

Brand- og bygningsinspektør E. Springborg var omkring århundredeskiftet en af byens mest kendte skikkelser. Til jubilerende brandmænd brugte han at uddele et billede af sig selv med en påskrevet hilsen indkopieret. Omslagsbilledet er et af disse.

TITELVIGNET:

Århus bys segl.
Tegning af E. Rondahl efter
en original fra 1421.

Billedredaktion og tekster:
Finn H. Lauridsen

© Tage Kaarsted

ISBN 87-504-05381

Aarhus Stiftsbogtrykkerie

Indhold

I	<i>Handelsmænd</i>	
	Købmand S. Chr. Wærum (1842-1910)	15
	Købmand Christian Lottrup (1857-1908)	21
	Skibsfører Niels Sørensen (1829-1919)	34
	Købmand M.P. Drescher (1869-1944)	37
II	<i>Bygmestre</i>	
	Entreprenør Hans Jensen (1841-1924)	45
	Ingeniør C.A.R. Bech (1847-1928)	54
III	<i>Industri og håndværk</i>	
	Fabrikant H. Vestesen (1860-1943)	61
	Fabrikant Carl H. Sørensen (1868-1937)	71
	Bogtrykker Marius Geertsen (1863-1931)	74
	Snedkermester Peder K. Petersen (1860-1937)	82
	Direktør Helge Weldingh (f. 1906)	85
IV	<i>Fra de slesvigske krige</i>	
	Træskohandler Jørgen Jacobsen (1825-1915)	107
	Brandinspektør E.L.F. Springborg (1848-1927)	110
V	<i>Soldater</i>	
	Kaptajn Jes Peter Jessen (1859-1934)	121
	Stabssergent Niels Pedersen (1853-1938)	127
	Oversergent Jens Frederik Bernickow (1861-1943)	131
VI	<i>Politikere</i>	
	Residerende kapellan N. Johan Laursen (1855-1930)	139
	Borgmester E.C.L. Drechsel (1858-1932)	147
	Sognerådsformand Peder K. Sørensen (1861-1942)	154

VII	<i>Fra kulturlivet</i>	
	Forfatteren K.G. Brøndsted (1851-1945)	161
	Overlæge Christian Weis (1850-1916)	171
	Grosserer L. Hammerich (1859-1931)	176
	Museumsdirektør Peter Holm (1873-1950)	184
VIII	<i>Bestillingsmænd</i>	
	Overtoldbetjent Carl Christensen (1861-1941)	193
	Telegraformand Johan Henrik Hoppe (1878-1957)	195
IX	<i>Lovens håndhævere</i>	
	Byfoged Chr. M. Jespersen (1852-1914)	201
	Overpolitibetjent Lorentz Frederik Chirholm (1882-1961)	205

Forord

Ved udgivelsen af denne bog vil Byhistorisk Udvalg gerne bringe Hendes Majestæt Dronningen og Ordenskansleren Hans kongelige Højhed Prinsen vor ærbødige tak for tilladelse til at offentliggøre de på de følgende sider aftrykte levnedbeskrivelser, der beror i Ordenskapitlet på Amalienborg.

Takkes skal også De kongelige Ordeners historiograf, professor, dr.phil. Tage Kaarsted, som har udvalgt biografierne og besørget udgivelsen af dem.

Århus, september 1987

Byhistorisk Udvalg

Indledning

Som det fremgår af forordet, stammer de her gengivne selvbiografier fra Ordenskapitlets samlinger, hvortil de er indgået på grund af den pligt, dekorerede siden 1808 har haft til at forfatte en levnedsbeskrivelse. Der skal derfor gives en kort skildring af baggrunden herfor.

Indtil 1808 kunne fortjente mænd af Kongen blive optaget i *Elefantordenen*, kaldet »blå ridder« efter det blå bånd med en elefant, ridderne bar over venstre skulder, eller i *Dannebrogordenen*, kaldet »hvid ridder« efter det hvide bånd med røde kanter, i hvilket ridderne over højre skulder bar ordenstegnet. Det var kun fyrstelige og adelige, som kunne optages i de to ordener. Deres våbenskjolde blev ophængt i Ridderkappellet på Frederiksborg Slot, en skik, der stadig holdes i hævd for danske Riddere af Elefanten og Storkors af Dannebrog.

Den franske revolution og Napoleonskrigene, der vendte op og ned på så meget, hidførte også en reformering og demokratisering af ordensvæsenet. Således oprettede Napoleon I i 1802 *Æreslegionen* inddelt i grader. Med den som forbillede besluttede Frederik VI sig for i 1808 at ændre vort ordensvæsen. Elefantordenen fik lov at bestå, som den var, og er i realiteten forbeholdt medlemmer af det danske kongehus og fremmede statsoverhoveder. Kun femten borgerlige er i tidens løb optaget i Elefantordenen, blandt dem A.S. Ørsted (1847), J.B.S. Estrup (1878), H.N. Andersen (1919) og Niels Bohr (1947).

Derimod reformeredes Dannebrogordenen, idet Kongen ønskede at kunne »belønne sande fortjenester, hos hvem de end findes«. Derfor inddeltes Dannebrogordenen i grader: Ridder (i 1952 delt i to grader), Kommandør (i 1864 delt i to grader) og Storkors. Kongens hensigt understregedes yderligere ved, at der tillige indstiftedes et Dannebrogsmændenes Hæderstegn i sølv for dem »der ved klog og redelig stræben for brødres vel og ved ædel dåd, i en engere (dvs. snæver) kreds har gavnet fædrelandet«. Ridder blev man derimod, hvis man med datidens sprogbrug havde arbejdet for »alment held«, dvs. for en

bredere, sædvanligvis landsomfattende kreds. Sådant blev det også, men med den tilføjelse, at Dannebrogsmændenes Hæderstegn i moderne jargon fortrinsvis gaves til mænd fra de lavere sociale statuslag: fiskere, redningsmænd, sognefogeder, underofficerer osv. Eksempelvis blev snurrevådets opfinder, fisker Jens Væver i 1912 Dannebrogsmænd, skønt hans opfindelse vel må siges at være en indretning til fremme af »alment held«. Med den stigende demokratisering følte denne sondring urimelig, og i 1952 afskaffedes Dannebrogsmændenes Hæderstegn. Det skal anføres, at dette i perioden 1812-1952 også blev givet til Ridder af Dannebrog, som efter deres første dekorerings havde gjort sig fortjent til yderligere påskønnelse. Først i 1951 fik kvinder adgang til at blive dekoreret med Dannebrogordenen.

Ved enevældens afskaffelse i 1848 forbeholdt Kong Fredrik VII sig, at ordensvæsenet skulle være et kongeligt prerogativ, således at Kongen kunne dekorere, hvem han ville. Praksis var og forblev dog, at indstillinger om dekorerings passerede et regeringskontor, før de nåede Kongen. Indstillinger om dekorerings fremkommer f.eks. fra en erhvervsorganisation, en forenings bestyrelse eller chefen for et forvaltningsområde. En indstilling sendes til departementschefen i det ministerium, hvorunder den pågældendes virke hører. Dekorerings med høje grader nævnes på ministermøde. Departementschefen drøfter derpå indstillingen med kabinetssekretæren, som forelægger sagen for Kongen eller den regerende Dronning, der så træffer den endelige afgørelse. Uden indstilling dekorerer i praksis alene hoffets personale.

Som det også vil fremgå af de i denne bog gengivne levnedbeskrivelser, begyndte man – bortset fra de »rene« Dannebrogsmænd – som Ridder af Dannebrog, efter et vist ikke fastlagt åremål kunne man som nævnt yderligere få Dannebrogsmændenes Hæderstegn (siden 1952 vil man blive Ridder af første grad), Kommandør (indtil 1952 benævnt Kommandør af anden grad), og i sjældne tilfælde Kommandør af første grad og endelig uhyre sjældent Storkors. Ordenstegnet er i alle tilfælde et emailleret malteserkors i forskellig udførelse og størrelse alt efter graden og båret i hvidt bånd med røde kanter. Dannebrogsmænd og Ridder bar (og bærer) dekorationen i knaphullet, Kommandører i bånd om halsen og Storkors i skærf over skulderen. Ordenstegnet skal ved død tilbageleveres til Ordenskapitlet.

Ved Dannebrogordenens omformning i 1808 bestemte Kongen, at enhver Ridder til Ordenskapitlet skulle indsende en levnedberetning. Til at påse dette oprettedes et embede som de kongelige ordeners

historiograf – altid beklædt med en professionel historiker; den mest navnkundige indehaver af posten – fra 1897 til 1921 – er uden tvivl, kulturhistorikeren, professor, dr. phil Troels-Lund. Ulykkeligvis gik alle levnedbeskrivelser tabt ved Christiansborgs brand i 1884. Men siden er der oparbejdet en samling på ca. 35.000 biografier. Samlingen øges hvert år med ca. 400 levnedbeskrivelser. Først fra 1904 fik Dannebrogsmænd pligt til at indgive levnedbeskrivelser, og fra 1911 pålagdes det dem, der avancerede inden for Dannebrogordenen, at affatte en supplementsbiografi.

Det skal yderligere anføres, at fra 1981 opfordres også modtagere af fortjenstmedaljen og den kongelige belønningsmedalje til at indsende en levnedbeskrivelse til ordenshistoriografen.

Tilgængeligheden bestemmes af hver enkelt forfatter ved afleveringen. Hvis en levnedbeskrivelse ikke er klausuleret, træffer ordenshistoriografen afgørelse m.h.t. adgang eventuelt efter at have indhentet efterslægtens samtykke. Normalt håndhæves en 50 års grænse, dvs. at nyere levnedbeskrivelser naturligvis er utilgængelige.

Levnedberetningerne er vidt forskellige i omfang og kvalitet. Samlingerne rækker fra lidet interessante selvbiografier med én sides tørre data til hundreder af sider med detaljerede historiske værdifulde oplysninger. På Ordenskapitlets foranledning har ordenshistoriografen med familiens samtykke udgivet Undervisningsminister M.R. Hartlings erindringer (1977) og Etatsråd Holger Hammerich: Mit Levnetsløb (1980) samt Georg Brandes: Levned (1981). Tillige udkom i 1986 under titlen »Hædersmænd« 45 Dannebrogsmænds levendsskildringer.

De her gengivne levnedberetninger er ganske typiske med hensyn til længde og indhold. En spredning i tid er tilstræbt, således at beretningerne rækker fra ca. 1850 til ca. 1970. Tillige er forskellige erhverv, samfundslag og bydele søgt repræsenteret. Beretningerne rummer naturligvis oplysninger om Århus by, dens institutioner og dens udvikling; men først og fremmest kaster de lys over nogle mennesker, der har levet og virket i byen ofte i årtier. Ikke alt er dog Århushistorie. En del af forfatterne er født og opvokset andre steder og må derfor skrive også om andre forhold. Levnedsskildringerne beretter om disse århusianeres opvækst, uddannelse og oplevelser, de fortæller om, hvad der formede dem. Det er historien om den gode borger. Alle beretningerne

er nøgterne, saglige og troværdige og bliver på den måde et bidrag også til byens historie.

Ved udgivelsen er der foretaget en nænsom redigering. Alle teksterne er normaliseret til moderne retskrivning. Derudover er stavfejl rettet, og manglende tegn er sat. Derimod er tekstens form respekteret. I en enkelt levnedbeskrivelse – overbetjent L.F. Chirholms – er navnene på nogle personer udeladt af diskretionshensyn. Da denne biografi er af relativ nyere dato, er familiens samtykke til offentliggørelse indhentet. Direktør Helge Weldings levnedbeskrivelse trykkes med hans tilladelse. Hvor udgiveren har skønnet det hensigtsmæssigt at tilføje en forklarende oplysning, er denne anbragt i firkantet parentes.

Efter hver biografi er den pågældende dekorering(er) opgivet med de gængse forkortelser: DM = Dannebrogsmænd, R = Ridder af Dannebrog og K = Kommandør.

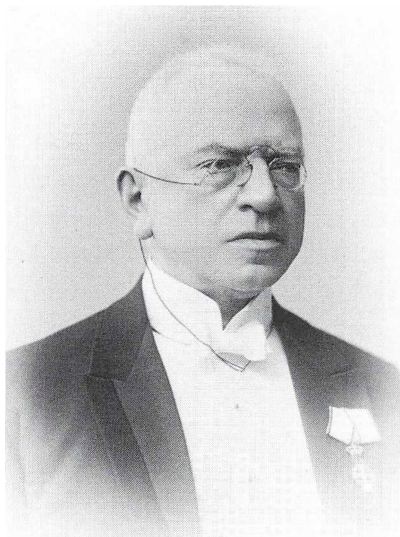
Tage Kaarsted

I. Handelsmænd

Købmand S. Chr. Wærum (1842-1910)

Underskrevne købmand i Århus Søren Christian Wærum tillader mig herved at give den til de Kongelige Ordners historiograf forlangte meddelelse om mit levnedsløbs vigtigste begivenheder, men denne meddelelse kan ikke blive af stor interesse, da jeg har levet hele min tid i Århus og ikke i min ungdom har taget synderlig del i det offentlige liv, vel nærmest fordi den mand, som jeg har arbejdet sammen med, nemlig købmand Hans Broge, tog del deri i så høj grad, at der ingen tid blev for mig til at træde frem for offentligheden og heller ingen grund. Interesse for by og lands ve og vel har jeg dog aldrig manglet, og den store virksomhed, som Broge i mange år udfoldede, medførte, at jeg hyppig blev medarbejder og derved kom i berøring med de fleste ledende mænd her.

Jeg er født i Århus den 18. februar 1842, kom i skole (Lindhards Institut), da jeg var 7 år gammel og forlod denne allerede i en alder af

S. Chr. Wærum, R 1.9.1906. Det er blevet sagt, at antagelsen af Wærum var den bedste handel, Hans Broge gjorde hele sit liv. De arbejdede sammen i hele 49 år, fra 1859 til Broges død 1908. Fra 1884 var Wærum kompagnon. Han var medlem af Århus byråd 1891-1902.

Foto i Ordenskapitlet.

13 1/2 år, 1/2 år før min konfirmation. Grunden dertil var, at der tilbød sig en plads for mig, som min fader syntes, jeg ikke skulle sig nej til, og dette har jeg heller ikke senere haft grund til at fortryde. Denne plads var hos mægler Friis, som havde mange forretninger for Broge, og derved lærte denne mig at kende; da jeg havde været hos mægleren i tre år, opfordrede Broge mig til at tage plads hos sig, hvilket jeg gjorde og har så siden uafbrudt virket sammen med ham og i de mange år oplevet både gode og onde tider, men heldigvis dog flest af de gode og ikke ret mange af de onde.

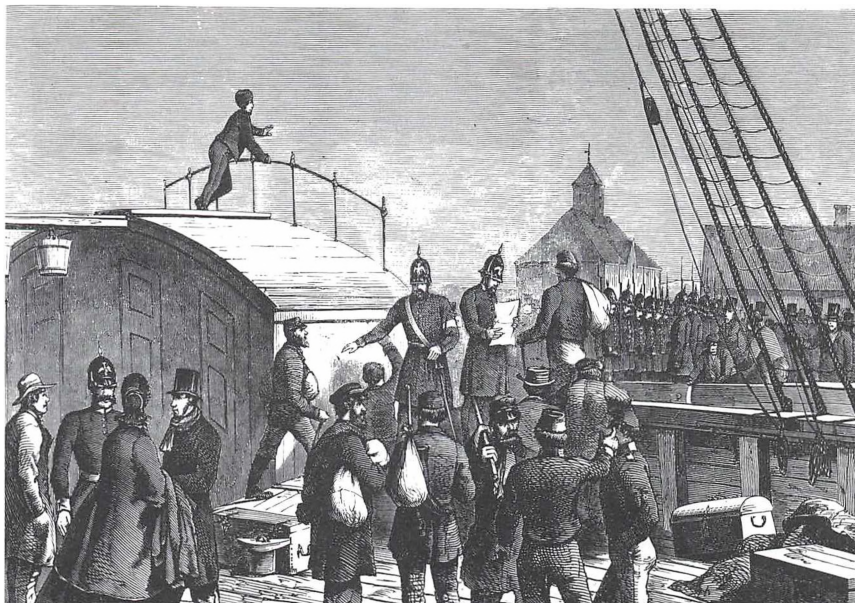
Efter nogle års arbejde hos Broge fik jeg som så mange unge mennesker lyst til at komme videre ud i verden, men Broge gjorde mig da tilbud om så stor en andel i forretningens udbytte, at jeg ikke syntes, jeg kunne forsvare at afslå det. Først mange år efter, da Broges nu afdøde søn kom hjem fra udlandet og skulle optages som kompagnon i forretningen, blev jeg også officielt optaget i firmaet.

Da jeg var barn, havde Århus kun 6 à 7000 indbyggere, og jeg tror nok, at jeg vidste, hvem der boede i hvert eneste hus, selv om jeg ikke kendte alle personlig. Det er derfor en ganske væsentlig forandring og udvikling, som er sket her i min tid. -

Accisen [told på varer, der bragtes til byen] eksisterede dengang, og toldbetjente var posterede ved byens porte for at opkræve afgift af alt, hvad der indførtes fra landet. Når vi skulle have korn til møllen, som lå lige uden for grænsen, måtte vi have en seddel fra toldboden for at få melet toldfrit tilbage. Den nyere tid fik dog hurtig denne toldgrænse til at falde.

Jeg har oplevet to fjendtlige okkupationer af vor by og mindes tydeligt, hvorledes slesvig-holstenerne i 1848 lejrede sig i halm på gaderne, ligesom også preussernes indtog og ophold i 1849. Rytterfægtningen ved Århus i dette år og det indtryk, som denne gjorde i byen, står klart for mig. Under den langvarige okkupation i 1864 var byens borgere ligesom i første krig tvungne til at sørge for en ordnet levering af proviant, fourage m.m. og for en ordnet præstation af de kørsler, som fjenden rekvirerede, alt for at undgå flere voldsomheder end nødvendigt, og derved fik mange af byens borgere et stort arbejde; jeg fik også gennem Broge min rigelige del. Efter krigen måtte jeg sammen med nuværende justitsråd Ryberg i Nationalbankens filial her fungere som sekretær for den komité, der ordnede fordelingen af krigsskadeserstatningen i Århus amt.

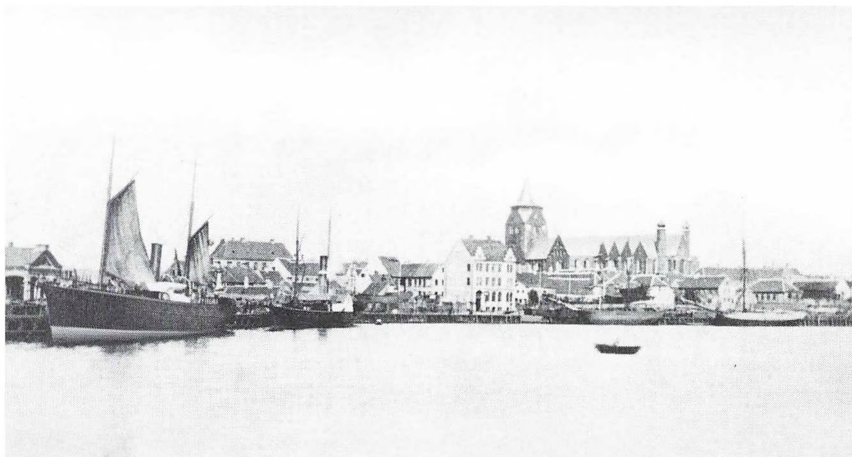
Den store koleraepidemi i Århus samme år som i København, så

Korsørdampskibets ankomst til Århus under våbenhvilen. 12. maj-25. juni var der våbenhvile i den dansk-tyske krig 1864. Maleren Carl Neumann har her i Illustreret Tidende for 5. juni 1864 efter en skitse af Århuskollegaen Fr. Visby skildret en situation, hvor de ankommende passagerer får deres pas kontrolleret af en prøjsisk patrulje. I baggrunden lodshuset. På havnen var fjendtlige soldater i øvrigt beskæftiget med at fiske "torsk og flynder, hvilke mange af prøjserne jo ikke tidligere har kendt", skrev B. i teksten til billedet.

vidt jeg erindrer i 1853, står også klart for mig. Folk havde ikke tidligere på så nært hold været vidne til, at venner og bekendte, som de havde set friske og raske dagen forud, pludselig gik bort, og der var stor ængstelse i byen, men heldigvis var der samtidig modige mænd, som ikke var bange for at tage fat og ved siden af lægerne arbejdede for at søge at bekæmpe sygdommen med de midler, som man dengang kendte.

Når jeg tænker på, hvad jeg har oplevet i handelsverdenen ud over det daglige, så er noget af det første den store handelskrise i 1857, da mangfoldige store og ansete handelshuse rundt omkring ramlede sammen. København og Hamborg blev stærkt medtagne, og da vor by var i nær forbindelse med disse, kunne det ikke undgås, at krisen mærkedes alvorligt her, og mange købmænd fik sådanne stød derved, at de aldrig forvandt det. - Det var året før, jeg kom til Broge. Han blev ikke stærkt berørt deraf.

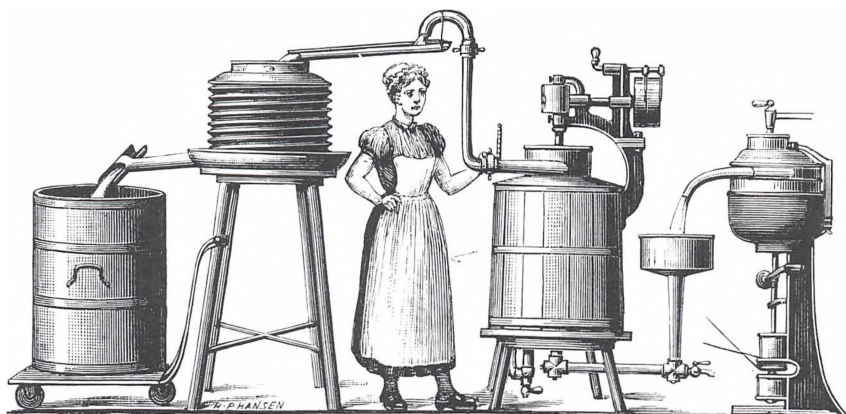
Århus havn, bassin 1, 1866. Bassinet, den første udvidelse af den gamle åhavn, blev anlagt i sidste halvdel af 1840'erne og først i 1850'erne. T.v. Københavnsbåden "Århus" og postdamperen "Freyr" (med hvid hjulkasse).

Århus kommunes biblioteker, Lokalhistorisk samling.

Af lysere ting mindes jeg, at vi efter opdagelsen af guldminerne i Australien udførte en hel del havre dertil, alt med sejlskibe. Det var efter forholdene store partier, og det varede nogle år, men måtte jo holde op, så snart man i Australien fik tid til at begynde på en smule landbrug.

Den første udførsel af levende kvæg fra Østjylland til Storbritannien blev iværksat af vort firma, idet vi udskibede 5 damperladninger med omtrent 250 stude hver til London, hvor de solgtes af handelshuset Fr. & A. Delcomyn. - Efter den tid gik udførselen af levende kreaturer til England og Skotland regelmæssigt, indtil indførselen blev forbudt i disse lande.

Den store udvikling af smørproduktionen her hjemme har jeg også været vidne til. Da jeg kom i forretningen hos Broge, var der så godt som kun tale om sommersmør, hvoraf en del, det såkaldte herregårdsmør, pakkedes på hver af de større gårde, medens bøndermørret kom ind i bøtter fra de mindre gårde og husmændene og pakkedes i fustager af købmændene i byerne. Dette bøndermør var altid betydeligt mindre værd end herregårdsmørret. Vintersmør kendtes næsten ikke, kun enkelte større gårde leverede lidt og da i regelen af dårlig kvalitet, fordi der alle vegne fodredes meget dårligt om vinteren. Broge har været en af dem, der arbejdede ivrigt for smørproduktionens forbedring, og jeg

En af Hans Broges hovedbedrifter på mejeribrugets område var en højnelse af smørrets kvalitet. Det skete gennem en bestandig understregning af hygiejnens betydning og af nødvendigheden for anvendelse af al den nye teknik, der bød sig til. Her ses et apparat for pasteurisering og afkøling af fløde - centrifugen til højre, dernæst selve pasteuriseringsdelen fulgt af afkølingen og endelig udløbet.

Efter Landmandsbogen II (1895).

har haft rig lejlighed til at se, hvorledes den er gået frem, først ved at landmændene lærte at fodre bedre, og mejskerne lærte at behandle mælken og smørret omhyggeligt, dernæst ved at mejerierne blev bedre indrettede, afkøling om sommeren indført o.s.v. - Af bøndermør fremkom der ikke mere, efterhånden som fællesmejerierne opstod. Nu har disse næsten overalt udviklet sig til andelsmejerier, som både vinter og sommer omdanner det meste af landets mælk til smør af en sådan kvalitet, at det overalt i verden anerkendes som første klasse. - Det må håbes, at landmændene vil forstå at holde det på højden.

For kommunikationernes vedkommende har jeg set en stor udvikling. Under første krig og flere år efter kom en mængde varer fra Hamborg med store fragtvogne, som kørte med læs på indtil 12000 pund, og vi fik i mange år smør med fragtvogne fra byer omkring i Jylland. Først efterhånden afløstes disse af jernbanerne. Dampskibene var også ukendte her hjemme for den almindelige trafik på den tid, når undtages en lille passagerdamper en gang ugentlig til København og senere også til Kiel. Alt fragtgods eller så godt som alt måtte sendes med sejlskibe, og da disses ankomst var usikker, måtte købmændene forsyne sig ganske anderledes, end det blev nødvendigt senere, da dampskibene trådte i fragtfartens tjeneste. Telegrafien kendtes heller ikke her dengang, og postgangen var langsom. En af de større køb-

mænd her skal have fået sine vigtigere meddelelser fra Hamborg ved ridende stafet, som havde heste stående parat på en mængde mellemstationer. Dette var dog noget før den tid, da jeg havde med handelen at gøre. - Jernbaner og dampskibe, telegraf og telefon bragte efterhånden en udvikling, som ingen forud havde tænkt sig.

Jeg har måske talt for meget om handelen. Nu skal jeg tilføje, at jeg har været medlem af Århus Byråd i 12 år indtil nytår 1903, og i den tid har jeg jo været med til forskellige betydelige sagers ordning. En af dem, som jeg længst vil erindre, er Århus bys køb af Marselisborg, hvor jeg var med hos ejeren, minister Ingerslev i København, sammen med borgmesteren og overretssagfører Kier. Jeg nedskrev kontrakten i ministerens bopæl efter hans diktat, og den indeholdt bl.a. den passus, at kommunen straks skulle overtage 120 tdr. land, som lå nærmest byen, medens resten, omtrent 1030 tdr. land, først skulle overtages efter ministerens død. Dette var lørdag eftermiddag kl. 1, og to dage derefter, mandag aften kl. 9, døde ministeren, uagtet han ved handelens afslutning var frisk og rask. - Følgen af dette pludselige dødsfald var, at Århus by måtte overtage Marselisborg langt tidligere end påregnet.

Nogen tid efter min udtrædelse af byrådet valgtes jeg af dette til medlem af overformynderiets lånebestyrelse for Århus amt, og i marts 1904 blev jeg af finansministeren valgt til medlem af overskatterådet for Århus amt. Ellers har jeg nu ingen offentlige hverv.

Jeg blev gift i en sen alder, 57 år, med Margrethe Platou, datter af tidligere bankkasserer P. ved Nationalbankens filial i Flensborg. -

Efter ønske vedlægges mit fotografi. -

Århus, den 12. oktbr. 1906

Ærbødigst
S. Chr. Wærum

R. 1.9.1906.

[Biograferet i Borgere i byens råd. Medlemmer af Aarhus bys borgerrepræsentation og byråd 1838-1968. Red. af Ole Degn og Vagn Dybdahl (1968)]

Købmand Christian Lottrup (1857-1908)

Købmand Ole Christian Ingvard Lottrup er født den 1. december 1857 i Århus i ejendommen Frederiksgade nr. 70, hvor min fader dengang drev købmandshandel. Mine forældre er købmand Jørgen Schødtz Lottrup, søn af kancelliråd Lottrup af Holmgaard ved Viborg, og min moder Laura, født i Århus, datter af købmand Hans Gjeding, en meget anset og højagtet mand i Århus. Mine indtryk fra min første barndom har altid været lyse og glade, og havde mine 2 søstre og jeg et lysende eksempel for øje i dette lykkelige samliv, som vore forældre førte.

En købmandsforretning i Århus i årene om ved 1860/70 var hovedsagelig grundet på køb af bondens produkter og salg af al slags urtekram og isenkram til ham igen, og var der hver torvedag og markedsdage stort rykind af bønderne, og kunne der være en 60 à 70 vogne i gården en sådan dag. Ved deres ankomst i købmandsgården trakteredes mændene med en dram, Ratafia [rømlikør], brændevin eller mjød, og konerne fik alle en kop kaffe med wienerbrød til. En sådan dag gav altid travlhed i huset, og da torvedagen var her om lørdagen, som også var udset til hovedrengøringsdag for hele huset, står den dag mig som en ubehagelig dag, da man ikke vidste, hvor man skulle være. Som en slags gengæld for den traktering hos købmanden kom bønderne fra landet om sommeren med gaver af blomster og frugt og ved juletid et stort rundt rugsigtebrød, af sidstnævnte kunne vi få en 30-40 stk. hver jul.

Da banenettet begyndte at komme omkring Århus, flyttede handelen ud ved stationerne, og storhandlen blev i byen. Nu findes der så godt som ingen købmænd, som bønderne kører i gårde hos, der er nu forsamlingsbygning og landmandshoteller, hvor der betales for opstaldning af heste og vogn. Jeg erindrer, at da banen i september 1862 blev åbnet til Randers, tog mine forældre med toget til den nærmeste

station Brabrand, og kørte vor wienvogn, hvor jeg som 5 års dreng havde plads på bukken hos kusken, ud for at hente dem hjem.

Da min bedstefader købmand Hans Gjeding havde fejret sit 50 årige jubilæum som købmand i Århus, overdrog han forretningen til sin svigersøn min fader købmand J.S. Lottrup, og flyttede da mine forældre ned i den gamle købmandsgård på Mejlgade, min moders hjem, hvor det tidligere alt var en glæde for os børn at komme ned. Min bedstefader havde ved flid, stor sparsommelighed og energi samlet sig en efter den tid stor formue. Han efterlod sig en ca. 160.000 rigsdaler til deling mellem hans 4 døtre. Mine bedsteforældres hjem var et meget velstående hjem. De havde 3 stadsstuer, der kun brugtes ved selskabelige lejligheder, som just ikke var mange, og som regel altid aftenselskaber, ved hvilke lejligheder der serveredes, når gæsterne kom, med the og småkager. Noget senere blev der til damerne ombudt en bakke med mange forskellige slags syltetøjer, som stod på fine glasasetter, men midt på bakken stod en fint sleben pokal med koldt vand og theskeer i. De forskellige personer spiste ofte med samme ske og tog fra asietten til munden. Kl. 9 eller senere spistes der til aften, som regel meget rørig kraftig, tung mad: først varm skinke med gemyser, derefter varm stegt gås, and eller flæskesteg med rødkål og brunede kartofler, dessert, svesketærte eller lagkage, hjemmebagte kræmmerhuse med flødeskum eller goderåd [en slags vafler] var også yndede desserter fra den tid. Foruden de 3 omtalte stuer, som var holdt møblerede i Frederik den Sjettes stil, var der et kontor og opholdsstue for hele familien. Væggene og bjælkeloftet var panelede og alle ensfarvede rødt malet i olie; på længdevæggen var der en alkove og ved siden af samme et engelsk slagur i kinesisk kasse, som altid har vakt min opmærksomhed, i en niche et stort egetræs chatol, en mahogni canapé med slagbord foran, en lille ståpult og flere stole; sådan var det værelse, hvor familien spiste alle måltider og opholdt sig, når de ikke var udendørs. Fra denne stue, hvis vinduer vendte til gården, førte en dør ud til butikken, og var der selvfølgelig en glastrude eller stort rundt kighul, for at man kunne se ud, om det var husets folk, der kom, eller kunder.

Butikken lå fjernt fra gaden og gadedøren, og skulle man gennem flere gange og afsatser, inden man nåede til "Helligdommen", som var tillukket ud til butiksstuen eller køllestuen [hvor maltkøllen stod], men på markedsdage hævdes skodderne op under loftet. I butiksstuen var fyrstedet til en stor maltkølle, og var det vinteropholdssted for gårdens

Chr. Lottrup, R 16.1.1901. Billedet synes optaget ved et af de hestevæddeløb, der nu og da afholdtes på interimistiske baner i byens udkant eller udenfor. Der anes et hestehoved i rosetten på venstre revers. Lottrup var medlem af Århus byråd fra 1897 til sin død 1908.

Århus kommunes biblioteker, Lokalhistorisk samling.

tjenestefolk, som man alle havde på kost; det var et varmt rum om vinteren, der blev kun fyret med store favnstykker bølgebrænde, og der gik meget til af det i årets løb. Min bedstefader var den første tid sammen med hans eneste broder om forretningen, men senere købte de en ejendom på den anden side af gaden, hvor broderen flyttede over. Brødrene delte bønderne, som var deres kunder, imellem sig, og det fandt bønderne sig den gang ganske roligt i.

Som eneste dattersøn var jeg selvfølgelig min bedstefaders yndling, og skulle jeg hver dag spadsere en tur på dampskibsbroen med ham, som dengang var hovedpromenaden, og der mødtes købmændene for

at tale sammen om handel og vandel. Fra 1864 erindrer jeg tydelig den første invasion af tyskerne - en søndag morgen fortalte min fader, at nu var tyskerne ude ved Marselisborg, og de kom snart ind i byen. Moder gav ordre til, at alle gardiner i huset skulle nedrulles, da det hørte sig til, at man med sorg skulle modtage en fjende; det skete også. Men jeg gik ud i vor entré og stak hovedet ud ved siden af gardinet, fik mit ønske opfyldt og så de tre østrigske husarer, som blev sendt gennem Århus for at rekognoscere. De kom i flyvende fart gennem Mejlgade, så skoene slog gnister mod stenbroen. Senere fik vi mange tyskere at se af alle mulige våbenarter; vi børn var jo af og til noget ængstelige, når vi hørte gennem vore tjenestefolk: ”I aften skal byen plyndres”, og det stod selvfølgelig for os som rædsel.

I 1864 blev den gamle gård nedrevet, og en ny moderne købmandsgård opført. Samme år begyndte jeg min skolegang hos Jomfru Fejlberg; man kendte ikke dengang til skolehygiejne, vi sad omkring nogle store flade borde ved høje lange almindelige bænke med vore ben daskende i luften. Den ene klasse var i Jomfruens dagligstue, den anden i hendes soveværelse; vi var en ca. 30 drenge. Fra denne skole gik jeg over i Latinskolens forberedelsesskole ved overlærer Arntzen, som var en god lille skole på en ca. 16 elever; blandt lærerne fungerede nuværende oberst Steenstrup, dengang prem.lt., samt alterdegnen ved Domkirken kammerråd Madsen. I august 1868 kom jeg ind i Latin- og realskolens 1.klasse, just som rektor Ingerslev var død, og skolen lededes da af professor Cl.Funch, der afløstes af rektor Lund. Jeg gik gennem realklasserne, var ikke nogen flittig elev, men var der kun meget få af lærerne, der hos drengene kunne opvække læselysten, da mange var meget gamle.

Jeg havde altid haft lyst til at komme til handelen, og min fader havde talt med købmand Otto Mønsted om at få mig anbragt i lære hos ham, som han også havde lovet, og nogle dage før påskeferien 1874 kom der bud, om jeg ville tiltræde straks hellere i dag end i morgen; det havde været meningen, at jeg skulle have taget min realafgangseksamen til juli, men Otto Mønsted brød sig ikke derom, men ønskede mig straks; og begyndte jeg den 11. april 1874 som lærling i hans forretning.

Otto Mønsteds forretning var den gang en almindelig grossistforretning i korn, foderstoffer og smør og var de to første år, jeg var der, en filial-forretning af firmaet Halberstadt og Mannheimer i København. Firmaet i København delte avancen med Mønsted, men havde Mønsted selvfølgelig store fordele ved altid at kunne trække veksler på

Her er familierne Lottrup og Stampe (fra klædefabrikken i Fiskergade) samlet en sommerdag foran lysthuset i haven til Mejlgade 52. Chr. Lottrup står til venstre, i midten faderen, J.S. Lottrup, og til højre Niels Stampe. Det var J.S. Lottrups svigerfar Hans Gjeding, der til sin købmandshandel havde indrettet et brændevinsbrænderi. For Lottrup, der havde overtaget virksomheden i 1860'erne, gik det sidstnævnte så godt, at han nedlagde købmandshandelen for udelukkende at hellige sig brænderiet, som han udvidede ganske betydeligt.

Århus kommunes biblioteker, Lokalhistorisk samling.

firmaet i København. Vi var kun 4 personer på kontoret: en bogholder og kasserer, en korn- og smørmand samt to lærlinge. Vi sad i et kontor i konsul Mørks ejendom på Vestergade i Århus ud til gården, hvor der lige var plads til en firemands pult; indenfor havde Otto Mønsted sit kontor. På den anden side kontordøren var køkkendøren. Mønsteds havde ingen børn og havde som tyende kun en enepige og en forholdsvis beskedne lejlighed, når man tænker på, under hvilke forhold han nu lever. Dengang var Hans Broge Mønsteds svigerfader for at betegne, at Mønsted var hørende til Århus' gamle handelsstand ved familie; nu siger man først Otto Mønsted, en svigersøn af Hans Broge. Otto Mønsted var og er en usædvanlig dygtig købmand med energi og mod, og trods alt lykkedes det ham ved udholdenhed og energi at

gennemføre sine store merkantile planer, og navnlig med margarinen. I 1878 begyndte han på butterine, som senere kaldtes margarine; det kneb meget med at fremskaffe et spiseligt produkt, men til sidst lykkedes det, men dog ikke uden store pengeofre, som få mænd vistnok havde holdt ud til så længe som Mønsted, som dog, dengang han forsøgte med margarinen, var i besiddelse af en kapital tjent ved egen hjælp. Jeg var glad ved at have været i forretningen, men var det dog ofte meget vanskeligt at gøre manden tilpas, men blev der i den fastsatte tid, de to sidste år som kommis, og forlod Otto Mønsteds forretning foråret 1879, da jeg gik ind for at aftjene min værnepligt som menig ved 20. bataljons 3.kompagni nr. 481.

Min soldatertid har været mig en glæde og for mig en udmærket legemlig udvikling, ligesom man derved lærer at omgås folk af alle samfundslag, som kommer en til nytte hele livet igennem. Gid mine tre sønner alle må komme til at tjene deres konge ved at aftjene deres værnepligt som virkelige soldater i hæren, dermed mener jeg ikke ved Intendanturkorpset. Jeg stod mig udmærket godt med mine kammerater, underofficerer så vel som officerer og havde under hele min tjenestetid ikke et vranget ord med nogen. Jeg ønskede fuldt ud at gøre min pligt med alt, men anså det for mig at være en straf at blive udtaget til underkorporal, og da der var nok det år, der meldte sig frivilligt, slap jeg derfor og blev hjempermitteret i oktober 1879.

Tog til København og gennemgik et kursus på Winens Handelsinstitut og tog afgangseksamen derfra med 1.karakter. Vi læste handels- og vekselret med afd. borgmester Kattrup, en meget elskværdig mand, og ved eksamen i disse fag var nuværende birkedommer Sylow censor, og har altid senere i livet været glad ved at træffe disse tvende dygtige mænd.

15. juni 1880 gik turen med 20.bataljon til lejren ved Hald - en dejlig sommerferie. Under lejrøvelsen var jeg ansat som bataljonsordonans, ekstraskriver og postmester for 3.bataljon; det var en udmærket dejlig tur, som aldrig glemmes. Oberst Caspar Schøller var bataljonschef, en udmærket behagelig mand. Hjemkommen fra lejren ved Hald tog jeg med en slægtning den 1.august en rejse på 6 uger til Norge og glædede mig over første gang at se den norske fjeldnatur.

Hjemkommen derfra drog jeg til udlandet for som købmand at søge mig uddannet i de fremmede sprog samt kundskab til de større handelspladser. I Hamborg opholdt jeg mig fra oktober 1880 til juni 1882, først i en agenturforretning hos hr. Theodor Ulex, senere hos kaffefir-

maet Ollendorff & Welmeyer. Alt fra Århus kendte jeg huset Pontoppidan, og hos vor gode danske ven, generalkonsul Pontoppidan nød jeg megen gæstfrihed og venskab, og har siden den tid stået på en meget venskabelig fod med denne familie. Generalkonsulen besøgte mig hvert år i mit hjem og gav mig interesse for flere af de sager, som han lagde for med herhjemme.

I juni 1882 tog jeg med direkte damper fra Århus til Newcastle for at tiltræde et engagement ved firmaet Jacobsen & Steenberg i Leith. Hr. Jacobsen var dansk vicekonsul, som efter hans død i 1882 gik over til hr. Steenberg. Skønt sommerdag var overfarten temmelig hård, men levende last - alt fedekreaturer, stude m.m. til det engelske marked - er jo ingen god last - men indkom der den dag, vi kom til Newcastle, ca. en halv snes danske dampere, alle fuldt lastede med fedekreaturer, en udmærket eksport for landet, og gav det megen fortjeneste til danske kreaturkommissionærer i Newcastle, som den gang var rige folk, men som også brugte, hvad de tjente. Livet i Newcastle tiltalte mig ikke og var glad efter nogle dages ophold der at kunne drage til Skotland og tage ophold i den vidunderskønne by Edinburgh, som er en af de smukkeste beliggende byer, jeg har set. Under mit ophold i Leith fra juni 1882 til februar 1883 boede jeg oppe i Edinburgh i huset hos en prægtig mand, en mr. Thompson, York Place. Han var enkemand, men havde to døtre, der førte hus for ham. Familien havde kendt til megen velstand, men var det gået tilbage for dem, og havde rige venner købt det gamle hus med indbo og skænket det til den ældste datter, som så for at få noget ind tog mod boarders [pensionærer].

Jeg var glad ved de nye forhold og kom hurtigt ind i sproget, men var der ikke meget i forretningen, noget kommission på Danmark, Færøerne og Island. Fra Hamborg havde jeg anbefaling til tvende skotske familier: Boyds, printers & publishers [trykkeri og forlag] samt Mr. Adams, woolbroker og merchant [uld en gros], som afgav al den omgang, jeg ønskede, da der både i den ældre og yngre generation var fra 16 til 20 søskende, noget som i Skotland ikke er ualmindeligt. Jeg var flere landture til nabobyerne og oppe i højlandene, som minder noget om Norge. I februar 1883 tog jeg ned til London, hvor jeg forblev til sommeren 1885. Jeg havde der fået ansættelse hos et stort kolonialhus i Mincing Lane ved navn M. R. Meyer & Co., hvis specialiteter var kaffe, the, krydderier og sydfrugter. Oprindeligt var firmaet dansk, og dets første indehaver mr. Meyer var dansk; han var død ca. 2 år, førend jeg kom, og ejedes firmaet af en ung dansk hr. Berg, som havde Brdr.

Delcomyn som støtte, en englænder mr. Barton og en stille deltager, en tysker, hr. Hildesheimer fra Hamborg. Det var en meget lærerig forretning at være i, og arbejdedes der meget. London er storhandelens by, hvor den rette salgsmåde for alle handelsvarer finder sted, nemlig ved auktion. Hver dag auktion over alle mulige slags varer - derved fastsættes den rette pris. Hundreder af auktionskataloger modtages daglig, prøverne efterses, og går chefen eller en anden til auktion og byder så meget, som man mener varen er værd, betaling som regel kontant og modtager straks warrants [sikkerhedsstillelse] for partierne, som købes, som det så var forretningens opgave at få solgt til Danmark, Norge, Sverige, Rusland, Finland, Tyskland, hvor firmaet på alle pladser havde agenter.

Man må opholde sig nogle år i en by som London for nogenlunde at kunne blive fortrolig med dens størrelse. Under mit ophold i London interesserede jeg mig for alt, hvad der rørte sig, og under engelske forbilleder vakte min interesse for politik som kommunale forhold. Jeg har overværet 2 møder i "House of Commons" og har hørt the grand old man holde en af sine store statsmandstaler. Gladstone's stemme lød der, hvorfra jeg hørte ham, kedelig og noget monotont, men han talte også omtrent en times tid. Under mit ophold i England er jeg blevet en lidenskabelig avislæser, kan ikke nøjes med en, helst så mange som muligt, og læser jeg daglig et Londoner blad "Standard". Teatrene i London besøgte jeg ofte, og under sæsonen "The Italian Opera Covent Garden", hvor jeg med en ven fra København, Alfred Gent, kravlede op i galleriet, da vore portemonnæer ellers ikke kunne holde til at gå i operaen 3 gange om ugen. Hver gang Madame Adelina Patti sang, som hun gjorde de år 3 gange om ugen, var vi faste gæster. Der var godt publikum, få englændere, mange tyskere, italienere, franskmænd og flere, men var det som regel de samme ansigter, man så deroppe hver gang. Madame Patti var de år uovertræffelig, det var den højeste potens af nydelse at høre hende kvindre sine arier, samtidig at se hendes nydelige lille person, og dertil spillede hun komedie som nogen førsterangs skuespillerinde.

Vore ugentlige søndagsudflugter fra London lørdag og søndag gik 3 gange til øen Wight, som har en ganske dejlig beliggenhed, og har jeg været 2 gange i Cowes i regattaugen, ligeledes til Brighton, Eastbourne men som mindre dagture gik det til Hampton Court, Kewgarden, Richmond, men mest dog til Windsor Park, hvor vi tog ud søndag morgen og spadserede hele dagen i den smukke park, ingen steder så

smukke alleer med vældige kastanietræer. I den tid, når de blomstrer, er det et overvældende syn at se disse træer med blomster stående op som lys. Spadsereturen over Virginia Water ved Fraymore, alle udpræget engelsk parknatur. Under mine ture har jeg jævnlig mødt dronning Victoria i parken i et lille ponykøretøj ledsaget af nogle damer, samt John Brown. Vi hilste altid meget ærbødig, men da det altid var søndag, og det efter engelsk skik ikke hører sig til at tage i skoven på en søndag, kunne de selvfølgelig altid se, vi var fremmede. - Det var besynderligt, at to danske ofte kunne tage derud flere søndage om foråret og mødte så godt som aldrig mennesker, skønt vi dog holdt os på alfarvej. Engang kom vi til et udsigtspunkt, hvor der i forvejen var 2 herrer, som talte meget højt. Til vor forbavelse talte de dansk, om meget intime arvesager. 14 dage senere var jeg i middagsselskab sammen med dem og bad dem være forsigtige og ikke tage livet af deres rige bedstemoder, før tidens fylde kom.

De første år boede jeg i South Kensington, i nærheden af Hyde Park, og var det mig altid en glæde og stolthed lørdag eftermiddag at gå over i parken for at få et glimt af vor danske prinsesse Alexandra at se; man skulle være kendt med forholdene, når man hjemmefra er vant til de ”Røde” på den kongelige vogn. Vor kære danske prinsesse kom dengang kørende i en lille yderst fiks Victoria kalechevogn med kun et par

Dronning Victoria drikker te – til vogns – i Windsor park. Således kan Lottrup godt have set hende en søndag eftermiddag i 1880’erne. John Brown, som nævnes uden nærmere præsentation, fordi han var en velkendt skikkelse i dronningens nærmeste nærhed, *kan* være torsoen t.h. for hofdamen. Han havde oprindelig været den afdøde prinsgemal Alberts tjener og fik efterhånden en ikke ringe indflydelse over dronningen, der nåede et dybt og alvorligt venskab for ham.

Her efter Lytton Strachey: Dronning Victoria (1930).

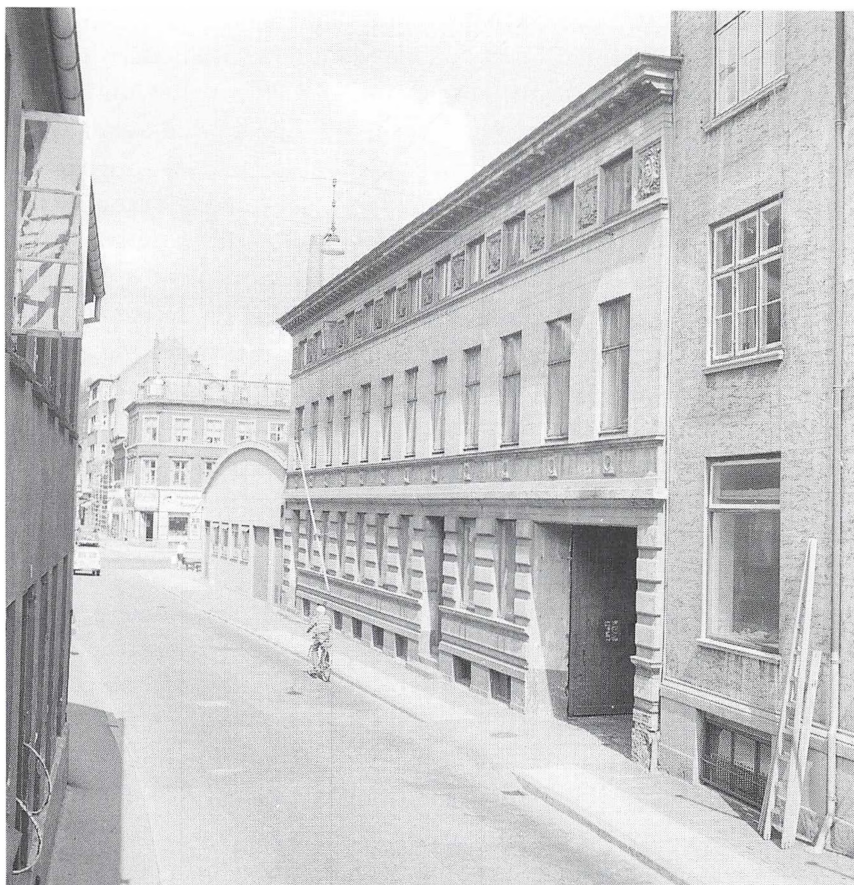
fine mellemstore klippede heste for, seletøj uden nævneværdig metalbeslag, men kantet med rødbrunt safioan, 1 brunklædt kusk og tjener på bukken - det var alt yderst beskedent, navnlig mellem al den pragt, der udfoldede sig ved de gamle hertuger, hertuginde, gesandter m.m., der kørte i hængekarmer med fire heste, guldgallonerede kuske og tjenere med pudderparykker. Når vi tog hatten af for vor prinsesse, var vi henrykte og ytrede ofte: "Gid vi må opleve den dag at kunne se hende som dronning Alexandra af England".

Kontorforholdene i London var meget forskellige fra Hamborg og vore hjemlige. Vi mødte kl. 10 på kontoret, havde en halv time til lunch, som toges i nærheden af kontoret, og var det specialitet i løbet af en måned at spise så mange forskellige steder som muligt, og så arbejdedes der til kl. 5 om hverdagen og kl. 2 à 3 om lørdagen. Lørdagen er den dag, hvor det brede lag morer sig. Fra London foretog jeg sommeren 1883 en 4 ugers rejse til Schweiz, hvor jeg besøgte en ven, jeg havde boet sammen med i Hamborg og London, en hr. Flach i Bern, og turede der om i bjergene.

Efter min hjemkomst til Århus gik jeg ind i min faders forretning, som fra begyndelsen af var en blandet købmandsforretning, nu udelukkende dreves som kornforretning og spritfabrik. Omendskønt jeg havde flere tilbud om kompagniskab i forretninger i København af venner, som kendte mig fra udlandet, bestemte jeg mig dog til at blive i min kære fødeby Århus - og i marts 1886 tog jeg borgerskab som købmand og blev optaget som deltager i min faders forretning.

I året 1886 blev jeg forlovet med Ellen Seidelin, datter af bankdirektør, stifter af Århus Privatbank, J.C.Seidelin og hustru Christiane Dorthea født Rosenstand, en søster til kongens kabinetssekretær R. Det Seidelinske hjem var et yndigt og lykkeligt hjem, men desværre bortkaldtes min svigerfader alt for tidligt, han døde i maj 1888 kun 60 år gammel. Umiddelbart efter svigerfaders død holdt vi stille bryllup den 16. juni 1888 og tog en måneds bryllupsrejse til Norge. Vi fører et lykkeligt samliv - med manden som kvindens overhoved, har 3 prægtige drenge, Jørgen Seidelin født 1889, Hans Gjeding født 1893 og Mogens Christian født 1898 - alle raske og flinke, og som jeg håber alle lige som deres fader må komme til at tjene deres konge og fædreland, først ved som soldater at aftjene deres værnepligt.

Fra den dag, jeg kom tilbage til min fødeby Århus, har jeg haft interesse for alt stort og småt, der rørte sig og gik aldrig af vejen for et arbejde, når det var med byens tarv eller ære for øje. Jeg har været

Mejlgade 52-54 er en af de mest markante bygninger i Århus bykerne. Gjedings oprindelige gård var ombygget flere gange; men i 1886 satte J.S. Lottrup trumf på med dette palæ i italiensk stil. Samme år optog han sønnen i firmaet; men denne fik ikke meget at lave. Faderen var en dominerende personlighed, der ville være med over alt, og da han først døde 1907, fik Chr. Lottrup kun et års tid til at være selvstændig i. Han havde da i en snes år brugt sine evner på andre områder – bestyrelser og komiteer, og endog byrådet lod han sig vælge til for at have noget at lave. Familien var en af byens mest velhavende.

Foto: N.J. Israelsen.

valgt som medlem af komiteer til velgørende bazarer, forsvarsfester, jubilæumsdyrskuer, fester for hær og flåde, indsamlinger til forskellige øjemed, og søgt at tage alvorlig fat ved enhver sag. Siden Århus konservative vælgerforenings stiftelse har jeg været medlem af dens bestyrelse. Har i 6 år været medlem af klubben Polyhymnias besty-

relse, hvoraf jeg udtrådte for 5 år siden. Siden 1894 har jeg været medlem af bestyrelsen af Foreningen af danske Spritfabrikanter.

I året 1897 valgte mine medborgere mig til medlem af Århus byråd, og må jeg sige, at jeg føler en meget varm interesse for min byrådsvirksomhed. I de første 3 år arbejdede jeg i byrådet som en slags opposition til meget af det bestående, da jeg som den yngste med lidt erfaring fra mine rejser så lidt anderledes end mange af vore gamle hædersborgere, som havde en snes års byrådsvirksomhed bag sig, men det var de ikke vant til. De ønskede efter gammel skik at give parolen, hvorefter man haver at rette sig. Jeg går altid efter min bedste overbevisning, går så dybt og nøje ind i en sag som muligt, og bliver derved aldrig skubbet til side. Siden 1900, hvor socialisterne kom til flertal i Århus byråd, får min stilling en anden retning - da deres arbejde i byrådsager som regel er partihensyn først og partihensyn sidst - og det er det, som det store flertal i byerne venter sig så meget af - det vil blive en skuffelse. Jeg ønsker aldrig at optræde politisk i kommunale sager - men den socialistiske opposition tvinger konservative fremskridtsmænd hertil.

Opførelsen af Århus Teater har været mig en hjertesag og er det endnu. Fra november 1895 til dato har jeg stadig haft med dette at gøre som medlem af teatrets bestyrelse. Det har været en storartet sag at arbejde for, da det vandt klang hos alle gode borgere i Århus, og er der ved tegning af aktier til dette foretagende vist en offerberedvillighed uden lige. Jeg har sammen med bestyrelsens formand, hr. etatsråd Meyer, været tilsynshavende ved bygningens opførelse, og var det mig en fornøjelse hver dag to gange om dagen at besøge den under opførelse værende teaterbygning og følge dens vækst samt tale daglig med teatrets geniale og udmærkede bygmester, arkitekt Hack Kampmann. Vi kom altid udmærket ud af det med Kampmann, og det var en fornøjelse, hvorledes han gik op i sit arbejde. Han ledsagedes på sine daglige besøg af sin hustru, en datter af bygningsprofessor Hans Holm, en meget dannet og genial dame, der som professordatter altid gav sit besyv med i laget. Hendes yndlingsblomster iris og valmuer ses mange steder i teatrets dekorationer. Teatrets indvielse var for os, der med liv og sjæl i mange år havde arbejdet for at se denne sag realiseret, en betydningsfuld dag, og jeg tvivler ikke om, at dette teater, vi nu ejer, vil bidrage til Århus' fremgang.

Jeg sidder i forretningsudvalget til opførelsen af en ny kirke i Århus' nordre del. Vi har opnået statstilskud og håber, at vi kan få grundstenen lagt i år, og glæder mig også dertil for derved at kunne få et

samarbejde med arkitekt Kampmann, der skal bygge den nye kirke. [Det blev dog arkitekt V. Schmidt, som 1902-05 kom til at forestå opførelsen af Skt. Johannes kirke].

Det var mig en stor ære at modtage underretning om, at Hs. Maj.Kong Christian IX havde benådet mig med Ridder af Dannebrogordenens 3.klasse. Jeg elsker og ærer vor kære gamle konge. Jeg har aldrig talt med vor konge, men håber med at første at kunne bringe Hs.Maj.Kongen min personlige tak. Når jeg så meget fremhæver, at jeg elsker min by - så må og kan derunder også forstås mit fædreland - men den plet, man er knyttet til og lever i, holder man selvfølgelig mest af.

Århus i marts 1901

Christian Lottrup

R.16.1.1901.

[Biograferet i Borgere i byens råd (1968)]

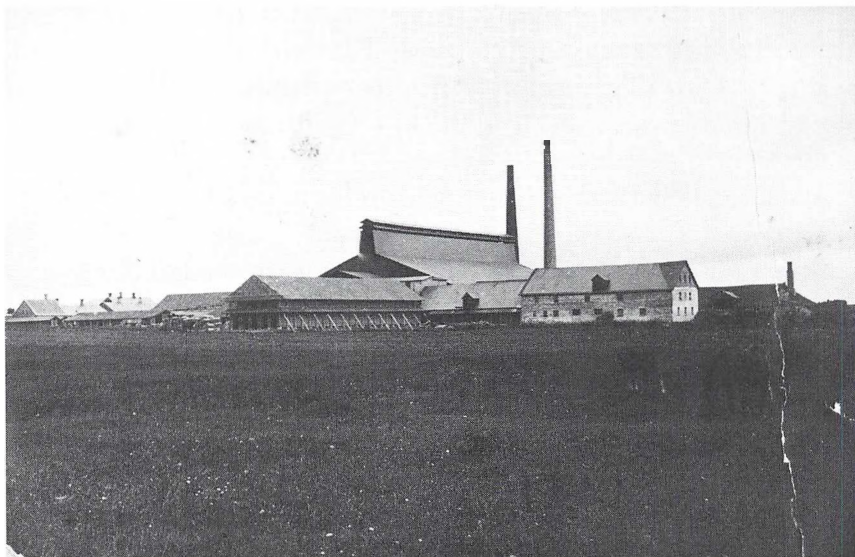
Skibsfører Niels Sørensen (1829-1919)

Jeg er født i Århus 17. september 1829. Min fader var brænderibestyrer hos hr. krigsråd Anfeldt, som ejede et brænderi på Klostergade i Århus, og min moder Maren Frandsdatter var lige som min fader barnefødt på landet. Jeg har gået i Vestergades Borgerskole til hr. lærer Aa. Efter at jeg blev konfirmeret i mit 14. år, kom jeg straks til søs og sejlede uafbrudt indtil mit 51. år. Angående min øvrige livsvandel tillader jeg mig at henvise til, hvad der stod i Århusbladene, Stiftstidende og Amtstidende den 19. november 1906, som formentlig var dikteret af en eller anden Århusborger, måske hr. Hans Broge, som i hvert fald kendte mig meget nøje, idet jeg dels førte skib for ham, og dels bestyrede en større teglværksvirksomhed, der ejedes af ham, som tilsammen strakte sig over et tidsrum af 40 år. Inseratet i Århusbladene, hvis rigtighed kan konstateres af ovennævnte blade, lød således:

Niels Sørensen, DM 26.6.1914. Sørensen var en særdeles veltjent mand, da han modtog sølvkorset – først 24 år som skipper hos Broge og dernæst endnu 24 som bestyrer på Tilst teglværk, også under Broge (se nærmere under næste billede).

Foto i Ordenskapitlet.

Tilst teglværk ved bebyggelsen Todderup, der var delt mellem Brabrand og Tilst sogne. Billedet er fra 1905, det år da Hans Broge & Co. solgte virksomheden til A/S De forenede Teglværker (en sammenlægning af Emiliedal, Slet og Tilst). Brændingen var startet af en gårdejer, der i begyndelsen af 1880'erne havde fundet velegnet ler, og da det så lovende ud, købte Hans Broge i 1884 jorden og byggede en ovn, der 1888 blev udvidet til et stort teglværk. Udvidelserne fortsatte til det imponerende anlæg, der her ses.

Tilst-Kasted lokalhistoriske samling.

”En gammel hædersmand 25 års jubilæum

I morgen er det 25 år siden at fhv. skibskaptajn Niels Sørensen, Tilst Teglværk, overtog stillingen som bestyrer af Årslev og Tilst Teglværker. Denne 25 års mindededag har noget mere end almindelig interesse, idet Sørensen, før han i 1881 blev teglværksbestyrer, har sejlet til søs lige fra konfirmationsalderen, altså i 38 år. I året 1857 gik Sørensen som kaptajn om bord i skonnerten Dorthea af Århus, og 10 år senere overtog han samme stilling om bord i skonnerten Kirstine tilhørende hr. købmand Hans Broge, for hvilket firma han vedblev at sejle, indtil han i 1881 tiltrådte den nye stilling som bestyrer af teglværket. I den lange årrække, Sørensen pløjede havets bølger, har hans fødeby Århus stadig været hans hjemstavn, og det er i hundredevis af skibsladninger, han har ført frem og tilbage mellem Århus og England, Frankrig, Rusland og mange andre steder. Dengang var det jo sejlskibsfartens

blomstrende tid. Sørensen sejlede ualmindelig heldigt, først i året 1880 forliste han med sit skib Kirstine på øen Texel ved den hollandske kyst; held var der dog alligevel med, thi hele mandskabet bjergedes, men det gjorde Sørensen ondt at skilles fra det velholdte skib, som han havde udført så mange lykkelige rejser med.

Af andre særlige begivenheder, som hr. Sørensen har oplevet, fortjener det at erindres, at han i året 1867 bjergede mandskabet på et tysk barkskib Polarstern, som han fandt drivende som vrage i Nordsøen. Disse mennesker var yderst medtagne og ville været omkomne, hvis de skulle have opholdt sig på vraget blot få timer længere. For denne handling modtog Sørensen fortjenstmedaljen i sølv af storhertugen af Mecklenburg-Schwerin.

Desuden er Sørensen veteran fra krigen 48-49-50. Han var ombord på linieskibet Christian den Ottende under slaget i Eskernförde Fjord; men var så heldig at redde sig i land, forinden skibet sprængtes i luften. Sørensens livssejlads er stedse foregået under rent flag, han hører blandt de stille i landet, men hans sympatiske skikkelse er velkendt både i Århus og omegn, og hans pligtopfyldende honnøret færd har gjort ham agtet og afholdt af de mange, som i årenes løb på forskellig måde har været knyttet til ham og hans virksomhed".

Ovenstående er altså en nøjagtig afskrift af bladene, og de oplevelser, som der er omtalt, passer nøjagtig. Og dermed er i grunden sagt, hvad jeg har at berette om mig selv. Min hustru, med hvem jeg blev gift i året 1856, døde for 16 år siden. Vi havde fem børn, hvoraf den ene, en søn ansat ved Statsbanernes Søfartsafdeling, omkom ved et ulykkestilfælde for 6 år siden under sin tjeneste. Det var en stor sorg for mig, da han var en hæderlig og disciplineret ung mand. Jeg selv lever og bor nu hos mine to døtre som begge er ugifte.

Århus, den 1. juli 1914

Ærbødigst

Niels Sørensen

forhv. skibsfører, Østbanetorvet nr. 6 - II sal.

DM 26. 6. 1914.

Købmand M. P. Drescher (1869-1944)

Jeg er født den 24. febr. 1869 i Egen på Als som søn af skibskaptajn Martin Christian Drescher af Nordborg og Marie Sophie Drescher, f. Schmidt, af Sønderborg.

Kom i en alder af 2 år til mine bedsteforældre i Nordborg, medens min moder sejlede med fader på Kinakysten, og hertil henflyttede moder også efter sin hjemkomst. Kom i skole 5 år gammel hos en frk. Grotrian og gik her, indtil jeg i 1876 med mine forældre og søskende blev udskrevet fra Tyskland og flyttede til København, hvor jeg kom i Schneekloths Skole på Værnedamsvej. Efter 2 års ophold i København flyttede familien til Vejle, hvor fader kort efter købte den lige ved byen beliggende ejendom, Mølholms Mølle. Her henlevede jeg resten af min barndom og gik i Vejle Borger- og Realskole. Jeg blev konfirmeret i

M.P. Drescher, R 5.5.1914, DM 9.4.1935. Drescher var medlem af Århus byråd i mindre end et år. Han angiver selv sin forretning som årsag til, at han gav op. Han kunne også have nævnt sine mange bestyrelsesposter som grund for ikke senere at genoptage politisk virksomhed. Posterne gør han ikke noget ud af. Det kunne han godt have gjort – han gjorde en betydelig indsats på økonomisiden ved oprettelsen af Århus universitet. Og så var han filminteresseret – med i Fotorama og senere i Nordisk film kompagni.

Foto i Ordenskapitlet.

foråret 1883 og dimitteredes fra skolen 1885 med alm. forberedelseseksamen med udmærkelse (112 2/3 points).

Jeg gennemgik derefter et kursus hos d'herrer Galster og Holbøll i København, idet det oprindeligt var min mening at læse til afgangseksamen til officersskolens næstældste klasse, men af flere grunde måtte jeg opgive denne tanke, og jeg kom derefter i foråret 1886 i handelslære hos firmaet E.A. Borch i Kolding. Fik udlært 1889 i efteråret og blev 5. maj 1890 indkaldt for at aftjene min værnepligt ved Den kgl. Livgarde. Jeg gennemgik Korporalskolen og blev permitteret 3. oktbr. 1891.

Fik derefter en forløbige plads som ekspedient på Vejle Vand- og Dampmølle og kom i maj 1892 til købmand Erhard Gylling i Vejle som ekspedient og bogholder. Forlod denne plads 1. maj 1894 og tog plads som medbestyrer af Handelsmøllen Skansmøllen ved Randers, indtil jeg i foråret 1896 tog borgerskab i Århus som købmand og sammen med min svoger, A.W.Mammen, etablerede firmaet Mammen & Drescher, Århus, der omfatter kontrol-, speditjons-, kommissions- og pakhusforretning. Forretningen gik hurtigt fremad, og der oprettedes efterhånden under samme firmanavn filialforretninger i Nyborg 1899, i København 1902, i Ålborg 1904 og i Hamborg 1910, hvilken sidste dog atter er hævet som urentabel. I 1908 etablerede firmaet en fabrik for vaskemaskiner i København, som stadig drives, og i år er under firmaet i København oprettet en afdeling for salg af amerikanske automobiler, i hvilken anledning jeg har erhvervet borgerskab i København som grosserer. Under filialerne i Århus, Nyborg og Ålborg sorterer betydelige pakhusanlæg, i de to sidstnævnte byer i forbindelse med losningsforretning og skibselevatorer til kornlosning.

Forretningen i forbindelse med heldige pengeanbringelser på anden måde har efterhånden bragt mig en betydelig formue.

Jeg blev gift 7. juni 1898 med Elise Jenny Bertha Fischer, datter af kaptajn C.C.Fischer, Åbenrå. Vi har haft 6 børn, hvoraf 3 drenge og 1 pige i en alder fra 14 til 4 år er i live.

I min ungdom har jeg været stærkt sportsinteresseret og særlig deltaget i gymnastik, skydning, boldspil og atletik. Har efterhånden siddet i bestyrelsen for en del sportsforeninger.

Her i Århus har jeg i tidens løb været betroet en del tillidshverv. Sad således fra 1903 som bestyrelsesmedlem og formand for Handels- og Kontoristforeningen i en årrække. Var medstifter af Garderforeningen for Århus og Omegn i 1902, blev straks foreningens kasserer og dens formand fra 1909. Har i en årrække været næstformand for

Mammen & Dreschers domicil på den såkaldte Mellemarm på Århus havn 1965. Firmaet eksisterer endnu i byen og har især spillet en rolle som frilager, et lager, der i handelsmæssig henseende betragtes som udland, dvs. at f.eks. importerede varer kan oplægges her, uden at der skal betales told, før importøren ønsker at "indføre" dem i landet. I 1970'erne købte man den tilsvarende virksomhed Århus transitlager, således at de to nu drives sammen.

Århus kommunes biblioteker, Lokalthistorisk samling.

Sønderjysk Forening for Århus og Omegn. Sad en kort tid, 1908/9 i Århus Byråd, men udtrådte ved første lejlighed, da min forretning da ikke tillod mig at afse den fornødne tid til at passe min byrådsgerning. Jeg er medlem af bestyrelsen for Århus Handelsforening, byrådsvalgt revisor for "Christian d. IXs Børnehjem", revisor for De danske Garderforeningers Fællesrepræsentation, Foreningen af Arbejdsgivere i Århus og Foreningen af Arbejdsgivere ved Århus Havn. Tidligere revisor og fra i år bestyrelsesmedlem for "Århus Købmænds Hjælpekasse". Sidder som bestyrelsesmedlem eller revisor i en række handelsaktieselskaber og er formand for bestyrelsen i to sådanne.

Deltager en del i velgørhedsarbejdet, hvoraf særlig "Julekomiteen", der hvert år indsamler et betydeligt beløb til fattige i julen, og for hvilken jeg er kasserer, interesserer mig.

Er siden 1908 kejserlig russisk vicekonsul for Århus og Vejle amter og er af Hs. Majestæt kejseren af Rusland tildelt erindringsmedaljen til minde om Huset Romanoffs 300 års regeringsjubilæum.

Århus den 29. juni 1914.
M.P. Drescher

Århus, den 8. juni 1935.

I tilslutning til de af mig i anledning af min udnævnelse til Ridder af Dannebrog under 29. juni 1914 indsendte biografiske oplysninger skal jeg tillade mig at meddele følgende:

Inden for min forretningsvirksomhed, firmaet Mammen & Drescher, Århus/Ålborg/Nyborg og København, er sket den forandring, at vore mangeårige forretningsførere, i Ålborg hr. P. Ørum Pedersen, og i Nyborg hr. Matthias Møller, er optaget som medindehavere af de pågældende afdelinger, henholdsvis i 1930 og 1933. I Ålborg er forretningen i 1932 udvidet med et moderne silopakhus med en kapacitet på ca. 8000 tons korn, og i 1933 byggedes i Århus et pakhus ved kaj til ca. 8000 tons, særlig baseret på stykgods. I 1918 blev den under afdelingen i København drevne automobilforretning overdraget til et aktieselskab, Dansk Motor Co.

Gennemgående har mine forretninger gennem årene udviklet sig tilfredsstillende, hvorimod min formue, der siden 1914 var vokset ret betydeligt, på grund af uheldige pengeanbringelser i efterkrigsårene og store kautionstab er gået væsentligt tilbage.

Fra 1910 er firmaet Mammen & Drescher, Århus, af Danske Korn- og Foderstof Importørers Fællesorganisation autoriseret som reguleringskontor for opgørelsen af sammenladede ladninger - et tillidshverv, hvorpå jeg sætter overordentlig pris.

Mit hverv som russisk vicekonsul har jeg betragtet som bortfaldet efter revolutionen i Rusland, uden at nogen tilkendegivelse herom fra de russiske myndigheder har fundet sted.

Angående mine tillidshverv skal jeg i øvrigt anføre:
Århus Handelsforening: Næstformand i bestyrelsen 1916-18, formand 1920-26. Centralforeningen af jydsk Handelsstandsforeninger: Medlem af bestyrelsen 1922-28.

Den jydsk Handelshøjskole: Medlem af bestyrelsen fra 1920.

Århus Købmænds Hjælpekasse: Medlem af bestyrelsen fra 1914, formand fra 1919.

Foreningen af Arbejdsgivere ved Århus Havn: Formand for bestyrelsen fra 1919.

Foreningen af Arbejdsgivere i Århus: Formand for bestyrelsen fra 1919.

Den lokale Sammenslutning af Dansk Arbejdsgiverforenings Medlemmer i Århus: Medlem af bestyrelsen fra 1920, næstformand fra 1925.

Sammenslutningen af Havne- og Købmandsorganisationer i Danmark: Medlem af bestyrelsen fra 1922 samt af bestyrelsens forretningsudvalg.

Dansk Arbejdsgiverforening: Medlem af hovedbestyrelsen.

Vestre Landsret: Handelskyndig meddommer fra 1933.

De danske Garderforeningers Fællesrepræsentation: Vicepræsident fra 1931.

Garderforeningen for Århus og Omegn: Bestyrelsens formand fra 1908.

Universitetssamvirket i Århus: Medlem af bestyrelsen fra 1921, indsamlingsudvalgets formand 1921/31.

Etatsråd Filtenborgs Legat til Fordel for trængende Handlende og Håndværkere: Medlem af bestyrelsen fra 1920, formand fra 1932.

Etatsråd Filtenborgs Legat til Understøttelse af Studerende ved Århus Universitet: Medlem af bestyrelsen fra 1930.

Samvirkende Idrætsklubber i Århus: Formand for bestyrelsen 1918-26.

Århus Idrætspark: Medlem af bestyrelsen 1920-26.

Desuden er jeg formand for bestyrelsen i 5 aktieselskaber.

Ærbødigst
M.P.Drescher

R 5. 5. 1914, DM 9. 4. 1935.

[Biograferet i Borgere i byens råd (1968)]

II. Bygmestre

Entreprenør Hans Jensen (1841-1924)

Barndom

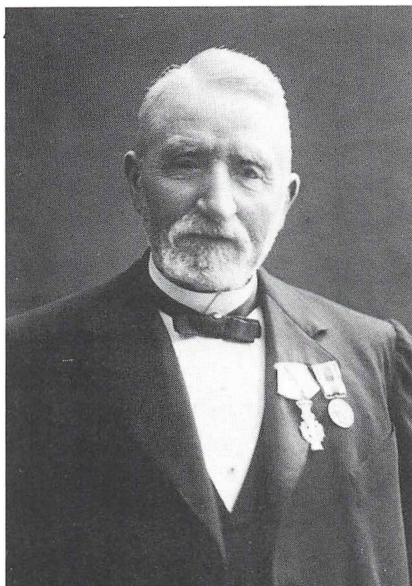
Jeg er født i året 1841, d. 5. juli i landsbyen Sarup, Hårby sogn, Båg herred, Odense amt.

Jeg er søn af boelsmand Jens Rasmussen (1783-1860), og hustru Ane Christensdatter af andet ægteskab (1798-1874).

Livsvilkårene i hjemmet var små, men efter datidens fordringer dog ikke fattige.

Jeg var den 10. af 11 søskende. Min fader havde dagen igennem travlt med arbejdet ude, og min moder havde fuldt op at gøre dagen lang med at holde sammen på klæderne til os børn, der skulle i skole, og med det øvrige arbejde i hjemmet.

Til året 1848 knytter sig mine første alvorlige indtryk. Min broder var dengang 30 år og blev indkaldt til soldat. Også vore naboer havde

Hans Jensen, R 25.1.1911. Foruden ridderkorset, som han modtog for arbejdet i 3. artilleriafdelings mønstringskommission, bærer Hans Jensen deltagermedaljen for sin – som det fremgår – noget stilfærdige deltagelse i krigen 1864.

Foto i Ordenskapitlet.

sønner, der skulle med i krigen. Men trods tidens alvor, var der, så vidt jeg kan mindes, en vis frejdighed til stede, idet de ældre troede på en heldig udgang af krigen. Der blev også vist megen opofrelse, når der kunne gøres noget for soldaterne. Således husker jeg engang, da troppeperne på gennemmarch fra Als kom over Fyn, og det hed sig, at de ikke længe havde været af klæderne. Så mange som mulig kom i seng hos os, mens fader selv og vi børn blev anbragt i laden om natten. For min broder synes krigen at have haft den alvorlige følge, at han altid senere var indesluttet og vanskelig at omgås, en tilstand, som ret hurtigt udviklede sig til en art sindssyge.

I min barndom gik vi kun hver anden dag i skole, og den blev endda ofte forsømt, når der hjemme var et eller andet arbejde, hvor jeg kunne gøre nytte i den lille bedrift.

1856 blev jeg konfirmeret i Hårby kirke af pastor Heilmann, hvem jeg mindes med stor taknemmelighed. Jeg skylder mine forældre den ros, at de lærte os børn at ære og elske Gud og næsten og være nøjsom og tilfreds med den stilling, som måtte gives os her i verden; samt, så vidt det stod til os, holde fred med alle mennesker.

Ungdom

I tiden mellem mit 15. og 19. år hjalp jeg min fader i hjemmet med de forskellige arbejder, der til dels helt kom til at hvile på mig, da fader med årene blev skrøbelig og til sidst ude af stand til noget arbejde.

I julen 1859 fik han en vattersottig hævelse i det ene ben og måtte gå til sengs. Da fader i april 1860 sov hen, var det bestemt, at min svoger og næstældre søster skulle have fødehjemmet mod at udrede 2000 kroner til de 4 andre søskende og aftægt til moder. I et halvt år tjente jeg derefter min svoger, indtil han selv kunne overtage ejendommen; og blev derefter 19 1/2 år gammel forkarl på vor nærmeste nabogård, en stilling der dengang var noget anderledes end nu, især da maskiner dengang endnu var ukendt landbrugets tjeneste, og 1/8 del af gårdens areal skulle hver vinter mergles.

Her tjente jeg så, indtil jeg 1/2 års tid, før jeg skulle være soldat, måtte rejse hen til en svoger, som var blevet uarbejdsdygtig lige i sædetiden ved en løbskkørsel.

Den 20. maj 1863 meldte jeg mig som soldat i Nyborg ved 3. kompagni af 19. bataljon. Bataljonens højere officerer var da oberst Neergaard og major Bauditz. Chefen for 3. kompagni var kaptajn

Darre; ingen af disse mænd fik jeg lejlighed til som menig soldat at komme i nærmere berøring med. Derimod var kompagniets premierløjtnant Moltke mig en sand glæde at tjene under. Efter rekrutskolens slutning i 1863 måtte vi, som havde garnison i Nyborg, marchere til Slesvig, hvor der i september afholdtes manøvre, som afsluttedes med en revy for kong Frederik den 7. ved ”Kongehøjen”, i et øsende regnvejr.

Efter manøvens slutning blev jeg tillige med det ældre mandskab hjemmitteret som ”friskytte” af årgangen 63. Ved den lejlighed holdt Hans kongelige Højhed Kronprins Frederik en tale til os, som hjemsendtes, der på en gang formede sig som en tak til regimentet (som Kronprinsen under manøvren ofte havde haft lejlighed til at føre), men også et inderligt ønske om, at - hvis Gud ville - vi om kortere eller længere tid atter skulle samles i alvorligere øjemed, vi da alle måtte vide at gøre vor pligt mod konge og fædreland.

Længe varede da heller ikke denne hjemsendelse; thi allerede først i november s.å. måtte vi alle give møde i Husum. Og jeg deltog derefter i den krig, som påførte vort land et så smerteligt tab. Når undtages stillingen ved Dannevirke og tilbagetoget derfra, var min afdeling dog ikke med i krigen. Den var indkvarteret i Fredericia, mens byen blev bombarderet. Efter krigens slutning, og efter at jeg et par gange var indkaldt for indøvelse af nye våben, modtog jeg erindringsmedaljen.

December 1864 fik jeg tjeneste på Vestgården ved Frøbjerg ”Baunehøj”, hvor jeg blev til 1866 og der fik mig et andet hjem. Det var i samme by, min ældste søster boede på gården ”Hyllekjær”, og endnu 1911 lever, 93 år gammel. Hos hende havde mine sønner i mange år senere et årligt kært ferieophold.

1. maj 1866 overtog jeg pladsen som avlskarl på en anden gård i samme sogn, der ejedes af en skolelærer Lauritzen. Her følte jeg for første gang savnet af en god skoleundervisning; og jeg søgte med min husbonds anbefaling optagelse på Fyens Stifts teoretiske Landvæseninstitut i Odense, hvor jeg samme år fik fri undervisning.

Herfra mindes jeg med særlig tak de udmærkede og samvittighedsfulde lærere, særlig kemikeren og fysikeren Jensen, kancelliråd Sørensen, kammerråd Esmann og dyrlæge Sørensen.

Efter det første vinterkursus fik jeg tilsagn om friplads det næste skoleår, og et stipendium 100 rd., som jeg med tak tog imod.

Om sommeren mellem de to skoleår var jeg som træningslærling under Det kongelige Landhusholdningsselskab på gården ”Rosvang” i

Thy, hvor jeg nød godt af den bekendte og dygtige inspektør, N.P.J. Buus' undervisning og vejledning.

Efter endt læretid i Odense fik jeg tjeneste som avlskarl hos forpagter Svendsen på Egneborg under Brahetrollesborg Gods, og her forlovede jeg mig med den pige, Johanne Marie Larsen Bisgaard af Vester-skærning, som var mejerske der, og som siden blev min hustru i 35 år og moder til vore 8 børn.

1869 giftede jeg mig i den tro, at der nok kunne blive en forpagtning for mig at begynde med. Men da det ikke lykkedes at finde noget, som passede vore små penge, rejste jeg til Århus og fik midlertidig ansættelse som portør ved Århus Station, med en løn af 11 rd. 40 sk. hver 14. dag.

Mandomstiden i Århus

Århus begyndte ved den tid først i halvfjerserne at udvikle sig efter en hidtil ukendt målestok.

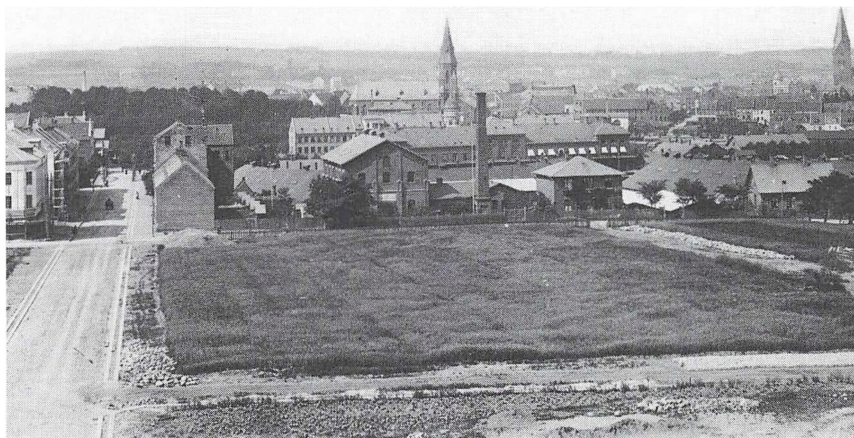
En af jernbanens overingeniører, senere etatsråd Bayer, havde lagt mærke til mig, og han havde noget arbejde, dels for banen, og dels for en lodsejer, daværende fabrikant og landstingsmand, etatsråd Mads Pagh Bruun.

Efter at have søgt og fået afsked fra banen, fik jeg under disse mænd en del mindre entrepriser, som dog i begyndelsen omfattede ganske små arbejder, som jeg ved egen og nogle få mænds hjælp var i stand til at fuldføre.

Nu var jeg først egentlig kommet til at virke under forhold, hvor de kundskaber, jeg ad forskellige veje var kommet i besiddelse af, kom mig til fuld nytte. Og lidt efter lidt kom også midlerne til stede, så at jeg kunne påtage mig arbejder og leverancer til større beløb.

I året 1878 fik jeg af etatsråd Bruun et arbejde, der skulle strække sig over 15 år. Det var et areal på 13 tdr. land, som skulle reguleres, så det blev tjenligt til bebyggelse, ved nye gadeanlæg. Således kom jeg til at gøre forarbejderne til den store sydlige bydel, der under navnet Frederiksbjerg er blomstret frem, mellem jernbanen og Marselisborg, der nu er indlemmet under Århus.

Til dette arbejde måtte jeg betydelig forøge mit folketal og anskaffe mig hestekraft. I disse år kom 3. artilleriafdeling til Århus. Og til øvelsesplads afstod jeg til afdelingen 4 tønder land, som regimentet gjorde brug af, indtil det i 80'erne flyttede ind i det nye kaserneetablisement nord for byen. I 1888 overdrog daværende indenrigsminister

En endnu ubebygget del af Frederiksberg, set fra Skt. Pauls kirke 1885. Til venstre M.P. Bruuns gade, der løber ud over Bruunsbro med Søndre kirkegård i baggrunden, i mellemgrunden ved Jægergårdsvej Århus palmekærnefabrik (senere Århus oliefabrik) og til højre for den den buede lokomotivremise. De to tårne hører til den katolske kirke (midten) og Domkirken.

Århus kommunes biblioteker, Lokalhistorisk samling.

H. P. Ingerslev mig den såkaldte Wallensteins skanse til sløjfning ved at regulere den og ved at bortsælge sten og grus derfra til byggemateriale.

Dette forhold vedblev at bestå, så længe ministeren levede, men da han kort før sin død overdrog Marselisborg til Århus by, hævedes kontrakten. Derved førtes jeg til at anlægge mit arbejde som en vognmandsforretning, hvortil min store ejendom i Spanien nr. 19 særlig egnede sig. Men jeg nåede ikke at få den drevet frem i større omfang, før et andet foretagende ganske optog min tid og mine kræfter.

Den 31. juli 1890 modtog jeg fra amtet anmodning om at indtræde som civilt medlem af den kombinerede mønstringskommission for 3. artilleriafdeling i Århus, der i de forløbne år har haft 5 formænd, nemlig: kaptajnerne Lund, Bruun, Helms, Møller og nu Dalberg. Årsagen, hvorfor jeg i den forløbne årrække vedblev at fungere, er væsentlig den, at det ligefrem har været mig en glæde at arbejde sammen med disse mænd, der stedse har gjort dem umage for at øve retfærdighed mod alle.

5. oktober 1627-13. juni 1629 var Århus besat af Trediveårskrigen's kejserlige tropper, der hærgede på det grusomste. Et minde om besættelsen var gennem lange tider det skanseanlæg, der blev opkastet syd for byen, om af vore eller fjenden ved man ikke, kaldet "Wallensteins skanse" efter en af krigens berømte hærførere. Der var enorme mængder af grus, jord og sand i anlægget, og der var længe, også af byens borgere, taget deraf, da Hans Jensen fik i opdrag at få det til at se lidt pænere ud derude. Endnu i 1897, da Jens Ølsgaard tegnede ovenstående billede, var der dog meget tilbage. I forbindelse med bebyggelsen af Marselisborgterrænet og ikke mindst ved opførelsen af Landsudstillingen 1909 med det dertil hørende skansehotel forsvandt resten.

Århus, byens historie og udvikling gennem 1000 år (1905).

I året 1899 blev anlægningen af Hammelbanens parcel 2. ca. 2 mil nærmest Århus overdraget mig i forening med en kollega, der som entreprenør havde ledet andre lignende arbejder. Men dette jernbaneanlæg havde nær lagt os begge øde. Thi banelegemet skulle for en del føres over sumpe og langs åer, hvor bunden viste sig usikker, og et enkelt sted medgik omkring ved 20.000 kubikfavne fyld mere end beregnet.

Denne periode af mit liv er sikkert den, der har lært mig mest, men også den, der har taget mest ubarmhjertigt på mig, thi ikke alene var vi ret hurtigt klar over, at dette arbejde ville bringe tab, men samtidig også at min kompagnon ville miste sin lille formue ved Københavns gasværkshavn, så jeg alene ville være ene om at bære læsset ved Hammelbanen fra nu af. Trods alle vanskeligheder nåede vi dog at få banen færdig. Og den åbnedes i april 1902 med en bank- og varegæld på hen imod 150.000 kroner, for hertil mente koncessionshaverne

Om den for Hans Jensen så uheldige Hammelbane havde Aarhus Stiftstidende 24. april 1902, banens indvielsesdag, naturligvis en lang artikel med hyldest til højre og venstre. Hans Jensens fortrædeligheder nævnes ikke med et ord. Til gengæld nævnes Hans Broge – ønsket som det synes, og det hænger sammen med, at han havde ønsket en anden linieføring, men for en gangs skyld led nederlag. Broge ville have haft en nordligere, og havde han fået sin vilje, var det måske ikke gået så galt for Hans Jensen.

Dagens Begivenhed i Aarhus.

En Jernbane, der har krævet 12
Aars Arbejde!

„Hans Broges tredie Bane“.

Fra i Dag løber Jernbanetogene i fem Retninger til og fra Aarhus. Hammelbanen er bleven højtidelig aabnet, og dermed har Aarhus faaet næsten lige saa mange Jernbanelinier som den har Høvedlandeveje. Til Byen fører fremdeles de seks gamle Landevejsruter: Randers, Grenaa, Silkeborg, Skanderborg, Viborg og Odberbejen, men desuden har Aarhus nu fem af „Fremtids-Landevejene“: Statsbanen mod Syd og Nord, Ryombanen, Odberbanen og Hammelbanen.

De tre sidste Baner ere bleve til væsentlig ved Enkeltemands Initiativ: Hammelbanen er Hans Broges tredie Bane!

Ganste vist fralægger Hr. Broge sig Væren for denne Banes Tilblivelse, men han vil dog ikke kunne benægte, at det var ham, der i sin Tid rejste Bane. Spørgsmaalet og med sin Autoritet og Energi straks satte Fart i Bevægelsen. Det er nemlig en historisk Kendsgerning — af den Slags, der ikke kan rolles ved.

Det er netop i disse Dage 12 Aar, siden Kjøbmand Hans Broge sammentalste til et privat Møde paa Børsen i Aarhus angaaende „en Jernbane fra Hammel til Aarhus med Tilslutning til Statsbanen ved Marslev Sidespor i Nærheden af Lyngby“.

tillige at kunne tilkomme erstatning for forsinkelse ved afleveringen. En voldgift afgjorde denne sag, med det resultat, at vi fik en ekstrabetaling af 98.600 kroner minus 10.000 kroner som mulkt for forsinket aflevering.

Den periode, der nu påfulgte, var ret kummerlig, da mine ejendomme, ved pludselig at få prioriteterne forøget med godt og vel

60.000 kroner og ved taksering næppe ville give mere end 5 % overskud, ikke herefter ville være lette at administrere.

Alligevel er det dog nogenlunde i de 8 år, der nu er gået, ved salg af et par ejendomme, en hævet livsforsikring og nogle gamle materialer at få kautionsgælden nedbragt til ca. 10.000 kr. Disse penge, mente grossererne Broge og Wærum, nok skulle komme i form af mulktens eftergivelse, men da de nu begge er døde, er vel også det håb ude af verden. I de sidste 6 år har jeg væsentlig haft arbejder for Det danske Hedeselskab; både her i Jylland og på Fyn og Sjælland har jeg haft udtørningsarbejder. Arbejder, der strækker sig ud over længere åremål, er ikke at attrå i min fremrykkede alder.

En stor sorg og et uerstatteligt savn bragte mig året 1903, idet min hustru, som i de onde år havde været mig til så uvurderlig støtte, den 10. september blev ramt af et apoplektisk tilfælde og nogle timer efter hensov. Men vore fem efterlevende børn har efter evne søgt at yde mig erstatning i den tunge tid.

Af vore 8 børn blev de 3 ikke over 5 år. Af de øvrige er de 4 gift, den femte, min datter Kristine, oprindelig uddannet som massøse i Stockholm, styrer huset for mig.

Min ældste datter Anna er gift med direktør F.L.Sieck, Andelsslagteriet i Frederikssund og har med ham 5 børn.

Min yngste datter Elisabeth er gift med købmand Chr.Christensen, repræsentant i London for et hollandsk firma; har 5 børn.

Den ældste søn, Hans Christian, aftjente sin værnepligt i Randers som løjtnant ved dragonerne. Oprindelig uddannet som landmand hos kammerråd Hansen, Henneberg Ladegård. Efter sin tjenestetid overtog han Thostrup Hovgård ved Hobro, som han imidlertid atter måtte afhænde som følge af mine vanskeligheder ved ovennævnte baneanlæg. Er nu ansat hos M.C.Meier i København, er gift med Magna Bønnelykke. Har 4 børn.

Den yngste søn, Jens (antog 1907 tilnavnet Aarsbo). Student fra Århus Latinskole, var 1906-1909 assistent ved Det kongelige Bibliotek. Er nu bibliotekar ved kommunens folkebiblioteker i København. Er gift med Karen Bodil Nielsen. Barnløs.

Af tillidshverv har der ikke været levnet mig tid og lejlighed til ret mange. I det førnævnte hverv i 3.artilleriafdelings mønstringskommission har det mangeårige samarbejde med kommissionens andre medlemmer og mange højtagede officerer, jeg ved disse lejligheder har truffet sammen med, givet mig mange gode minder, og da jeg den 25.

januar 1911 modtog Hans Majestæt Kongens påskønnelse derfor, var det mig en stor glæde og tilfredsstillelse.

Desuden har jeg i en del år været bestyrelsesmedlem af Århus Vognmandsforening.

Af kendte mænd, som jeg foruden de allerede nævnte er kommet i berøring med her i Århus, må jeg særlig nævne to naboer, d'herrer oberstløjtnant Dalgas og generaldirektør Tegner. Disse mænd gør jeg ikke fordring på at kunne betragte som omgangsfæller, men de satte pris på at høre min særlige mening om mange spørgsmål.

Uden for det borgerlige liv har min tid i mange år været optaget af kirkelige interesser, og jeg har i en årrække tjent som kirkeældste i Den katolskapostolske menighed i Århus.

R. 25. 1. 1911.

Ingeniør Carl Adolph Rothe Bech (1847-1928)

Mine forældre er afdøde kammerherre Carl Bech, født på Valbygård pr. Slagelse 1847 og Josepha del Carmen Prom, født i Valparaiso 1851 (faderen dansk, moderen spansk), men et år gammel adopteret af afdøde etatsråd Georg Petersen, København.

16. august 1879 fødtes min tvillingbroder, godsejer A. Bech og jeg på herregården Engelsholm, som fader havde købt 1874. Indtil mit 15. år forblev jeg i hjemmet, hvor mine forældre med den største kærlighed, men også med betydelig fasthed ledede mine søskendes og min opdragelse. (Vi er 5 børn, den ældste er generalkonsul Georg Bech, New York, min tvillingbroder og jeg er nr. 2 og 3, nr. 4, cand.jur. Knud Bech, har en tid været ansat i udenrigsministeriet, men ejer nu en Estancia i Patagonien, nr. 5 er min ugifte søster, frk. Grethe Bech). Jeg kom derpå til Fredericia Latinskole, hvorfra jeg blev student 1898. 1899 blev jeg cand.phil. Straks efter studentereksamen begyndte jeg studierne på Polyteknisk Lærestanstalt, hvor jeg tog første del 1902.

Da jeg altid har haft megen interesse for en voksende bys udvikling på alle forskellige tekniske områder, fortog jeg i min studietid stadig ture ud til Københavns nærmeste omegn, hvor de nye kvarterer rejste sig, ligesom jeg ved ugentlige besøg fulgte de større offentlige byggefotretagender, navnlig Københavns nye rådhus. Jeg nævner dette, fordi jeg mener herved at have fået en praktisk udvikling, der senere har haft betydning for mig, blandt andet ved mit kommunale arbejde.

I vinteren 1904-05 skulle jeg have taget anden del af min eksamen som bygningsingeniør, men blev umiddelbart inden indlagt på Vejle-fjord Sanatorium med lungetuberkulose. Jeg opholdt mig der og på Engelsholm størstedelen af 1905 og tog så om efteråret til Davos for at fuldende min kur der. Min erfaring med hensyn til sådanne lange sanatorieophold er, at de, når man ikke ensidigt beskæftiger sig med sin sygdom, ja helst ikke tænker mere på den end nødvendigt, kan have stor betydning for et menneskes åndelige udvikling, idet den rolige

C.A.R. Bech, R 18.8.1921. Bech, der havde et skrøbeligt helbred, forlod Århus 1921 for at blive dansk generalkonsul i Hollandsk Ostindien. Da stillingen i 1924 blev nedlagt, flyttede han til Schweiz, hvor han derefter levede til sin død 1928.

Foto i Ordenskapitlet.

tilværelse og samværet med andre ligestillede, dannede mennesker giver lejlighed til en fordybelse i sig selv og i livets almindelige forhold, som det travle nutidsliv let umuliggør.

I marts 1906 tog jeg helbredt til Montreux. Her lærte jeg min hustru Cornelia Elisabeth Sölner, datter af advokat Sölner, Zutphen, Holland, at kende og blev forlovet med hende 1. maj 1906. I efteråret 1907 holdt vi bryllup.

Så snart jeg var kommet hjem til Danmark, skaffede jeg mig attest fra alle mine professorer på læreanstalten om, at jeg havde en dansk ingeniørs fuldstændige uddannelse og kun på grund af sygdom var blevet forhindret i at tage den afsluttende eksamen. Professor Saugmann, Vejle fjord Sanatorium, havde nemlig bestemt frarådet mig så kort efter min helbredelse at underkaste mig en eksamens anstrengelser.

Jeg blev derpå i efteråret 1906 ansat hos det unge jernbetonfirma Christiani & Nielsen ved dets Århuskontor. En række virksomme og interessante år har jeg haft hos dette foregangsfirma på jernbetonområdet. Af større arbejder, som jeg har været med til at udføre - jeg blev firmaets afdelingsleder for Jylland 1911 - vil jeg nævne Århus Oliefabrik og flere andre fabrikker, et stort antal broer, en række bolværker i de forskellige jyske havne m.m. I 1913 projekterede jeg som bygnings-

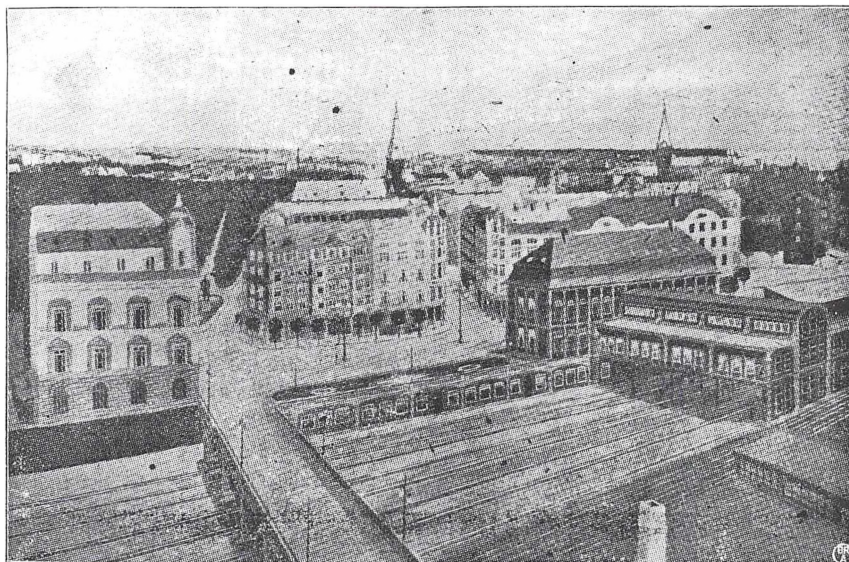
Forholdene omkring anlægget af byens tredje personbanegård optog sindene i årtier og medførte endeløse debatter. Mange havde en uforgribelig mening om dem, og i en årsrevy i Demokraten for 31. december 1915 præsenterede tegneren Jens Ravnholm den store forvirring.

kyndig sammen med Århus Oliefabriks egne ingeniører det store fabriksanlæg Erith Oilworks, Erith near London. Mit firmas nyoprettede Englandskontor kom det følgende år til at udføre dette betydelige bygningsarbejde.

På grund af overanstrengelse blev jeg igen syg og tog derfor i efteråret 1913 til Davos, hvor jeg blev til forsommeren 1914. Jeg tog langsomt hjem over Tyskland og Holland, således at jeg først nåede her til Danmark en måned, før verdenskrigen udbrød. Min hustru, der var mig en fortrinlig hjælp i denne vanskelige tid, tilbragte en del af vinteren hos mig i Davos, men var resten af tiden med vore børn på Engelsholm og i Holland.

Straks efter min hjemkomst overtog jeg igen ledelsen af Christiani & Nielsens Jyllandsafdeling. I de følgende år havde vi særdeles meget at gøre, således at kontorlokalerne måtte udvides, og ny hjælp antages.

I efteråret 1916 beskæftigede jeg mig med en plan, jeg havde udkastet vedrørende bygning af en ny løftet personbanegård i Århus. Med banegårdsspørgsmålet her i byen havde man beskæftiget sig igennem

Bech lægger ikke skjul på, at den ”hævede” banegård og Banegårdsplads var hans idé. Den var den dyreste løsning; men den gik igennem, da Bech kom i byrådet og her viste sig som en særdeles dygtig forhandler. Hvad han – og stadsingeniør Oscar Jørgensen – havde tænkt sig, kan ses fra præsentationen i Aarhus Stiftstidende for 15. juli 1917, ikke helt det, det blev til; men ideen blev fastholdt.

mere end 25 år, og der havde altid hersket uenighed desangående. Nu mente man, at sagen ville blive løst således, at der skulle lægges en godsbanegård i Mølleengen, medens den nye personbanegård skulle bibeholde sin gamle plads ved Ryesgade og bygges som lavtliggende station. Da dette måtte blive ganske utilfredsstillende for byen, foreslog jeg at lade personbanegården beholde sin ovennævnte plads, men at bygge den højtliggende som i København, Hamborg m. fl. steder og som følge deraf ekspropriere de nærmestliggende kvarterer og omlægge gadenettet i overensstemmelse med denne plan. Byrådsudvalget, til hvilket jeg indgav planen, tog køligt derimod, mente, den var for omfattende og henlagde den ”i hvert tilfælde til efter det nye valg i marts 1917”. Da jeg indså, at jeg måtte have lejlighed til at gøre et arbejde inden for byrådet, hvis sagen skulle gennemføres, og da det rette tidspunkt var inde, fordi dette spørgsmål nødvendigvis måtte løses i kontinuitet med godsbanegårdens ombygning, som allerede var vedtaget i rigsdagen, efterkom jeg opfordringen, som jeg fik, til at stille mig til byrådsvalget 1917. På det eneste valgmøde, jeg nogensinde har deltaget i, fremhævede jeg, at jeg betragtede mig som tekniker og ikke

som politiker, og at jeg havde efterkommet opfordringen af hensyn til den forestående ordning af jernbaneforholdene i Århus. Efter valget fik jeg straks min plan genoptaget i udvalget, hvoraf jeg var blevet medlem, og havde den glæde i løbet af 2 år at se den gennemført enstemmigt i byrådet og i begge rigsdagens ting (lov nr. 204 af 1. april 1919 om den nye personbanegård i Århus).

I byrådet beskæftigede jeg mig særlig med de tekniske sager og kan her nævne foruden banegården: forskellige større kommunale jordkøb, særlig "Åbyarealerne", Stadion - jeg havde, inden min indtrædelse i byrådet, været medlem af det privat nedsatte "Udvalg til oprettelse af et Stadion i Århus" - Bispetorvets fritlæggelse og endelig plankonkurrencer for havnens videre udvikling, bebyggelse af den nordlige bydel samt for det nye banegårdskvarter.

Dels fordi jeg havde gennemført den banegårdsplan, for hvilken jeg var indtrådt i byrådet, dels fordi jeg mente, at min offentlige virksomhed slugte for megen tid, og endelig fordi den negative forhalingspolitik, som jeg så ville blive de nærmeste års løsen, og som - selv om den af finansielle grunde var delvis nødvendig - efter min overbevisning her i byen ville blive ført så vidt, at den ville skade Århus trivsel - ikke tiltalte mig, lod jeg mig ikke genopstille til byrådsvalget 1921.

Da jeg på grund af sygdom ikke havde kunnet fuldende min polytekniske eksamen, kunne jeg ifølge ingeniørforeningens love ikke blive medlem ved almindelig indmeldelse i denne forening. I 1916 havde jeg imidlertid den glæde at blive medlem efter paragraf 5. ("Dog kan mænd, som på anerkendelsesværdig måde har virket som ingeniør eller videnskabsmænd, undtagelsesvis indbydes til at indtræde i foreningen".)

I arbejdet for oprettelsen af et jysk universitet har jeg deltaget, siden denne sags genoptagelse i 1918. Jeg er medlem af "Forretningsudvalget for Oprettelsen af et Universitet i Jylland" samt af "Universitets-samvirket", der arbejder for Århus' interesser i denne sag.

Endvidere er jeg medlem af Stadions bestyrelse samt af "Jysk naturvidenskabelige Selskab"s bestyrelse. I foråret 1921 blev jeg udnævnt til landvæsenkommissær i Århus samt valgt til formand for "Klubben 1917", der ved foredrag og lignende søger at samle dannede mænd fra Århus og omegn om kulturelle formål.

Århus d. 7. - 9. - 21

Carl Adolph Rothe Bech

R. 18. 8. 1921.

III. Industri og håndværk

Fabrikant H. Vestesen (1860-1943)

Jeg er født d. 30/1 1860 i Vinding præstegård cirka 2 mil vest for Silkeborg og er søn af sognepræst B. Vestesen og hustru Anna Vestesen, født Frich. Min fader blev umiddelbart efter krigen forflyttet til Kongsted præstekald på Sjælland, til hvilket altså mine første erindringer knytter sig.

I året 1872 blev jeg optaget som elev i Roskilde lærde skole og tog 1876 realafgangseksamen, men da jeg røbede interesse for matematik og fysik, fik jeg, på anbefaling af skolens daværende rektor Blichert, tilladelse af ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet til at træde ind i de to ældste klasser og til at tage artium i den naturvidenskabelige retning, idet jeg derved erhvervede ret til at træde ind som eksaminand på Den polytekniske Lærestanstalt. I året 1884 tog jeg eksamen som

H. Vestesen, R 18.5.1909, DM 19.3.1928, K 21.1.1936. Med sine mange gøremål som industri- og organisationsmand er det egentlig forbløffende, at Vestesen også fik tid til videnskabelige studier; men det fik han faktisk. Endnu da han skrev sin ridderbiografi i 1910 havde han ikke udgivet noget; men allerede 1911 begyndte han, og det blev indtil 1935 til otte bøger om de emner, han antyder.

Foto i Ordenskapitlet.

polyteknisk kandidat i ingeniørfagene med 1. karakter og tiltrådte straks en vikarstilling som ingeniør ved det nylig stiftede aktieselskab Faxø Kalkbrud for den ansatte ingeniør O. Mortensen, indtil denne kunne tiltræde pladsen i december samme år. Det var et interessant år, hvor jeg fik mange opgaver at løse og kom i berøring med en del af tidens bekendte mænd. Efter min vikartjeneste var omme, tog jeg her til Århus for at aflægge min morbroder, jernstøber og maskinfabrikant Frich et besøg og trådte straks efter i hans tjeneste som ingeniør ved hans virksomhed.

Det blev specielt mejerivæsenet, jeg kom til at beskæftige mig med, idet tanken om oprettelse af centrifugemejerier som andelsmejerier netop var begyndt, og jeg fik derfor den opgave at projektere og afslutte kontrakter og handler om maskininstallationer til sådanne mejerier her i Jylland og specielt i Århuseggen. Opgaven var interessant og taknemmelig, idet der var så meget for andelshaverne at vinde ved at opgive den hjemlige smørproduktion, idet de på centrifugemejeriet opnåede et større udbytte af mælken og en langt bedre kvalitet af smørret. Det var altid de flinkeste og mest fremskredne bønder og bønderkoner på en egn, som først gik med til den ny tanke, thi de havde længe erfaret, at alle deres anstrengelser for at komme op på højde med herregårdsmejerierne var forgæves, og købmændene og handlende var lige så interesserede, men på en anden måde, nemlig derved at de ved oprettelsen af mejerierne nu blev fri for at skulle afsætte bøndernes smør, der var vanskeligt at sælge og oftest bragte dem tab.

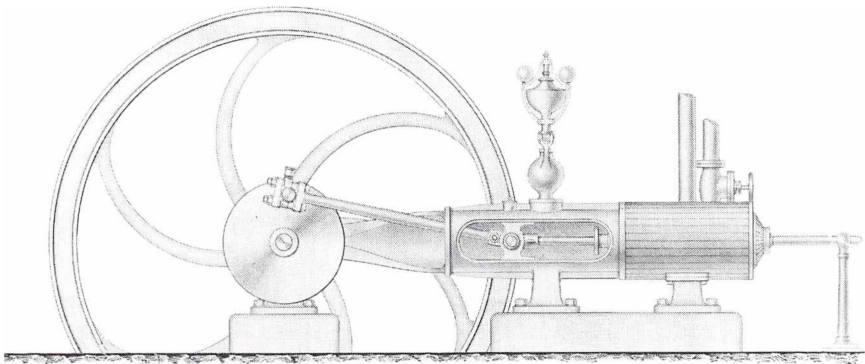
I juni måned 1885 overtog jeg min morbroders fabrik sammen med min studiekammerat, cand.polyt. I.V. Wied. Vi kastede os straks med iver over studier af forskellige industrigrene, ved hvilke maskiner og maskinkyndig teknisk assistance var nødvendig, og i årenes løb havde vi erhvervet os en ret betydelig kundekreds og haft den glæde ofte at blive betroet løsningen af meget store arbejder på maskintekniske områder også uden for landets grænser. Desuden har udførelsen af kraftmaskiner til den almindelige industri været en af vore hovedfabrikationsartikler.

Min virksomhed som maskinfabrikant falder i en tid, hvor forholdet til arbejderne har krævet den største opmærksomhed, og det er faldet i min lod at ofre et meget betydeligt arbejde på denne sag. En konflikt inden for jernindustriens arbejdere i året 1895, der medførte samtlige jernstøberiers standsning her i byen, gav stødet til dannelsen af en forening af fabrikanter i jernindustrien i provinserne som modvægt

12 Hest Dampmaskine.

— In Støbe —

Offen 1886

Efter ophøret af A/S Frichs maskinfabrik 1979 afleveredes i begyndelsen af 1980'erne et meget omfattende og værdifuldt arkiv til Erhvervsarkivet. I dette findes et stort tegningsmateriale og en ligeledes stor fotografisamling af produktion og arbejde gennem årene. Blandt tegningerne ovenstående 12 hestes dampmaskine, som udmærket kan have været til de mejerier, Vestesen omtaler, at han først beskæftigede sig med. Tegningen er fra 1886, året efter at han sammen med John Wied overtog virksomheden.

Fricks arkiv, Erhvervsarkivet.

mod smede- og maskinarbejdernes organisation. Til denne forening har efterhånden samtlige fabrikker i jernindustrien i provinserne sluttet sig. I hovedstaden eksisterede der allerede en sådan forening for den københavnske jernindustri, og senere har jernskibsbyggerierne sluttet sig til, ikke som direkte medlemmer af nogen af de to foreninger, men som det tredje led i en sammenslutning af hele den danske jernindustri, hvilken atter er indordnet under den store arbejdsgiver- og mesterforening.

Organisationen af arbejdsgiverne var påtvungende nødvendig, thi de enkelte fabrikker stod ganske værgeløse, når fagforeningerne stillede deres krav, navnlig hvor det drejede sig om indgreb i ledelsen og fordelingen af arbejdet, og da al virkelig modstand savnedes, var fagforeningernes krav ofte ganske umodne og i virkeligheden ofte imod deres egne interesser. Striden i Århus drejede sig således om et krav fra arbejderne om afskaffelse af akkord i jernstøberierne, et krav,

som nu ganske er forladt, og begge parter arbejder nu i forening på at gennemføre akkord i størst muligt omfang.

Dette organisatoriske arbejde har krævet en meget betydelig indsats og tid og kræfter, og blandt et af de betydeligste resultater kan jeg nævne oprettelsen af en overenskomst med Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund, der blev afsluttet i året 1900 ad fredelig vej efter en række vidtløftige forhandlinger.

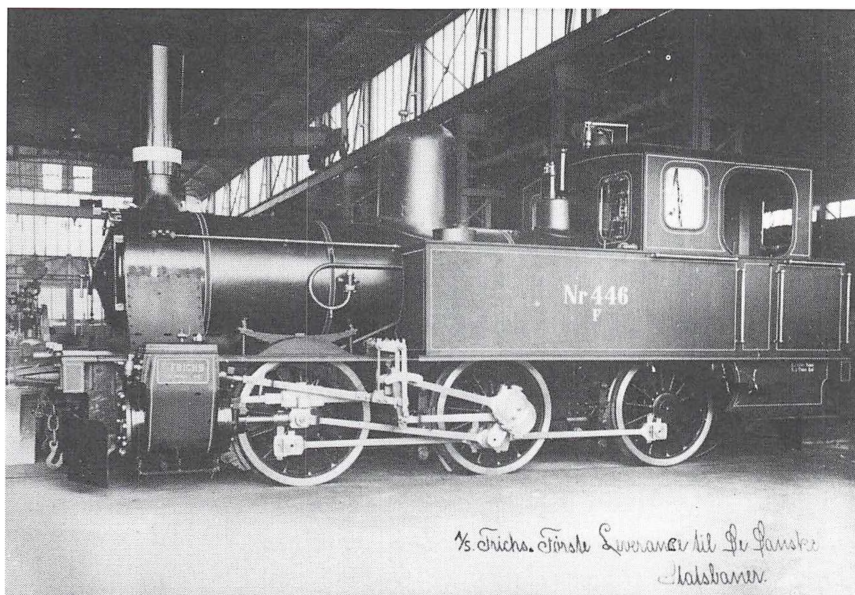
Overenskomsten omfatter 4 hovedafsnit, nemlig samarbejdet mellem arbejdsgiver og arbejdere på værkstederne, regler for behandling af faglig strid, minimalløn og endelig bestemmelse om den normale arbejdstid. Denne overenskomst er efterhånden tiltrådt med mindre ændringer af de øvrige arbejderorganisationer, som jernindustrien omfatter, nemlig formere og arbejdsmænd, samt endelig af fyrbødere og maskinpassere, og dette arbejde har ikke været forgæves, idet der siden ikke er indtrådt nogen arbejdsforstyrrelse inden for jernindustrien af alvorlig art.

Min virksomhed udadtil har særlig været knyttet til Århus kommune, idet jeg indtrådte som medlem af rådet ved valgene 1903.

Ifølge min levestilling og anskuelser hører jeg hjemme i den konservative lejr, men jeg har altid været villig til at anerkende enhver tanke, som efter min overbevisning er sund og god, fra hvilken side den end måtte opstå. Ved valgene kom Socialdemokratiet til at råde over 10 af de 19 mandater, og jeg kom derfor til at høre til dem, der savnede et forsonende element mellem de to yderliggående partier. Der blev lagt meget arbejde på mig. Som formand for udvalget for byens vej- og kloakvæsen ledede jeg planlægningen og gennemførte forslaget til byens forsyning med afskærende kloakledninger og indførelse af vandklosetter, og i de tre sidste år måtte jeg tillige overtage formandsposten i Århus kommunale belysningsvæsen.

Landsudstillingen 1909 har lagt beslag på mig som medlem af forretningsudvalget og formand i udvalget for maskiner og redskaber, og her måtte jeg lægge alle kræfter i for at gennemføre denne del af udstillingen i den forholdsvis korte tid, der ifølge forholdene var indrømmet.

Som modvægt mod de mange praktiske arbejder, som jeg dagen igennem må tage mig af, dyrker jeg i mit hjem videnskabelige studier, særlig fysiske, hvor jeg har fundet et felt, der optager mig stærkt, nemlig stoffernes tilstandsforandringer. Disse studier har efterhånden

Med årene blev navnet Frichs synonymt med statsbanernes lokomotiver. Virksomheden fik sin egen banelinje fra Åbyhøj til Mølleengen – det var nødvendigt for at flytte de tunge maskiner. Man begyndte med rangerlokomotiver, og ovenstående ”gris”, som de kaldtes, er efter påskriften på billedet den første, der blev leveret.

Foto i Frichs arkiv, Erhvervsarkivet.

taget form og fået faste holdepunkter, men endnu har jeg ikke offentliggjort noget deraf.

I året 1886 ægtede jeg Anna Louise Jørgensen, datter af købmand H.C.Jørgensen, Roskilde. Jeg har to sønner, Børge og Egil, af hvilke den første studerer på Polyteknisk Lærestalt, samt tre døtre, Aagot, Anna Elisabeth og Ebba.

Århus, d.14/1 10

H. Vestesen

Kort efter affattelsen af den beretning om min livsførelse, som jeg afgav til Hans kongelige Majestæts Ordenskancelli i året 1909, påbegyndte jeg forhandlinger med statsbaneledelsen om bygning af lokomotiver til de danske statsbaner. Forarbejderne tog lang tid, men omsider lykkedes det at afslutte leveringskontrakt med daværende

trafikminister Thomas Larsen om bygning af to rangermaskiner af den såkaldte F-type. Samtidig var mit firma begyndt at flytte virksomheden ud til Åbyhøj, beliggende 2 km. vest for Århus, idet forholdene efterhånden blev for trange inde på Søndergade; men denne flytning viste sig at medføre så store udgifter, at det blev nødvendigt at inddrage fremmed kapital, hvorfor firmaet i året 1912 overgik til et aktieselskab, kaldet A/S Frichs.

Lokomotivbygningen tog nu fart og kom efterhånden til at omfatte udførelsen af samtlige de typer, som de danske statsbaner anvender, også de meget store maskiner, der for tiden benyttes til eksprestogene på hovedruterne, ligesom det i den seneste tid er lykkedes med held at løse den opgave at bygge dielelektriske vogne og lokomotiver til såvel de danske statsbaner som til privatbanerne.

I året 1917 fratrådte jeg den daglige ledelse af aktieselskabet og tog sæde i dets bestyrelse og bestyrelsesråd. Der blev nu mere tid for mig til at tage mig af offentlige anliggender. Da Danmark i efteråret 1919 som medlem af Folkenes Forbund sendte to regeringsrepræsentanter samt en arbejder og en arbejdsgiver til Washington for at deltage i "The international labor conference", hvis afholdelse var et led i den fredstraktat, der afsluttede verdenskrigen, mødte jeg som repræsentant for de danske arbejdsgivere. Af alle jordens folkeslag var kun Tyskland og U.S.A. ikke repræsenterede som stående uden for Folkenes Forbund. Tyskland kunne endnu ikke optages, og U.S.A. ville ikke. Den første beslutning, der blev taget, var ikke desto mindre at sende en indbydelse til Tyskland om at deltage i konferencen. Indbydelsen blev modtaget, men man nåede ikke at få delegationen sendt afsted.

Det alt overvejende spørgsmål på konferencen var den almindelige indførelse af 8 timers arbejdsdagen. Desværre blev ordlyden af denne konvention for vidtrækkende. Der var imidlertid ingen mulighed for at få den affattet i en mere brugelig form. Såvel ententens arbejdsgivere som arbejderdelegerede var endnu påvirkede af den nylig overståede kæmpeanstrengelse, som verdenskrigen havde været. Arbejderrepræsentanterne skruede fordringerne op, og såvel ententens regeringsrepræsentanter som arbejdsgivere ville ikke vende hjem uden en ordning af dette spørgsmål. Under disse forhold afgav jeg også min stemme til fordel for den foreliggende konvention i bevidstheden om, at en forkortelse ville have ført til vedtagelse af en endnu mere vidtgående konvention på 45 timer om ugen. Holland havde allerede indført 45 timers ugen, og alle de romanske folkeslags arbejderdelegerede stillede krav i

samme retning. Det havde sikkert været heldigere for alle parter, om denne første internationale arbejdskonference ikke var blevet afholdt så hurtigt efter krigens afslutning, men var blevet opsat endnu et år for at bringe sindene i ro.

I året 1924 måtte jeg tage aktiv del i det politiske liv, idet de særlige forhold, folketingsmand, greve Holstein har skabt blandt Århus amts konservative vælgere, foranledigede afdøde landstingsmand Piper til at formå mig til at søge at samle den skare konservative vælgere, der ønskede at bevare medlemskabet af partiets organisation. Arbejdet har været meget brydsomt. Det førte ved valget 1924 til det tilfredsstillende resultat, at Århus amts konservative vælgere, foruden greve Holstein, blev repræsenteret i folketinget af daværende landstingsmand, købmand Axel B. Lange, Frederikssund. Desværre lykkedes det ikke at bevare hans mandat ved valget december 1926.

I året 1927 fratrådte jeg formandsstillingen i Foreningen af Fabrikker i Jernindustrien i Provinsen, som jeg havde beklædt i en lang årrække, og som følge deraf fratrådte jeg samtidig Dansk Arbejdsgiverforenings forretningsudvalg. Endnu har jeg sæde i Arbejdsrådet, sorterende under Sundhedsministeriet, som en af dette råds fire repræsentanter for arbejdsgiverne.

Endvidere beklæder jeg fremdeles formandsposten i Pensionskassen for Værkstedsfunktionærer i Jernindustrien i Danmark. Denne forening omfatter 800 à 900 værkstedsfunktionærer, fordelt over det ganske land. I løbet af de snart 25 år, jeg har beklædt denne stilling, er det lykkedes mig at bringe denne pensionskasse til at danne et meget virksomt bindeled mellem funktionærerne inden for den danske jernindustri og deres arbejdsgivere, påskønnet fra begge sider og ikke mindst af funktionærerne.

Jeg fortsætter stadig mine videnskabelige studier. Hvad jeg hidtil har udsendt har ikke været af nævneværdig interesse, idet tankerne uden for den fysiske og kemiske videnskab ganske optages af at fordybe sig i atomernes og elektronernes verden. Mine nævnte arbejder er egentlig også kun forstudier til en mere dybtgående undersøgelse af de elektriske kræfters virksomhed og energiændringer under stoffernes dannelse og tilblivelse.

I mit ægteskab har jeg 2 sønner og 3 døtre. Min ældste søn blev cand.polyt. som fabriksingeniør 1912. Min yngste søn er for tiden under uddannelse som lærling i maskinfaget hos A/S Frichs. Den ene af mine døtre er gift med overingeniør Baruel hos A/S Frichs, medens

de to andre er gift med hollandske søofficerer, der begge er trådt ud af aktiv tjeneste og indtager stillinger inden for hollandsk industri og søfart.

Ærbødigst
H. Vestesen

Som fortsættelse af den beretning, jeg indsendte til Hans kongelige Majestæts Ordenskancelli i året 1928 i anledning af udnævnelsen til Dannebrogsmænd tjener følgende:

I foråret 1930 besluttede jeg at foretage en rejse til det fjerne Østen, væsentligst for at besøge min ældste datter, der var bosiddende i Javas hovedstad Batavia, gift med F. de Boer, forhenværende søofficer i den hollandske marine, men nu ansat i det hollandske Stoomvoort Maatschappij "Nederland", der er det ene af de to store selskaber, der besørger passagertrafikken mellem Holland og de ostindiske kolonier, med hovedsæde i Amsterdam. Senere er min svigersøn indtrådt i selskabets direktion og har taget ophold i nævnte by.

Efter på denne rejse at have anløbet Southhampton og Algier modtog jeg i Genua den meget interessante meddelelse, at den siamesiske regering havde afgivet en stor ordre på diesellokomotiver og motorvogne til mit firma A/S Frichs, Århus, at levere i løbet af det følgende år.

På skibets vej mod øst anløb det Port Said, Colombo samt Sabong og Belivan-Deli på Sumatra, ligesom også Singapore og ankom til Batavia d. 12. april efter 31 dages sørejse.

Jeg benyttede lejligheden til at studere befolkningen og dens levevilkår på denne fra naturens hånd så rigt udstyrede ø og foretog i den anledning flere rejser, bl.a. til Surabaya, hvor jeg besøgte en oliefabrik, der udvinder olie af kopra, og en spritfabrik, der fremstiller alkohol af affaldet fra Javas mange sukkerfabrikker. Jeg fik også lejlighed til at besøge et thefaktori, beliggende oppe i bjergene nær Batavia, og en sukkerfabrik i nærheden af Midtjavas vigtigste by Djakarta.

Den indfødte befolkning er flinke arbejdere, men der er visse vanskeligheder med at få dem til at arbejde i kontinuerlig drift ugen rundt. De kan nemlig ikke forstå, hvorfor de skal arbejde på alle ugens syv dage, når de på fem dage kan tjene tilstrækkeligt for at kunne leve resten af ugen uden at bestille noget.

Jeg fik på disse rejser det bedste indtryk af det hollandske styre. Et eksempel herpå er regeringens bestemmelse om, at sukkerfabrikkerne ikke kan erhverve jord til dyrkning af sukkerrør ved køb, men må leje jorden på vilkår, at en sukkermark efter et års afgrøde stilles til rådighed for de indfødte, for at disse i de to følgende år kan benytte arealet til dyrkning af deres hovednæringsmiddel ris, idet fabrikkerne samtidig er forpligtet til at stille deres vandingsanlæg for sukkerdyrkingen vederlagsfrit til rådighed for risplantningen. En sukkerfabrik må som følge deraf kunne disponere over et areal, der er tre gange så stort som nødvendigt for dyrkning af det kvantum sukkerrør, som produktionen kræver; men der opnås derved, at de indfødte på billig måde kan skaffe sig den for deres ernæring fornødne mængde ris.

Under mit ophold på Java havde jeg en interessant oplevelse, idet den hollandske guvernør forsynede min datter og mig med en indbydelse til audiens hos sultanen af Djakarta, Hans Højhed Hemangkoe Boenovo VII, på hans fødselsdag d. 16. august. Om formiddagen gav sultanen audiens for de tilstedeværende europæiske herrer. Ved afskeden blev så alle en for en ført frem for sultanen, men konversationen var for mit vedkommende ikke særlig livlig, idet Hans Højhed sultanen kun talte malajisk, af hvilket sprog jeg kun havde enkelte ord til min rådighed. Heldigvis var dog sultanens adjudant det engelske sprog mægtig. Jeg fik ved denne lejlighed talt med adskillige danske, der befinder sig på Java som læger, administratorer for fabriksvirksomheder og som ingeniører. Om aftenen var der en reception, ved hvilken de europæiske herrer kunne medtage deres damer. Til gæsternes underholdning blev der opført en art pantomime, udført af fire unge kvinder tilhørende hoffet og ledsaget af javansk musik.

Forinden afrejsen fra Djakarta blev der lejlighed til at besøge det mægtige og såre interessante buddhistiske mindesmærke beliggende i nærheden og stammende fra den tid for ca. 1000 år siden, da befolkningen på Java bekendte sig til Buddhas lære, medens den nu helt igennem er muhammedansk. Det berømteste af disse mindesmærker er det såkaldte Borubudor, der ifølge sagnet skal gemme Buddhas aske i sit indre.

Jeg var tilbage i Holland i slutningen af oktober og tog efter hjemkomsten ophold her i København.

Det følgende år sad jeg model for maleren Olsen-Ventegodt, der havde bestilling fra Foreningen af Fabrikanter i Jernindustrien i Provinserne på at tilvejebringe et billede af mig til ophængning i Jernindu-

striens lokaler på Nørrevold. Hr. Ventegodt fik megen ros af mine kolleger for sit arbejde.

Sommeren 1932 afgik min hustru ved døden og ligger begravet på Frederiksberg gamle kirkegård.

Året 1934 udtrådte jeg af bestyrelsen for A/S Frichs i Århus. Jeg har fremdeles sæde i Arbejdsrådet, i hvilket jeg indtrådte 7/1 1911, ligesom jeg fremdeles er medlem af Arbejdsgiverforeningens hovedbestyrelse og af Industrifagenes forretningsudvalg og er formand for Pensionskassen for Værkstedsfunktionærerne i Jernindustrien i Danmark. Jeg har bevaret mine fysiske og kemiske interesser, hvilket har givet sig udslag i et arbejde om elektronernes virksomhed under kemiske reaktioner 1933 og i et arbejde, jeg har kaldt "Elektronernes mekanik", som omhandler de faste grundstoffers elastiske og termiske data 1935.

København, d.23/2 36

ærbødigst

H. Vestesen

R.18.5.1909, DM. 19.3.1928. K.21.1.1936.

[Biograferet i Borgere i byens råd (1968)]

Fabrikant Carl H. Sørensen (1868-1937)

Jeg Carl Hedvige Sørensen er født i Skive den 23. juli 1868. Min fader var guldsmed J.F.W. Sørensen, født i Århus, og min moder M. S. Hummelgaard, født på Nørkjær i Rønbjerg sogn.

Min første barndom henlevede jeg i Skive til 1874 og senere i Viborg hos mine forældre til 1878, og da nød var til huse i hjemmet, kom jeg i huset hos min nu afdøde onkel Thorvald Pfefferkorn i Århus, hvorfra jeg 14 1/4 år gammel blev konfirmeret og sendt i lære hos isenkræmmer Georg Haldkjær i Fåborg, hvor jeg var til 1893, da jeg i april måned begyndte min selvstændige virksomhed i Århus.

I december måned s. år gik jeg i kompagni med ingeniør Hans Hermann Bruun og omdannede samtidig forretningen til det, den nu omfatter, nemlig opvarmning og ventilation samt elektrisk lys og kraft.

Carl H. Sørensen, R 18.5.1905, DM 13.4.1929. Carl H. Sørensen skriver selv, at han blev ridder, fordi han var medlem af forretningsudvalget for Landsudstillingen 1909. Og det er nok rigtigt – det blev alle, som havde siddet i hovedudvalget for forberedelserne. Med årene skabte Sørensen af sin beskedne handel fra 1893 sammen med ingeniør H.H. Bruun en betydelig virksomhed, der i de senere år havde fjernvarme som speciale.

Foto i Ordenskapitlet.

Om forretningen tør jeg sige, at den har et erhvervet godt navn og er blandt de bedste i sin art herhjemme. Årene, der svandt, betegner alle til 1908 en fortsat udvikling med godt udbytte, hvad 1909 fuldt ud bekræfter synes at skulle vedblive.

Jeg må her nævne en mand, som har fået stor betydning for mit liv, nuværende pastor I. Chr. Clausen, søn af afdøde Johannes Clausen, Vonsild, præst i Brahetrolleborg på Fyn, fordi han uden den mindste sikkerhed betroede mig de første midler til at skabe min livsstilling og senere mit hjem, som jeg stiftede d. 28. marts 1896, da jeg ægtede Louise Helene Hammer, datter af fabrikant Viggo D. C. Hammer i København, og vi har 1909 3 børn, Karen Margrethe, Inger og Erik.

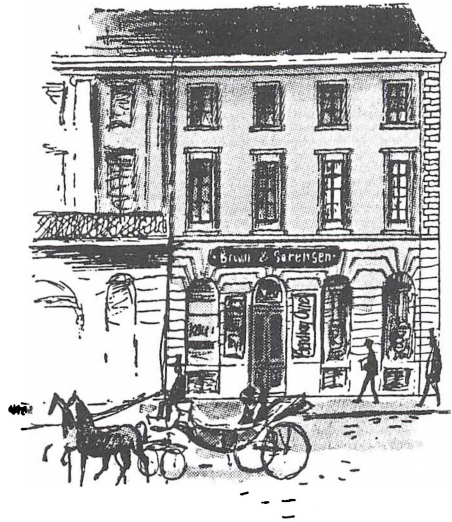
Mit hjem og min forretning udviklede sig lykkeligt; men lykken gør blind, og da i 1906 en svoger trængte til hjælp, påtog jeg mig denne og vovede mig desværre for langt ud, således at jeg, da bankkrakket kom i 1908, mistede min opsparede kapital dobbelt op.

En broder havde i forvejen kostet mig betydeligt. Mine bestræbelser for at hjælpe andre har rundt kostet mig 400.000 kr. og har dog kun i de fleste tilfælde erhvervet mig utak som løn. - De, jeg hjalp med de mindste beløb, var taknemmeligst, og hjælpen har for dem båret velsignet frugt, hvad der i sig selv er en stor lykke for mig.

I 1908 var det behjertede mænd som etatsråd Fr. Nørgaard., R. af Dbg., etatsråd Chr. Filtenborg, R. af Dbg., købmand Victor Brabrand samt mine ordensbrødre købmand P. A. Buchtrup, konsul C. v.d. Hude og kancelliråd Nielsen, direktør i Ny Jydske Creditforening, alle af Århus, som fandt, at jeg ikke burde gå til grunde i min bedste alder, og vil Gud, skal jeg ikke skuffe dem så lidt som min kompagnon H. H. Bruun, som trofast ofrede alt sit for at hjælpe mig.

I året 1895 d. 23. november havde jeg den lykke at blive optaget i Frimurer-ordenen som medlem af logen Sct. Clemens, og om jeg har haft held til at øve lidt godt for det samfund, hvori jeg levede, så skylder jeg næst Gud ordenen min varmeste hengivenhed for, hvad den lærte mig.

Da Hans Majestæt Kongen i 1908 behagede at vise mig den nåde at udnævne mig til oplyst Sct. Johannes betroede broder i ordenen som kongelig påskønnelse for mit arbejde for at skaffe logen Sct. Clemens en ny ordensbygning, var det ikke uden alvorlige overvejelser, at jeg modtog denne udmærkelse, først fordi jeg var så ung, og dernæst fordi jeg ikke var blind for rystelserne efter bankkrakket, men takket være de foran nævnte mænd afværgedes min fuldkomne ruin, og jeg turde

Carl H. Sørensen begyndte sin virksomhed 22. april 1893 i den statelige gård Lille torv 2. Den var opført 1809 af storkøbmanden Harboe Meulengracht og efter en senere ejer kaldet Gerdes' gård – kongebolig, når der var kongelige på visit i byen, en tid rummende Jysk handels- og landbrugsbank (Handelsbanken) og nu kraftigt ombygget.

Efter "Varme gennem halvtreds år" (1943).

tillade mig at modtage den kongelige gunst, og jeg kunne dermed knytte et nyt led af taknemmlighed til Frimurer-ordenen og dens høje styrer.

Udnævnelsen til Ridder af Dannebrog skyldes mit tilfældige arbejde som medlem af Landsudstillingens forretningsudvalg, og for denne kongelige gunst i den ydre verden bringer jeg ligeledes i stille ydmyghed min tak til Hans Majestæt Kongen.

Har mit liv til dato end formet sig til at blive en fortsat kamp for tilværelsen, så skyldes dette alene mig selv, men give Gud, at jeg deraf må have lært ydmyghed, og han give mig kræfter til i gerning at vise mig den tillid værdig, som alle har vist mig, thi, hvo styrke ta'r af nederlag, skal sejr gives.

Carl Sørensen

Århus, d. 10. januar 1910.

R. 18.5. 1909, DM 13. 4. 1929.

Bogtrykker Marius Geertsen (1863-1931)

På Guldsmedgade nr. 22 i Århus, i en gammel hjørnebygning, så jeg dagens lys første gang den 30. marts 1863. Min fader var daværende vagtmester ved 3. dragonregiment, Hans Peter Geertsen, og min moder var Kirsten Andersdatter.

Da fader ved siden af sin stilling som vagtmester tillige arbejdede i børstenbinderfaget, det fag, som han senere efter afskedigelsen fra tjenesten væsentlig ernærede sig ved, fik jeg hurtig som barn lært at "binde børster", og fra 8 til 14 års alderen hjalp jeg, sammen med mine andre brødre, efter skoletiden med ved arbejdet i værkstedet, dels ved trædning af boremaskinen, og dels ved børstebinding.

Efter konfirmationen var jeg først et halvt år hos daværende stadsfæstemand Betack i Århus, men kom derefter i bogtrykkerlære hos Brdr. Backhausen sammesteds og arbejdede her dels i "Adresse-Avisen", og dels i accidens-trykkeriet, indtil jeg blev udlært i foråret 1882. Jeg forblev hos min læremester til næste forår og rejste derpå til København, hvor jeg arbejdede hos Nielsen & Lydicke, indtil jeg sammen med en lærekammerat rejste til Tyskland grundlovsdagen samme år.

Efter en rundrejse, delvis til fods, over Stettin, Berlin, Leipzig, Dresden, Nürnberg og langs Rhinen tilbage over Bremen, Hamborg, gennem Sønderjylland, var jeg hjemme igen om efteråret, da det viste sig umuligt at få arbejde i noget tysk trykkeri uden indgående kendskab til sproget. På hele vandringen levede jeg dels af lidt opsparede penge hjemmefra, og dels af den understøttelse, som jeg som medlem af "Dansk typografisk Forening" ifølge dennes gensidige overenskomst med flere lande var berettiget til at få udbetalt à 75 pf. daglig med 8 dages mellemrum - en fodtur mellem et par store byer dernede.

Hjemkommen til Århus fik jeg arbejde ved boghandler F. Rybner Petersen i Borgporten, hvis trykkeri - et ganske lille med to små håndpresser - jeg passede, til jeg i januar 1884 indkaldtes til militærtjeneste ved 3. dragonregiment, ved hvilket jeg 10 dage senere kasseredes

Marius Geertsen, R 16.6.1917. Geertsen var en særpræget personlighed – ”med al sin ildhu og alle sine ideer så konservativ, at han ved lejlighed koketterede med at være den sidste Estrupper i Århus. Men snæversynet var han ikke”, skriver Rob. Einfeldt i Dansk arbejdes jubilæumsskrift fra 1958.

Foto i Ordenskapitlet.

som følge af en lille broskade, jeg som barn havde pådraget mig. Kort efter kassationen fik jeg plads i boghandler Th. Thrues trykkeri, i hvilket jeg forblev, indtil min læremester tilbød mig plads hos sig som faktor; den gang boede han på Søndergade. Samtidig med denne plads drev jeg en galanteri- og legetøjsforretning i faders ejendom, Frederiksgade 22, men da den nye Clemensbro var fuldført og havde ødelagt Frederiksgades blomstrende handel, solgte jeg den delvis ødelagte forretning og begyndte bogtrykkeri i samme gade nr. 45 i foråret 1888.

I mellemtiden var jeg blevet gift med Theodora Margrethe f. Höwisch, med hvem jeg senere fik to døtre, Mogense og Inger, samt en søn, Erhard, der 13 år gammel døde af sukkersyge.

Som bogtrykker ernærede jeg mig nu i flere år dels på Frederiksgade, og dels på Store Torv (hos Koppel), og i disse år trykkede jeg bl.a. den af d’herrer kaptajn Jørgensen og kaptajn Jenssen-Tusch redigerede og udgivne ”Lommebog for befalingsmænd i hæren” samt den af kaptajn Jenssen-Tusch på mit forslag startede ”Militær-Tidende”.

Senere drev jeg på Guldsmedgade papirforretning sammen med mit trykkeri i en del år, og under denne periode deltog jeg livligt i politik,

Marius Geertsens nyoprettede Bogtrykkeri,

Krederiksgade 45, Aarhus.

anbefales i Publikums velvillige Erindring med Udførelsen af alle Slags Tryksager hurtig, smukt og paa godt Papir til billigste Pris efter Kvalitet.

Specialitet: **Farvetryk.**

Marius Geertsens etableringsannonce i Aarhus Stiftstidende for 17. maj 1888.

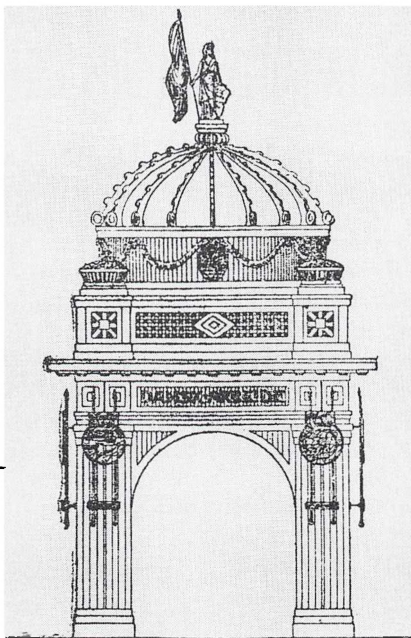
hvilket resulterede i en valgkampagne i Grenå-kredsen i 1906, hvis udfald som Højres dumpe-kandidat i forvejen var givet. Red. Aubeck og kredsens folketingsmand, Petersen Nyskov, var mine modkandidater.

Samme års oktober påbegyndte jeg efter venskabelig overenskomst med "Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk"s daværende formand, fabr. Axel Meyer, udgivelsen af "Haandværkerbladet", som jeg med held udgav i 11 år. Under redaktionen af dette blad indtrådte jeg i hovedledelsen af "Dansk Arbejde" (landsforeningen), der var stiftet i hovedstaden 1908, og samme år oprettede jeg sammen med flere interesserede i Århus en afdeling af denne forening i denne by. Århus-afdelingen udmærkede sig senere under den af hovedforeningen planlagte "Danske Uge" som en af de bedst arrangerede og mest vellykkede, idet "ugen" varede netop i 8 dage med fester om aftenen, udstillinger af arbejdende værksteder i "Vennelyst" og en "belysnings-udstilling" i Håndværkerforeningen. Samtidig var også arrangeret "Moderne hjem - danske arbejder" - i Vennelyst, et anlæg i byen. Der var hver aften musik i gaderne, der var guirlande- og flagsmykkede lige som en mængde ejendomme, specielt langs Strøget, Bruunsgade, Ryesgade, Søndergade, Torvene, Guldsmedgade og Nørregade. På Torvet var rejst en kostbar triumfbue til ære for "Dansk Arbejde". Om dagen var der arrangeret skiftende optog: Vogntog med smykkede industri- og håndværkerfrembringelser. Det nye og det gamle brandvæsen opvistes ligeledes ved optog og filmedes senere (dog kun det gamle). En tombola indbragte ved en mængde frivillige gaver som gevinster et godt overskud, og bladene havde udsat sølv-ærespræmier for de smukkeste pyntede "danske" vinduer. Alt sammen en storstilet reklame for det gode danske arbejde, der egentlig er så lidt påagtet i hjemlandet.

Senere fremsatte jeg tanken om oprettelsen af en årlig dansk messe, specielt for den mindre danske industri og håndværket ("Købestæv-

I Dag begynder den danske Uge i Aarhus.

Fra Morgenstunden i Dag vil Flag ved Flag, dekorede Facader og pyntede Vinduer erindre Aarhusianerne om, at „den danske Uge“ er inde — Ugen, hvor der skal slaas det store Slag for, at vi herhjemme i Danmark skal købe dansk Arbejde, fordi vi

derved i det lange Løb støtter os selv. Det er en Begrundelse, som enhver maa kunne fatte. Og den danske Uges Udstillinger og Udsalg vil vise os, at vi ogsaa i mange Tilfælde vil kunne have øjeblikkelig og kontant Fordel af at købe det hjemlige Produkt.

Thorkel Møllers Triumfbue paa Store Torv.

21.-28. september 1913 afholdt Dansk arbejde over hele landet under mottoet ”Dansk arbejde i danske hjem” en ”Dansk uge”. I Århus var Geertsen naturligvis ”general”, som det hedder i avisreferaterne. Ugen bød på mange tiltag: vinduesudsmykninger, udstillinger i Vennelyst og andre steder, optog, rundskuedag, motorløb for biler og motorcykler ”Jylland rundt” via de nord-, øst- og sydjyske købstæder fra Ålborg til Kolding, motorbådsløb på bugten m.v. Midt på Store torv var rejst en ”triumfbue” efter tegning af arkitekt Torkel Møller.

Aarhus Stiftstidende 21. sep. 1913.

net”). Men da man i Århus ikke turde realisere tanken, fordi landsudstillingens efterveer - et underskud - ikke var ude af verden, gik jeg til ”Dansk Arbejde”s forretningsudvalg med tanken, men heller ikke her ville man realisere tanken. Efter en del artikler om ”Købestævnet” (en fordanskning af pianofabrikant Søren Jensen, København), som jeg skrev dels i dagbladene, og dels i mit eget blad ”Haandværkerbladet”, skrev landstingsmand Schultz, Fredericia, til mig og blev sat ind i tanken, og han førte den derefter ud i livet nede i Fredericia sammen med guldsmedemester Diederichsen og fabrikkerne Spindler og

Forslag

til

en permanent Importvare-Opvisning i Aarhus.

Den under normale Forhold stærke Tilstrømning af Arbejdskraft fra Land til By og i Forbindelse dermed de voksende Udgifter til Understøttelser til den arbejdsløse Del af Befolkningen har ofte givet Anledning til Eftertanke, om der dog ikke skulde kunne findes Beskæftigelse for alle disse ledige Hænder, som i mange Tilfælde godt vil arbejde, men som desuagtet intet kan faa.

Fra Statens Side gøres der aarlig en Del for at ophjælpe Industrien og Haandværket, saaledes ved Stipendier til Rejser i Ind- og Udland, ved Udlaan til Anskaffelse af Maskiner og Værktøj, ved Tilskud til Teknologisk Institut til Dygtiggørelse af de unge Haandværkere osv.

Af Industriforeningen, Fællesrepræsentationen og Teknologisk Institut foranstaltes *periodiske Udstillinger for at vise, hvad vi i Indlandet magter paa det industrielle og haandværksmæssige Omraade*, saavel som Helhed som i faglig Henseende, og Foreningen »Dansk Arbejde« har gennem sin Organisation slaaget stærkt til Lyd for *det hjemlige Arbejdes Fortrinsret for det udenlandske*, og gennem denne Organisation har »*Det danske Købestævne i Fredericia*« set Dagens Lys.

Jævnside med alle disse Bestræbelser paabegyndte Teknologisk Institut at samle *en Eksportbørs*, hvori skulde huses saadanne Ting fra den mindre Industri og

Haandværket, som kunde egne sig for Eksport. Senere gik man videre og etablerede *en Eksport-Udstilling — en Type-Udstilling — med et Bureau og et godt Katalog Materiale*, hvorved man søgte at komme i Forbindelse med Aftagere i Udlandet ogsaa for Stor-Industriens Produktioner.

Samler man nu disse Bestræbelser i nogle enkelte Punkter, da vil det komme til at se saaledes ud:

1. For Dygtiggørelse og til Kamp mod Hjemmemarkedets Fjender søger Teknologisk Institut at udruste Haandværkets og Industriens Mænd.
2. For Tilbageerobring og Udvidelse af Hjemmemarkedet arbejder Foreningen »Dansk Arbejde«.
3. For Opvisning af, hvad vi i dansk Arbejde kan præstere og for Salget af saadant virker det aarlige Købestævne i Fredericia.
4. For Eksport af danske Frembringelser arbejder Teknologisk Institut, Industriraadet, Industriforeningen og Fællesrepræsentationen gennem Eksportbørsen.

Den opmærksomme Iagttagelse vil hurtigt blive klar over, at der i alle disse landsøkonomiske Bestræbelser for at dansk Industri og Haandværk kan vinde frem, mangler endnu et vigtigt Led, nemlig:

5. **En permanent Opvisning af de fra Udlandet indførte Artikler, der egner sig for Fremstilling herhjemme.**

Hensigten med en saadan Opvisning af *indførte Varer* fra Udlandet, *der vil kunne fremstilles herhjemme*, er da denne, at fravriste *Udlandet* den Chance, som det herigennem har, til stor Skade for vor hjemlige Arbejdskraft, idet Landets Industridrivende og Haandværkere paa en saadan Opvisning skulde kunne udsøge sig Artikler, der kunde passe som Produktion for de enkeltes Virksomheder.

Til Fremme af denne Importvare-Opvisning dannedes der i Aarhus i Slutningen af 1915 et foreløbigt Udvalg bestaaende af d'Hrr. Landstingsmand *Harald Jensen*, Folketingsmændene *Samuelson* og *Stilling* samt for Aarhus Haandværkerforening dens Formand, Murermester *Magnus Nielsen*, og fra »Dansk Arbejde« Aarhus Afdeling dens Formand, Bogtrykker *Marius Geertsens*.

Paa et Møde enedes dette Udvalg om at forelægge Sagen for daværende Handelsminister Hassing Jørgensen, som ved en paafølgende Konference med Udvalgets Medlemmer fandt Tanken sund og anbefalede at arbejde videre paa Sagen.

Ved et senere Møde tiltraadtes Udvalget af Overtoldinspektør *de Fine Bunkelod*, Borgmester *Drechsel*, Etatsraad *Filtenborg*, Forstander *Jonas* og Direktør *H. Vestesen*, alle af Aarhus, og man

Geertsens forslag fra 1916 til en "varekopieringsinstitution", der var medsendt biografien. Nedenunder skrev han: "Sagen vandt udelt tilslutning af de fremmødte ca. 100 byråds- og bestyrelsesmedlemmer af de lokale faglige mester- og svendeorganisationer i Århus, og andragende om det ønskede statstilskud indsendtes i november 1916 til Handelsministeriet". Projektet blev aldrig realiseret – det gjorde til gengæld Købestævnet.

besluttede at gaa i Gang med Indsamling af Typer paa Importvarer til en paatænkt foreløbig Opvisning, for at faa Tanken realiseret i mindre Maalestok og forevist for Autoriteter, Haandværkets og Industriens betroede Mænd og for Pressen, der alle ønskes som Medarbejdere til Fremme af Sagen.

Nogle enkelte københavnske og aarhusianske Forretninger, der importerer Varer fra Udlandet i stort Omfang, har overladt Udvalget en Del Typer paa saadanne Varer til Opvisning i det ovennævnte Øjemed, og Aarhus tekniske Skoles Bestyrelse har stillet sin Foredragssal til Tjeneste for den foreløbige Opvisning, der nu vil finde Sted Fredag den 17. November d. A. Kl. 8 Aften i Teknisk Skole, Nørreallé, og hvortil er indbudt: Aarhus Byraad, Folketingsmand, Pastor Laursen, Haandværkerforeningens, »Dansk Arbejde«s Aarhus Afdelings, Foreningen af Handel, Haandværk og Industris og Teknisk Skoles Bestyrelser, Forretningsudvalget for Arbejdernes Fællesorganisation, Formændene for forskellige Landhaandværkerforeninger i Aarhus Omegn, Formændene for de faglige Arbejdsgivere og Arbejderorganisationer, samt den aarhusianske Presse.

Ifald Sagen vinder Tilslutning indenfor disse Kredse, agter Udvalget at indgaa til Rigsdag og Regering med Andragende om en 5-aarig Bevilling paa 10,000 Kr. aarlig til Oprettelse af en saadan permanent Opvisning i Aarhus.

Schultz og i samråd med "Dansk Arbejde" og undertegnede, der til dato er medlem af komiteen for "Dansk Købestævne".

Igennem årene var jeg formand for "Den lokale Arbejdsgiverforening" i Århus, indtil den nye "Sammenslutningen af Arbejdsgivere under Arbejdsgiverforeningen" skete i landets byer. Jeg nyder den ære at være formand for "Dansk Arbejde"s Århus-afdeling fra dens stiftelse til nu, er medlem af Håndværkerforeningens bestyrelse, har været ligningskommisær i Århus og var til sidste sommer medlem af hovedbestyrelsen for landsforeningen "Dansk Arbejde" og dennes forretningsudvalg, hvilke mandater jeg nedlagde som følge af en uoverensstemmelse mellem forretningsudvalget - specielt dets formand kapt. Rambusch - i anledning af mit påbegyndte arbejde for oprettelsen af en importvareopvisning (permanent) i Århus (?), et fundament for Købestævnet i Fredericia (se vedlagte forslag). Med en importvareopvisning forstås et sted, hvor man permanent samler sådanne ting af udenlandsk oprindelse, som man formener vil kunne overføres til dansk produktionsområde, og hvor man, med støtte af et til opvisningen knyttet bureau, skaffer tekniske og praktiske hjælpemidler for den, der går i gang med nye industrier hentede fra opvisningen og overført på danske hænder - helst erstatningsprodukter og ikke slaviske efterligninger af de udenlandske artikler.

Et andragende om støtte til en sådan importvareopvisning ligger siden november 1916 i handelsministeriet, anbefalet af det derom nedsatte udvalgs medlemmer og af nogle og fyrretyve lokale mester- og svendeforeninger i Århus.

Til dette øjeblik er der fra ministeriets side nedsat et udvalg til Købestavnets eventuelle omordning og ovenstående tankes prøvelse. Der har været afholdt ét møde i udvalget.

For oprettelsen af en samfunds-pensionskasse, hvortil samtlige danske indbyggere pligtmæssig skulle betale efter evne for derefter at have et uafviseligt krav på en nærmere fastsat pension ved invaliditets eller alderdoms indtræden, slog jeg til lyd og arbejdede for sagens realisation såvel ved artikler i mit blad som tidligere ved et forslag gennem Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Håndværk på dennes delegeretmøde i 1899 i København, Nyborg og Odder, hvilket senere resulterede i nedsættelse af den i forslaget forlangte kommission valgt af Rigsdagens medlemmer, en kommission, der arbejdede - langsomt - med tanken i ca. 12 år og til slut lod sagen i stikken.

For oprettelsen af et "håndværkermuseum" var jeg den, der først

slog til lyd og arbejdede dels gennem Fællesrepræsentationen, og dels gennem mit blad for realisationen af tanken. Sammen med daværende forstander for Århus tekniske skole, kapt. Paulli, og translatør Holm, hersteds, arbejdede jeg i udvalg for sagen, og vi fremskaffede en mængde gamle håndværksredskaber og enkelte hele gamle værksteder. Da Paulli overtog forstanderpladsen for Teknisk Skole i København, overtog hans efterfølger i Århus tekniske Skole, cand.polyt. Jonas hans plads i nævnte udvalg, og med ham samarbejder Holm og jeg fremdeles på sagen.

Tanken er nu sin realisation nær, idet grosserer Justesen i Århus til sit for kort tid siden afholdte 25 års jubilæum som købmand skænkede Århus Håndværkerforening et gammelt dertil egnet hus, der som begyndelse til et "håndværkermuseum" er rejst over for "Den gamle borgmestergård" i Århus botaniske have på Vesterbro. Huset stod tidligere på Kødtorvet (ved Kannikegade).

Det er mit håb, at dette museum en gang skal stå som et minde om, med hvilke - forholdsvis - primitive redskaber de gamle håndværksmestre udførte fortidens betydelige og ofte kunstneriske arbejder, dem, som eftertiden rejser langt for at beundre, og som nutidens mestre ofte har ondt ved at udføre med de mange og snilde redskaber, for ikke at tale om den udviklede motorkraft, der står til tjeneste for håndværkets mange sindrige hjælpemaskiner.

Efter at have levet den befalede tid i separation med min første hustru, fik jeg for 5 år siden Kongens tilladelse til at indgå ægteskab med min nuværende hustru Petrea Isakine, født Rygaard (datter af afdøde blikkenslagermester A. H. Rygaard og hustru af Århus), med hvem jeg nu lever i lykkeligt ægteskab.

Jeg beder om undskyldning dels for den sene indsendelse og dels for den lange udvikling af de "enkelte data", men mulig kan denne korrekte fremstilling få betydning senere.

Ærbødigst
Marius Geertsen

Århus, den 5. marts 1918.

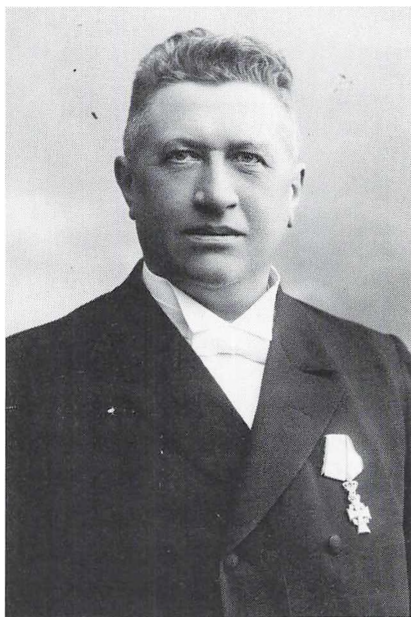
R. 16. 6. 1917.

[Biograferet i Borgere i byens råd (1968)]

Snedkermester Peder K. Petersen (1860-1937)

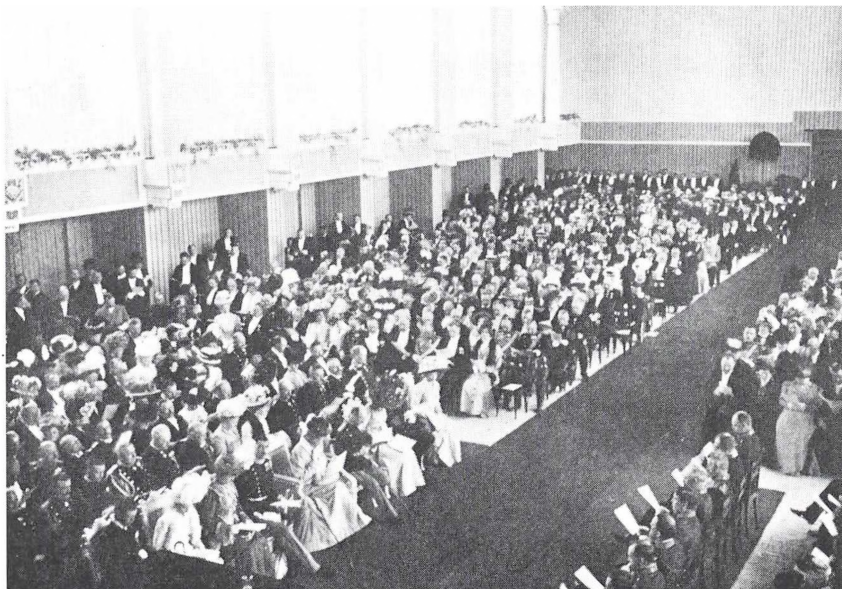
Efter anmodning skal jeg så godt som muligt i efternævnte korte træk søge på bedste måde at beskrive min livshistorie. Jeg er født i Virring, Fruering-Vitved sogn pr. Skanderborg 30. marts 1860 af boelsmand Peter Rasmussen (Munk).

I mit 15. år kom jeg i snedkerlære på landet og blev 4 år efter svend 1879. Efter den tid arbejdede jeg dels i Århus, og dels i København og frekventerede begge steder den tekniske skole såvel for tegning som for bogholderi, hvilket jeg under min læretid på landet ikke før havde haft lejlighed til. I 1885 indgik jeg i ægteskab, og i juli måned samme år løste jeg borgerbrev og begyndte selvstændig som bygnings-snedker, men da dette efter mine forhold bragte mig store tab, etablerede jeg i foråret 1887 min nuværende møbelforretning, som jeg fra ganske lille

Peder K. Petersen, R 21.9.1909. Petersen hørte til den kreds, der blev dekoreret for sin indsats for Landsudstillingen 1909. Han var byens førende snedkermester, hvad såvel hans tillidshverv som hans offentlige opgaver vidner om. Virksomheden, der lå i Frederiksgade 74, blev omkring 1919 overtaget af De forenede møbelfabrikker.

Foto i Ordenskapitlet.

Udsnit af de ca. 1500 deltagere i åbningen 18. maj af Landsudstillingen 1909. Det regnvejr, der ødelagde så meget for det store arrangement den berømte sommer, havde sammen med en orkanagtig storm "muntret" sig så meget de foregående dage, at der faktisk fandt betydelige ødelæggelser sted. Men ved selve højtideligheden skinnede solen. Det er ofte sagt, at udstillingen gav Århus et afgørende puf fremad mod "storstad"; men i åbningskantaten – til musik af Carl Nielsen – holdt L.C. Nielsen nu lidt igen: "Kun én er Danmarks hovedby,/ ej nogen anden når dens ry./ Nej, nej!/ Men Jylland har sin hjertestad,/ for den er alle jyder glad./ Thi ganger alle frem på rad/ til festens fagre maj!"

Beretning om Landsudstillingen i Århus 1909 (1913).

gennem årene ved flid og sparsommelighed har arbejdet op til at være Århus største møbeletablissement. I årenes løb har jeg haft flere store arbejder, såvel private som offentlige, deriblandt monteringen af Århus nye Ting- og Arresthus med amtsrådssalen samt efter restaureringen af Rådhuset monteringen af Århus byrådssal tillige med mange af vore offentlige kontorer og til slut Hs.Majestæt Kongens modtagelsesværelse på Landsudstillingen, hvorfor jeg efter dommerforsamlingen blev tilkendt højeste udmærkelse, diplom af første klasse.

I 1898 valgtes jeg ind i bestyrelsen for Århus Håndværkerforening, hvor jeg siden har haft sæde, i de sidste 6 år som kasserer. I 1907, da tanken om at afholde en landsudstilling opstod inden for Håndværkerforeningens bestyrelse, valgtes jeg ind i forretningsudvalget til forberede

delse af nævnte udstilling, og da dette arbejde var tilendebragt, og udstillingen var en kendsgerning, trådte jeg frivilligt tilbage fra forretningsudvalget til fordel for næstformanden i Århus Håndværkerforening for dernæst at tage sæde i Bedømmelseskomiteen og Udvalget for Træindustri, hvor jeg i løbet af udstillingsåret har nedlagt et stort arbejde.

I år 1905 oprettedes Aktieselskabet Købmands- og Håndværkerbanken i Århus, hvor jeg ved starten blev valgt ind i repræsentantskabet, hvis formand jeg siden har været, såvel som jeg i en årrække har været oldermænd for Århus' samlede snedkerlaug.

I 1892 købte jeg min iboende store gård, hvor min forretning siden har været installeret. I 1896-97 byggede jeg selvtredie den store elegante ejendom, Café restaurant Mejlborg i Århus, hvilket atter gentog sig efter ildsvåden, som overgik den 1898, og begge gange har jeg leveret dennes overordentlig smagfulde montering.

I mit lykkelige ægteskab med Anna Cathrine, f.Sørensen, har vi haft 4 børn, 2 sønner og 2 døtre, hvoraf den ene søn dog som lille afgik ved døden, medens de andre tre nu alle er voksne.

Dette er i korte træk min livshistorie, som jeg håber er affattet i henhold til ordenshistoriografens ønsker.

Med særdeles højagtelse
allerunderdanigst

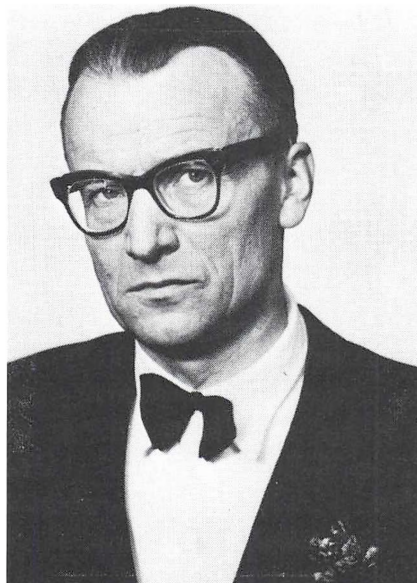
Peder Knudsen Petersen
snedkermester
Frederiksgade 74, Århus 30/9-09

R.21.9.1909.

Direktør Helge Weldingh (f. 1906)

Jeg er født d. 10. marts 1906 i Steen Blichersgade i Randers. Min far, Niels Andersen, født 1879 i Mørke, var lærer ved Randers kommunale skolevæsen og organist ved Sct.Peters kirke i Randers.

Som organist skiftede han senere, antagelig omkring 1915, til Sct.Mortens kirke, hvor han fortsatte som organist og kantor indtil kort før sin død i 1945. Som lærer fungerede han under min barndom ved Søren Møllersgades skole og senere ved Hobrovejens skole, indtil han på grund af sygdom blev pensioneret fra skolevæsenet i en alder af ca. 60 år. Min fars hovedinteresse var musik; han var formand og dirigent for "Randers Motetkor" i mange år, og som sådan dirigerede han ved mange koncerter, både i koncertsalen i Randers Håndværkerforening og i Sct.Mortens kirke. Han oversatte ofte selv partiturerne fra tysk. Jeg husker nogle få: "Saul og David", "Messias", "Skabel-

Helge Weldingh, R 7.10.1968.

Foto i Ordenskapitlet.

sen”. Ved kirkekoncerter, hvor min far på orgelet accompagnerede fremmede kunstnere og selv opførte orgelkompositioner, assisterede min et år yngre søster, Gerda, og jeg ofte ved at stå på hver sin side af klaviaturet og på givne tegn betjene de mange knapper, der styrede ind- og udkoblingen af stemmer.

Min far blev i en alder af ca. 50 år udnævnt til Ridder af Dannebrog og har antagelig i denne anledning indsendt en levnedbeskrivelse til ordenshistoriografen. Med hensyn til min fars afstamning må jeg nok nøjes med at henvise til denne, da mit eget kendskab til hans familie er ret begrænset. Jeg kan dog oplyse, at hans far var møllebygger i Mørke og døde, mens min far var en lille dreng. Jeg har intet kendskab til min farfars familie, som vistnok stammer fra Vendsyssel. Min farmor derimod døde først i 1943, to år før min far, og hendes forældre, altså mine oldeforældre, blev endnu ældre, idet min oldefar, Niels Rasmussen Stæhr, der var født i 1834 i Mørke, døde i Randers i 1923, og min oldemor, Ane Kirstine, født Møller, født i Rostved samme år som min oldefar, døde først i 1929. Mine oldeforældre, som var på aftægt efter at have haft en lille gård i Løkken ved Mørke, og min farmor, der som nævnt var enke, boede indtil ca. 1918 i et hus, som ligger lige over for Thorsager jernbanestation. Dette sted var i en række år rammen om ferieophold for mine søskende og mig. Min far havde en bror, Laurids, der var købmand i Græsted i Nordsjælland, gift, men barnløs, som vi også besøgte i sommerferier.

Min mor, Ida Birgitte, f. Weldingh, var født 1880 i Mørke. I 1934 fik jeg kongelig bevilling til at bære familienavnet Weldingh. Min mor døde i 1967. Hun var datter af stationsforstander Wilhelm August Weldingh, født 1844 i København, og Marie Sophie Frederikke, født Ovesen, født 1844 i Storehedinge, datter af pastor Ovesen i Lyngø. Min mormors mor var født Krogh. Blandt hendes stamfædre er to med navne Andreas Christian Krog. Den ene var født i 1748 og præst i Asmild og Tapdrup, senere i Gran på Hadeland, Norge. Den anden var født i 1778 og præst i Herslev. På Statens Museum for Kunst har jeg set et portræt af sidstnævnte under navnet ”Konsistorialråd A.C.Krog”. Desuden var der Nicolai Johan Lauman Krog, f. 1787, statsråd i Norge. Sidstnævntes portræt har jeg arvet fra min ugifte moster, Marie. Til min mors familie har jeg mere kendskab end til min fars familie. Dette skyldes bl.a., at min morfar havde betydelig interesse for sin slægt. Denne interesse gav sig bl.a. udslag i udgivelsen af en slægtsbog: ”Slægten Weldingh i Danmark og Norge”, udarbejdet på

Ved Fladbro en sommersøndag ca. 1910. Den store båd er en kåg, et lastfartøj, der trukket af heste eller mennesker blev anvendt til varetransport på Gudenå og Nørreå. Kågen er her ombygget med lange bænke, så gæsterne kunne sidde behageligt under den smukke tur på den stille Nørreå. Hjulbåden ved siden er dens "lokomotiv".

Postkort i Randers lokalhistoriske arkiv.

foranledning af oberstløjtnant J.F.Weldingh og stationsforstander W.A.Weldingh ved cand.mag. Nanna Lange, trykt på A.Rosenbergs bogtrykkeri i København 1906.

I hærens arkiv findes desuden en selvbiografi af min morfars bror, ovennævnte oberstløjtnant J.F.Weldingh. Denne selvbiografi fandt jeg for et par år siden under et besøg i hærens arkiv og har nu en fotokopi deraf.

Da begge de nævnte skrifter findes i offentlige arkiver, vil jeg begrænse min yderligere omtale af min mors familie til følgende: Min morfars far, Johan Peter Christian v.Weldingh, var født i 1799 og deltog i treårskrigen som kaptajn. Hans far, altså min tipoldefar, var ligeledes officer, major og gift med Juliane Marie de Meza. Min oldefar var derved fætter til general de Meza. De deltog begge i udfaldet fra Fredericia 1849. De Meza ledede avantgarden. Min oldefar faldt i dette slag og er begravet på krigerkirkegården i Fredericia.

Min mor havde tre søstre: Camilla, Marie og Elisabeth, hvoraf nu kun den sidstnævnte og yngste er i live. En søn af Camilla, J.W.Henriksen, er tolddirektør i København.

Jeg er den ældste af syv søskende, der alle er i live. De fem følger med aldersforskel eet à to år: Gerda, Johannes, Vilhelm, Harald, Gunnar. Den yngste søster, Ida Margrethe, blev født i 1927, da jeg var 21 år, og min mor var 47 år.

Mine første erindringer stammer fra hjemmet på Hobrovej 20 i Randers, hvortil mine forældre flyttede fra Steen Blichersgade kort efter min fødsel, og hvor de næste to børn blev født.

I 1910 flyttede familien til en villa, min far havde ladet bygge uden for byen. Den bebos og ejes nu af min ældste søster og ligger på Egevangen 7 i et villakvarter i den vestlige del af Randers med udsigt over Gudenådalen helt til Langå. I dette hus boede den efterhånden store familie, indtil børnene flyttede hjemmefra, og her døde først min far og 22 år senere min mor, der sad i uskiftet bo, indtil min søster købte huset. Udsigten over Gudenådalen er nært forbundet med mine barndoms- og ungdomserindringer. Om sommeren var der livlig trafik af både; det var jo, før bilerne dominerede trafikken. Man kunne ofte se store pramme læssede med sand, mursten eller andet, nogle trukket af heste, nogle af motorbåde. Om søndagen anvendtes pramme med solsejl over og trukket af en motorhjulbåd med et stort skovlhjul agterude som personbefordring til udflugtsstedet Fladbro, hvortil mange af Randers bys borgere gjorde søndagsudflugter. Fladbro kro havde landingssted i Nørreåen for disse udflugtsbåde. Med anlægget af Gudenåcentralen ved Tange efter slutningen af første verdenskrig ophørte varetransporten i pramme på Gudenåen lige som også laksefiskeriet. Udflugtsbådene blev afløst af moderne motorbåde, der havde navnene "Fladbro" og "Gudenå", men disse er for længst også forsvundne, som det er tilfældet med udflugtsbåde mange andre steder i bilernes tidsalder.

Om vinteren var ådalen dengang ofte helt oversvømmet efter højvande fremkaldt af efterårsstorme. Når så vandet frøs, havde vi store islagte flader til skøjteløb. Denne sport dyrkedes dengang meget af Randers bys borgere i alle aldersklasser; jeg husker således, at den kendte amatørzoolog, nu afdøde urmager Ussing, var en fremragende skøjteløber, som jeg så løbe sammen med sin temmelig gamle, men raske far. Jeg var ikke mere end syv år, da jeg fik et stort juleønske opfyldt, et par skøjter. De havde kostet to kr. og var af den type, som drengene kaldte "hælebrækkere". På dem lærte jeg hurtigt det elementære skøjteløb. Senere fulgte andre og finere skøjter sammen med voksende færdigheder. De første år deltog min far ofte i skøjteløbet. En

anden form for vintersport, der dyrkedes meget i Randers, var kælkning i ”Vestre Bakker”, det senere Vestparken. Denne form for vintersport er nu helt forsvundet, fortrængt af skiløb, der efterhånden dyrkes mest i udlandet.

Fra mit sjette til mit femtende år, altså fra 1912, gik jeg i Søren Møllersgades skole, som jeg forlod 1921 med mellemskoleeksamen. Skolegangen var dengang meget forskellig fra nu. Den havde et autoritært præg. Forseelser straffedes for drengenes vedkommende korporligt med lussinger eller spanskrør. For pigernes vedkommende anvendtes eftersidning som også i nogle tilfælde som tillægsstraf for drengene. Min far, der var lærer ved samme skole, underviste mig igennem årene i fagene: religion, regning, dansk, geografi og tysk. De første år af min skolegang måtte eleverne selv, eller rettere deres forældre, betale, ikke blot skolepenge, men også bøger og undervisningsrekvisitter, selv om skolen var kommunal. Senere blev dette gratis. Inden jeg forlod Søren Møllersgades skole, også kaldet ”Den Bay-Kirketerpske Skole”, gik tre af mine yngre søskende i samme skole. Denne periode af min barndom blev i nogen grad præget af den første verdenskrig med stigende mangel på varer, rationering og prisstigninger, der ramte hårdt, fordi man ikke dengang regulerede lønningerne som nu. Det var ikke små krav, der stilledes til min mor, der skulle sørge for mad og tøj for en familie med seks børn med de beskedne midler, der var til rådighed. Selv om hun havde fastboende tjenestepige, var alt husligt udstyr primitivt. Når mor havde stået i vaskekælderen en lang dag og havde helt opløste fingre, måtte hun om aftenen, når børnene var i seng, sætte sig til stoppe- og lappearbejde, indtil hun faldt i søvn af træthed.

Selv om vi ikke led egentlig sult, var kosten dog så ensidig, at den nok har været medvirkende til, at vi børn skrantede en del. Jeg måtte således i tolvårsalderen have fri for skolen i nogle måneder og gå om igen et år i anden mellemskoleklasse, hvorved jeg kom i klasse med min et år yngre søster.

Huset var omgivet af en stor have, som dyrkedes intenst. I en årrække var min endnu raske oldefar til stor nytte med gravning og andet havearbejde. I mange år havde vi høns, senere duer og kaniner. Min far var interesseret i havebrug og byggede med børnenes hjælp drivhuse for vin, tomater og meloner.

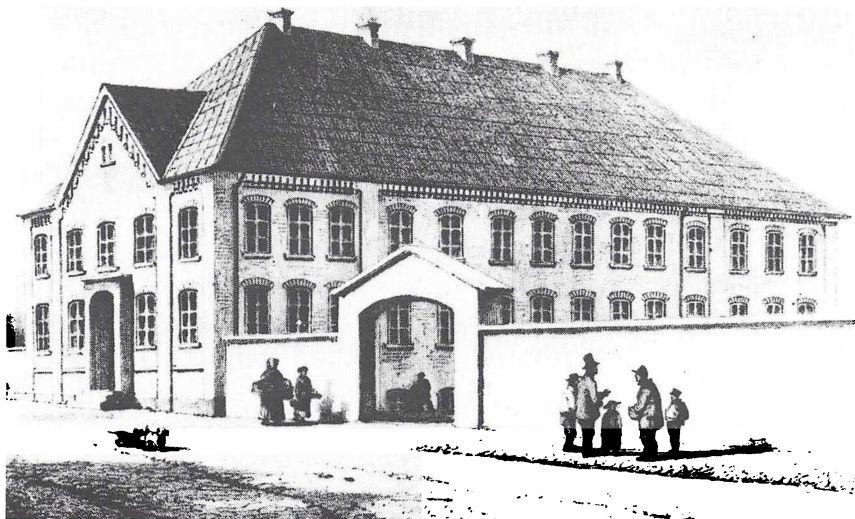
Efterhånden betragtede jeg det omfattende arbejde med vedligeholdelse og pasning af hus, have og husdyr i fritiden som lidt af en plage,

og min far brugte derfor at lokke med udsigten til en fisketur til Alling å eller Kovsted å eller en rotur på Gudenåen med "blinkning" efter gedder, når jeg f.eks. var færdig med at kalke huset, male vinduer eller stakit eller klippe de høje læhegn om haven, som jeg måtte klippe stående på en dobbeltstige.

Lystfiskeri var dengang min store interesse, efter at far første gang havde vækket mig en tidlig morgen kl.5 for at tage med toget til Auning, spadserer en milsvej fra Auning station til Øster Alling, hvor farmors fætter havde en gård, og hvor far "blinkede" gedder, mens jeg fiskede med ormekrog efter aborrer og skaller. Der fangede jeg min første fisk, en lille aborre, som jeg husker bedre end de mange og bedre fisk, jeg senere har fanget. Denne hobby har jeg bevaret siden. Fiskeri i Gudenå og mange andre vandløb, især efter ørreder, dyrkede jeg senere med en barndomsven, Erling Albrectsen, som nu er museumsinspektør i Odense. Dette venskab begyndte i 1919 på en øvelsestur med Randers spejderkolonne og har holdt sig siden.

Efter min mellemskoleeksamen fra Søren Møllersgades skole i marts 1921 benyttede jeg de tre måneder, der var indtil sommerferien, til at læse latin på et lille lynkursus, som en af lærerne, Holberg Møller, afholdt for elever, som var interesserede eller havde brug derfor for at kunne komme i statsskolens gymnasium. Det afsluttedes med mellemskoleprøve i latin. Selv om jeg ikke fik direkte brug derfor, idet jeg efter sommerferien begyndte i den matematisk-naturvidenskabelige linie på Randers statsskoles gymnasium, har jeg dog siden haft glæde af dette spinkle grundlag i det latinske sprog, idet jeg med årene har fået en stigende interesse for sprog, både for at kunne bruge dem rent praktisk, men også for at kunne se lidt af sammenhængen i de latinske sprog. Gymnasietiden var dengang tre år, og den afsluttedes for mit vedkommende med studentereksamen i 1924 fra den gamle statsskole i Vestergade, hvis bygning nu er overtaget til kommunale kontorer.

Inden jeg forlod denne skole, var man i færd med at bygge den nuværende statsskole i den nordlige bydel. De fag, der interesserede mig mest i gymnasiet, var fysik og fransk. Som fysiklærer havde jeg lektor Hans Rasmussen, som i øvrigt var mest kendt for sin udgivelse af lærebøger i kemi, dels for gymnasiet, og dels populær-videnskabelige. Han var en inciterende lærer, kunne være noget nervøs og uligevægtig, men var humørfyldt og slagfærdig. Han var sikkert medvirkende til, at jeg senere valgte ingeniørstudiet. I matematik havde jeg rektor Niels Christensen, som ligeledes var en person og lærer, som

Randers latinskole i Vestergade. Billedet er et halvt århundrede ældre end Weldingh, men skulle være det eneste "sikre" fra latinskoletiden, før skolekomplekset overgik til den kommunale administration. Det blev opført 1857 efter tegning af arkitekt C.G.T. Thielemann.

Litografi 1857 af Carl Neumann, her efter foto i Randers lokalhistoriske arkiv.

huskes med venlige tanker af sine elever. Som den tredje vil jeg nævne lektor Valdemar Wahl, der lærte mig fransk på sin særprægede, pedantiske, men effektive måde. Endelig vil jeg nævne lektor Kruise, som underviste i geologi og biologi. Han var fængslende som fortæller og havde i sin ungdom deltaget i en grønlandsekspedition. En af de nordgrønlandske fjorde er opkaldt efter ham.

Mange af lærerne i disse år var ældre og for nogles vedkommende ret originale personer. Nogle havde disciplinære vanskeligheder, som naturligvis i videst mulig grad udnyttedes af os elever, som jo havde et skarpt blik for lærernes svagheder. I øvrigt var gymnasietiden for mig som for andre en tid med stærk udvikling både af interesser og følelser, ungdomssværmerier o.s.v.

I 1924 tog jeg studentereksamen og brugte sommerferien til en cykletur med Erling til Nordjylland, hvor vi bl.a. boede 14 dage som gæster på herregården Knivholt ved Frederikshavn. Vi havde fiskestængerne med og fiskede ørreder, hvor vi kunne finde en lejlighed, hvilket endnu dengang var muligt i mange små vandløb, som senere er ødelagt af regulering og spildevand.

Efter sommerferien fulgtes vi ad til København, hvor Erling begyndte et jurastudium og jeg det polytekniske studium til maskiningeniør. Jeg lejede et værelse på Strandboulevarden 135 på hjørnet af Livjæger Allé, som nu hedder Næstvedgade. Erling boede i et værelse længere henne ad Livjæger Allé, så vi havde lejlighed til at ses jævnligt i det første år i København. Jeg betalte 35 kr. pr. måned for mit værelse inklusive morgenmad hos enkefru Eberlin, som havde to sønner, en voksen, som nu for længst er død, og en mindre, Niels, som gik i skole. Han blev senere kontorchef i et ministerium. På Strandboulevarden boede dengang den gamle Georg Brandes, som jeg undertiden mødte, når han gik tur.

Førstedels studiet til polyteknisk eksamen varede efter planen to år, men det krævede en alvorlig indsats at gennemføre dette, så mange brugte tre år. Jeg var dog indstillet på at gennemføre studiet så hurtigt som muligt i bevidstheden om de afsavn, dette påførte mine forældre med den store børneflokk, så jeg forsagede adspredelser og interesser ud over studiet, hvilket også resulterede i første del af eksamen efter de forudsatte to år og med karakteren 7.79 (højest mulige karakter 8). I det første år var jeg noget hæmmet af at måtte gå til lysbehandling på Finsens lysinstitut for en kirtelsvulst på halsen. Denne var i øvrigt årsag til, at jeg blev kasseret på session.

Af professorer, som jeg særlig har bevaret erindring om fra de første to studieår, må jeg nævne Harald Bohr i matematisk analyse og E.S.Johansen i fysik. Sidstnævnte havde en dejlig evne til at forenkle den matematiske behandling af de fysiske fænomener, hvilket i særlig grad tiltalte mig, der var mere interesseret i fysik end i matematik. I det første år havde jeg professor C.Juel i rationel mekanik. Han var en dygtig matematiker og et fint menneske, men noget ældet. Det var sidste år før hans afgang, og hans distraktion var legendarisk og giver stadig anledning til udveksling af fornøjelige anekdoter, når jeg træffer ældre kolleger. Det første år i København benyttede jeg også til at tage filosofikum ved universitetet hos professor Brandt. Jeg havde ikke kunnet afse tid til at følge hans forelæsninger, men tre ugers eksamenslæsning sammen med Erling, som havde fulgt studiet, og så det tilfælde, at jeg blev eksamineret i Søren Kierkegårds forfatterskab, skaffede mig et ug, som senere måske var medvirkende til at bane vejen til Regensen og Kommunitetet. Min interesse for Søren Kierkegårds filosofi var oprindelig vakt af pastor Bjørnbak, som var min religionslærer i gymnasiet, og jeg har derfor nok i den travle eksamenslæsetid

før filosofikum ofret ham lidt mere opmærksomhed end så meget andet, jeg måtte igennem. Ved filosofikum hos professor Brandt brugte vi dengang Høffdings bøger. I forbindelse med min senere interesse for filosofi danner Høffding et forbindelsesled til amerikaneren William James, men herom senere.

Efter første del af polyteknisk eksamen i 1926 gennemgik jeg i henhold til studieplanen et års praksis som lærling på en maskinfabrik. For at kunne bo hjemme hos mine forældre valgte jeg A/S "Strømmen" i Randers. Det var et godt lærested, idet fabrikken, der fremstillede anlæg for bagerier og slagterier, dengang omfattede alle de væsentlige afdelinger i maskinfremstilling: Modelsnedkeri, jernstøberi, maskinværksted, grovsmedie, kedelsmedie og elektromotorværksted. En skolekammerat, Svend Buhelt, var samtidig med mig på "Strømmen". Han er nu overingeniør ved Monberg & Thorsen og har i mange år været ansat ved Christiani og Nielsen i Venezuela. Vi gennemgik efterhånden alle fabrikkens afdelinger som lærlinge, idet dog de svende, som vi assisterede, tog noget hensyn til, at vore tekniske forudsætninger var større end for almindelige lærlinge. Foruden det rent håndværksmæssige gav dette år også anden belæring og erfaring, som jeg senere har vurderet endnu højere, nemlig en vis indlevelse i arbejdsforholdene og tankegangen hos værkstedsarbejderne og indblik i funktionerne i organisationen i en relativt stor fabrik, ikke mindst i dens svagheder og deraf følgende ineffektivitet. Det var jo kun otte år efter afslutningen af første verdenskrig og kun få år efter den voldsomme højkonjunktur, der fulgte i kølvandet og skabte en efterspørgsel efter varer, der drev priserne voldsomt i vejret og undergravede mange virksomheders sundhed. Den nedgang, der kulminerede i krisen i begyndelsen af trediverne, var begyndt at vise de første tegn.

I værkstedsåret lå jeg brak med hensyn til studier og dyrkede i fritiden lystfiskeri og svømning i Gudenå om sommeren og skøjteløb om vinteren. Det år blev min yngste søster, Ida Margrethe, født. Hun er således 21 år yngre end jeg.

I september 1927 begyndte jeg efter planen igen studiet ved læreanstalten, nu anden del, der skulle gennemføres på to et halvt år og også blev det på trods af, at jeg efter nytår 1929 blev indlagt på Finsens lysinstitut og opereret af professor, dengang overlæge Ole Chiewitz, der fjernede den tidligere nævnte kirtel på min hals. Der stødte influenza og angina til, hvorved situationen blev så kritisk, at hospitalet tilkaldte mine intetanende forældre, der naturligvis blev ængstelige.

Sygdommen kostede mig nogle måneder af den knapt tilmålte studietid, hvorved resultatet af den sidste del af eksamen ikke stod mål med første del. Dette var for øvrigt ikke af så stor praktisk betydning som resultatet af første del, der sammen med filosofikum var med til at skaffe mig adgang til Regensen og Kommunitetet fra 1927 i efteråret.

Samtidig med fribolig på Regensen fik jeg fra Kommunitetet 89 kr. om måneden, hvilket i forening var i stand til at aflaste mine forældre fra udgifter til mit studium, bortset fra lidt penge til tøj.

Der boede af polyteknikere kun to på Regensen, da jeg flyttede ind: Harald Bruun og Aksel Møller Jensen. Sidst nævnte traf jeg senere som ansat ved Københavns Belysningsvæsen. Han blev senere igen ansat ved Kampsax i Persien og er nu død.

Kollegietiden varede til efter afslutningen af min eksamen i foråret 1930. Det er et livsafsnit, som sikkert de fleste, der har boet på Regensen, gerne mindes og taler med andre tidligere regensianere om, når man mødes. Regenslivet med kammeratlige sammenkomster og fester tog naturligvis nogen tid, men det vil ingen, der har oplevet det, have undværet. Jeg blev snart efter min indflytning medlem af den nystiftede forening "Thilia", kaldt op efter linden i gården. Thilia eksisterer vist nok endnu. Den var som ny forening ikke estimeret som de gamle foreninger: "Gamle", "Pip", "Uglen" og "Skrap". "Gamle" var næsten 100 år, men dens efter min smag lidt grove drikkebrorfacon tiltalte mig ikke. I sandhedens interesse må jeg dog tilføje, at jeg heller ikke blev tilbudt medlemskab, hvilket ansås for ærefuldt. Formand for "Thilia" var stud.mag. Henry Eriksen, som var student fra Randers to år forud for mig. Han blev senere realskolebestyrer i Tinglev, men er nu død. Provst på Regensen var dengang og i mange år senere professor Knud Fabricius og viceprovst dr.theol. Thune Jacobsen, der var en glimrende taler ved festlige lejligheder. Hans holdning til alumnerne var kammeratlig, og regensstyret var demokratisk selv efter moderne opfattelse.

Mens jeg boede på Regensen, blev jeg forlovet med en søster til en studiekammerat, Poul Riemann, som nu er ingeniør ved Fællesforeningen af Danmarks Brugsforeninger i Viby. Hans søster, Gerda, var to år yngre end jeg. Deres far, F.E.Riemann, var ingeniør ved A/S "Titan". Hjemmet var gæstfrit, og jeg var blandt dem, som blev inviteret hjem. Jeg gjorde så gengæld ved at invitere Gerda til en regensfest med bal, og så varede det ikke længe, inden forlovelsen var

en kendsgerning, der et år efter min eksamen resulterede i bryllup og mit nuværende ægteskab.

Efter min afsluttende polytekniske eksamen i januar 1930 fik jeg ansættelse ved A/S "Vølund" på Amager ved afdelingen for jernkonstruktioner; min chef var ingeniør Holger Hintz, der senere blev rådgivende ingeniør i varme- og sanitetsbranchen i Svendborg. Mit første arbejde som ingeniør var arbejdstegninger til en kranbro med kørende svingkran for kul til Tuborg havn. Senere deltog jeg i detailkonstruktion af stålskelettet til bygningen "Vesterport" i København. Efter et år hos "Vølund" søgte og fik jeg ansættelse ved andelselskabet "Sønderjyllands Højspændingsværk" i Åbenrå, hvilket indledte en siden da uafbrudt virksomhed ved elektricitetsværker.

Min chef var nu afdøde direktør Jes Christiansen, der hørte til pionererne inden for Danmarks elektricitetsforsyning. Han havde været drivende kraft ved opbygningen af Sønderjyllands elforsyning efter genforeningen og var en dynamisk leder, som havde sin bestyrelses ubegrænsede tillid. Han var tillige en dygtig forretningsmand og meget smidig forhandler. Hans forretningsmetoder eller snarere principper, som dengang i opbygningsperioden var effektive, ville dog næppe kunne anvendes i dag, hvor elforsyningens store samfundsmæssige betydning kræver et intimt samarbejde mellem de selskaber, der producerer elektricitet. Min direkte foresatte var civilingeniør J. Møller, der nu er direktør for interessentskabet "Vestkraft" og i en årrække har været formand for "Danske Elværkers Forening". Møller og jeg var de eneste ingeniører ved selskabet, og arbejdet var derfor alsidigt, omfattende projektering og anlæg af højspændingsledninger og maskinanlæg, brændselsanalyser og meget andet. Møller var en udmærket læremester, hurtig, praktisk og altid i godt humør.

Kort efter min ansættelse i Åbenrå blev jeg gift. Brylluppet blev holdt i mine svigerforældres hjem på Solsortvej på Frederiksberg, og de nygifte rejste natten efter brylluppet med toget til Åbenrå og tog ind i vor lille kvistlejlighed, Callesensgade 16. Senere flyttede vi til en mere moderne lejlighed i "Svinget" 2 A.

Efter godt to års ansættelse i Åbenrå søgte og fik jeg ansættelse ved Københavns Belysningsvæsen på H.C. Ørstedværket. Det arbejde, jeg var antaget til, var afprøvning og idriftsættelse af maskinanlæggene i værkets sektion III under ledelse af civilingeniør A.K. Bak, nu pensioneret belysningsdirektør, dr.techn.h.c. Han var da hjemkommet fra U.S.A., hvor han havde indtaget en betydelig stilling ved Detroit

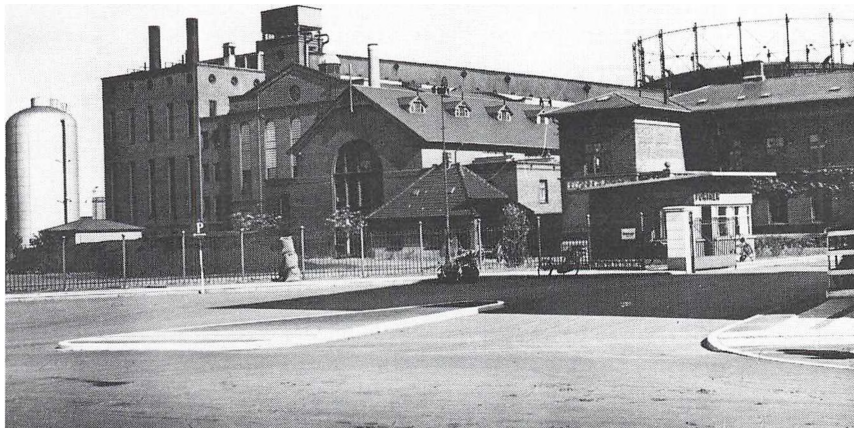
Edison Co., og var nu ved Københavns Belysningsvæsen den energiske og initiativrige leder af en tiltrængt effektivisering og modernisering af Københavns elværker, begyndende med H.C. Ørstedværket. Mit arbejde på dette værk var hovedsagelig eksperimenter og prøver med de forskellige maskiner for at rette fejl og eftervise garantier. Bak var en leder, som hverken sparede sig selv eller sine medarbejdere. Han krævede, at undersøgelser skulle føres til bunds, og over for overfladisk arbejde var hans kritik sønderlemmende. Hans evne til at uddanne unge ingeniører i grundigt og systematisk arbejde var stor, og ikke få af den nuværende generation af ledere af elværksselskaber har fået uddannelse hos ham.

Efter idriftsættelsen af H.C.Ørstedværkets sektion III virkede jeg en tid ved Gothersgades elværk ved lignende arbejde. I denne periode fik jeg 1.000 kr. af K.A.Larssen og hustrus legat, som jeg anvendte til en måneds ophold i England og Skotland med besøg på forskellige elværker.

I 1936 søgte jeg ansættelse ved Århus Belysningsvæsen og blev ansat på ingeniørkontoret, der da lededes af direktør, civilingeniør Wegener. Her blev jeg senere driftsingeniør ved elværket og senere igen afdelingsingeniør. I denne stilling forblev jeg indtil slutningen af 1943, da jeg søgte ansættelse ved Odense kommunale Elværk, som stod over for udvidelser og omorganisering.

Min familie bestod da af fire personer, idet vor ældste søn, Otto, var født i København i 1936 og den yngste, Arne, i Århus i 1939. Da vi flyttede til Odense i efteråret 1943, var bolignøden på grund af krigen og besættelsen begyndt at gøre sig gældende, og vi boede i det første år i en villa i Fruens Bøge, som tilhørte en jødisk familie, Schlamowitz, som havde måttet flygte til Sverige. Jeg lejede huset af Schlamowitz's sagfører, Moltke Leth, som under hans fravær varetog hans ejendom. Lejemålet var på det vilkår, at vi flyttede ud igen senest, når ejeren atter kunne vende tilbage. Der var kakkelovne, men vi kunne ikke få meget andet at fyre med end våde tørv. Heldigvis var vinteren ikke så streng som de første to krigsår, da Arne fik lungebetændelse og måtte på hospitalet.

Min chef var direktør N.K.Kristensen, som nu er direktør for interessentskabet ”Fynsværket”. Jeg kom under min ansættelse her til at deltage i dannelsen og organiseringen af I/S Fynsværket. En sådan forening af et stort antal virksomheder om et fælles mål kræver mange

Århus elektricitetsværk (komplekset t.v.) 1938. Elektriciteten holdt sit indtog i byen 1901, da værket blev opført ved siden af gasværket, der var anlagt 1853 syd for åens udløb og mellem stranden og gaden Grønland. De to værker fik under navnet Århus belysningsvæsen fælles byrådsudvalg og administration m.v.

Århus kommunes biblioteker, Lokalhistorisk samling.

forhandlinger. Her gjorde borgmester Werner, Odense, og direktør Scheibel, som var medlem af Odense byråd, en betydelig politisk indsats. Da Fynsværket var en kendsgerning, kom jeg under direktør Kristensens forsæde til at lede projekteringen af det nye værks maskin-anlæg, idet vi havde engageret overingeniør A.K.Bak som teknisk konsulent. Under projekteringsarbejdet fik jeg stilling som afdelingsingeniør.

Efter at have boet et år i Fruens Bøge flyttede vi til en villalejlighed på Østerbæksvej i selve Odense, og efter yderligere et år købte vi en lille villa på Munkebjergvej. Til dette køb lånte min svigerfar mig 10.000 kr. I huset på Munkebjergvej boede vi, indtil vi fraflyttede Odense.

I den periode, hvor vi satte Fynsværket i drift, det var i 1952, døde Midtkrafts direktør, Wegener, i Århus. Jeg blev kort før jul dette år en dag ringet op af formanden for Midtkrafts bestyrelse, civilingeniør R.Fanger, der uden nogen indledning spurgte mig: "Vil De være

direktør for Midtkraft?” Jeg kunne ikke finde andet svar end, at det naturligvis interesserede mig, men at jeg jo var helt uforberedt og derfor gerne ville have lov at betænke mig et par dage. Da disse var gået, ringede jeg og erklærede mig rede til en nærmere forhandling, der kort efter fandt sted på Fangers rådmandskontor, hvor foruden han og jeg tillige næstformanden for bestyrelsen, civilingeniør A. Lervad, deltog. Vi blev enige om vilkårene, herunder at jeg skulle tiltræde, så snart jeg kunne frigøre mig i Odense, hvilket blev 1. marts 1953. Jeg tog det forbehold, at jeg naturligvis ikke kunne tage ansvar for den hidtil skete projektering og dens mulige følger.

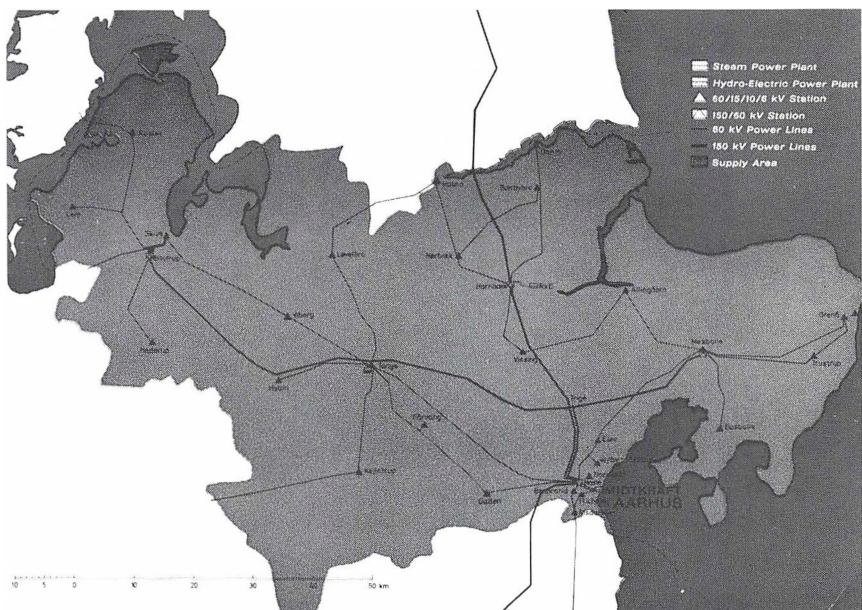
I marts 1953 begyndte jeg så i min nuværende stilling som administrerende direktør for I/S Midtkraft, og 1. april kom min familie til Århus, og vi flyttede ind i den villa i Højbjerg, som vi købte, og hvor vi stadig bor, idet børnene jo dog for længst har egne hjem.

Den første tid som leder af I/S Midtkraft var vanskelig og belastende. Selskabet, der var stiftet i 1950, havde fået den dårligst tænkelige start. Det havde overtaget Århus kommunes elværk med forpligtelser til levering af elektricitet og fjernvarme samt hele værkets personale. Den sidste udvidelse af maskinanlæggene, som skulle sikre forsyningen, kom ikke rettidigt i drift og måtte yderligere ombygges på væsentlige punkter. Elforsyningen til forbrugerne, der udgør ca. en halv million mennesker, svigtede jævnlige med det resultat, at Midtkrafts omdømme og tilliden til ledelsen var på nulpunktet. Økonomien var dårlig. Budgettet for den ufuldendte udvidelse af værket på 27 millioner kr. var overskredet med mere end 100 %, inden nødvendige ombygninger påbegyndtes.

Når man udefra tiltræder en ledende stilling, må man bruge den første tid til at leve sig ind i virksomheden og dens problematik. Hvor fristende det end måtte være, vil det være farligt at gribe ind med langsigtede forandringer, før man er tilstrækkelig orienteret. Det første år, hvor vanskelighederne præsenterede sig i form af uheld, kulminerende med en større ulykke, hvor en dampventil sprængtes, og tre mænd dræbtes, var en prøvelse for den ansvarlige leder.

Efter det første år stod det nogenlunde klart, hvilke problemer der lå til grund og dermed også, hvorledes ombygningen måtte tilrettelægges.

En virksomhed med flere hundrede medarbejdere kan kun fungere efter sit formål, hvis ledelsen er effektiv. Det lyder enkelt, men er ikke des mindre virksomhedens livsbetingelse på lidt længere sigt. Med

I/S Midkraft blev etableret 1. april 1950 ved en sammenslutning af Århus elektricitetsværk, større områdeselskaber som ARKE, EGO og ELRO samt en række kommunale værker. Ovenstående, der er hentet fra en engelsksproget besøgsbrochure fra første halvdel af 1960'erne til det store værk i Århus, viser Midkrafts forsyningsområde. Brochuren indskærper den besøgende ikke at pille ved de tekniske installationer. Det kan både skade produktionen – ”men også være til alvorlig fare for Dem og andre”.

ganske få ord var det, der manglede og altså måtte bygges op, selv på bekostning af andre, ellers berettigede hensyn:

Lederne af de enkelte afdelinger måtte bringes til at samarbejde planmæssigt og føle sig ansvarlige for deres arbejde og dets resultater for virksomheden. Derved skulle igen på længere sigt skabes ansvarlighed og loyalitet hos alle medarbejderne. I første række kom imidlertid den tvingende nødvendige løsning af tekniske mangler, hvis virkninger var åbenbare for forbrugerne.

I den givne situation havde jeg særdeles frie hænder, som det jo gerne er tilfældet for den ansvarlige leder, når stillingen er kritisk. Jeg engagerede specialister fra firmaet ”Nordisk Radionalisering” til som konsulenter at hjælpe med at gennemføre den revolution, som inden for organisation og ledelse af virksomheden var nødvendig, og som efter lang tids forberedelse, både for planernes vedkommende og psykologisk, blev iværksat på en fastlagt dato. Ændringen indebar en

fastbygget organisation med skriftligt definerede ansvars- og kompetenceområder for alle ledere på højere niveau og tillige en radikal omplacering af disse, hvorved måtte tages hensyn til deres evner og muligheder for udvikling, mens personlige hensyn nødvendigvis måtte træde i baggrunden, hvilket i første instans kostede en del modstand og frafald. Bl.a. mistede jeg et mangeårigt venskab, som dog senere er til dels genvundet.

Selskabet havde som nævnt overtaget både et kraftværk og personale fra Århus kommune. Arbejdsmoral og disciplin var lav som helhed taget. Dette måtte tilskrives manglende ledelse i forbindelse med særlige ansættelsesvilkår, idet størstedelen af personalet, næsten 200, var ansat på tjenestemandsvilkår uden noget afbalanceret forhold mellem rettigheder og pligter og ansvar. At opbygge en tålelig arbejdsmoral under disse omstændigheder har taget mange år. En af de faktorer, der måtte bringes i orden, var et mere effektivt lønsystem, at bringe lønninger og ydelser i nogenlunde logisk sammenhæng og opnå en nødvendig fasthed over for overdrevne krav. Hertil var indmeldelse af virksomheden i Arbejdsgiverforeningen en hjælp, men det kostede den hidtil første og eneste afstemning i bestyrelsen, hvor man tilmed stemte efter politiske linier.

Min erfaring er, at partipolitik bør holdes uden for virksomhedens ledelse, hvis gode resultater skal opnås. En afgørende faktor har været uddannelse af ledende personale i principperne for ledelse og organisation. Man kan vel næsten sige, at virksomhedsledelse har været et underudviklet område her i landet.

Underdirektør H.S. Angelo ved Nordsjællands Elektricitets- og Sporvejs-Aks. har udført et pionerarbejde med kursusvirksomhed, og ham står jeg i lige så stor gæld til på dette område som til A.K. Bak på det tekniske. Fra 1955 bedredes situationen efterhånden, og resultaterne begyndte at vise sig, dels teknisk i form af en mere stabil forsyning, og dels i en bedret økonomi. Herefter begyndte også tilliden til Midtkraft at vokse. En stor del af læsset blev trukket af den leder, som ved omorganiseringen fik tildelt ansvaret for drift og projektering, nuværende overingeniør B.H. Nielsen. Der er siden bl.a. bygget to nye udvidelser af elværket i Århus, hver med en anlægssum på 70 mill.kr., og et helt nyt kraftværk i Kaløvig til anlægssum 170 mill.kr. De årlige investeringer i gennemsnit nærmer sig 50 mill.kr., og størstedelen finansieres gennem de årlige indtægter. Samarbejdet mellem kraftværkerne i Jylland og på Fyn er kraftigt udbygget og udvidet til samkøring

med de svenske værker via søkabel under Kattegat og med værkerne i Tyskland og dermed hele Vesteuropa. Dette samarbejde administreres af organisationen "Elsam", der blev oprettet for en halv snes år siden af de syv kraftværksselskaber, hvoraf Midtkraft er det ene.

Fremtiden vil vise en endnu langt større udvikling, men det er jo begrænset, hvor længe jeg kommer til at deltage deri.

Topstillinger inden for industrivirksomheder trækker let andre hverv med sig, de såkaldte tillidshverv. Jeg er ikke særligt foreningsinteresseret og har derfor i nogle tilfælde ikke haft svært ved at sige nej; i andre tilfælde med moralsk støtte fra min kone, som har den klare dømmekraft, som måske kan svigte mig, når det "ærefulde" tilbud eller forslag fremsættes. Bemærkningen: "Det dur du ikke til!" har et par gange gjort udslaget, hvad jeg bagefter har takket hende for. Jeg har således undgået hverv som formand for Dansk Ingeniørforenings Århus afdeling, Elektroteknisk forenings jyske sektion og kandidatur som formand for Danske Elværkers Forening. I Odenseperioden var jeg medlem af Fyns Ingeniørforenings bestyrelse og er p.t. medlem af bestyrelserne for Foreningen af danske Elværksledere, Danske Elværkers Forening, Atomenergikommissionen, World Power Conference's danske nationalkomité, Dansk elektroteknisk Komité, dansk delegeret i studiekomité vedr. atomenergi i den europæiske organisation UNIPÉDE. Formand for selskabet Danatom og som sådan delegeret til bestyrelsen for "Forum Atomique Européen". Medlem af Akademiet for de tekniske Videnskaber, Kommunernes Kulkontors bestyrelse, "Elsam"s bestyrelse. Formand for bestyrelsen af "Højbjerg Fjernvarme", bestyrelsesmedlem i Århus Teknikum og i Alliance Francaise i Århus.

Medlemskab af organisationer tager uundgåeligt noget af den tid, som for ledere af virksomheder er det kostbareste og mest knapt tilmålte hjælpemiddel; men til gengæld giver beskæftigelse på forskellige områder også en videre orientering. Blandt andet har disse hverv ført mig på mange rejser til alle lande i Vesteuropa og gentagne gange til de østeuropæiske lande Polen og Sovjetunionen. Jeg har besøgt Japan i anledning af et møde i World Power Conference, og dette gav mig mulighed for en rejse jorden rundt sammen med min kone over Alaska til Japan og med ophold på hjemrejsen i Hongkong, Thailand, Indien og Iran.

Mit beskedne tekniske forfatterskab består væsentligt af artikler vedrørende driftsforhold for elproduktion, fjernvarme og dermed sam-

menhørende emner i bladene ”Ingeniøren” og ”Elektroteknikeren”. Af udenlandske artikler skrev jeg engang en artikel i det amerikanske tidsskrift ”Power” (1953) om tæring af kondensatorrør og midler derimod og en rapport til Verdenskraftkonferencen i Madrid 1960 om problemerne omkring fremskaffelse og udnyttelse af brændsel til danske kraftværker. En lille foredragsvirksomhed har også været et biprodukt af det daglige arbejde, dels tekniske foredrag om elværks- og fjernvarmeforhold holdt i Dansk Ingeniørforening og i forskellige sektioner af Elektroteknisk Forening, dels mere populærvideenskabelige foredrag i andre forsamlinger som f.eks. Rotary-klubber og ”Een Verden” om energiproblemer på bredere grundlag, herunder atome energi.

Jeg er ikke selv medlem af nogen Rotaryklub eller tilsvarende andre organisationer.

Selv en kortfattet levnedsskildring må vel berøre lidt mere end det professionelle. Lad mig da til slut komme lidt ind på andre interesser. Jeg har nævnt min interesse for lystfiskeri, som har holdt sig siden barndommen, og som jeg endnu dyrker i ind- og udland, når min tid tillader det. I min første tid som ingeniør, ansat ved ”Vølund” i København, dyrkede jeg sejlsport i ”Københavns Amatør-Sejlkлуб”. Under mit ti-årige ophold i Odense deltog jeg nogle år i roning i Odense Roklub. Gymnastik har jeg med afbrydelser dyrket lige fra min ungdom, dels i forskellige gymnastikforeninger, dels i roklubben og i de senere år i Old Boys klubber, hvor jeg flere gange har taget idrætsmærket i guld. I 1960 begyndte jeg at tage undervisning i skiløb i Østrig og har siden brugt halvdelen af min årlige ferie til skiløb i Østrig, Norge og Schweiz.

Fremmede sprog har også interesseret mig, mest fransk, begyndende med lektor Wahls undervisning i gymnasiet og tildeling af Alliance Francaise’s bogpræmie. Jeg har i mange år hver vinter deltaget i Aarhus Universitets aftenundervisning i fransk. Fremmede sprog er jo dog kun midler til at komme i forbindelse med viden, man ellers ville være afskåret fra. Betjening af hovedsprogene har muliggjort det faglige udbytte, som var formålet med mange af mine professionelle rejser, men også været en forudsætning for, ganske vist i meget beskedent omfang, at dyrke den interesse for historie, som indledtes ved min morfars samtaler med mig i mine drengeår. Hans slægt havde jo tilknytning til bl.a. treårskrigen 1848-50. Nogle af Churchills historiske bøger har været interessant læsning for mig, bøger om Napoleonstiden

og om tiden omkring 1.verdenskrig, som jeg på afstand var vidne til nogle af virkningerne af i min barndom.

Til slut må jeg også nævne filosofien, et fag, som er blevet kaldt ”videnskabernes dronning”, men af andre betegnet som ørkesløs og urealistisk syssel, alt efter temperament.

Men, lad mig blot tilstå det: Jeg hører til dem, som er standset foran de enkle, grundlæggende spørgsmål, som er umulige at besvare: Hvem er jeg? - Hvor kommer jeg fra? - Hvor går jeg hen?

Siden min ungdom har min kone og jeg ikke været medlemmer af folkekirken. Dengang havde jeg vistnok en forestilling om, at den materialistiske naturvidenskab også kunne hjælpe med svar på disse spørgsmål eller dog anvise en vej.

Denne tro har jeg for længst opgivet og har derfor gennem årene efter evne studeret, hvad bøger muligvis kunne hjælpe mig med. Jeg har tidligere nævnt William James’ ”Religiøse Erfaringer”. Lad mig i flæng nævne nogle forfattere, som for mig i hvert fald har peget på en vej: Unspenski: ”Tertium Organum”, inderen Vivekananda’s samlede værker, udgivet af Ramakrishna-ordenen. Jeg tilbragte engang fjorten dage af en sommerferie i ”Centre Vedantique” i Gretz nær Paris. Schopenhauers ”Die Welt als Wille und Vorstellung”, Alan Watt’s bøger, bl.a. om Zen Buddhismen. Skulle jeg nævne nogen bog eller skriftligt værk, som for mig forekommer at være det højeste, menneskeånd har frembragt, bliver det nok de årtusindgamle indiske Upanishader og Bagavadghita.

Men ingen bog kan yde andet end højest en hjælp til en livsholdning, og spørgsmålet, om et liv er lykkedes eller ej, kan ikke besvares, da målene jo først sættes undervejs i livet, mens vi gør vore erfaringer.

Jeg har besøgt kirker i Europa, taget mine sko af uden for synagoger og moskeer i Afrika, Vedanta-templer i Indien, Buddhatempler i Bangkok og Japan og hver gang følt den samme ærbødighed for menneskets evige søgen.

Jeg er nu 62 år, begge mine sønner er voksne, gifte og i stillinger, den ældste, Otto som ingeniør ved Jysk Teknologisk Institut og lektor ved Århus Universitet, gift med børnehavelærerinde Bente, født Døssing Thomsen. De har sønnerne Peter, født 1964 og Karsten, født 1967. Min yngste søn, Arne, er sagførerfuldmægtig i Holstebro, gift med cand.jur. Neel Grit, født Raagaard og ansat ved Mødrehjælpen i Holstebro. De har sønnen Thomas, født i år, 1968.

Min familie bestående af kone, sønner, svigerdøtre og sønnesønner giver mig megen glæde.

Og jeg sidder og skriver dette i en forsinket sommerferie i november på stranden af øen Djerba ud for Tunesiens kyst. Dagen går på hæld, fuglene begynder deres aftenpassiar i palmerne. Luften er klar, og skyerne i synsranden begynder at farves af solen.

Djerba i november 1968

Helge Weldingh

R.7.10.1968.

IV. Fra de slesvigske krige

Træskohandler Jørgen Jacobsen (1825-1915)

Jeg er født den 23. december 1825 i Gylling ved Horsens som den ældste af 6 børn. - Min fader var almindelig arbejdsmand, og så vel han som min moder måtte daglig forlade hjemmet for at arbejde på Gyllingnæs. Min faders dagløn var i min barndom 33 sk. på egen kost, og da der foruden den store familie var en gammel, blind bedstefader i huset, var vore kår mere end små, og dog erindrer jeg aldrig, at vi har lidt nød. - En ko leverede den fornødne mælk, og brød var der altid, var det end som oftest ganske uden pålæg. Friske og fornøjede var alle familiens medlemmer, og så snart vi børn havde nået 8 års alderen, kom vi ud at tjene hos bønderne. I begyndelsen var maden den eneste løn; senere fik vi klæderne og en ubetydelig pengesum. - Jeg blev tidligt af mine stræbsomme og brave forældre vænnet til orden og sparsommelighed i alt, og dette i forbindelse med et jævnt held i min forretning må jeg tilskrive, at jeg nu blandt mine ligestillede kan kaldes en velhavende mand. - Fra min konfirmation til min soldatertid tjente jeg som arbejdskarl hos bønderne i min hjemegn.

Af 32 jævnaldrende kammerater fra samme sogn blev kun een foruden mig udskrevet til tjenesten; de øvrige var velhavende nok til at kunne "stille" for sig. Men da krigen udbrød 1848, måtte mange med, og sluttelig var vi en hel skare fra min hjemby. - Jeg stod ved 7. linieinfanteribataljon, og med den gjorde jeg felttogene gennem de tre krigsår. - Jeg har haft den ære at være med i kampen ved Bov, Dannevirke, Nybøl og Dybbøl i 1848. - 1849 var jeg med i slaget ved Kolding og var senere med general Rye, da han drog op gennem Jylland. I slaget ved Fredericia var jeg med ved Treldeskansen, og kun få minutter før vor kære generals død hørte jeg ham tiltale os med sit vanlige: "Kom her hen, børn!" - 1850 var jeg med i den to dages kamp ved Isted den 24. og 25. juli, og sluttelig var jeg med i Frederiksstad fra midten af september til hen i oktober. Da stormen fandt sted den 4. oktober, stod jeg i Mølleskansen. - Jeg har således været med i de fleste

Jørgen Jacobsen deltog i alle Treårskrigen kendte slag. Ved det sidste – slesvigholstenernes belejring af Frederiksstad, hvis forsvar blev ledet af nordmanden Hans Helgesen – lå han på stormdagen 4. oktober 1850 i Møllekansen. Ovenstående viser en samtidig tegners opfattelse af den berømte kamp.

Her efter Frits Holst og Axel Larsen: Felttogene i vore første frihedsår (1888).

hovedtræfninger, og altid har jeg været så lykkelig at komme fra det uden sår og skrammer.

Efter hjemsendelsen fra krigen var jeg endnu fattigere, end da jeg trak i trøjen, og det stod mig klart, at hvis jeg blev på landet, da havde jeg kun slid og slæb med små kår i vente. - Jeg drog da til Århus og arbejdede et par år ved anlæg af landeveje, i begyndelsen som almindelig arbejder, men senere som entreprenør. - 1853 tog jeg plads som gårdskarl hos en købmand Meden, der drev en ret omfattende forretning med omegnens landmænd, og hos ham var jeg 10 år. Det var en meget streng plads; men der var lejlighed til efter mine forhold at tjene gode penge og det lykkedes mig i ovennævnte tidsrum at samle 6000 daler. Jeg købte da en gammel forfalden gård på Mejlgade; den blev grundigt restaureret, og her har jeg boet siden.

1863 tog jeg borgerskab som restauratør og giftede mig. - De landmænd, jeg kendte fra købmandsgården, blev mine kunder, og forretningen gik godt med det samme. - Restaurationen passede min udmærket dygtige og stræbsomme hustru, medens jeg drev en ret betydelig handel med trævarer, navnlig med træsko. - I nogle år var min forretning med denne vare af et sådant omfang, at jeg ofte har haft

et lager på over 20.000 kr.s værdi. Træskomændene fra Silkeborgegnen solgte til mig, og jeg forhandlede videre; navnlig til Sjælland afskibede jeg i sin tid større partier.

Vort ægteskab blev velsignet med 5 børn - 3 sønner og 2 døtre; de levede alle og er for længst godt forsørget. Af sønnerne er den ældste tømmerhandler i Århus, den næste grosserer i København, og den yngste er maskinmester. - Mine to døtre er begge gifte, den ældste med en håndværker og den yngste med en lærer. I 42 år havde jeg den lykke at leve sammen med min hustru. - Hun stod mig trolig bi i al min dont, og da vi begge blev gamle, og begge vore forretninger mere og mere svandt ind, havde vi det således, at vi foruden at hjælpe vore børn godt frem tillige kunne se en sorgfri alderdom i møde; men for fem år siden, da min hustru var 75 år gammel, blev hun overfaldet af en heftig lungebetændelse, der på få dage rev hende bort.

Jeg er nu 85 år gammel, og når undtages gigten, som jeg mener at have erhvervet mig begyndelsen til under krigen, da har jeg i mit lange liv ikke kendt til sygdom. - Jeg hører godt og ser også tåleligt; men dog ikke godt nok til at kunne læse. - Min hukommelse angående døgnets begivenheder er noget svækket; men derimod står klart for min erindring minderne fra min ungdom og da navnlig fra tiden, da jeg havde den ære at være med til at kæmpe for mit fædreland.

Århus, den 15. januar 1911.

Jørgen Jacobsen

DM 21. 12. 1910.

[I et ledsagebrev oplyser Jørgen Jacobsens svigersøn kommunelærer K. P. Kristensen, at "det ikke har været muligt at bevæge Jørgen Jacobsen til at lade sig fotografere"]

Brandinspektør Eduard Ludvig Frederik Springborg (1848-1927)

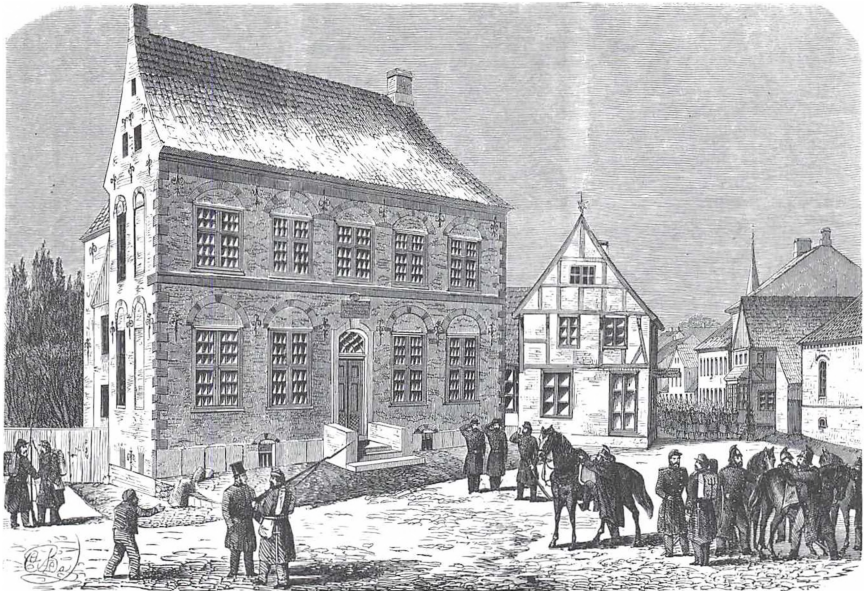
Den 25. februar 1848 blev jeg født i København; min fader var fourer Lars Frederik Springborg ved 6. liniebataljon, der på den tid lå i garnison i København.

Kort tid efter min fødsel blev fader ansat ved kommandantskabet i Sønderborg, og følgelig rejste moder med mig til Sønderborg, hvor jeg var til krigens slutning, i 1851 blev 6. bataljon flyttet til Slesvig by, og der har jeg tilbragt min barndom, idet mine forældre dog af og til har haft ophold i Ekernførde, hvor vi boede i eksercerhuset tæt ved Christians plejehus.

Min første skolegang var i Slesvig, hvor en gammel jomfru forsøgte at bibringe mig de første regler i læsning og skrivning; senere avancerede jeg til garnisonsskolen, der først havde lokale på Zigelhof og senere, da bataljonen flyttede ind på Gottorp, fik lokale på Frederiksberg lige over for slottet.

I efteråret 1858 blev jeg sat i latinskolen, ikke fordi jeg i nogen retning var bedre begavet end mine kammerater, men fordi den ene af vore lærere var min onkel, og da jeg just ikke udmærkede mig ved flid, og han var en meget retfærdig mand, fik jeg jævnlig hug. Mine kammerater sagde, at jeg stadig fik dobbelt ration, og da det kom fader for øre, tog han mig ud af skolen, et eksempel, der kort tid efter fulgtes af flere af hans kammerater, så at vi blev 5 underofficerbørn, som søgte latinskolen.

Fader var dengang kommandersergent med en gage af 3 mk. 5 sk. om dagen. Det må have knebet for ham at udrede de med undervisningen forbundne udgifter ikke alene til skolepenge og bøger, men også til klæder. Til trods for at jeg var eneste barn, og fader havde nogen indtægt ved at give undervisning i dans, fægtning og svømning, medens moder vaskede for folkene - soldaterne -, har det dog knebet dem at holde mig frem, og senere har jeg da også erfaret, at fader havde gjort nogen gæld. Han ofrede sig, for at jeg kunne lære så meget som

Hestetorvet i Slesvig fra Illustreret tidende for 17. januar 1864. Det hedder i bladets tekst til billedet, at det danske folks tanker ”i denne tid” fortrinsvis dvæler ved denne by og dens omegn – ”thi der ligger kærnen af dets kraftige sønner, for øjeblikket kæmpende med savn og kulde, men beredt til med deres blod at besegle deres troskab og kærlighed til konge og fædreland. Den ellers så tavse by er nu opfyldt af våbenlarm, og i dens lange gader ses fra morgen til aften en travl færden af militære af alle våbenarter og klasser”. Det store hus i midten er Det bardenflethske hospital, en stiftelse ”for personer, der ikke tilhører den laveste almue”. Gaden t.h. med de marcherende soldater er Mönchenbrückstrasse – alt formentlig, som Springborg har set det.

muligt; det var hensigten, at jeg skulle være polytekniker, da jeg var flink i tegning og matematik. Min hu stod imidlertid til soldaterstanden; men fader sagde altid, du kan tidsnok blive slave; og til trods for at hans regimentschef, kaptajn Krabbe, der ingen børn havde, og hvor jeg jævnlig kom, tilbød fader at betale hele min uddannelse, hvis han ville tillade, at jeg blev soldat, holdt fader sig tappert, ”hellere håndværker”, sagde han, men det var i mine øjne en stor nedværdigelse, så hellere studere.

Den 4. oktober 1863 blev jeg konfirmeret i Gottorp slotskirke; jeg var eneste dreng, foruden mig var der 5 piger. Denne begivenhed gjorde imidlertid ikke nogen forandring i mit daglige liv, skolegangen fortsatte som sædvanlig indtil kort før krigens udbrud.

Mine forældre boede sammen med de andre underofficerfamilier på Gottorp slot, indtil 6. bataljon rykkede ud til Hollingsted, og 1. regiment rykkede ind på Gottorp. Vi lejede da en lejlighed i Lollfuss tæt ved Esselbachs hotel, men for øvrigt passerede der intet mærkeligt, tropperne koncentrerede sig om Slesvig, og dette gav anledning til meget liv. Så den 29. januar kom der forespørgsel fra kommandantskabet, om vi ville have vore møbler transporteret til Flensborg og derfra til København. For at konferere med fader herom tog jeg den 31. januar til Hollingsted og var så heldig at træffe ham i byen; han havde hele tiden holdt på, at vi skulle blive i byen, men nu mente han dog, at det ville være rigtigt at rejse. Jeg telegraferede svaret til moder og blev så i Hollingsted for at tage derfra den 1. februar om morgenen. Den 31. januar om aftenen blæstes generalmarchen, regimentet stillede på alarmpladsen, og chefen, oberst Caroc, meddelte foran fronten af regimentet, at krigen var erklæret, og kommanderede derefter: "Lad geværet med skarpt". Jeg husker tydeligt det indtryk, denne kommando gjorde på mig, og jeg syntes, at der var lige som en lille pause, inden jeg hørte ladestokken rasle.

Resten af aftenen tilbragte jeg sammen med fader, og den næste dags morgen fulgte han mig et stykke på vej til en 3/4 mil fra Hollingsted liggende station Holm; inden vi skiltes, omfavnede han mig, gråden sad mig i halsen, det var måske sidste gang, jeg så ham, og faldt han, hvad blev der så af moder og mig.

Ankommen til Holm fik jeg den den ubehagelige efterretning, at banen var brudt op, så at jeg måtte gå til Slesvig. Stationsforstanderen rådede mig til at gå til Øster Treja; der stod en rytteripiket [forpost], og der var jævnlige vogn derfra til Slesvig.

I Øster Treja var der ingen vogn, hvorfor jeg over Sylvested marcherede til Slesvig; men vejen var nu så glat, at jeg måtte trække mine støvler af, og gående på strømpefødder nåede jeg Slesvig omkring ved 2-tiden; det var en lille march på 3 1/4 mil fra Hollingsted i stedet for, hvis jeg havde gået direkte fra Hollingsted til Slesvig, 2 1/4 mil. Ankommen hjem spiste jeg først min mad og hjalp dernæst de to snedkere, min moder havde bestilt, med at pakke møblerne ind; det kneb imidlertid med halm, og jeg måtte derfor over borggraven ned bag Esselbachs hotel og til staldene ved slottet; her fik jeg to knipper, og dermed måtte vi hjælpe os.

Om aftenen var indpakningen færdig, og nu ventede vi på vognene, der skulle hente møblerne. Da fik min moder besøg af en af de andre

Springborgs portræt er anvendt til denne bogs omslag, og han bringes derfor her i stedet siddende (i midten) mellem sine officerer. Det er, stående fra v., brandmester, elinstallatør N. Holst Svenningsen, brandmester, bygningsassistent Kristian Møller, brandassistent, tømremester Chr. N. Withen, brandassistent, skorstensfejermester A. Bredal; siddende fra v. brandassistent, skorstensfejermester H.O. Hansen, underbrandinspektør, kobbersmedemester H. Chr. Hansen, Springborg, brandassistent, skorstensfejermester Jensen Bredal, brandassistent, snedkermester R. Rasmussen. Skorstensbrande var et hyppigt optrædende fænomen, og det var derfor nyttigt – forholdet kendes fra alle byer – at have skorstensfejere i korpset. De vidste, hvad der foregik. De fem siddende brandmænd bærer jubilæumstegnet til befalingsmænd og menige i brandkorps i købstæder, der fra 1906 gaves for 25 års tjeneste.

Århus kommunes biblioteker, Lokalhistorisk samling.

underofficerskoner, og hun fortalte, at det var meningen, at koner og børn skulle følge med møblerne til Flensborg, og da flere af børnene var meget små, var man ikke glad.

Min fader, der lige var gået i staden - for at lade sig stille - havde forsynet moder godt med penge, og da hun altid har haft et stort hjerte, bad hun mig sørge for befordring til de familier, der havde små børn; vi selv skulle sammen med to andre familier køre i lukket vogn den næste dag. Det lykkedes mig med megen besvær at skaffe en stor omnibus, og dermed var den værste nød afhjulpet.

Kl. 1 om natten kom bøndervognene - en gendarm førte dem - men kuskene var så berusede, at de aldeles ikke kunne bære møblerne fra l.sal og ned på gaden. Gendarmen sagde, at grunden dertil var, at de ikke havde fået mad, men kun brændevin. Heldigvis boede vi hos en bager; moder fik hurtigt en kedel over ilden, og kort efter sad hele laget bænket på de indpakkede møbler med en kop varm kaffe og hele bagerbutikkens indhold for sig. Det hjalp; folkene blev elskværdigheden selv, og da de fik alt det hvidtøl, de kunne drikke, var der ikke mere noget i vejen. De bar møblerne ned og tog mere på vognen, end de fra først havde bestemt, da de kunne se, at der ikke var plader på vognene; ikke desto mindre blev der så mange møbler tilbage, at der var nok til et værelse af almindelig størrelse; disse møbler fik vi aldrig, og jeg tror heller ikke, at vi nogensinde fik erstatning for dem.

Den næste morgen kl. 8 holdt karavanen for døren; min moder, madam Borch med to børn og madam Rosmøller med et barn i den forreste vogn, jeg på bukken, omnibussen stuvende fuld af koner og små børn - hvor mange der var, husker jeg ikke; jeg blev ved afrejsen så vemodig stemt, at jeg glemte alt andet; her havde jeg tilbragt min lykkelige barndomstid; som eneste barn af kærlige forældre var den svundet lys og let; mit ellers lette sind var som blæst bort, sørgmodig og alvorlig rejste jeg fra Slesvig. Jeg har aldrig været der siden, skønt jeg ofte har kørt der forbi, men synet af det præsiske flag fra toppen af Gottorp slot, hvor før Danneborg vejede, har pint mig så stærkt, at jeg aldrig har kunnet beslutte mig til at stoppe op. Dansk har Slesvig by aldrig været i den tid, jeg boede der, der hengik næppe en dag, uden at vi sloges med de tyske drenge, og det udelukkende, fordi vi var danske; men men dejligt var der dernede, mange rige mindre for landet; vi drenge strejfede om navnlig i sommerferien langs Dannevirke, først det gamle og så det nye; vi så det rejse sig fra uge til uge, gik ud til Reidedalen langs dæmningerne til Ellingsted og Hollingsted, hvad betød en 3 à 4 mils vandring for os, raske og frejdige, som vi var, en march til Louisenhøj eller til Mysunde og hjem igen, generede os ikke. Vi kendte byens omegn til alle sider, mod nord Istedskov og hede, Lyskov sø og hede, og over alt traf vi på minder, der gjorde os stolte, og knejsende bekendte vi, at vi var danske, selv om vi blev gennembanket af en flok tyske drenge, der dog helst måtte være lidt større end vi, før vi trak os tilbage, altid i god orden, ingen flugt, men fod for fod med front mod fjenden.

Langsomt kørte vi mod nord, men det lykkedes os dog at indhente

møblerne, og på flere af vognene sad de stakkels underofficerskoner med deres børn; intet under, at der ikke var humør. Kort før vi nåede Flensborg, så jeg på Mysundevejen en lang vognrække; det var sårede fra Mysunde. Jeg fik kusken til at køre så hurtigt, at vi var passeret højen, inden vognene havde nået hovedvejen, og jeg tror nok, det lykkedes mig at forhindre, at konerne så transporten.

Ankomsten til Flensborg meldte jeg mig til kommandanten, der imidlertid ikke kunne anvise os kvarter, og først efter lang tid forbarmede en hotelejer sig over os; vi fik billardstuen. Værten var tilfældig en meget fremragende slesvig-holstener, men han opførte sig absolut nobelt over for os; jeg kæmper ikke med koner og børn, sagde han: værsgo, tag til takke. Vi fik kaffe og brød og lige så den næste dags morgen; han ville ikke have en skilling for det. Her i billardstuen dels på billardet, dels under det tilbragte vi natten. Sengeklæder var der ingen af; jeg sov straks, da jeg lagde mig, jeg havde jo også våget i 36 timer.

Tidlig den næste morgen stillede jeg igen hos kommandanten; jeg betragtede mig som fører for banden, og der var ingen, der protesterede. På kontoret fik jeg den oplysning, at Dania skulle sejle med de sårede, når de var indskibede, men at vi næppe kunne komme med.

Med den besked turde jeg ikke komme hjem. Jeg gik derfor først ned i havnen og om bord på damperen; her traf jeg kaptajnen, hvem jeg forklarede situationen. Han rådede mig til at være klar til hurtig udrykning helst så nær damperen som muligt, og derfor førte jeg mine folk ned til havnen, hvor de forskellige restauratører tog venligt imod dem. Her blev vi så, til vi takket være kaptajnen på Dania hen ad eftermiddagen den 3.februar afsejlede fra Flensborg.

Ankomsten til København boede vi først hos mine bedsteforældre og senere på Lygtevejen. Da der ikke var råd til at fortsætte studierne, og jeg ikke ville gå ledig, kom jeg i tømmerlære, og efter at mine forældre i 1865 havde taget fast ophold i Viborg, hvorhen 6.bataljon var forflyttet, blev jeg antaget i lære hos en tømmermester i Viborg. Jeg arbejdede om sommeren og tegnede om vinteren; men da jeg, navnlig efter at være blevet svend, selv måtte bære alle udgifterne, måtte jeg arbejde 9 måneder og kun tegne tre, og følgelig gik det langsomt fremad til målet; jeg ville være arkitekt. I efteråret 1869 gik jeg på session for at aftjene min værnepligt og blev udtaget til ingeniør.

Den 5.maj 1870 mødte jeg på ingeniørkasernen, den 28.september blev jeg underkorporal og året efter korporal. I vinteren 71-72 gen-

nemgik jeg officerskolens yngste klasse, bestod som nr.2 og blev efter hjemkomsten til bataljonen udnævnt til sergent, den første sergent i ingeniørkorpset, som ikke har gennemgået elevskolen. Den 28. september 1872 blev jeg secondløjtnant og efter at have gennemgået næststingste og den ekstraordinære klasse premierløjtnant den 16. juni 1875.

Jeg blev ansat ved 28. bataljon, men kom straks i lejren med 14. og efter lejrens slutning til 20., der havde rekrutter. Den 1. oktober afgik jeg igen til officersskolen til det udvidede kursus for at kunne komme i generalstabsklassen. Sommeren gjorde jeg tjeneste ved 20. bataljon, og om vinteren var jeg lærer på sergentskolen. Den 1.april 1877 blev jeg sat uden for nummer, og den 9.marts 1878 fik jeg min afsked; den 10. oktober 1887 behagede det Hans Majestæt allernådigst at give mig et afskedspatent som kaptajn.

Hovedbevæggrunden til min udtrædelse af den aktive armè var den, at jeg 1872 var blevet forlovet med en datter af vævermester Stampe i Viborg. Da hendes fader døde, viste det sig, at familien var uformuende, og da jeg ikke kunne tænke på at gifte mig med hende, så længe jeg var officer, søgte jeg min nuværende bestilling, der tillod mig at gifte mig.

Den 14. maj 1878 blev jeg gift. Med denne min første kone havde jeg 4 børn, hvoraf de to, en dreng og en pige, levede, da hun døde den 26. juni 1886. Året efter den 5. oktober giftede jeg mig med min afdøde kones søster, med hvem jeg har 4 drenge og en pige, der alle lever.

Jeg takker Gud, at han efter min første, højtelskede kones død har skænket mig min nuværende trofaste og dygtige kone, og jeg beder ham forunde mig så lang tid at leve i, at jeg kan få børnene opdraget til nyttige borgere, der kunne tjene deres konge og fædreland, og, om det gøres nødvendigt, er rede til at ofre liv og blod for dem.

Af mit øvrige private liv skal jeg nævne, at jeg i sommeren 1883 sammen med kunstsmed Larsen i Århus anlagde Århus Telefon. Selskabet bestyrede jeg, indtil det overgik til Jysk Telefon Selskab; jeg havde den fornøjelse at afhænde aktierne til en kurs af 228 kroner; jeg bestyrer nu Århusafdelingen; i 1883 begyndte vi med 61 abonnenter, nu er der næsten 1400.

Af mine medborgere har jeg været hædret med flere tillidshverv. Jeg var således fra 1879 medlem af højrevælgerforeningens bestyrelse og senere formand for Den konservative Klub, indtil den i 1891 blev smeltet sammen med højrevælgerforeningen. Jeg er for tiden formand i

I Tordenvejrs maa Telefonapparatet
ikke berøres.

Telefonapparatets Benyttelse.

I Brugen af Telefonapparatet sker — **indtil nærmere Bekendtgørelse finder Sted** — ingen Forandring i de bestaaende Regler.

Det indskærpes Abonnenterne:

Gaa øjeblikkelig til Apparatet, naar der bliver kaldt.

Er det gennem en interurban Linie eller gennem Statstelefonen, der bliver kaldt paa Dem, vil den uundgaelige Følge af Deres Tøven være, at Vedkommende ikke faar Forbindelse med Dem.

Naar der bliver kaldt paa Dem, tilkendegiv Dem da straks som: N. N. her, eller N. N.s Forretning her.

Forlang Nummer og Navn tydeligt.

Ønsker De Samtale med en Abonnent **udenfor** Deres egen Centralstation, da maa De tillige **nævne** Vedkommendes Centralstation.

Expeditionen er i Reglen kun pligtig at oplyse Dem herom, naar Abonnenten **ikke** staar anført i Fortegnelsen.

Vent til Centralen har gentaget Nummeret og sagt „Klar“.

Tal, uden at raabe, med Munden tæt til Mikrofontragten. Hold Telefonen tæt til Øret.

Hæng straks Telefonen paa Krogen efter endt Samtale og

Ring af.

Sammen med kunstsmedemester J.M. Chr. Larsen, der fra 1882 havde haft en privat telefonledning fra Vestergade til Søndergade — åben for et interesseret publikum, oprettede Springborg 1883 Århus telefonselskab A/S, der 1895 indgik i sammenslutningen Jysk telefonaktieselskab. At det ikke var så lige en sag at benytte den nye landvinding på teknikkens område, ses af denne samtaleinstruktionsside fra telefonbogen for 1897.

Erhvervsarkivet.

Brandinspektørforeningen for kongeriget, formand for den jyske afdeling af det danske Idrætsforbund, formand for de samvirkende idrætsklubber i Århus, formand for Ungdomsskolen for legemsøvelser, medlem af bestyrelsen for Dansk Idrætssamfund og medlem af flere bestyrelser med selskabelige formål; desuden er jeg formand for byggeselskabet Skovvangen og træskofabrikken i Viby, og endelig blev jeg i året 1900 valgt som repræsentant for Ny jyske købstadskreditforening, det første lønnede tillidshverv, jeg har fået.

Til slut skal jeg kun nævne, at jeg i tilfælde af mobilisering bliver kommandant i Århus; jeg håber ikke at skulle komme til at beklæde denne post; men skulle ulykken ske, at vi fik krig, håber jeg Gud giver mig kraft og evne til at løse denne opgave; hvad der end sker, er og bliver jeg en kongetro borger.

Århus, den 12. maj 1901.

Allerunderdanigst

Springborg

brand- og bygningsinspektør, kaptajn

R.18.4.1901.

V. Soldater

Kaptajn Jes Peter Jessen (1859-1934)

Jeg er født den 1. august 1859 i Sønderjylland, på Skudstrup mark i Skodborg sogn, i landsgrænsens umiddelbare nærhed. Da jeg var 7 år gammel, flyttede mine forældre 4 mil længere mod syd, 1/2 mil vest for jernbanestationen Vojens, og der levede jeg til året efter min konfirmation.

Min fader hed Levi Jessen; han var 3 gange gift, sidste gang med min moder Anna, født Petersen; i dette ægteskab var der 2 børn, hvoraf jeg var den ældste; men i alt havde min fader i sine 3 ægteskaber 13 børn, hvoraf jeg var det 12!

Min fader var husmand og træskomand; uagtet han var stræbsom og sparsommelig, kneb det ofte med at få den store børneflok opdraget.

Min moder hjalp ham troligt.

Jes Peter Jessen, R.14.1.1909. Som sønderjyde af fødsel lægger Jessen ikke skjul på sin varme danskhed; alligevel føler han sig dybt skuffet over de forhold – politiske, militærpolitiske og privatøkonomiske – som fædrelandet har budt ham.

Foto i Ordenskapitlet.

Bismarcks Lededuffe,

auch genannt: Korporal Wilhelm, er næsten gaaet ud af sit gode Skind ved Esterretningen om at de flæsvigste unge Karle udbandre til Danmark for at undgaae Rekrutudskrivningen til den herlige Armee.

„Det er ubegreiflich. — Jeg har givet dem K nig in Dänemark den rotte Adler, saa kunde han doch gern lade mig beholde en Par Soldater. — Aber — Undank ist der Welt Lohn!

Jeg opholdt mig alts a i det danske Nordslesvig i de første, tunge år efter 1864.

Hvor nationaliteterne er så forskellige som hos den jævne, stilfærdige, men sejge og ubøjelige danske sønderjyde og hos den stærkt selvbevidste og nationalstolte preusser, der må samlivet i hvert fald blive køligt; men når, som efter krigen 1864, sejrherren iværksætter besiddelsen med et overlegent hovmod, der fra de højere forvaltende myndigheder forplanter sig voksende nedefter til den yngste jernbane-elev og den tarveligste politigendarm, s  må forholdet blive fjendtligt.

En s  intensiv nationalitetskamp virker opdragende og udviklende på befolkningen, især på ungdommen, navnlig på de opvoksende drenge, der forhavsende tidligt og alvorligt tager parti.

Livet i det danske Nordslesvig levedes i disse år i sorg over adskillelsen fra moderlandet og i stadig harme over de preussiske myndigheds optræden, men i fuld fortrøstning til, at når de kun alle vedblev at være danske, så ville den i Pragfredens   5 fastsatte afstemning snart og sikkert bringe en ende på forsm delsen.

Mine forældre var stiltfærdige danske.

Som dreng var jeg særdeles velbegavet, åndeligt udviklet forud for min alder; jeg læste meget, kendte tidligt danske forfattere, særlig Ingemann.

”Karl af Rise” blev mit ideal.

Kærligheden til Danmark, dansk væsen og dansk litteratur steg uvilkårligt, efterhånden som tyskundervisningen fra en ”Fibel” [læsebog for begyndere] steg til geografi og historie m.m.; alt drejede sig om Preussen-Tyskland, navnlig historieundervisningen var så tysk selvglad, så tendentiøs, at det var ækelt, og samtidig var den så løgnagtig, at selv vi drenge alene i kraft af vor sunde fornuft kunne opdage det; siden da afskyede jeg historieundervisning.

Mine første drengeminder knytter sig til det daglige livs nationale brydninger.

Jeg så om foråret glade, syngende skarer rejse nordpå for at aftjene deres værnepligt under de danske faner.

Jeg så brutale preussiske gendarmer foretage husundersøgelser.

Jeg så en flok kåde toldbetjente den 22. marts, på kejser Wilhelm I’s fødselsdag tvinge en ældre, stiltfærdig landsbyskrædder, som jeg holdt meget af, til flere gange at gå forbi stationens flag med huen i hånden.

Aldrig kan jeg glemme min harme over, at jeg efter min konfirmation i gendarmens nærværelse egenhændig måtte som preussisk ”angehörig” indtegne mig på en preussisk mandtalsliste.

Jeg blev en glødende dansker.

I hine dage fulgtes den politik, at den værnepligtige ungdom for at undgå tysk militærtjeneste udvandrede enten til Danmark eller til Amerika, og mine forældre drøftede da også muligheden af at rejse til Amerika, men hensynet til, at min fader var over 60 år og efterhånden noget svagelig, bevirkede, at rejseplanerne måtte opgives, og fra nu af stod al min hu til Danmark.

I året 1875, året efter min konfirmation, indstillede jeg mig til optagelsesprøven på hærens elevskole i København og bestod af 84 som nr. 29, hvilket blev mig meddelt med det forbehold, at først måtte jeg skaffe bevis for, at jeg var løst fra tysk undersåtsforhold; sjældent har jeg været så glad, som da jeg på stående fod kunne overrække de ønskede bevisligheder.

De 3 år på elevskolen gik godt; jeg var fra barndommen af vant til ikke at give efter for anstrengelser, og desuden gjaldt det jo for mig om at skabe mig en fremtid her i landet.

Underofficer ville jeg ikke være, og da jeg så, hvor mange dygtige elever, der ikke kunne tage premierløjtnanteksamen, nærede jeg nogen ængstelse for at gå officersvejen; derfor satte jeg mig som foreløbigt mål ved afgangen fra elevskolen at bestå så højt oppe, at jeg kunne vælge ingeniørkorpset, fra hvilket der var størst udsigt til at gå over i en civil stilling.

Afgangsprøven forløb ikke uden uheld; jeg var midt i eksamenstiden over 8 dage sengeliggende af feber og kighoste, således at det var mig umuligt at bestille noget; jeg erindrer således, at jeg lå uarbejdsdygtig hele Store Bededag, skønt jeg den næste dag skulle op i mit værste fag: historie.

Af klassens oprindelige 44 elever var ved afgangen kun 33 tilbage, af dem havde 7 bedre resultat end jeg, derefter var vi 4, som stod lige og trak lod om numrene 8, 9, 10 og 11; jeg blev nr. 10, og dette fik en mærkelig indflydelse på min fremtid; thi de disponible 3 ingeniørpladser blev taget af nr. 1, 8 og 9.

Da således ingeniørvejen var spærret for mig, besluttede jeg at sætte alt ind på at blive fast officer; dette forsøgte flere, men vi var kun 4, der nåede det.

Skønt min hu stod til rytteriet, og jeg kunne have fået den første af de 5 rytterpladser, så valgte jeg af klogskabshensyn en fodfolksbataljon, om hvilken det var bekendt, at den ikke principmæssigt, for at højne underofficersstanden, hindrede elevskolens elever i at blive officerselever, nemlig 10. bataljon i Fredericia.

Jeg kom til et kompagni med en sær kaptajn, men heldigvis var premierløjtnanten selv forhenværende elev, og da jeg var dygtig, vandt jeg ham, således at han endogså privat lærte mig begyndelsesgrundene i fransk. Efter rekrutskolen kom korporalskolen, som jeg bestod som nr. 1, og efter at jeg havde været lærer på rekrutskolen og deltaget i lejrøvelse ved Hald, blev jeg korporal og gennemgik vinteren 1879-80 officersskolens yngste klasse, bestod som nr. 36 af ca. 70 og blev sekondløjtnant 1880.

Forbindelsen med hjemmet havde jeg vedligeholdt på den måde, at jeg i ferierne lånte civilt tøj og holdt mig skjult hjemme; en enkelt gang smuglede jeg uniformen med, og blev, når jeg inden døre viste mig i denne stærkt, feteret. Mændene fortalte mig deres minder fra tjenesten og felttogene 1848 og 1864, og alle fortalte om deres stærkt vekslende indkvarteringer i de to krige.

Da jeg sidste gang var hjemme, sad jeg ved afrejsen på jernbanesta-

tionen civilklædt sammen med 2 uniformerede kammerater. Så kom gendarmen, og efter nogen samtale arresterede han dem og førte dem til arresten i Haderslev, hvorfra de først flere dage efter kom til bataljonen i Fredericia, som så naturligvis straffede dem for at være rejst over grænsen uden tilladelse; under gendarmens samtale befandt jeg mig grumme ilde, fordi en straf kunne ødelægge hele min fremtid; jeg har i min tjenestetid kun været straffet et par gange på elevskolen og kun for tobaksrygning, hvilket var eleverne forbudt.

Min moder var død 1877, og min fader, som fra dette tidspunkt kun nærrede et ønske, nemlig at opleve, at jeg blev officer, døde ganske kort, før jeg tog sekondløjtnanteksamen.

Ved min udnævnelse til sekondløjtnant 1880 blev jeg ramt af en alvorlig ulykke i skikkelse af den nye hærlov.

Normalt skulle jeg have haft premierløjtnanteksamen sammen med mine klassekammerater 1884; efter den nye hærlov kunne jeg, da jeg ikke havde adgangseksamen til næstældste klasse, først blive færdig 1885; men på grund af officersmangel lavede man af alle, der havde en blot nogenlunde rimelig eksamen, endogså præliminæreksamen, en klasse på 65, som gik af i 1883. Imens havde andre fået eksamen, og de gik af 1884; jeg, som var uformuende, måtte gennemgå en 2-årig yngste klasse og havde derfor ved min afgang fra skolen 1885 fået ca. 100 premierløjtnanter foran mig, ganske uden egen skyld; jeg er aldrig faldet igennem ved nogen af mine eksaminer.

Mine anciennitetsforhold blev derved så uheldige, at det måtte stille sig overmåde tvivlsomt for mig, om jeg overhovedet ville kunne nå at blive kaptajn.

I foråret 1885 afgik jeg fra officerskolen til 19. bataljon i Nyborg, og ved denne blev jeg samme efterår premierløjtnant.

Der var i Nyborg meget ringe mulighed for at tjene noget privat, og selv med den største sparsommelighed var det mig umuligt at undgå at gøre gæld, og da denne årligt voksede, måtte der ske en forandring, og i 1889 opnåede jeg efter ansøgning forsættelse til Århus, hvor jeg siden har opholdt mig.

1890 oprettede jeg sammen med en kammerat et kursus til præliminæreksamen, og dette gav mig en så god indtægt, at jeg ved sparsommelighed opnåede at være gældfri, da jeg blev kaptajn.

Fra foråret 1891 var jeg adjutant ved 14. bataljon, hos den overmåde brave oberstløjtnant Lærche; han døde desværre året efter; med min nye chef tilbragte jeg i de følgende to år kun få lykkelige dage, og

1894 blev jeg forsat til 28. bataljon, ved hvilken jeg nogle år efter blev adjudant, i hvilken stilling jeg forblev, til jeg i 1901, 4 dage før jeg skulle falde for aldersgrænsen, nåede at blive kaptajn og som sådan ansat ved 20. bataljon, ved hvilken jeg forhåbentlig forbliver, indtil jeg 1911 falder for aldersgrænsen.

1894 ægtede jeg Helene Nielsen, datter af herboende købmand. 1895 fik vi en prægtig lille søn. 1896 døde min søn, og 1897 døde min hustru; siden da har jeg været enkemand.

Jeg har altid været fattig; jeg har kæmpet med megen modgang og haft en del sorg, undertiden selvforskyldt, som tiden har mildnet.

Den største sorg for mig nu er det at måtte erkende, at når jeg i min yngste ungdom gennem adskillelsens trængsler så Danmark som et rosenfarvet lykkeland, så var det kun et fatamorgana.

Oven på min ungdoms hjertevarme danskbegejstring har de svundne års fortvivlede militær- og forsvarsforhold, vor politiske forsumpning og al vor nationale slaphed måttet reagere dobbelt kraftigt, og der har da også været øjeblikke, hvor jeg, næsten grædefærdig, har været nær ved at skamme mig over at være dansk.

Århus, den 10.3.1909.
Jessen

R.14.1.1909.

Stabssergent Niels Pedersen (1853-1938)

Undertegnede, der er født i Tåstrup pr. Harlev den 6. juli 1853, er søn af karetmager Peder Nielsen og hustru Ane Kirstine, født Christensen. Mine forældre sad i små kår, og da vi var en stor børneflokk, i alt 11, kom vi, efterhånden som vi nåede 10-11 års alderen, ud at tjene; da jeg var 11 år, kom jeg hjemmefra. Nogen god skolegang havde vi ikke dengang, i sommerhalvåret kun 2 dage, i vinterhalvåret 4 dage om ugen. Jeg var så uheldig stillet, at min husbond ikke kunne indse nytten af en god lærdom, hvorfor jeg som regel kun mødte i skolen hver 3. eller 4. gang; han mente ikke at kunne undvære mig ved kreaturerens pasning. Med de få skolekundskaber, jeg havde ved min konfirmation, kunne jeg ikke se anden udvej end at være tjenestekarl; som sådan tjente jeg i 6 år på ét sted, hvorfor jeg erholdt præmie for lang og tro tjeneste. - På den tid havde jeg i aftenskole erhvervet mig de allernødvendigste kundskaber.

Niels Pedersen, DM 21.1.1910. Det var ofte vanskeligt for officerer og underofficerer at klare sig, når de i en relativt ung alder måtte gå på pension. Adskillige gik ind i forsikringsvirksomhed, hvor indtjeningen på grund af provisionssystemet var usikker – så Pedersen har været heldig med at opnå kommunal ansættelse.

Foto i Ordenskapitlet.

Da jeg forlod omtalte plads, kom jeg i tømrerlære, og efter min læretid blev jeg den 25. april 1876 indkaldt som rekrut ved 14. bataljons 2. kompagni. I slutningen af rekrutskolen blev jeg imod mit ønske udtaget til underkorporal, men med mine få teoretiske kundskaber blev jeg kun optaget i underkorporalklassen. Da min tjenestetid som underkorporal var udløbet, blev jeg hjemsendt ved udgangen af juli måned 1877. Jeg havde stor lyst til militærtjenesten, men var bange for ikke at kunne følge med i teori, af hvilken grund jeg ikke meldte mig til optagelse i korporalskolen.

Under min hjemsendelse arbejdede jeg nogle måneder ved mit håndværk, men gik arbejdsløs om vinteren. Dette og min store lyst til militærtjenesten bevirkede, at jeg ansøgte min afdeling om at blive taget til tjeneste på 1 år som korporal fra 17. 4. 1878, hvilket blev mig tilladt.

Jeg gennemgik korporalskolen i vinterhalvåret 1879/80, sergentskolen 1880/81, bestod som nr. 10 af 32 elever og forfremmedes til sergent den 18/2 1881, til oversergent den 19/8 1898 og til stabssergent den 1/10 1905, blev tildelt hæderstegn for 8 års tjeneste den 30/4 1894 og modtog Dannebrogsmændenes Hæderstegn den 21/1 1910.

Jeg gennemgik skydeskolens almindelige og udvidede kursus fra 1/2 1882 - 15/7 1883, sammes repetitionskursus fra 31/7-30/8 1890 og fra 29/10-25/11 1899, blev detacheret til landgrænsen under grænseafspærringen i anledning af koleraepidemien i Hamborg fra 28/9-8/11 1892 og var til tjeneste ved overledelsen af fægtningsskydningen fra 23/8-15/9 1897.

Foruden ovennævnte særlige hverv har jeg som skydelærer været til tjeneste ved 10 rekrutskoler, 8 befalingsmandselevskoler og 2 sergent-skoler samt flere kurser til befalingsmændenes uddannelse.

Den 5. september 1908 blev jeg efter ansøgning afskediget af krigstjenesten med pension og fra samme dag ansat som kontorist på kærnerkontoret i Århus.

Ved min afsked havde jeg således været skydelærer i 25 år, en virksomhed som jeg har omfattet med stor interesse. Foruden at jeg så godt som uafbrudt har været benyttet i hæren, dels ved befalingsmændenes og dels ved de meniges uddannelse, har jeg i min fritid givet privat undervisning i skydning, i Århus Katedralskole i 18 år og Marselisborg kostskole i 7 år samt 19 år i Århus Skyttekreds og er forretningsfører og kasserer i Århus Amts Skytteforening, hvilken stilling har været mig betroet i 14 år.

Niels Pedersen var forretningsfører for Århus amts skytteforening fra 1897 til 1916 og nogle år derefter formand. Det hedder om ham i hundredårsjubelæumsskriftet fra 1966, at han var dygtig, men "Måske hans virksomhed først blev kendt og skattet, når man kom ind i geledet og selv blev aktiv skytte". Ovenstående ses han med bowler i den knælende midterække som medlem af amtsforeningens hold ved den 7. alm. danske skytte- og gymnastikfest i Silkeborg 1908.

Århus amts skytte-, gymnastik- og idrætsforening 100 år (1966).

Som repræsentant for Århus Amts Skytteforening deltog jeg i den 1. skandinaviske skyttefest i Stockholm 1885, hvorved jeg havde den ære at blive tildelt, foruden en mindre præmie, den svenske stats 3. præmie, der bestod af et pengebeløb på 200 kroner og en sølvmedalje præget i anledning af festen. Som fører for repræsentanterne fra Århus Amts Skytteforening deltog jeg i den 3. skandinaviske skyttefest i København 1901, hvorfra jeg ligeledes hjembragte 2 præmier: 1 gevær 1889 og en værdifuld sølvpræmie samt 2 mindemedaljer om festen.

Endvidere har jeg været kasserer i 14. Bataljons Underofficerskorps Låne- og Hjælpekasse fra 1891, til jeg udtrådte af krigstjenesten 1908.

Jeg tillader mig at anføre, at en ældre broder ligeledes er gået militærvejen; efter at have været stabssergent i 9 1/2 år blev han efter ansøgning afskediget af krigstjenesten 1900, fra hvilket tidspunkt han blev fast ansat (tidligere timelærer) ved Århus Katedralskole som lærer i gymnastik, hvilket embede han endnu beklæder; ved sin afsked af krigstjenesten fik han udnævnelse som krigsassessor.

Med min hustru, Marie Magdalene født Nielsen, datter af afdøde postbud Peder Nielsen af Århus, har jeg 5 døtre, hvoraf den ældste er 28 og den yngste 14 1/2 år gammel.

Århus, den 5/4 1910

Fotografi følger vedlagt.

N. Pedersen
pens. stabssergent
Sjællandsgade 82

DM 21.1. 1910.

Oversergent Jens Frederik Bernickow (1861-1943)

Mit fødested er Århus, hvor jeg første gang så dagens lys d. 8. april 1861. Min fødselsdag var jo i mange år en særlig festdag, fordi jeg kunne holde fødselsdag sammen med vore kære gamle konge, Christian d. IX.

Mine forældre var daværende korporal ved dragonerne i Århus og min moder, datter af træskomager Loft, Århus. Efter krigen 1864 blev fader forflyttet til garderhusarregimentet i København, og min skolegang begyndte i Øster Betalingsskole, dog tit afbrudt ved at fader kommanderedes til Jægersborg som lærer på de derværende rekrutskoler, som jo varede hele vinteren til hen på foråret, hvorfor jeg måtte søge Jægersborg Kommuneskole. Denne stadige forandring var selvfølgelig ikke heldig for min skolegang, og jeg bør derfor også være mine

Jens Frederik Bernickow, DM 15.7.1911. Bernickow var fra 1902-35 Marselisborg slots første forvalter – ”tilsynshavende” kaldes han i underskriften til billedet. Efter sin afgang boede han med sin hustru nogle år i en pensionistbolig på Fredensborg.

Foto i Ordenskapitlet.

Kronprinsesse/dronning Alexandrine og kommandør Carl Carstensen på vej til stranden neden for Marselisborg. Herren i høj hat og diplotmat er Bernickow. Billedets datering er usikker – Carstensen var chef for kongeskibet Dannebrog 1910-11 og kan vel i den forbindelse have gæstet Marselisborg; men det kan også være et par år senere, f.eks. i forbindelse med et almindeligt flådebesøg i Århus.

Foto i Erhvervsarkivet.

gamle lærere taknemmelig for de kundskaber, som jeg kom i besiddelse af. Og ved min afgang fra skolen opnåede jeg da også den glæde at kunne medbringe til hjemmet et atlas som et minde fra skolen om flid og god opførsel.

Efter endt skoletid kom jeg i tilskærrelære hos handskemager Hansen i St. Kongensgade, hvor jeg allerede nogle år i forvejen var blevet antaget som bydreng; her stod jeg så i lære i 3 år, hvorefter jeg med en særdeles fin anbefaling fra min læremester rejste til Berlin (1879), hvor jeg arbejdede i Lehmanns handskefabrik ca. 1 år. Her modtog jeg så brev fra min fader om, at den nye hærlov var trådt i kraft (1880), og ifald mit ønske endnu var at blive fast underofficer, så skulle jeg nu afbryde min rejse og komme hjem for at gå på sessionen, da chancerne nu var særdeles gode. Dette råd fulgte jeg og havde dertil den glæde at blive udtaget til gardist. - Den 30. april 1881 trak jeg for første gang i den for mig nu så kære gamle uniform, som for mig bærer hundrede af minder.

Kronprins Christian (Christian X) på Kongevejen foran Marselisborg ca. 1909. Billedet er et trick, idet kronprinsen helt tydeligt – hvad der også fremgår af størrelsesforholdene – er ”indsat” og sammenkopieret med slotsbilledet.

Postkort i Erhvervsarkivet.

Min militære karriere er følgende: korporal fra 3. oktober 1882 til 22. august 1883, sergent 23. august 1883 til 4. november 1896 og oversergent fra 5. november 1896 til 4. april 1902.

Jeg har gennemgået hærens almindelige gymnastiklærerkursus. Som ældre sergent og som oversergent blev jeg ved afdelingen ret ofte anvendt som lærer på sergent- og befalingsmandselevskolerne, som korporalskabsfører og som lærer i skrivning og våbenlære.

Som oversergent var jeg tillige våbenmester. Denne min sidste virksomhed gik jeg fuldt op i; den kunne om vinteren være højst ubehagelig, og jeg hentede mig da også en alvorlig lededigt, som jeg dengang troede skulle have gjort mig til invalid for steds. Det blev derfor også mig en stor skuffelse ved kassationen ikke at komme i betragtning til invalideforsørgelse, som jo så mangan god kammerat har fået for meget mindre lidelser, ligesom også en mindre orlov plejer at falde af til den veltjente underofficer ved hans afgang; men også den glippede for mig.

I 18 år stod jeg ved livgardens 1. kompagni, og som bekendt har kompagniet jo haft den ære at kunne tælle Hans Kongelige Højhed Kronprinsen som en af dets fløjtmænd. Samme år var jeg kommanderet som ældst sergent ved samme kompagnis rekrutskole. Senere hen blev Hans Kongelige Højhed kompagniets chef, og jeg var da nået til at blive samme kompagnis våbenmester. Fra denne stilling tilbød Hans Kongelige Højhed mig den æresfulde plads som forvalter på den ejendom, som Jyllands befolkning har givet Danmarks Kronprins og Kronprinsesse.

Denne mig tilbudte plads, som jeg modtog med stor glæde og ikke ringe forhåbninger, har rimeligvis været bevæggrunden til, at min daværende chef samt kassationsforsamlingen har ment, at jeg var vel forsørget og ikke trængte til at komme i besiddelse af de omtalte goder. Til gengæld fik jeg en overordentlig smuk afsked, idet den gamle afdeling paraderede i vagtpåtræk og med musik, og chefen, nuværende general Lemvigh, i varme og hjertelige ord gav mig det sidste farvel.

Hertil kommer, at Hans Kongelige Højhed Kronprinsen overrakte mig et billede af Deres Kongelige Højheder med begge de små prinser; på billedets fod stod skrevet Deres Kongelige Højheders navne samt

”Til hr. oversergent Bernickow 1902”.

Fra mine kammerater fik jeg et meget smukt album med deres billeder; dette overrakte mig ved en festlig sammenkomst samme aften.

Denne min afsked fra Den kongelige Livgarde samt dagen, på hvilken jeg modtog sølvkorset af min konges hånd, står for mig som de smukkeste minder i mit liv.

I min militære tjenestetid blev jeg benådet med hæderstegnet for 16 års tro tjeneste, og i 1899 blev jeg af Hans Majestæt Kejseren af Rusland benådet med fortjenstmedalje i guld, at bære i St. Stanislaus Ordenens bånd. - Denne udmærkelse modtog jeg i anledning af, at jeg og seks underkorporaler blev kommanderet til Jægersborg for at udføre polititjeneste i Bernstorffs Slotspark om natten under Hans Majestæt Kejserens besøg ved det danske hof.

Jeg er gift anden gang; min første hustru, med hvem jeg havde en dreng, er begge døde. Min nulevende hustru er datter af restauratør Mortensen, København (død), er ligeledes gift anden gang, hun medbragte i ægteskabet to små piger, som nu er henholdsvis 22 og 24 år; selv har vi en lille dreng, som kom til verden dagen før tiltrædelsen af denne min plads.

Dette uddrag af mine oplevelser vil jeg slutte med et varmt og

inderligt ønske om, at Vor Herre må holde sin velsignede hånd over min Konge og hans hus; og at jeg som hans tro mand må tjene dette tilfredsstillende til min sidste stund.

Marselisborg Slot, Århus d. 2. august 1911

Allerunderdanigst
J.F. Bernickow

DM 15.7. 1911.

VI. Politikere

Residerende kapellan N.Johan Laursen (1855-1930)

Jeg er født i Tønning, Tyrsting-Vrads herreder, d.11.juni 1855. Fader var sognefoged og gårdejer og hed Laurs Steffensen, min moder hed Inger Kirstine Mikkelsdatter. Min faders slægt hørte hjemme i Tønning; han overtog sin fædrenegård eller rettere: denne blev delt mellem ham og hans broder. Min moder stammer fra Hvejsel sogn nord for Jelling. Det er hende, der har præget mit hjem og min barndom, da fader døde af lungebetændelse, da han var 41 1/2 år gammel, og jeg kun var 1 år. Han var født i december 1814 og døde i juni 1856.

Min moder sad da med sin lille gård og med 5 børn, hvoraf jeg var det yngste. Hun styrede selv gården med nogen fremmed hjælp, indtil de ældste børn kunne træde til, og de måtte tidligt tage en hånd i med. ”Vil du rose mig, så skal du kranse min moders stav”, siger et gammelt

N. Joh. Laursen, R.7.8.1918. Efter sit valg i Koldingkredsen 1910 sad Laursen i Folketinget til 1926. Med sin praktiske baggrund kom han til at gøre sig ret stærkt gældende i tinget. Han var medlem af finansudvalget i hele perioden og udvalgets formand 1920-24. For et jysk universitet og dets placering i Århus gjorde han et stort arbejde i universitetskommissionen af 1912.

Foto i Ordenskapitlet.

ord, og det gør jeg til mit, thi jeg skylder min moder så meget fra min barndom. Hun lærte os børn at bede, at tænke retsindigt og at holde af arbejde, alt sammen ved sit gode eksempel og sit gode, kærlige og opofrende hjertelag. Hun er født i Hvejsel d. 8.marts 1820 og døde 21. marts 1888.

Min skoleerindring er knyttet til folkeskolen. Jeg har kun gode minder fra min skoletid. Jeg havde let ved at tilegne mig den kundskab, der blev tilbudt mig, og jeg fik vel snarest for megen ros i skoletiden. Min lyst til lærergerning blev vakt i skolen bl.a. derved, at jeg de sidste 3 skoleår blev antaget som hjælper af læreren, Fr.Ravn, i forskellige fag. Side om side med skolegangen og med konfirmationsforberedelsen hos pastor Stig T.Haugsted gik arbejdet, sommer og vinter, med at hjælpe til med at passe gårdens kreaturer. I de sidste år stod jeg omtrent ene for det om sommeren, da der kun var en dags skolegang om ugen, og mine ældre søskende måtte hjælpe til med andet arbejde. Ved dette arbejde fik jeg kærlighed til dyr; den har senere fulgt mig hele livet igennem. Det er måske ret betegnende for, hvorledes tiden blev udnyttet i mit hjem, at jeg trak kreaturerne ud på marken den sidste morgen, jeg var hjemme stadig, på den dag nemlig, da jeg rejste til Jelling for at gennemgå et seminariekursus i denne by.

Min moder tog afsked med mig med de ord: Lad mig nu se, at der aldrig går en dag for dig, uden at du beder dit fadervor, thi så ved jeg, at du er i godt selskab. Denne korte ytring er betegnende for hendes tankegang.

Jeg kom på seminariet i sommeren 1872 og tog første del af lærerekksamen 1874 i Odense med et smukt resultat, men bestemte mig til i løbet af det sidste år sammen med tre medelever på seminariet at rejse til København for at læse til studentereksamen. Jeg tog 1.del af denne på Viborg Latinskole i 1875 og sidste del af studentereksamen ved Herlufsholm Skole i sommeren 1877 med 94 points eller en smuk 1.karakter. Vi 4 kammerater dannede selv et kursus og engagerede selv lærere i disse 2 forberedelsesår.

Det var min forudsætning, at jeg ville studere teologi, da jeg rejste fra seminariet, om jeg kunne føre det igennem. Det lykkedes mig ved mine søskendes velvilje og min moders anstrengelse at få midler uden at være nødt til at tjene til mit underhold ved at give privatundervisning. Jeg havde i 1877 en gæld på 800 kr, og desuden havde jeg brugt en arvepart på 2.500 kr. Jeg tog da den beslutning, at denne gæld ikke skulle øges ret meget, da det kunne bringe mine søskende tab, og den

beslutning modnedes under en hård tyfus sygdom, som jeg måtte gennemgå den samme sommer, da jeg blev student, en sygdom, der bragte mig til gravens rand og gjorde mig fortrolig med, at jeg måske skulle dø, så tungt det end faldt mig, efter at jeg lige havde nået at passere studentereksamens milepæl og høre til bondestudenternes dengang ikke så talrige flok.

Dette førte mig, sammen med flere, ind på en tankegang, der satte os i forbindelse med ikke så få politikere. Vi var privat underviste og havde taget studentereksamen uden udgift for statskassen, medens latinskolestuderende koster staten hver flere tusind kroner. Vi mente derfor, at det var rimeligt, at vi fik nogen understøttelse fra staten, efter at vi ved at underkaste os studentereksamen havde vist, at vi var skikkede til at fortsætte studierne. Vi forhandlede desårsag med begge rigsdagens tings finansudvalgsmedlemmer, mest enkeltvis, og jeg havde foretræde hos kultusminister Fischer, og det lykkedes at få en ny konto ind på finansloven på 20.000 kr. til sådanne ældre studerende, der ved en eksamen gav håb om fortsat studium, en post, der senere har stået på de årlige finanslove med voksende beløb. Jeg tror, at jeg tør sige, at jeg var en af de virksomste til at opnå dette gunstige resultat, men foruden det økonomiske resultat blev jeg jo kendt med bestemte politikere, og det blev ikke uden indflydelse på min senere udvikling.

Jeg opholdt mig så ved universitetet i 2 år, 1877-79, og tog i den tid filosofikum med karakter godt og hebraicum med laud. [1. karakter]. Patristicum [eksamen i kirkefædrelatin] tog jeg i vinteren 1880-81 efter min hjemkomst fra Norge med karakteren laud.

I sommeren 1879 tog jeg nemlig en plads som huslærer hos hr. Thams i Orkedalen ved Trondhjem. Jeg skulle være lærer for hans to sønner i 1 1/2 år til deres konfirmationsalder. Det blev år af stor betydning for mig, hvor jeg kom til at stå på egne ben under ret vanskelige forhold. Jeg skulle være lærer for to rigmandssønner, der var knyttet til et hjem, som var præget af, at børnenes forældre var fraskilte. Jeg så da, hvor dybt en sådan skilsmisse griber ind i børns liv, og det førte med sig, at jeg kom til at leve meget sammen med de to drenge, hvoraf den ene senere blev sit fædrelands arkitekt ved Pariserudstillingen i 1889 og senere Frankrigs generalkonsul i Trondhjem. Den anden er knyttet til den hjemlige bedrift i Orkedalen.

Jeg fik min horisont udvidet dels ved opholdet i Norge, hvor jeg blev kendt med forretningslivet ved samtaler med hr. M. Thams, der drev

forretning i stor stil med tømmer og med laks, og dels lykkedes det mig at stifte bekendskab med mænd som Frederik Wexelsen, præst ved Trondhjems domkirke, og hans broder, skolemanden Hans Wexelsen, hvis blad "Bud til Menigmand" jeg skrev flere bidrag til, og præstens søn, stortingsmand og senere statsråd Wexelsen, der døde som biskop i Trondhjem. Med stortingsmændene Bentzen, Korthammar, Stjørdalen, med den senere så kendte højskolemand og præst Christoffer Bruun, ja endog med Johan Sverdrup havde jeg samtaler. Det siger sig selv, at alt dette fik betydning for min udvikling.

Jeg kom hjem til Danmark i julen 1880, og efter 1 1/2 års forceret studium tog jeg teologisk embedseksamen i sommeren 1882 med en fin laudabilis, og jeg havde holdt det løfte, jeg havde gjort mig selv: ikke at øge min gæld i min studentertid; jeg havde endog nået at få tilbagebetalt min studentergæld takket være den fortjeneste, jeg havde haft ved at være lærer i matematik og i hebraisk og min gode huslærerplads og senere ophold på Regensen med nydelse af kommunitetsstipendium. Her kan jeg måske bemærke, at jeg undgik at være med til Studentersamfundets stiftelse, da jeg følte mig frastødt af den ånd, der rådede i dens kreds.

Jeg modtog i løbet af sommeren 1882 opfordring fra en kreds af mænd, der var knyttet til den grundtvigske bevægelse i Århussegnen, om at komme over til dem som leder af et dagblad, de agtede at udgive. Jeg tog mod opfordringen, og "Aarhus Folkeblad" blev oprettet på det tidspunkt til modvægt mod den såkaldte Bjørnbakske bevægelse, der var knyttet til Jysk Folkeforening, og hvis hovedpunkt var, at landets forsvar og militarisme var et og det samme, og at begge dele skulle bekæmpes. Jeg var knyttet som redaktør til dette blad, så længe det bestod, indtil jul 1903, da de ny politiske forhold helt forandrede den politiske struktur også på dette væsentlige punkt. Over for den tanke, at det var et kendetegn på demokratisk sindelag, at man var antimilitarist, stillede jeg og de mænd, jeg arbejdede sammen med, den grundsætning, at kendetegnet på en demokrat og frihedsmand var hans stilling til den almindelige valgret, og at det var tidernes ugunst, at en forveksling af begreber som de nævnte kunne finde sted; det gjaldt om at fastholde det rette forhold og ikke lade sig forvirre af den provisoriske udvikling, der havde gjort forsvarssagen mindre velset i vide kredse. Desuden stod bladet som en støtte for højskolebevægelsen og den grundtvigske skole- og kirkeudvikling i det hele og deltog

N. Joh. Laursen 1909. Karrikatur af Århusmaleren og tegneren Jens Ravnholm, der, før han 1910 blev fast knyttet til Demokraten, klarede sig som free-lancetegner med Århus-posten og Klods-Hans som hovedaftagere. Det er ikke helt klart, hvad Ravnholms betegnelse (der ikke er med på tegningen): ”From og forhenværende pastor og politicus” går på, for Laursen var nok ude af Århus byråd mellem 1906 og 09; men han var ikke forhenværende pastor.

Århus kommunes biblioteker, Lokalhistorisk samling.

naturligvis i drøftelsen af de almindelige politiske spørgsmål ud fra disse sine grundtanker.

Jeg skal ikke her komme ind på mit arbejde på disse områder i egnen omkring Århus, det ville føre for vidt, men jeg vil gerne fremhæve, at jeg havde en særlig vanskelig stilling under den hårde politiske kamp, der gik under navn af smørkampen i 1890 til 91. Jeg stillede mig til rådighed for dem, der kæmpede for, at kunstmør eller margarine skulle have lov til at sælges og fabrikeres her i landet, fordi det var et godt næringsmiddel og vel skikket til at tage kampen op med det mindre appetitlige amerikanske fedt, der da var så almindeligt.

Kampen var særlig hård i denne egn, hvor modstanden mod det nye fabrikat havde sit hovedkvarter med mænd som landstingsmand A.Dam, redaktør, senere finansminister Vilhelm Lassen og senere folketingsmand Leth Espensen i spidsen og i ledtog med V.Hørup. Jeg skal endnu kun nævne, at der til min redaktørvirksomhed var knyttet

en ret betydelig foredragsvirksomhed af folkelig og kirkelig art, hvortil stundom kom prædikantvirksomhed i Bering og Århus valgmenigheder, i Odder valgmenighed og i Mellerup do. og i frimenighedskirken på Mors.

Lad mig endelig ikke glemme at fremhæve, at jeg den 15. november 1882 blev ægteviet til min trofaste hustru, lærerinde Anna Marie Pedersen fra Korshøjgård ved Slagelse. Hun havde været privatlærerinde forskellige steder, men tog senere lærerindeeksamen. Hun var mig en trofast kammerat under alle disse kampforhold, delte kampens glæder og sorger og anstrengelser med mig. Senere blev hun tillige stærkt optaget af skolegerning, idet en privatskole under hendes ledelse fra en lille begyndelse blev oparbejdet til den nuværende real-skole, der bærer hendes navn og har 260 elever. Det er en selvfølge, at jeg rakte hende en hjælpende hånd i skolearbejdet, hvor jeg kunne.

Af kvinder skylder jeg hende og min moder den største taknemmelighed, og det er mig en stor glæde at hædre hendes minde. Hvad hun har været for mig og for vor datter, Inga Laursen, kan jeg ikke noksom takke for. Hun døde Isteddagen 1911 efter længere tids svagelighed efter et dygtigt og kærligt livs godt arbejde.

Ære være hendes minde, der lever hos mange af de børn, hun har haft med at gøre, foruden hos hendes slægt og de mange venner, hun vandt sig bl. andet ved sin deltagelse i Dansk Kvindesamfunds arbejde. Hun var formand for Århuskredsen i over 20 år.

Den 23. november 1903 blev jeg af Hs. Majestæt Chr. d. IX kaldet til at være 2. residerende kapellan ved Århus domkirke, og den 24. juli 1911 blev jeg af Hs. Majestæt Frederik d. VIII. kaldet til at være 1. residerende kapellan ved samme kirke, dagen før min hustrus død. Solskin og skyer følges stundom forunderligt ad. Det var mig en sorg, at jeg ikke kunne meddele min døende hustru denne efterretning, fordi hun var så svag, så jeg ikke vidste, hvorledes den kunne virke på hende.

Min politiske virksomhed fra 1882 til 1903 førte naturligvis til, at jeg blev opfordret til at stille mig til flere folketingsvalg. Allerede i 1887 var jeg kandidat i Lemvigkredsen og var lige ved at opnå valg; der manglede kun 6 stemmer. Jeg stillede mig i samme kreds 1890, senere i Mariagerkredsen 1892. Men da der denne gang var kamp inden for Venstre i denne kreds, blev oberst Nøkkentved, Højres kandidat, valgt med noget over en trediedel af stemmerne. Jeg var den kårede kandidat; da havde man endnu kåring på valgdagen. Jeg har endvidere været fælleskandidat i Skjolddelev kreds og i Århus søndre kreds.

”Smørkrigen” er en interessant episode i den politiske kamp i forrige århundreides sidste femtedel. Laursens hukommelse kommer til at rykke den et par år – 1890-91 mod de rigtige 1886-88. Otto Mønsted havde begyndt sin margarineproduktion i Århus i 1883, og da der snart efter også kom en fabrik i København, voksede frygten, især naturligvis i landbokredse, for, at det nye produkt skulle kunne true smørret ikke mindst i eksporten. Farvningen var en vigtig detalje i diskussionen, og i dette afsnit af en artikel i Århus amtstidende for 7. december 1886 omtaler Otto Mønsted denne, men slår samtidig også generelt på de sociale strenge i sagen.

Det vilde føre for vidt her at undersøge, hvorfor man overhovedet er kommet til at farve Smør, men det kan dog næppe bestrides, at oprindeligt har det været for at give det for tredive Mar siden magre og ringere Vintersmør et lignende Udseende som det bedre og appetitligere Græssmør. Man har altsaa her selv indført og anvendt de Appetitheds-hensyn, der i saa høj Grad ere bestemmende for Handelsværdien paa Natursmørret, og derved har man selv gjort Begyndelsen til, hvad der nu kun fortætted med ved Kunstsmørret. Det er kun en Spidsfindighed at ville sige: Kunstsmørret kan for Fremtiden lige godt fabrikeres. Naar det nemlig ikke kan tilvirkes saaledes, som Folk vil kjøbe det, er det det samme som at paahyde Ophør af Produktionen. Dette Ophør af Produktionen vil Lovforslagets §§ 6 og 7 bevirke i al Realitet. Naar det nemlig efter § 6 skal være strafbart at tilfætte Fæde eller fineste Smør, som giver Velsmag og Aroma, da vil det, som derefter produceres, blive af langt slettere Kvalitet end det Kunstsmør, som vore Almuens og Mellemklasser nu befinder sig vel ved og sparer mange Penge ved at nyde. Og naar endvidere § 7 med sit urimelige Farvepaabud kommer til, saa vil det tabe Appetithed, ja maaste endog blive kaldt modbydeligt.

At Lovgivningens i den Henseende skulde gaa i Rette med Folk og ville tvinge den Ubevidlede til at ty til noget, som er uappetithet, naar han for de samme Penge kunde faa det saaledes, at det nydes med Velbehag, vilde være en Krigende Uretfærdighed, saa meget mere som den Ubevidlede ellers vilde være henvist til det i alle Henseender slette, usunde og tvivlsomme Natursmør fra Amerika, Finland etc.; hvis Indførelse man derved begunstiger. Men selv om man opgav § 6 og tillod Blanding af Smør, og ændrede § 7 hen til, at Kunstsmør kun ikke maatte farves, da vilde med de strenge Straffe, som Lovforslaget paahyder, Fabrikationen alligevel blive umuliggjort. Hvor vilde nemlig Grænsen blive for Kunstsmørrets Farve, naar der findes Dyrseft, som er gult af Naturen, og Smør af meget forskellig Farvestyrke? Det er indlysende, at der derved vil fremkomme Kunstsmør, der ikke er særlig farvet, som kunde give Anledning til de ubehageligste Retsforsølgelser. De indenlandske Fabriker kan der maaste føres Kontrol med, men hvorledes vilde det blive muligt at opretholde Loven i den Henseende overfor det indførte Kunstsmør?

Efter at jeg var kaldet til præst, havde jeg aldeles opgivet tanken om at komme ind på rigsdagen. Jeg har så ofte tænkt på, at, da jeg gerne ville vælges ind i rigsdagen, da ville man ikke have mig, og nu, da jeg selv nødigt - også for min hustrus skyld - gik med dertil, da kunne jeg ikke blive fri. Det var Koldingkredsen, Bergs gamle kreds, der var i fare for at blive erobret af Socialdemokratiet. Man mente i kredsen, at jeg kunne samle stemmer, og at jeg kunne holde den. Jeg havde allerede sagt "nej tak" til opfordringen. Men en fornyet overvejelse sammen med min hustru førte til, at jeg gav efter. Det var i 1910, og siden da har jeg repræsenteret Vejle amts 2den.

Århus by har hædret mig ved at vælge mig ind i byrådet i tiden 1900-1906 og senere ved valgene 1909, 1913 og 1917. Mit arbejde i byrådet har dels været at deltage i drøftelsen af de mangehånde spørgsmål, som har ligget for, og dels og særlig været knyttet til skole- og kirkespørgsmål. Jeg har været medlem af skoleudvalg og skolekommission, siden 1913 formand for den sidste og i 1913-17 tillige udvalgets formand.

Ved siden af den politiske virksomhed har jeg passet den præstelige virksomhed i Århus domsogn. Jeg er den første præst af den grundtvigsk-kirkelige anskuelse ved denne kirke. Jeg skal jo ikke selv være dommer over denne min virksomhed, men jeg håber, at den har sat nogle spor og været til gavn og glæde for større eller mindre kredse. Jeg tør sige, at denne virksomhed ved domkirken og det samarbejde, jeg har haft med de andre præster ved denne og med menigheden, har været meget udviklende for mig eget liv, og det er mit håb, at denne udvikling har præget min forkyndelse for små og store, i konfirmandstue og i kirke.

Af litterær virksomhed kan jeg nævne, at jeg har været leder og delvis forfatter af en række søndagstanker til en kreds af provinsblade i over 20 år, at jeg har udgivet højskolesangbogen, der er udkommet i 16 oplag, med tilsvarende melodisamling, udkommet i 5 oplag. I årene 1882-94 var jeg formand i Århus Højskoleforening, og i en årrække har jeg været formand for Nationalforeningens Århusafdeling. Dermed tror jeg at have nævnt de vigtigste omrids af mit liv og min virksomhed.

Århus, d. 20/8 1918
N.Johan Laursen

R. 7. 8. 1918.

[Biograferet i Borgere i byens råd (1968)]

Borgmester E.C.L.Drechsel (1858-1932)

Jeg er født i Silkeborg den 9.januar 1858 af forældre: birkedommer i Silkeborg birk, kammerjunker Georg Vilhelm Louis Drechsel og hustru Elisabeth Charlotte, født Posfelt. Indtil mit 10.år blev jeg opdraget i mit hjem, men blev da - i sommeren 1868 - indmeldt i Odense Katedralskole, hvorfra jeg i 1875 dimitteredes som student. I disse syv år boede jeg som pensionær i Odense bispegård hos biskop Engelstoft. Jeg mindes med megen taknemlighed dette hjem, som fik stor betydning for min udvikling.

Efter i 1875 at være blevet student valgte jeg det juridiske studium og tog i sommeren 1881 juridisk embedseksamen med 1.karakter. Fra september 1881 til februar 1883 var jeg fuldmægtig hos overretssagfører Holsøe i Helsingør; derefter i to år fuldmægtig hos min fader i Silkeborg birk. I maj måned 1885 modtog jeg konstitution til på eget

E.C.L. Drechsel, R 25.8.1905, DM 18.5.1909, K 5.1.1921. De to artikler, Drechsel nævner fra "Det ny århundrede" juli 1907, er elskværdige meningsudvekslinger med historikeren Kristian Erslev og industrimanden G.A. Hagemann, der begge varmt støttede Århusuniversitetsplanerne, Hagemann med større vægt på naturvidenskaberne. Alle tre er dog enige om, at det nye universitet i et vist mål burde tage det amerikanske collegesystem til mønster og altså optage yngre unge til en almindennende undervisning, før fagstudiet påbegyndtes.

Foto i Ordenskapitlet.

ansvar at bestyre min faders embede under en af ham for den kommende sommer meddelt permission. I september måned s.å. vendte jeg tilbage til København og fik straks efter ansættelse som volontør i indenrigsministeriets landvæsenskontor; forfremmedes i 1888 til assistent i samme kontor og i 1894 til fungerende fuldmægtig i kontoret for offentlige arbejder. Under 10.juni 1896 modtog jeg allerhøjeste udnævnelse som fuldmægtig i indenrigsministeriet og ansattes samtidig som ekspeditionssekretær i kontoret for offentlige arbejder.

Ved siden af min stilling i Indenrigsministeriet havde jeg i dette tidsrum fuldmagt hos overretssagfører A.Heckscher i 8 år og hos overretsprokurator A.L.Salomonsen i ca. 7 år (idet jeg i nogle år forenede begge fuldmagter). I 1885 var jeg med til at stifte "Studentersamfundets retshjælp for ubemidlede" og fungerede som rådgivende ved denne institution, indtil jeg i 1899 forlod København.

I årene 1894-99 fungerede jeg som sekretær hos den kgl. kommissarius for de jyske statsbaner og flere private baner, gehejmekonferensråd Rosenørn.

I 1894 - den 11.oktober - indgik jeg ægteskab med frøken Betzy Louise Tutein, datter af proprietær Eckard Tutein til Frenderupgård (på Møn) og hustru Nicoline, født Lassen.

I 1899 udnævntes jeg til borgmester og byfoged i Varde og beklædte dette embede, indtil jeg i marts måned d.å. udnævntes til borgmester og auktionsdirektør i Århus.

Under min embedstid i Varde lykkedes det at gennemføre det i mange år påtænkte anlæg af en jernbane fra Varde til Nørre Nebel. Efter at der var meddelt koncession på anlægget og driften af denne bane, blev jeg valgt til formand for det af delegerede fra de i anlægget interesserede kommuner bestående forretningsudvalg. I marts 1903 åbnedes banen for driften. Jeg valgtes til formand for baneselskabets bestyrelse og fungerede som sådan, indtil jeg afvigte forår flyttede fra Varde.

Ved de almindelige valg til folketinget i sommeren 1903 stillede jeg mig som Venstrereformpartiets kandidat i århus amts 3.kreds, men opnåede ikke valg.

Århus, den 8.september 1905

I ærbødighed

Drechsel

borgmester i Århus

Ved skrivelse af 7. f.m. har Ordenskapitlet næst at meddele mig, at jeg er udnævnt til kommandør af 2.grad af Dannebrogordenen, anmodet mig om at indsende en fortsat levnedbeskrivelse vedrørende den siden min sidst afgivne indberetning forløbne del af mit liv. Jeg mener ikke at have indsendt nogen sådan indberetning i 1909, da jeg blev Dannebrogsmænd, og tager derfor til udgangspunkt den indberetning, jeg afgav efter under 25.august 1905 at være udnævnt til Ridder af Dannebrog.

Jeg var da i foråret 1905 blevet udnævnt til borgmester og auktionsdirektør i Århus, tiltrådte denne stilling den 1.maj s.å. og førte første gang forsædet i Århus byråd den 4.s.m. Jeg forblev i denne stilling for dens kommunale områdes vedkommende, indtil der den 29. marts 1919 foretoges valg af folkevalgt borgmester i henhold til loven af 1.marts s.å., og, hvad angår stillingen som skifteforvalter og auktionsdirektør, indtil oktober 1919, da skiftevesenet henlagdes til kriminaldommeren, auktionsvesenet til civildommeren, alt i henhold til den ny retsplejelov.

I de 14 år, i hvilke jeg således var borgmester og derunder byrådets formand her i byen, blev interessen for den kommunale side af stillingen langt den overvejende, ligesom den tog langt det meste arbejde. Stillingen som leder af en stor købstadskommune medfører i sig selv et betydeligt og meget forskelligartet arbejde, men giver tillige anledning til, at man stilles over for mange opgaver, som ikke er i snævrere forstand kommunale, men dog står i nærmere eller fjernere forbindelse med kommunens bestyrelse, og som det i hvert fald anses for ganske selvfølgelig, at borgmesteren ikke unddrager sig. Også vil den kommunale borgmester i en stor by komme i forbindelse med en mængde mennesker af alle klasser og alle partier, ikke blot inden for byens område, men ud over hele landet. Og hertil kommer den stadige forbindelse med centraladministrationen, som borgmesteren så vidt muligt må søge at opretholde. Alt dette gør stillingen som kommunal borgmester i højeste grad afvekslende og interessant; den blev mig i de 14 år, jeg beklædte den, meget kær. I de sidste år kunne det ikke undgås, at stillingen svækkedes noget derved, at der hvert år fremsattes lovforslag om folkevalgte borgmestere. Da endelig loven gennemførtes, havde Socialdemokratiet absolut flertal i byrådet og valgte et medlem af partiet, forretningsfører Jakob Jensen, med 11 stemmer, medens de andre grupper 8 stemmer faldt på mig.

Siden biskop Frederik Nielsen i året 1906 blev forflyttet fra Ålborg

til Århus og meget snart derefter på ny rejste spørgsmålet om oprettelsen af et universitet i Jylland, har jeg deltaget i arbejdet for denne sag. Jeg kan derom henvide til to af mig skrevne artikler: ”Det ny Aarhundrede”, julihæftet 1907, s.252 og ”Jysk Maanedsskrift”, januar 1911, s.1 samt til de beretninger, der er trykte om de i 1919 holdte møder om samme sag, den 1.marts og 14.juni her i Århus og den 30. juli i rigsdagen. I efteråret s.å. blev der af undervisningsministeriet nedsat et udvalg til sagens behandling, af hvilket jeg blev medlem, og som endnu ikke har endt sit arbejde.

Ligledes i 1906 kom tanken frem om iværksættelsen af en stor udstilling i Århus. Jeg blev valgt til formand for det udvalg, som blev nedsat i denne anledning. Det lykkedes at gennemføre ”Landsudstillingen i Århus 1909”. Jeg blev valgt til præsident og til formand for forretningsudvalget. Også her tillader jeg mig at henvide til den udførlige trykte beretning.

I de samme år blev der her i byen arbejdet på anlægget af en elektrisk bane fra Århus til Randers. Jeg blev valgt ind i det byrådsudvalg, som skulle arbejde for denne sag, og senere til formand for et af de interesserede kommuner nedsat forretningsudvalg. Sagen vakte imidlertid en heftig modstand, bl.a. i Århus. Man overså, at, således som det pågældende engelske firma tilbød at realisere projektet, gik det ikke blot ind på at anlægge og indtil videre drive banen, men også at anlægge et stort elektricitetsværk i Århus, hvilket sidste skulle centralisere hele oplandets elektricitetsproduktion i Århus. Da stemningen her i byen imidlertid gik imod foretagendet, og byrådet også skiftede standpunkt, lod sagen sig ikke bringe til heldig afslutning.

Under krigen blev spørgsmålet om udnyttelsen af Gudenåens vandkraft til elektricitetsproduktion - overensstemmende med det tidligere af ingeniør Kr. Thomsen og ingeniør S.A.Faber udarbejdede projekt - aktuelt. I henhold til lov nr. 184 af 20.marts 1918 meddeltes der den

Med ibrugtagningen af banestrækningerne Århus-Randers 1862, Ryomgård-Grenå 1876 og Århus-Ryomgård 1877 blev der et område derimellem, som ikke havde fået nogen bane, et forhold, der følte som et savn i de ret tætbefolkede og frugtbare egne både med hensyn til de generelle rejseforbindelser og erhvervslivets udvikling. Mange planer var fremme; men den, der var nærmest sin realisation, var en elektrisk bane mellem Århus og Randers, der efter århundredskiftet blev ivrigt diskuteret, projektet og i øvrigt også lovfæstet – dog uden udgift for statskassen. Planen blev aldrig til noget; men ovenstående ses nogle af de linieføringer, der var fremme.

Kort i Erhvervsarkivet.

Allerede før århundredskiftet var der planer fremme om en udnyttelse af Gudenåens vandmængder, i første omgang til overrislingsanlæg og en forbedring af sejlforholdene, men allerede fra 1904 dukkede tanken om tillige at satse på elektricitetsproduktion frem. Århus fik en central position i de følgende års diskussioner og projekter, fordi meget ville afhænge af, om byen gik med. Det gjorde den i 1918 efter dog hele tiden at have været velvillig, og 1921 indviedes Tangeværket. På billedet ses værkets fødekanal – uden vand – 1920.

Her efter H. Ellert (red.): Gudenåcentralen 1918-1943 (1943).

11.juli s.å. koncession på ”udnyttelsen af vandkraften i Gudenå ved anlæg af et elektricitetsværk ved Tange og et mindre værk i nærheden af Kongensbro”. Koncessionen blev den 12. juli s.å. overdraget til ”Andelsselskabet Gudenåcentralen”, bestående af 8 andelshavere, nemlig de 4 købstæder: Århus, Ebeltoft, Skanderborg og Skive, og 4 elektricitetsforsyningsselskaber på landet. Dette andelsselskab, hvis bestyrelses formand jeg blev, har gennemført anlægget af et elektricitetsværk ved Tange, som åbnedes for drift den 8. januar d.å. Min virksomhed i den herom meldte sag har givet anledning til, at jeg af ministeriet for offentlige arbejder er valgt til medlem af et udvalg, der skal undersøge muligheden af flere lignende anlæg her i landet.

Blandt hverv, som i øvrigt i årenes løb er overdraget mig, nævner jeg: Medlem af direktionen for Århus Sindssygehospital i henhold til kgl. ordre af 28.maj 1913; formand for repræsentantskabet for ”Århus

Privatbank"; medlem af bestyrelsen for "Århus elektriske sporvej"; formand for værgerådet for Århus nordre værgeråds kreds; formand for bestyrelsen for Århus Arbejdsanvisningskontor; formand for udvalget for "Den gamle borgmestergård i Århus"; formand for bestyrelsen for "Sammenslutningen af de danske havne", hvilken stilling jeg fratrådte samtidig med, at jeg ophørte at være formand for Århus byråd og havneudvalg.

Århus, den 15. februar 1921.

Drechsel

R 25.8.1905, DM 18.5.1909, K. 5.1.1921.

[E.C.L. Drechsel blev afskediget i 1926, da en af hans medarbejdere havde begået omfattende bedragerier. Se Borgere i byens råd (1968)]

Sognerådsformand Peder K. Sørensen (1861-1942)

Undertegnede Peder Knudsen Sørensen er født d.15.juni 1861, søn af afdøde gårdejer Søren Jensen og hustru Ellen Kjerstine, f. Andersen i Skejby ved Århus. Mine forældre havde seks sønner, hvoraf jeg var den fjerde i rækken.

Som barn opholdt jeg mig hjemme hos mine forældre, indtil jeg tretten år gammel kom ud at tjene i to år hos gårdejer Mogens Rasmussen, Lisbjerg Terp, hvor jeg passede kreaturer. Kom derefter hjem til mine forældre og hjalp til i bedriften - en gård på 38 td.land - indtil jeg var 17 år gammel. Jeg fik derefter plads hos min onkel, gårdejer Jens Andersen, Lyngby ved Brabrand, og var i denne plads som forkarl i 3 år til 1.novbr. 1881, hvorefter jeg igen var hjemme hos mine forældre til 1. novbr.1883. Den sidstnævnte dag fik jeg plads som forkarl hos gårdejer Rasmus Lassen, Lisbjerg Terp pr. Lystrup, hvor jeg var i to år.

Den 1.novbr. 1885 blev jeg elev på Faurbogård Landbrugsskole til 1.april 1886. Om sommeren arbejdede jeg skiftevis ved landbrug, mejeri og pasning af kreaturbesætningen, der hørte til landbrugsskolen, et år med et udmærket samliv med gode og dygtige lærere og flinke og interesserede unge mennesker, en tid, man aldrig glemmer. Den 1. novbr. 1886 rejste jeg hjem til mine forældre og arbejdede for dem et år, hvorefter jeg overtog min fødegård, først i forpagtning et år og derefter som ejendom.

Den 15. juni 1888 blev jeg gift med Ane Kirstine Nielsen, datter af gårdejer Rasmus Nielsen og hustru Maren, f.Lassen, Vejlbj ved Århus.

Det har altid været min lyst at drive landbrug, men jeg ville jo derfor ikke undslå mig for at tage del i det offentlige liv og der forsøge at gøre min pligt som borger i vort samfund; det fik jeg også ret snart lov til. 1889 blev jeg medlem af skolekommissionen her i kommunen - i 6 år.

Den 1.jan.1895 blev jeg medlem af sognerådet her, blev dets for-

Peder Knudsen Sørensen, DM 28.3.
1933. P-Knudsen, som han i daglig tale kaldtes, var en typisk sognekonge.
Foto i Ordenskapitlet.

mand fra 1.jan.1896 til 1.jan.1901, udtrådte derefter af sognerådet og virkede udelukkende som landmand i nogle år. Jeg blev ved valg af det første menighedsråd her i kommunen valgt til medlem deraf og beklædte denne post til 1920 - fra 1904.

I 1906 købte jeg jorderne - 45 td.land - til en nabogård, hvis bygninger var nedbrændt; min ejendom fik derved et tilliggende på 83 td.land med 11 tdr.3 skp.hartkorn. Det gav forøget virke med ombygning af stalde, forøgelse af besætning m.m., men på dette tidspunkt kunne landbruget bære sig, og det var en lyst at arbejde i og med det.

Den 1.april 1909 blev jeg igen medlem af sognerådet, formand fra 1911 og har virket som sådan siden. Ved valget 1917 var det min agt ikke at tage mod genvalg; arbejdet i sognerådet havde jo efterhånden - særlig i krigsårene - udviklet sig meget stærkt, og min egen bedrift krævede større indsigt og tilsyn, men efter opfordring fra en meget stor del af kommunens beboere - folk i alle stillinger - indvilgede jeg i at modtage genvalg. Min hustrus helbred var mindre godt, og vi enedes da om at afstå ejendommen til vor ældste datter og svigersøn og købte så en lille villa med et tilliggende på 3 td., der er udlagt til gartneri og drives af vor yngste søn.

Vi har i ægteskabet haft otte børn, hvoraf kun de fire er levende, to døtre er gift med landmænd, en søn er fyrbøder på en fabrik i Randers, og den yngste søn er gartner hjemme hos os.

Der eksisterer ikke noget billede af stuehuset til P-Knudsens gård i Skejby – ud over, hvad der ses her bag sønnerne Rasmus og Johannes omkring århundredskiftet. 1906 brændte en del af landsbyen, men gården gik fri. Det gjorde til gengæld ikke nabogården, og da den ikke skulle bygges op, købte P-Knudsen den og lagde den sammen med sin egen til et tilliggende på ca. 80 tdr. land. Han byggede en villa på den brændte gårds tomt og flyttede derover, mens det gamle stuehus blev indrettet til fodermester- og daglejerboliger.

Foto i Skejby-Lisbjerg-Ølsted sognearkiv.

Til slutning kan jeg tilføje, at jeg har været en lykkelig mand, har altid været glad og interesseret i min gerning og har i vid udstrækning nydt mine medborgeres tillid. I mit arbejde som sognerådsformand har jeg haft den lykke altid at have gode, interesserede og forstående mænd at arbejde sammen med. Jeg har altid haft et godt hjem, hvor jeg har været glad ved at være, i min barndom og ungdom hos mine forældre, og i mit eget hjem, siden jeg blev gift. Jeg har en god og elskelig hustru, der desværre er noget svagelig, men som endnu er mig en god støtte i al min færd. Vi har gode børn, svigerbørn og børnebørn, der alle vil være med til at gøre alderdommen så lys og let for os som vel muligt.

Når Hans Majestæt Kongen har været så nådig at udnævne mig til Dannebrogsmænd, så takker jeg allerunderdanigst for denne hædersbevisning og lover at bestræbe mig for - så længe som muligt - at gøre min pligt som god dansk borger i vort kære fædreland.

Allerærbødigst

P.Knudsen Sørensen

Skejby, d.8.april 1931.

DM 28. 3. 1931.

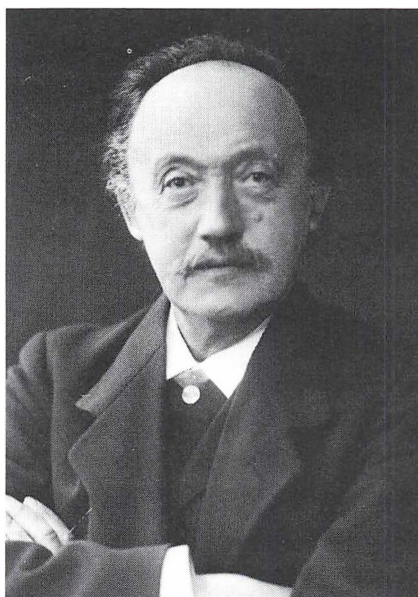
VII. Fra kulturlivet

Forfatteren K.G.Brøndsted (1851-1945)

Momenter af mit levned, nedskrevne på opfordring af Hans kongelige Majestæts ordenskansler.

Jeg er født i Vimmelskaftet i København 12.april 1851, døbt i Trinitatis kirke sammesteds; mine forældre er fhv.skoleinspektør v. Kbh.s kommuneskoler Carl Gustav Brøndsted, R.af D. (søn af Johannes Br., provst i Asminderød, død 1846, søn af Chr.Br., provst i Horsens, død 1823) og Vilhelmine, f. Petersen (datter af vognfabr.P. i Bredgade).

Mine forældres kår var dengang temmelig jævne; fader måtte slide stærkt med informationer, havde ofte 8 timer eller mere om dagen og desuden en del unge mennesker hjemme som pensionærer at overvåge. Dog mindes jeg ham aldrig som træt eller nervøs; tværtimod gjorde

K.G. Brøndsted, R 20.6.1899. Med sin medfødte embedsmandskultur følte Brøndsted sig som en efterfølger af forrige århundredes nationalliberale, derfra også hans indædte, men begavede kamp i skrift og tale mod Georg Brandes og hans radikale tilhængere.

Århus kommunes biblioteker, Lokalhistorisk samling.

han vore aftener livlige ved spøg eller højtlæsning. Hans opdragelse var human; med det gode nåede han sine formål; hans milde og lyse natur virkede ved eksemplets magt, og mange af hans ord mindes jeg endnu som bestemmende for min livsanskuelse. Dog har jeg i mit væsens grund mere fra min moders side: her lå i flere slægtled noget tungt, en tilbøjelighed til at se tingene fra den mørke og ængstende side. Men begge mine forældre forstod dog ypperligt spøg, og i hjemmets og dets beslægtede kredse herskede en bestemt art af spøgefuldhed, en vis jargon, hvorpå vi næsten mener at kende hverandre. - Trods hjemmets materielle tarvelighed havde jeg tidligt en fornemmelse af, at vi egentlig tilhørte noget højere sociale kredse; det var faders slægtninge på begge sine forældres sider, familier som Linde's, Hall's, Treschow's, Fridsch's, Thalbitzer's (Kathrineberg), Brøndsted's (Gyldenholm); det er indtryk fra sådanne huse, som jeg - ihvorvel de ikke er stort senere end fra de tidlige drengeår - har søgt at gengive i min bog "Frihed" (familien Güllich) og i "Borretårn" (familien Ahrenkiel). Thi min hukommelse for indtryk - miljø-indtryk og natur-indtryk - er næsten ubegrænset.

Mine forældre flyttede, da jeg var 6-7 år, fra det mørke Vimmelskaft ud til daværende Citadelsvej (til grosserer Bondrups nu nedrevne villa). Dengang var der helt landligt derude; og jeg glemmer aldrig min forundrede lyksalighed, da jeg (med min lidt yngre søster) befandt mig liggende på en fri, grøn eng midt i gåseurters mangfoldighed). Jeg tror, at hvad jeg har i mig af naturfølelse vågnede i hint øjeblik.

Ellers er det fader, der har opdrættet hin følelse i mig. Selv plejer han at sige, at det er mig, der heri har opdraget ham; vist er det, at der fra den tid begyndte et slags forstående kammeratskab mellem den mere end 40årige mand og den 7-8 års dreng: Vore spadsereture på Langelinie, Esplanaden o.a.st. var så godt som rejser for mig; Classens Have var den fjerne skovegn, og ved Skovshovedpynten, som vi øjnede over sundet, begyndte det rent eventyrlige feland, som man lovede mig at skulle se, når sommerferien kom.

Thi imidlertid var jeg kommet i skole. Jeg gik i Borgerdydsskolen i Kbh., Bredgade, under Røvsing. Der havde jeg mange glæder, kun få sorger. Nogle af lærerne forkælede mig; de anså mig vistnok for en meget original dreng; dér vakttes hos mig en tidlig selvovervurdering, der senere kom mig dyrt at stå. En af lærerne elskede jeg - jeg beundrer ham endnu for den måde, han tog os på - hr.Launy hed han. Han indgav os en stærk ånd af æresfølelse og kappelyst; han var bl.a. lærer i

dansk; vi brugte Funchs, Røginds og Warburgs fortrinlige læsebog. I frikvartererne lege vi asers og jætters kamp, eller jomsvikinger, eller Svolderslaget; uden for skoletiden fortsatte vi; raske drenge blev vi, ærekære, hyldede reglen om ”sejre over een, kæmpe med to, vige for tre”. I min bog ”Frihed” findes nogle reminiscenser fra dette skoleliv. Da var det, jeg begyndte at lave vers, kampsange; Cohen og jeg var klassens rivaliserende digtere. Ellers gemmer fader nogle miniaturlind fra den tid; nordiske romaner eller sligt skulle det forestille, naturligvis efterligninger af Ingemann eller Oehlenschläger; jeg skrev med ”trykte bogstaver”, udgav også en satirisk klasseavis, hvori lærerne fik deres karakterer.

Men Borgerdydsskolen degenererede i flere henseender; fader tog mig ud og fik mig i Metropolitanskolen i ca. 13 års alderen.

Her viste det sig snart, at jeg ikke var nogen udmærket elev. Selv med flid formåede jeg ikke i disse omgivelser at hæve mig over middelstanden. Min selvfølelse fik sit knæk. Så blev jeg doven til fagene; år efter år voksede min dovenskab; der kunne gå måneder, hvor jeg næsten ikke læste på lektierne. Først det sidste år blev jeg igen flittig og det for alvor; men det var nu for sent; jeg fik kun 2. karakter til artium. - Men med allotria [uvedkommende ting] havde jeg syslet des ivrigere: jeg lærte mig selv oldnordisk (der dengang ikke var skolefag) og læste saga på saga. - *Et* blivende gode fra Metropolitanertiden var den kreds af *venner*, jeg derfra har beholdt. Ud af klassens midte dannede der sig efterhånden - vistnok oprindelig som opposition til nogle elementer blandt os, der ville indføre en ny rå tone i liv og i mund - en fast kreds, der så livet i (om jeg så må sige) Hostrupsk belysning, og som ideligt kom sammen. Det mærkelige er, at vi endnu, efter over 30 års forløb, kommer sammen - de af os, som ej er døde - og danner en klub med årlig bægerklang til ihukommelse af gamle dage. Anføreren var og er Axel Sørensen (nu adjunkt ved Metropolitanskolen), hvis bravhed og idealisme, flid og praktiske sans vi alle bøjer os for; endvidere Chr. Crone (nu docent ved Landbohøjskolen), min allernærmeste ven fra skoledagene, hvis fine natur og satiriske vid gør enhver samværen med ham til en fest; dernæst Andreas Delbanco (nu overretssagsfører i Kbh.), tro som guld - disse tre stod mig vel nærmest. Men der var mange andre lige så fortræffelige venner (kredsen er skildret af Axel Sørensen i ”Studenterbogen”), og hos hvem som helst af dem, som enhver af os andre vil komme til i ondt eller i godt, er man vis på åbent hjerte og åben hånd.

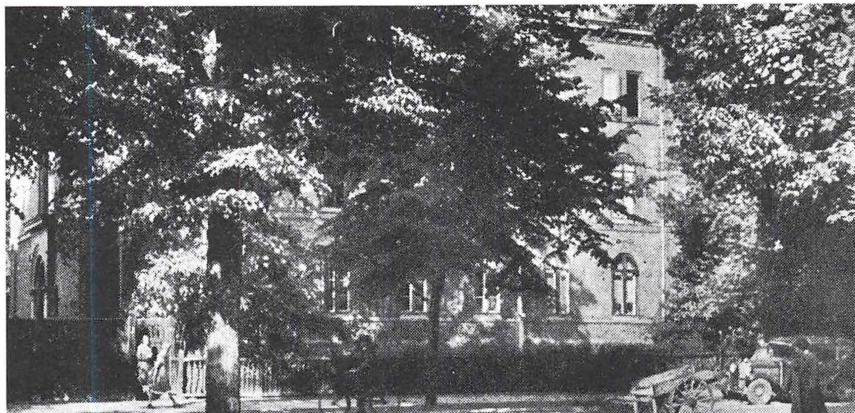
Fader havde imidlertid, efter en kort tid at have været viceinspektør ved kommuneskolen på St. Annæ Plads, overtaget stillingen som inspektør ved Nørreallés kommuneskole, hvor han har været i en menneskealder. Hans ydre kår var nu gode og blev det mer og mer. Alle betingelser var til stede for et lykkeligt hjem. Jeg mindes ikke, at nogen større sorg gik over dette hus - uden én. Jeg kan sige, at jeg elsker hver krog i dette hjem og hvert minde derom. En vis tarvelighed vedblev fra tidligere dage; kom der fremmede, faldt det ikke let moder ind at gøre større forandringer. Efter aftenteen var der regelmæssigt højt læsning; på den måde har jeg f.eks. fået min Bulwer (faders yndlingsforfatter). Vore sommerferier tilbragte vi regelmæssigt i Nordsjælland, først hos slægtninge i Esromkanten (derfra er min skildring af Esrom Sø i "Fædrenes Synd" samt til dels ferielivet i "Frihed"), siden mest ved kysten, i det dejlige Espergærde. Aldrig har jeg set nogen nyde feriens poesi i fuldere drag, end fader forstod. Endnu den dag i dag (da han har skoleferie altid) ser jeg ham i sit værelse på Lindevej om morgenen lukke vinduet op, trække vejret og se ud over lindenenes kroner med et lykkeligt smil. En af faders kæreste venner var afdøde pastor Frimodt, en betydelig mand ved sin personlighed. Af husets yngre venner havde Ferdinand Christensen (nu privatlærer i Kbh.) en tid lang indflydelse på mig; han var så at sige specialist i Hostrupsk forståelse.

Jeg blev konfirmeret hos Frimodt; denne mands liv var til velsignelse for utallige, hans død et uerstatteligt tab.

Student blev jeg i 69. Men jeg tror, at alle elementerne til mit væsen er lagt og udformet forinden. Så jeg vil i det følgende mest nævne de ydre træk.

På *universitetet* fik jeg straks af *Rasmus Nielsen* et levende, men ikke blivende indtryk; *Brøchner* forblev mig mere fjern. Fra den følgende tid, da jeg studerede klassisk filologi, har jeg med taknemlighed at nævne *Madvig*, hvis storhed som lærer især syntes mig at bestå i at give os "rigtige forestillinger" (som han selv engang udtrykte sig) samt at lære os forskel på det væsentlige og uvæsentlige. *Ussing* syntes ikke i den grad at have blik for denne forskel; men han var åndfuld og varmtfølende, om end ikke altid oplagt. *O. Siesbye* forbavsede ved sin viden og hukommelse; han var mod os som en ven.

Studenteforeningen var mig kær, men jeg boede for langt borte derfra til ret at have glæde af den. I *Studentersangforeningen* havde jeg herlige timer; det bedste for mig var endda ikke de ypperlige pinseudflugter (til Lund, til Århus) eller de animerede sold, men de menige øvelsesaf-

Det er ikke meget, der kan ses af Nørre Allés skole (opført 1857) på dette billede; men en vis idyl lader det da ane. Faren har også her kunnet nyde træerne, som han fortsatte med, da familien efter hans afsked flyttede til Lindevej.

Her efter Dansk skolestat I (1933).

tener, især den tid, da vi indøvede ”Vølvens spådom”. Den allerede da gamle *Hartmann* var vor Gud, men *Heise* var Heros. Og Collin-Lundh en statelig ædituus [tempelvogter]; *Hansen*, ”Kammermusikken”, den gemytlige diakon. - Bagefter gik så Crone og jeg over på Richardts Café eller til Café du lac, hvorefter gerne fulgte en lang nattespadseretur i de stille gader med ungdommelige fantasterier over nutid, fortid og fremtid.

Under alt dette studerede jeg i øvrigt og med lyst. Herlige timer har jeg tilbragt med de gamle forfattere på mit ensomme værelse i Nørreallé, højt under taget i det høje hus: om dagen en vid udsigt over fælledeerne til sundet og skoven, mens skolelarmen lød under mig; om natten en overvættes stilhed ved lampen og de tavse venner, bøgerne.

Så blev jeg kandidat, januar 76: Jeg tog ”store filologikum” og opnåede 1.karakter.

Imidlertid havde jeg længe givet mig af med informationer, i mange skoler og ved forskellige kursus: Bredsdorffs og Jungersens (siden Borchs) skole på Nørrebro; Schneekloths på Vesterbro; Helms på Kristianshavn; Døtreskolen 1791 i Gothersgade; Teknisk skole (ved Frihedsstøtten dengang) samt damekursus; jeg faldt til foreløbig ro 77 som fastboende lærer i latin og græsk ved G.Rodes atiumskursus på folkehøjskolen ”Skovgård” ved Ordrup. Livet og tonen derude var en interessant forøgelse af menneskekundskab, men der var den - i de

tider - vægtige uoverensstemmelse, at ungdommen dør politiserede venstre, medens jeg var højre. Det fik jeg ofte at føle.

En afbrydelse i dette lærerliv kom ved min værnepligtsaftjening fra april 76. Det er med stor glæde, jeg tænker tilbage på soldaterlivet i Kuppet og i lejren ved Hald; mindelser derfra foreligger i "Frihed".

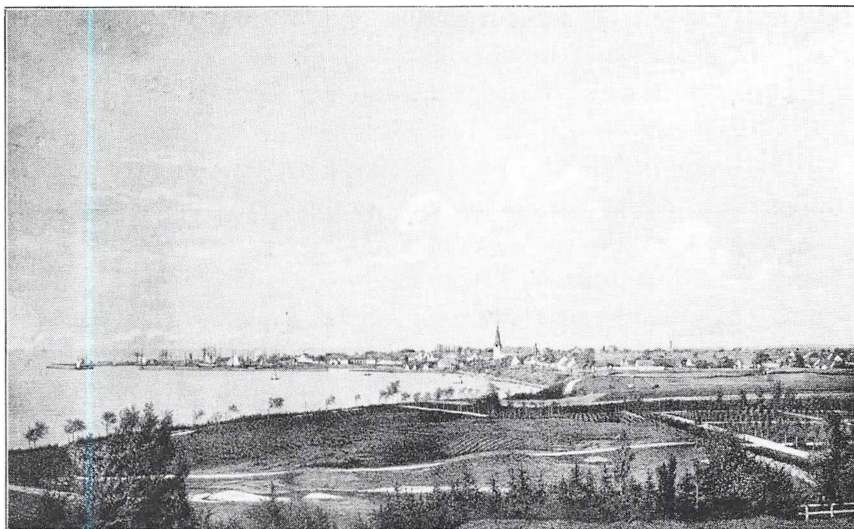
I juli 81 holdt jeg bryllup. Min hustru hedder Clara Margrethe, født Thomsen, datter af afd. etatsråd Th., kontorchef u. krigsministeriet (revisionen). Sommerferien 81 tilbragte vi på bryllupsrejse i Harzen. Jeg var kendt dér fra en tidligere rejse, jeg havde foretaget med en ven, nuværende pastor Kissmeyer i Humlebæk, til Harzen og Rhinen. Sydligere har jeg desværre aldrig kunnet nå at komme.

Fra august 81 var jeg ansat ved "Rønne højere Realskole" (nu "Rønne lærde Skole") i de filologiske fag; græsk blev snart mit hovedfag. Fra august 94 forflyttedes jeg til Århus Katedralskole, hvor jeg endnu virker. - Jeg lever i gode kår. Har 5 børn.

Nu lidt om mit forfatterskab: Kort efter min soldatertid, lige efter min ankomst til Skovgård, kom det over mig at skrive en bog. Hvor løjerligt det end er mig nu at se tilbage på "I Bølgegang" (Pseudonym Vetulus, Gyldendal, 1878), hvor jeg næppe nu ville have formet mange sætninger, som de står i bogen, så kan jeg dog sige, at jeg har været tro mod indledningsdigtets parole. Den modstand, jeg alt da ønskede mod "europæismen"s begyndende magt, findes i al min senere produktion, med rene ord eller som understrøm. Hvad jeg dengang så i denne retnings løb, finder jeg nu til evidens bekræftet; hvad jeg spåede (og blev spottet for af mænd, der nu roser mig for det samme), er nu mildest talt ikke afsvækket. - Forfatteren Grensteen (siden død som skoleinspektør) gik til Hegel (d.ældre) med manuskriptet, måske til dels af venskab for min fader. Men selv om bogen havde været været mere fuldkommen, end den er, var det halsløs gerning i de tider at forsøge på at komme frem contra den Brandesianske strømning, der da stod i ungdomskraft.

Dette mærkede jeg på den allerede kølnede modtagelse, jeg fik, da jeg et par år efter kom til Hegel med "Curtius". Den blev rost af Erik Bøgh i "Dit og Dat", men forblev ubemærket. Jeg følte det som en dør, der blev lukket i for en fremtid.

Først en halv snes år efter dreves jeg til digtning. "Junker fra Varnæs", 1891, blev til i Rønne under tryk og forvisning om ikke at reussere [at have heldet med sig]. Min ensomme ven i Rønne, Lucia-

I Rønne virkede Brøndsted som adjunkt ved latinskolen i hele 13 år, 1881-94. Således tog byen sig ud, set fra syd, på den tid, da den unge lærer begyndte sit første faste arbejde i en statsskole.

Her efter M.K. Zartmann: Rønne by og borgere (1927).

nus Kofod (fhv.folketingsmand, et spirituelt, originalt menneske, hvem jeg takker for mange gode timer), var, næst min tænksomme og klogt overvejende hustru, min medvider i de sørgmodige glæder, dens forfættelse voldte mig. - Hegel ville ikke have manuskriptet, Reitzel heller ikke (ulæst; han betydede mig, at et ”digt” af en ukendt forfatter ikke ville gøre sig, nok derimod en ”gemen” roman; han brugte dette udtryk, menende dermed en spøg, men sikkert træffende den af ”Brandesianismen” beherskede litterære kritik, der atter beherskede bogkøbet); et par andre steder i Kbh. gik det heller ikke; så fik jeg boghandler i Rønne, Fritz Sørensen, til at dele pekuniært tab eller fordel med mig. Resultatet blev tab for os begge. Men dog: fra dette nederlag skriver min fremgang sig: ”Morgenbladet” gav Thor Lange plads for en sympatetisk artikel, og Borchsenius gav uanmodet i et privat brev det løfte, at han skulle skaffe min næste bog ind i et københavnsk forlag. Dette følte jeg som et smil af lykken; ligeså et privat brev fra Thor Lange. Og i ”Avisen” og i nogle lokale blade spæde man mig en fremtid. Dog de andre store københavnske blade stillede sig fremmed, og bogen er kun lidet kendt - uden for Bornholm. Dèr vandt jeg mig varme venner ved den.

I to år arbejdede jeg dernæst på romanen "Frihed"! - Henholdende mig til hint løfte af Borchsenius sendte jeg manuskriptet til Borchsenius; denne gik til Hegel. Hegel betænkte sig længe, sagde omsider nej; men Grøn (der lige havde købt Reitzelske forlag) sagde derpå ja, julen 1893. I de samme dage (lidt før) udkom Isted Møllers "Hugo Stelling", og det pudsige var, at vi to klassekammerater uden indbyrdes aftale udgav samtidigt og på samme forlag to aldeles lige store bøger, der begge gjorde opsigt, og - som det almindeligt opfattedes - havde samme tendens. Det var første gang i lang tid, at nogen forfatter trådte frem med større digterisk arbejde i en anden skure end den af den brandesianske klike dragne - og fik gehør. Anmeldelserne og private tilslutninger overbeviste mig om, at jeg fra nu af ville have fast grund under fødderne. "Politiken" har, så vidt jeg ved, aldrig anmeldt den bog.

Næste jul (1894) udgav jeg et lille skrift af religiøs natur, "Dialogus". Min forlægger (Grøn) interesserede sig vist personligt ikke for det; det betalte sig nok heller ikke. Men det mødte stærke private tilslutninger fra kirkelige kredse og har styrket min stilling på en varigere måde, end selv en entreprenant forlægger straks kan se.

Året efter (1895) havde jeg en større roman ude, "Fædrenes Synd". Det blev, efter anmeldelserne at dømme, hvad man kalder en succes d'estime [der gav agtelse]. Boghandlerefterspørgslen var straks så stor, at forlaget indlod sig på 2. oplag næsten med det samme. Dog tror jeg ikke, at købernes antal svarede til forventningerne. Jeg havde vistnok også begået den fejl ikke at udarbejde den sidste halvdel tilstrækkeligt.

"Små danske snobber" (1897) er en række satirer på forskellige livsforhold og mennesketyper. En stor hindring for dens fremkomst var den omstændighed, at selv forlæggere og journalister var behandlede deri. Min forlægger sagde også, at jeg ikke ville få nogen større ("større" - som om det gjorde forskel på solidaritetsfølelsen!) forlægger til at tage den. Den udkom på Jysk Forlag, der var mindre personligt engageret, så som det er et aktieselskab. De "større" københavnske blade tav også ganske rigtigt om den. Men jeg mærker dog, at den er både kendt og læst.

Grøns forlag var imidlertid gået op i det Gyldendalske, men deri var Peter Nansen indtrådt som en slags medbestyrer. Dennes litterære personlighed var mig så ubehagelig, at jeg - skønt Grøn gjorde sit bedste for at formå mig til at følge sig - ikke henvendte mig til

Det meste af sin Århustid boede Brøndsted i villa "Solbakken", Langelandsgade 106 – den gang med en smuk udsigt over byen, en udsigt, der nu, takket være omfattende, høje byggerier, er forsvundet. Navnet "Solbakken" var vel valgt i kraft af beliggenheden; men lidt Bjørnson var der nok også i det.

Århus kommunes biblioteker, Lokalthistorisk samling.

Gyldendalske forlag, men til Nordisk Forlag (Ernst Bojesen) med den bog, jeg nu havde under arbejde. "Borretaarn" (Nordisk Forlag 1899) er den omfangsrigeste af mine bøger og tillige den, hvis enkeltheder jeg har arbejdet mest med - med undtagelse af "Junkeren fra Varnæs". Da den var færdig i kladden, hændte der mig det, at jeg på en gang - og ved en bestemt musikalsk impuls - troede at se en anden og bedre slutning

på bogen end den, som den havde. Men dette betød kassering af hele den sidste halvdel. Det holdt hårdt at beslutte mig, og det kostede et års arbejde til. Det var lige som en bøde for min tidligere letsindighed med sidste del af ”Fædrenes Synd”. ”Borretaarn” udkom 1899 på Nordisk Forlag og optoges af kritikken som et helstøbt, godt arbejde; 2.oplag udkom meget snart efter; den er nu oversat på tysk, og jeg hører idel godt om den.

Kort efter udgav pastor Schack sin bekendte pjeces mod ”Politiken” og dens åndsretning. Pjecen var ved at blive tiet ihjel af pressen; for at komme Schack til hjælp skrev jeg pjecen ”Bladet fra Munden”. E.Bojesen ville ikke have den (han har flere gange forklaret mig, hvorfor), men Karl Schönberg tog den med glæde. Schönberg og jeg var begge forberedte på, at også den ville blive dysset eller hånet ned, thi ”Politiken”s retning var overmægtig, også i den københavnske presse i sin helhed. Det gik imidlertid helt anderledes; de derhen hørende begivenheder er i frisk minde.

I disse dage har jeg udgivet, ligeledes hos Schönberg, en fortsættelse af aktionen mod ”Politiken”, nemlig pjecen ”Tilbageblik” etc.; den er et foredrag, som jeg på opfordring holdt i Horsens i september dette år.

I juni dette år, da jeg just befandt mig på censorrejse til de sydlige jyske latinskoler, modtog jeg til min overraskelse den efterretning, at Hans Majestæt Kongen havde skænket mig ridderkorset, hvilken nådesbevisning er anledning til nærværende levnedbeskrivelse.

Århus, 5. oktober 1899.

Karl Gustav Brøndsted
adjunkt v.Katedralskolen i Århus

[K.G.Brøndsted blev 1902 overlærer (dvs.lektor). Han afgang 1921. I årene efter 1899 udfoldede han en omfattende forfattervirksomhed i ultrakonservativ retning. Han er biograferet bl.a. af Em.Sejr i ”Århus-Mosaik”, 1967].

R.20.6.1899.

Overlæge Christian Weis (1850-1916)

Jeg er født d. 16. marts 1850 som næstældste søn af daværende distriktslæge i Århus, senere physicus i Århus og Randers amter Hans Christian Weis og hustru Edvardine Reinholdine, f. baronesse Hoff-Rosenkrone, yngste datter af major, baron Christian Henrik Hoff-Rosenkrone til baroniet Rosendal i Bergen stift i Norge og hustru Karen Henriette Fleischer.

Min farfader kom til Århus som distriktkirurg i 1803, så at familien Weis snart i et århundrede har haft sit domicil i Århus. Han var en ejendommelig, karakteristisk personlighed (ven af "gamle Rosenkilde" fra dennes Århusophold), ivrigt musikalsk interesseret, og denne musikinteresse arvedes af hans 4 sønner, af hvilke navnlig mine 2 onkler, departementschef i kultusministeriet Carl Weis, og ejer af Århus mølle Andreas Weis drev violinbyggeriet som et rent studium.

Også min fader var levende musikinteresseret, og alle vi 6 søskende (3 sønner og 3 døtre) dyrkede hvert sit instrument med mere eller mindre dygtighed, så at musik, særlig kammermusik, spillede en hovedrolle i vort barndomshjem.

I 1868 blev jeg student fra Århus latinskole med første karakter.

Min bedstefader havde været læge, min fader var læge, og som noget aldeles selvfølgeligt ville jeg, den ældste søn (min ældre broder var død som barn), også være læge. I 1877 tog jeg medicinsk eksamen med første karakter.

Efter i et halvt års tid at have fungeret som surnumerær [overtallig] kandidat på kommunehospitalets 6. afdeling under min svoger, professor Gædeken tiltrådte jeg i efteråret 1878 en rejse til udlandet, hvor jeg i vinteren 78-79 i Paris særlig hørte forelæsninger over kirurgi.

Efter min hjemkomst var jeg i sommermånederne 79 kandidat på Sindssygeasylet ved Århus og blev derpå i september ansat på Den kgl. Fødsels- og Plejestiftelse, hvor jeg i 2 år fungerede som assistent.

Disse 2 år under en så udpræget, ejendommelig, elskværdig person-

Chr. Weiss-Hoff-Rosencrone, R 20.1. 1901. Familien Weis spillede en betydelig rolle inden for det århusianske kulturliv i forrige århundrede. Chr. Weis' far var en af De fire Weiser, den – i øvrigt efter fortællingen fortrinlige – strygekvarter af fire sønner, som hans far ved sit giftermål havde ønsket sig at få.

Århus kommunes biblioteker, Lokalhistorisk samling.

lighed som professor Stadfeldt, det første år sammen med personligheder som nuværende overlæge ved Diakonissestiftelsen, professor Paulli og nuværende overlæge Fløgstrup ved Kommunehospitalet, blev for mig de mest afgørende i min uddannelsestid.

Jeg lærte dér det fundamentale i al nutidskirurgi, basis for al operativ virksomhed, den minutiøse renlighed, hvad professor Stadfeldt på sin drastiske måde udtrykte ved: ”Ja, hvad andre kalder renlighed, det kalder vi nu for svineri”. Og dette indprentedes daglig, thi professor Stadfeldt skulle ikke blot indprente stiftelsens læger det, men også banke det ind i landets vordende jordemødre.

Når jeg i min nuværende stilling rolig tør stille mine resultater i retning af antiseptik op lige over for enhver andens, takker jeg herfor professor Stadfeldt.

Fra september 81 til januar 1883 var jeg derefter kandidat på Københavns kommunehospital under professorerne Holmer, Studsgaard, Brünnicke, Trier og Haslund .

I januar 1883 nedsatte jeg mig som praktiserende læge i min fødeby Århus. Jeg havde næret nogen betænkelighed ved at skulle virke som læge, hvor jeg havde levet som dreng, og jeg udtalte dette for en

Århus bys sygehus havde 1856-93 til huse i Dynkarken i den nedlagte videnskabelige realskoles bygning (den strækning, hvor nu politigården er placeret). Sidstnævnte år flyttede man – nu som Århus Kommunehospital – til den efter sin tid moderne bygning ved Randers landevej – den ses på billedet ca. 1900 fra Nørre boulevard.

Århus kommunes biblioteker, Lokalthistorisk samling.

gammel bonde, jeg havde kendt i min barndom, og som hentede mig ud til en syg kort tid efter, at jeg var kommet til Århus, og som netop motiverede, at han hentede mig med: ”Vi har jo kendt Dem fra lille af”. Jeg svarede ham, at jeg havde frygtet, dette kunne svække tilliden. ”Nej”, svarede han, ”det kerer vi os ikke om, vi spørger, hvem er den mand kommet af”.

Den 8.juli 83 viedes jeg i Frederiksberg kirke til Dagmar Rømer, datter af kommitteret i krigsministeriet, kammerjunker Hans Christian Rømer og hustru Jensine Marie, f.Bjerre.

Allerede i 1883 oprettede Århus byråd på mit initiativ en gratis poliklinik for fattige småbørn, ved hvilken jeg fungerede som gratis læge, indtil jeg den 1.januar 1890 overtog stillingen som læge ved Århus bys sygehus og politilæge i Århus.

Århus sygehus var dengang indrettet i Århus nedlagte realskole og alt andet end tidssvarende.

Allerede få måneder efter min ansættelse nedsattes imidlertid af Århus byråd et udvalg, hvis sjæl var daværende byrådsmedlem, overlæge ved Århus amts sygehus Tage-Hansen. Resultatet af dette udvalgs arbejde blev Århus store, smukke, efter nutidens fordringer

indrettede kommunehospital med plads til ca. 170 syge, smukt beliggende på de høje bakker nord for Århus med fri udsigt over hele bugten ved Århus.

Det indviedes i november 1893, og jeg blev således dets første overlæge. Min fader havde været første læge ved det gamle sygehus, hvis sidste læge jeg nu blev. På Århus kommunehospital har jo siden da min hovedvirksomhed ligget, og at denne ikke har været så lille og stadig er vokset, vil ses deraf, at medens den daglige middelbelægning var 88 i 1894, har den været 176 i året 1900, eller akkurat det dobbelte. Samtidig er operationernes antal steget fra 139 i 1894 til 336 i 1900.

Da vi lagde planerne til det ny hospital i 1890, troede vi jo at have skaffet hospitalsplads for lange tider, men så rivende har Århus' udvikling været, at hospitalet i sommer måtte udvides med 40 senge, så at det nu råder over 210 senge. Hvor længe jeg endnu kommer til at virke ved hospitalet er uvist.

Som jeg først skrev, var min moder yngste datter af stamhusbesidder, baron Hoff-Rosenkrone til baroniet Rosendal i Norge, ved hvis død i 1837 den norske digter Henrik Wergeland skrev:

”Nu er der ej tilbage ved
vort adelskab stor ædelhed,
thi død er Rosenkrone”.

Min bedstefader, der i 1811 overtog stamhuset ved sin grandonkel, grev Marcus Gerhard Landemann de Rosenkrones død, var datter-sønnesøn af stamhusets erektor [opretter], biskop Landemann de Rosenkrone.

Min moder var af 5 søskende den eneste, der var gift, og ved hendes yngste broder, Herman Hoff-Rosenkrones død i sommeren 1900, som eneste genlevende af de 5 søskende nærmeste successionsberettigede til stamhuset.

Da min ældre broder døde som barn, var ifølge erektionspatentet jeg nærmeste successor efter hende, og administrationen af det store gods og omsorgen for de mange fæstere vil sikkert kræve min personlige nærværelse dér.

Af tillidshverv inden for lægestanden har jeg i en lang årrække beklædt stillingen som medlem af bestyrelsen for ”De danske Lægers Sygekasse”, nu formand, ligeledes i mange år været medlem af Århus Lægeforenings ”Æresret” og af bestyrelsen for ”Det røde Kors”s filial i Århus. Desuden er jeg familiens traditioner tro formand for ”Musikforeningen i Århus”.

Den 20. februar 1901 blev jeg af Hans Majestæt Kongen allernådigst benådet med Dannebrogordenens ridderkors.

Christian Weis
overlæge ved kommunehospitalet i Århus

[Chr. Weis ophørte med at praktisere i februar 1902 og tog ophold på sit norske gods. I 1903 tog han navneforandring til Weis-Hoff-Rosencrone].

R.20.2.1901.

Grosserer L.Hammerich (1859-1931)

I anledning af at Hs.Majestæt Kongen har udnævnt mig til Ridder af Dannebrog, skal jeg ifølge opfordring tillade mig at indberette, at jeg er født i Flensborg d.2.juli 1859 som søn af daværende politimester Louis Hammerich og hustru Ida Christiane, født Worsaae.

Efter krigen 1864 boede vi nogle år i Roskilde, indtil fader i 1867 blev udnævnt til byfoged i Århus. Her frekventerede jeg Latinskolen 1869-75 og afgik fra skolen 1875 med 4.klasses hovedeksamen. Fra 1875 til 1884 var jeg med 1/2 års afbrydelse, i hvilket jeg aftjente min værnepligt, ansat i den bekendte købmand Hans Broges forretning. Fra 1.jan.1884 overtog jeg den ansete købmand og bankdirektør Seidelins forretning med bygningsmaterialer, som jeg fortsætter den dag i dag.

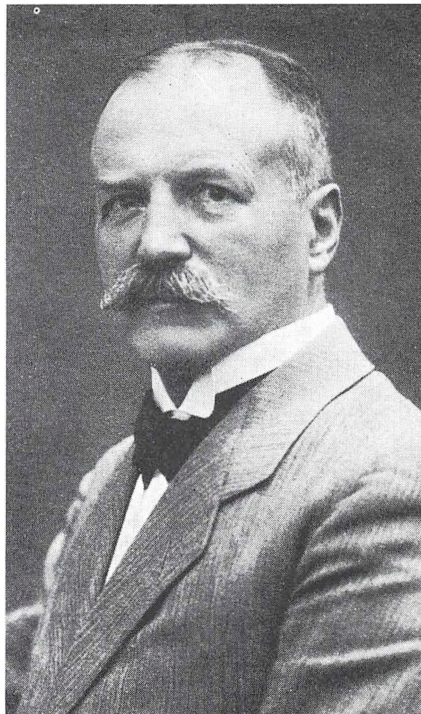
Den 23.oktb.1885 ægtede jeg min nu levende hustru, Ellen Marie f. Liisberg, datter af afdøde rådmand, brygger og spritfabrikant Liisberg her i byen.

I dette ægteskab er født 5 sønner og 4 døtre, som alle lever, og som med Guds hjælp ville vokse op til ærlige og retskafne mennesker.

1893 beskikkedes jeg som værge for Århus domkirke, hvilken stilling jeg endnu beklæder, og som jeg altid har omfattet med stor interesse og kærlighed. Under mit værgemål er domkirken blevet restaureret indvendig og spiret blevet omtækket, ligesom der for tiden installeres et nyt tårnur, bygget af den bekendte tårnurfabrikant Bertram Larsen i København. Jeg har endvidere haft den glæde at kunne supplere kirkens samling af bispemalerier, forøge dens inventar med 3 lysekroner, forøge antallet af orgelstemmer samt danne et fond, der nu ejer ca. 10.000 kr., til anskaffelse af glasmalerier, alt uden udgifter for kirken. Jeg håber, inden jeg dør eller afgår som kirkeværge, at få lov til at yde et bidrag til realisationen af det af bygningsinspektør Kampmann rejste spørgsmål om en forhøjelse af domkirkens spir og en samtidig forandring af dettes ydre linier, og glæder mig foreløbig ved at styrke domkirkens position ved en systematisk afbetaling af kirkens gæld,

L. Hammerich, R 11.3.1907, DM 8.6. 1921, K 5.3.1928. Som Hammerich nævner, overtog han pr. 1. januar 1884 J.C. Seidelins forretning med bygningsartikler en gros (grundlagt 1855). Seidelin var tillige direktør i Århus privatbank, som han var medstifter af. Forretningen, der også en tid drev produktion af fælstagssten, havde til huse på Fredens torv helt til slutningen af 1920'erne, da den flyttedes til Grønnegade. Den blev aktieselskab 1911. I begyndelsen af 1980'erne flyttede man efter en reorganisation til Åbyhøj.

Her efter M.A. Caprani: Århus borgen 1915-1920 (1921).

således at denne ved lejlighed kan få råd til at gøre ny gæld i et godt øjemed.

Derved at jeg i en alder af 35 år blev værge for domkirken, har jeg undgået andre egentlige kommunale hverv som medlem af byrådet, lignings- og skattemyndighederne; derimod har jeg i 12 år, 1894-1906, været medlem af Handelsforeningens bestyrelse og i øvrigt beklædt følgende tillidshverv:

Medl. af Århus Privatbanks repræsentantskab,
forretningsfører for Det danske Hedeselskab,
medl. af bestyrelsen for Århus Sporvejselskab,
do. ” do. for Jyllands Stål- og maskinforr.,
do. ” Jysk Hypotekforenings kontrolkomité,
do. ” Århus Teaters repræsentantskab,
do. ” bestyrelsen for Århusbugtens dpskselsk.,
do. ” do. for dampskibsselsk. Turisten,
do. ” do. for aktieselskabet Grundarealer ved
Århus å,
do. ” do. Århus højere Pigeskole m.v.

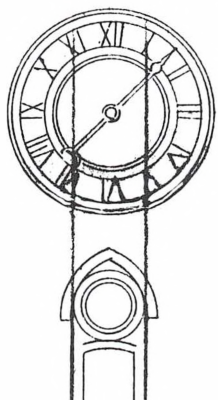
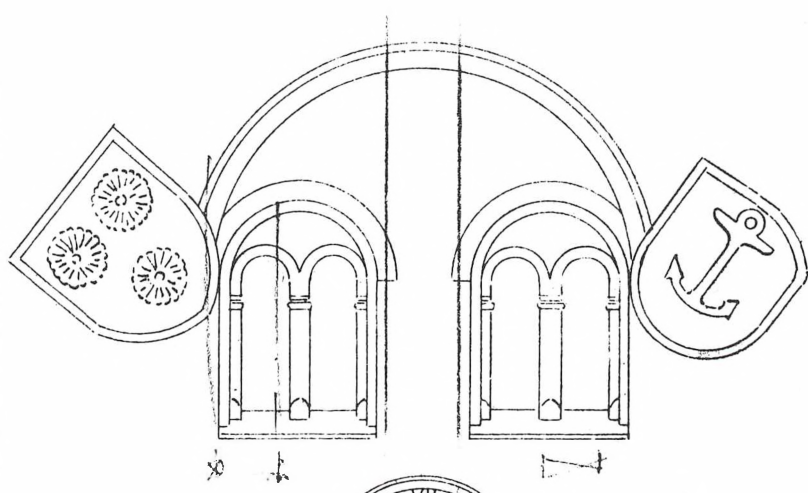
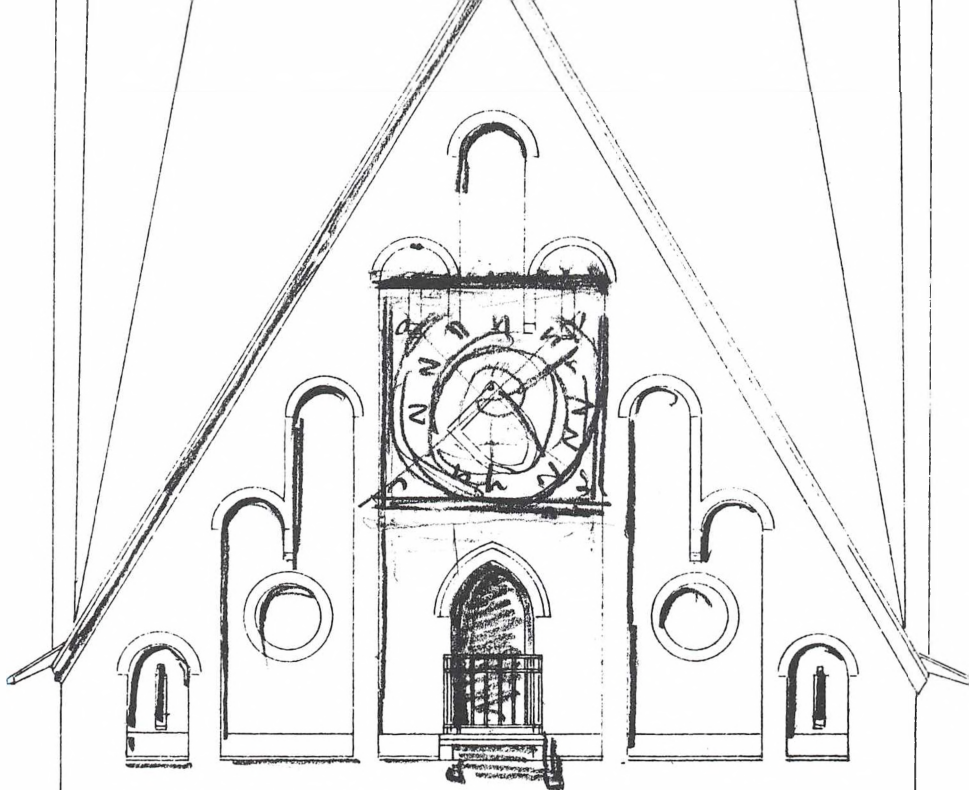
Århus, den 23. marts 1907

L.Hammerich

Da undertegnede i 1907 indsendte en levnedbeskrivelse, sluttede denne, så vidt jeg erindrer, med en udtalelse om, at jeg som Århus domkirkes værge ville bestræbe mig for at konsolidere domkirken pengevæsen med en forestående restaurering af kirken for øje. Disse bestræbelser er også sket fyldest med de ordinære halvårslige afdrag på kirkens gæld, ligesom kirkens daværende arkitekt, professor Kampmann, lod foretage en videnskabelig opmåling af kirken som grundlag for en restaurering. Vi ville dog næppe være kommet i gang med denne, hvis ikke særlige omstændigheder var stødt til. Verdenskrigen og den dermed i forbindelse stående standsning af mange erhverv og deraf følgende arbejdsløshed kom kirken til hjælp.

I året 1918, da det radikale parti stod for styret, gennemførte den daværende kirkeminister, pastor Povlsen, i den hellige arbejdsløsheds navn en seksårig bevilling på i alt 305.000 kroner, som antoges at kunne slå til til en nødtørftig restaurering af kirken ekskl. spiret og orgelet. Restaureringen af kirken antog i årenes løb stedse større dimensioner. Der blev f.eks. gennemført en fuldstændig restaurering af kirkens kalkmalerier, udført af Nationalmuseets eksperter, ligesom kirkens gamle hullede blytag blev afløst af et første klasses kobbertag. Udgiften til kalkmaleriernes istandsættelse blev nærmest dækket ved en ny statsbevilling, gennemført af den daværende kirkeminister Appel. Kobbertaget skyldtes nærmest et mirakel. I løbet af krigen, da prisen på alle metaller var steget til en vanvittig højde, foreslog en af byens kobbersmede mig at gøre et forsøg på at skaffe domkirken et nyt kobbertag; forsøget skulle gøres på den måde, at man nedtog det gamle hullede blytag og realiserede det til krigspriser, satte de indkomne penge, som ansloges til 50/60.000 kroner, på rente, oplagde et interimistisk tagpaptag og erstattede dette med et kobbertag, når pengene havde ynglet tilstrækkeligt, og prisen på kobber atter nærmede sig det normale.

Forslaget tiltalte min købmandssans, og jeg gik hurtigt i gang med undersøgelser og forberedelser til realisation af tanken. Det lykkedes at vinde arkitekten og autoriteterne for planen, og d. 11. februar 1918 afholdtes en licitation eller auktion over blyet, som indbragte den imponerende sum af ikke 60.000, men 321.000 kroner, der blev sat på rente og yderligere derved indbragte en smuk sum. Nu blev der,

I forbindelse med installeringen af det nye tårnur til Domkirken i begyndelsen af århundredet flyttede Bertram Larsen skiverne et anseligt stykke højere op – således som det fremgår her af hans skitse på et lystrik af tårnet. Skiverne blev leveret 1905 af smedefirmaet I. P. Chr. Jensen & Sønner, København. De kostede 2.305,80 kr. – en net sum i hine tider.

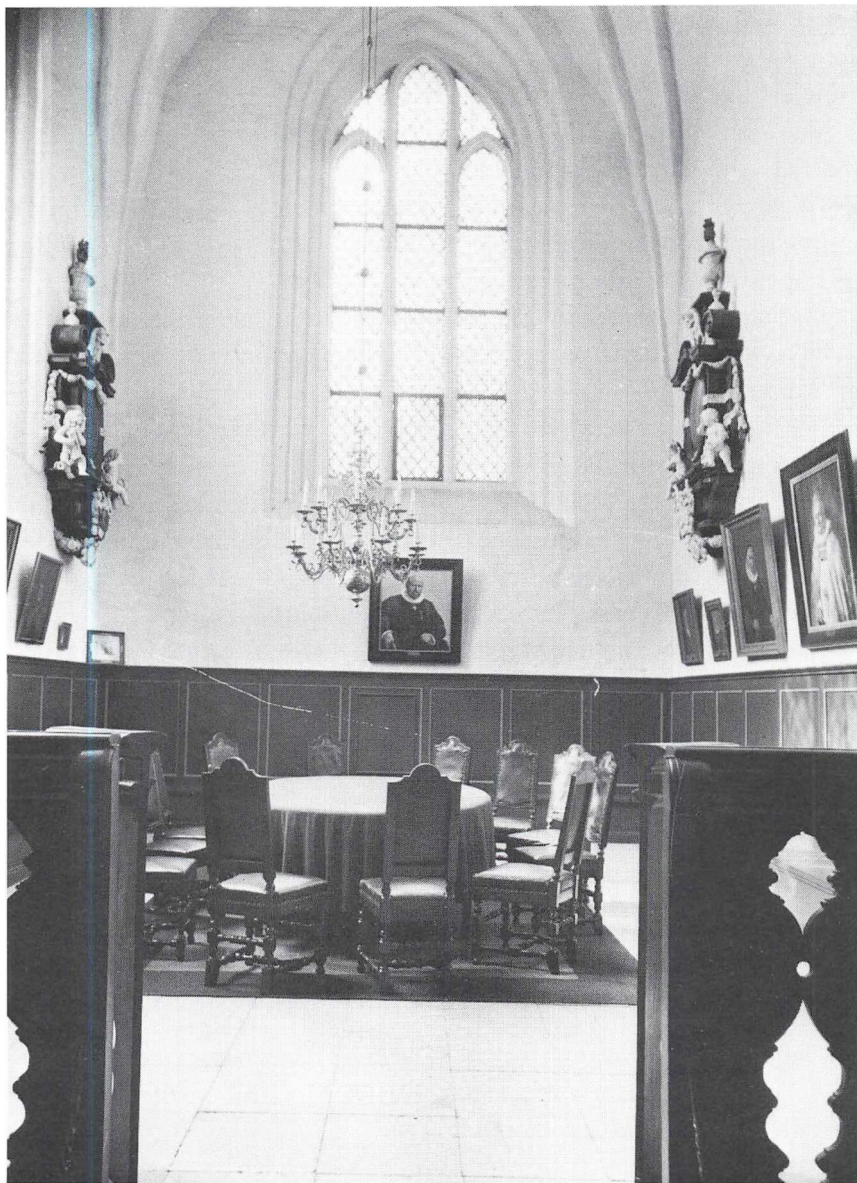
Bertram Larsens arkiv, Erhvervsarkivet.

overensstemmende med planen, midlertidigt lagt et tagpaptag op, som forholdsvis hurtigt blev afløst af et flunkende nyt kobbertag. For en ordens skyld bemærkes, at blyet blev solgt med udførselsforbud og således tør antages at være blevet brugt her i landet, hvor der på den tid herskede en stor blyhunger.

Også på et andet område hjalp krigen os. Arkitekt Clemmensen og jeg havde længe ønsket at ombytte domkirkens gamle støvende murstensgulv med gulv af gullandske eller tyske kalkstensfliser, men bestoeringen havde hidtil været uoverkommelig. Nu opstod der under krigen den situation, at den dyre vognladningsfragt kunne betales med værdiløse mark, hvorved det lykkedes at indforskrive tyske kalkstensfliser så billigt, at det kunne overkommes at berige kirken med de statelige, hensigtsmæssige og uopslidelige tyske fliser.

I 1904 skænkede en af kirkens velyndere, enkefru Wulff, 8.000 kr. til kirken til anskaffelse af et glasmaleri. For den sum kunne man i 1904 få et stort glasmaleri ganske vist uden større kunstværdi, som heller ikke fandt nåde for det særlige syns øjne. Fru Wulffs gave forvaltede jeg i mange år med held og supplerede i årenes løb fonden med andre gaver, således at denne i 1926 var vokset til op mod 40.000 kroner. For denne sum lykkedes det at få et kunstnerisk værdifuldt glasmaleri af en betydelig kunstner og kunsthåndværker, nordmanden Emanuel Vigeland, som synes at have afluret de middelalderlige glasmalere kunsten at lave glasmalerier med den rette glød og farvepragt.

Da den indre restaurering af domkirken, under hvilken arkitekten, Mogens Clemmensen, fulgte den plan at fjerne alle dekorationer fra nyere tid og fremkalde og opfriske så meget som muligt af den oprindelige middelalderlige udsmykning, nærmede sig afslutningen, meldte spørgsmålet om orgelet sig. Allerede på et tidligt tidspunkt var man af sagkyndige, der iblandt den kendte lægemissionær og orgelekspert, dr. Albert Schweitzer, blevet gjort opmærksom på, at domkirken i det gamle orgel fra Fr.IV.s tid ejede et meget fornemt instrument, som i videst muligt omfang burde bevares. Med kantor Bangert og organist Jørgen Nielsen som musikalske tillidsmænd lykkedes det ved forhandling med kloge folk i ind- og udland at tilvejebringe en fordelagtig og klog disposition for et orgel med 83 registre, som det overdroges orgelbyggerfirmaet Th.Frobenius & Co. i Lyngby at udføre, efter at midlerne til orgelets restaurering, ca. 90.000 kroner, var tilvejebragt på følgende måde: 1/3 ved frivillige bidrag, 1/3 ved påligning, 1/3 ved lån af stiftsmidlerne. Søndag d. 19.februar 1928 indviedes det pompøse

Blandt de mange "Store og gode handlinger", som Hammerich med berettiget stolthed nævner fra sit arbejde som værge for Århus domkirke, var også en supplerung af kirkens samling af bispemalerier. Her ses nogle af dem på væggene i landemodesalen omkring 1925.

Århus kommunes biblioteker, Lokalhistorisk samling.

orgel, som gør orgelbyggeren den største ære, ved en festgudstjeneste, som forestodes af kirkeministeren, stiftsprovst Bruun-Rasmussen, og rundsendtes pr. radio til interesserede lyttere i ind- og udland.

Ved den sidst nævnte kirkeministers interesserede hjælp og store indflydelse lykkedes det i rigsdagssamlingen 1927/28 at gennemføre en bevilling på ca. 90.000 kroner til en ombygning af domkirkens spir.

Bevillingen kræver en supplerende bevilling fra Århus byråd, som forhåbentlig nok kan opnås.

Jeg har nu været domkirkens værge i den anselige årrække 1894-1928 og tænker stærkt på at trække mig tilbage, men at sætte et nyt spir på kirken ville jo være som at sætte kronen på værket, og opgaven frister mig til at forsøge på at holde ud et par år endnu. Jeg skal nu altså ligervis som bygmester Solness til at slutte af med at sætte nyt spir på kirken. Risikoen er ikke så stor nu i den ældre alder, hvor jeg holder mig til jorden i modsætning til halvfemserne, da jeg huskendt færdedes på stilladset, der var rejst i anledning af spirets omtækning, og hvor jeg drev det til at stå på stilladset *oven over* vejrhanen.

Nærmest i anledning af orgelets vellykkede restaurering blev jeg, der 8.juni 1921 udnævntes til Dannebrogsmænd, på kirkeministeriets forestilling dekoreret med Kommandørkorset af 2.grad.

Under en takkevisit i ministeriet gjorde en af de højere embedsmænd mig i største venlighed opmærksom på, hvilken usædvanlig ære og anerkendelse der var vist mig, tilføjende halvt spøgende, at jeg næppe nogensinde ville være blevet Kommandør som kirkeværge alene, men at jeg jo havde en ganske god position ved siden af. Denne udtalelse opfordrer mig til at gøre lidt rede for min position i øvrigt:

Ved siden af at lede min siden 1884 drevne en gros forretning i bygningsartikler, i store træk på grund af mine mange offentlige hverv, har jeg siden 1894 været medlem af Århus Privatbanks repræsentantskab, i de senere år som formand, i 25 år været medlem af Jysk Hypotekforenings kontrolkomité og ligeledes i godt 25 år været medlem af Århus Teaters repræsentantskab og siden 1910 været medlem af købstadmuseet Den gamle Bys bestyrelse.

Når hertil føjes, at jeg har været bestyrelsesmedlem i et par mindre dampskibsselskaber og i nogle merkantile aktieselskaber, mener jeg i store træk at have gjort rede for, hvorledes jeg har fået tiden til at gå siden 1907.

Jeg må endnu nævne, at jeg i afvigte måned efter indbydelse overværede Christiansborg slots festlige indvielse som medlem af og til sidst

formand for den komité i Århus, der for indsamlede midler havde påtaget sig at smykke en af salene på Christiansborg med gobeliner efter tegning og anvisning af professor Joakim Skovgaard.

Jeg fylder til sommer 69 år og udretter næppe synderligt mere i dette liv, da mit helbred i de senere år har været vaklende; men jeg takker forsynet for den store nåde, at jeg i så mange år har kunnet opretholde mit lykkelige, fredelige hjem og trods de vanskelige tider hidtil har været i stand til at svare enhver sit, og at min hustru og jeg har fået lov at opdrage 6 sønner og 4 døtre, som alle er sunde og rettænkende mennesker, og alle gør god fyldest på den plads, hvor de er sat.

Man kunne jo nok ønske nutidens ungdom lidt flere roser at danse på og lidt færre vanskeligheder at slås med.

Århus, den 19. april 1928.

L.Hammerich

R.11.3.1907, DM 8.6.1921, K 5.3.1928.

Museumsdirektør Peter Holm (1873-1950)

Jeg er født i Århus 14.maj 1873. Forældre: Sejl-, flag- og kompasmager Rasmus Christian Holm (død 20.febr.1916) og hustru Emma Petrea, født Jensen. I hen ved to hundrede år har min faders slægt levet i Århus som håndværkere. Min fader gik som enhver anden sejlmagersvend til søs, da han var udlært, og han sejlede i otte år på alle have, så sig godt om (foretog blandt andet lange rideture op i Andesbjergene ved Valparaiso og gjorde også landrejser i Kina og Japan) og bevarede gennem hele livet den mest vågne interesse for menneskenes liv og færden ude og hjemme. Han blev en jævnt velhavende mand og nød almindelig anseelse for sin urokkelige hæderlighed og faglige dygtighed. Han var æresmedlem af Skipperlavets understøttelsesforening i Århus.

Jeg tog alm. forberedelseseksamen med to sprog 1888, skolelærereksamen fra Jonstrup 1891, derefter tillægseksaminer i fransk, tysk, engelsk og svensk og endelig (efter en treårig studietid) translatøreksamen i engelsk. Jeg var først ansat ved forskellige private skoler og fik fra l.novbr. 1894 fast ansættelse ved Århus skolevæsen. I mine ferier (og et par gange med ekstra permission) har jeg foretaget nogle og tyve udenlandsrejser, der mere og mere gik til steder af arkitekturhistorisk interesse. I 1902 blev jeg foreslået til optagelse i Det kgl. Oldskriftsselskab, og mit medlemsdiplom er underskrevet af Hans Majestæt Kong Christian den Niende 20.jan.1903. Jeg har fra den tid hos kolleger i Oldskriftsselskabet fundet hjælp og støtte i udstrakt grad under mine arkitekturhistoriske studier.

Sammen med professor Hack Kampmann har jeg i årene 1907-8 foretaget en indgående arkæologisk undersøgelse af Århus domkirke, hvilket arbejde dannede indledningen til den opmåling af kirken, som professor Kampmann dernæst har ladet udføre, og som jeg nu skal skrive en udførlig beretning om.

Da "Foreningen til gamle Bygningers Bevaring" blev dannet, blev jeg indvalgt i bestyrelsen (hvori jeg endnu har sæde), og fra 1907 til

Peter Holm, R 10.3.1916, DM 11.5.1934.
På baggrund af, at skabelsen af Købstad-
museet Den gamle By i alle henseender
var en formidabel bedrift, er det ejen-
dommeligt, at Peter Holm i museumsver-
denen – og i al fald i byens – stod ret
isoleret. Man forstod ikke, at han ved at
samle huse og genstande mange steder
fra alligevel kunne få en slags helhed
frem. Det kunne han; men det er lidt en
skam – om end forståeligt, at han i sin
biografi forbigår disse ting, der kunne
have givet værdifulde træk til forståelsen
af hans arbejde.

Foto i Ordenskapitlet.

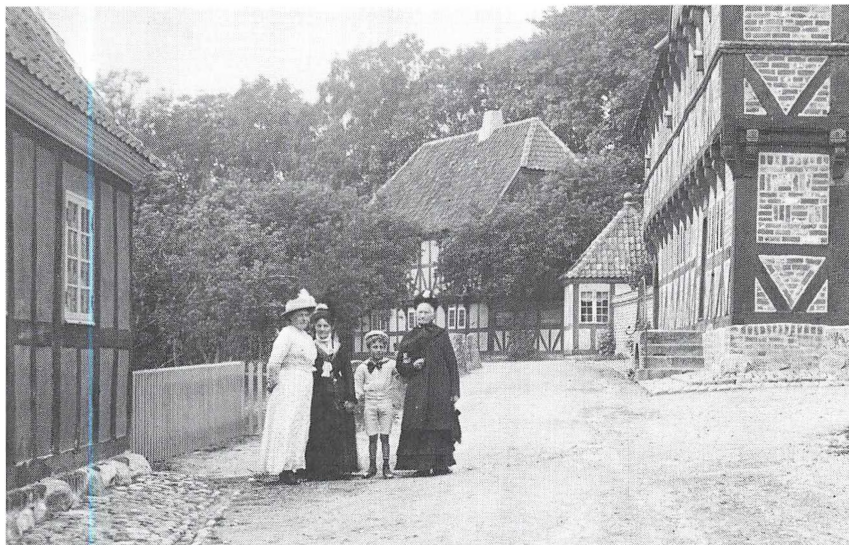
1910 var jeg medlem af bestyrelsen for Århus museums historiske afdeling.

Jeg er dermed nået til det arbejde, der blev det omfangsrigeste, jeg endnu har påtaget mig: Bevarelsen af ”Den gamle Borgmestergård” i Århus, og jeg skal sammentrænge min fremstilling, så vidt det er forsvarligt.

I 1907 blev jeg af Landsudstillingens forretningsudvalg anmodet om at tiltræde sektionen ”Historisk udstilling for Århus by”. Det var tanken at fremstille imiterede gamle rum med samlinger af århusianske billeder og genstande. Hverken mine kolleger i sektionen eller jeg selv syntes om tanken, og da Den gamle Borgmestergård i de samme dage blev solgt til nedbrydning, fik jeg tanken at henflytte hele denne store, trefløjede bygning til udstillingsterrænet for at anvende den som ramme om den historiske Udstilling. Vi var straks enige om, at det var en ganske anderledes tilfredsstillende opgave at forsøge sig på, og det lykkedes at opnå en bevilling fra Landsudstillingen på 25.000 kr. i stedet for de oprindelig påtænkte 5.000 kr. Sektionens arkitekt, hr. Kühnel, gik i gang med arbejdet, der på ethvert punkt blev ledet af

Nationalmuseets 2. afdeling (repræsenteret af daværende museumsassistent, magister Chr. Axel Jensen). Det hele værk lykkedes og blev en så stor tiltrækning, at de 27.000 kr., der i alt gik med, fuldt ud indkom gennem entreen. Efter udstillingen var der blandt danske og fremmede museumsfolk og bygningsinteresserede kun een mening om, at Borgmestergården burde nu for alvor bevares på en passende plads. Mænd som Martin Nyrop, Hack Kampmann, dr. Mackeprang, Christopher Baagøe og mange flere lagde al deres indflydelse i vægtskålen, og da der var dannet en komité, lykkedes det denne fra stat, kommune og private at opnå de nødvendige midler til Borgmestergårdens anden flytning og endelige bevaring. Igen var det arkitekt Kühnel, der uden vederlag udførte et mægtigt arbejde, hvortil de nødvendige videnskabelige forarbejder var overraskende store. Det stod os alle klart, at uden den videst gående omhu kunne det risikeres, at resultatet blev forfejlet, medens belønningen for den anvendte samvittighedsfuldhed ville være, at eftertiden ville komme til at eje et ægte kulturstykke. Huset er nu omhyggeligt istandsat og står med millimeters nøjagtighed, som det stod på Lilletorv, og i sine tyve rum viser det det borgerlige hjem, som det har set ud gennem tiderne. Der er intet i møbleringen, der er imitation; skabe, borde, stole og senge i de forskellige stuer er fra vedkommende rums tidsalder, og da dørindfatninger, vinduer, gulve og lofter ligeledes er nøje fremstillinger af den pågældende tids stil, har den fuldendte gård til komiteens tilfredsstillelse vist sig at være blevet det, den skulle blive: et stilhistorisk interiørmuseum, der ikke blot er til nytte for Kunstakademiets og landets tekniske skolars elever, men som tillige byder enhver besøgende en underholdende belæring og forhåbentlig vækker interesse for vore fædres livsforhold. Besøget har langt overgået forventningen, og det er stadig voksende.

Da jeg først sysselsatte mig med tanken, anede jeg ikke, at jeg ville komme til at skrive over 5000 breve om alt det, der vedkom Borgmestergården og dens indhold, eller at jeg i 6-7 år daglig skulle arbejde med Borgmestergårdens anliggender i mange timer, men jeg regner det for en lykke, at jeg fik lov dertil, thi jeg kender intet tilsvarende eksempel på, at et menneske ved et lignende arbejde har fået støtte, opmuntring og villig hjælp fra *alle* dem, han henvendte sig til. Samtidig dermed har selve arbejdet krævet en række studier, der har givet mig et værdifuldt kendskab til de forskellige perioder af vort lands kulturhistorie.

Den gamle By er formentlig landets mest gennemfotograferede museum. Talløse professionelle og amatørfotografer har ladet sig inspirere af såvel helheder som detaljer, og også filmen og fjernsynet har adskillige gange gæstet gader og huse. Ovenstående er en nyerhvervelse i museets samling af billeder af sig selv – tre kvinder og en dreng opstillet en sommerdag på torvet – efter 1916 og formentlig før 1920. Kannikegadehuset t.v. er genopført 1916. T.h. Borgmestergården og ved dennes havemur tobaksfabrikant P. Funders lysthus fra haven i Vestergade (1912). I midten forhuset til Frands Hansens gård fra Mejlgade (1914).

For turistsagen har jeg næret en del interesse, og i 11 år har jeg været sekretær i den store sammenslutning ”Samvirkende jyske Turistforeninger”.

Ved siden af min virksomhed som translatør og tolk i søretten har jeg syslet en del med oversættelse af engelske bøger, da jeg på mine rejser har gjort bekendtskab med enkelte af de mest fremragende engelske forfattere som Anthony Hope og Charles D.G.Roberts. Jeg har til dato oversat ni romaner og et skuespil.

Endelig har jeg skrevet en mængde artikler og afhandlinger i aviser og tidsskrifter om historiske emner og tillige et jubilæumsskrift, ”Århus Handelsforenings historie”.

Jeg underviser stadig ved det kommunale skolevæsen, men har efter ansøgning fået timetallet nedsat fra 36 til 24, og jeg ville nødig helt undvære den forfriskelse, det er at vække interesse og lærelyst hos ungdommen.

I 1899 blev jeg gift med Agnes v.Haven, en datter af distriktslæge v.Haven i Ebeltoft, og jeg har en søn, Ralph Christian, f. 24/10 04. Mit ægteskab er nærmest opløst, ikke som følge af noget ægteskabsbrud fra nogen af parternes side, men efter overenskomst, da det var min hustru og mig en pine at leve sammen. Da hun selv anså sig for mindre skikket til at opdrage vort barn, blev drengen hos mig, da hun for 6-7 år siden forlod hjemmet. Jeg vil en dag gøre skridt til endelig skilsmisse, men venter i hvert fald, til jeg ser krigens afslutning. Mit liv har siden min hustrus bortrejse været roligt og lykkeligt. Der består intet uvenligt, end sige fjendtligt forhold mellem min hustru og mig, og jeg kan som eksempel derpå nævne, at hun sendte mig en meget hjertelig lykønsning i anledning af min udnævnelse.

Peter Holm

Siden jeg i 1916 blev udnævnt til Ridder af Dannebrog har mit liv indeholdt en mængde - i hvert fald i mine øjne - store tildragelser, der alle står i forbindelse med mit livsarbejde: Tilvejebringelsen og udviklingen af det danske købstadmuseum "Den gamle By", og disse tildragelser har alle været en naturlig konsekvens af den arbejdsplan, der blev lagt i 1909 ved Borgmestergårdens genrejsning og indretning til interiørmuseum.

I 1916 blev det lille håndværksmuseum åbnet med små værksteder, nærmere køjer, for drejeren, skomageren, nålemageren, lysestøberen og træskomageren, og da de danske håndværkere så, at det virkelig var muligt at genskabe værkstederne, som de så ud, inden de første tilløb til moderne teknik havde vist sig, udviklede det sig således, at de forskellige fags mesterorganisationer fulgte museets henstilling om at træde til og muliggøre deres fags repræsentation i den gamle købstad.

I tiden efter 1916 har følgende håndværkere og industridrivende genrejst huse eller indrettet værksteder i "Den gamle By": Bogtrykkeren, glarmesteren, farvereren, hvidtølsbryggeren, tobaksspinderen, bageren, brændevinsbrænderen, hattemageren, smeden, urmageren, guldsmeden, mølleren, rebslageren, bødkeren og sæbesyderen, så i alt en snes håndværks- og industrifag til dato er repræsenteret i museet, og denne udvikling vil fortsættes endnu en tid, eftersom flere gamle fag i øjeblikket forbereder deres indflytning.

Det har hele tiden været målet at skabe *billedet* af den gamle danske købstad, og for hvert år har billedet tegnet sig tydeligere. De tilfredsstillende resultater skyldes ikke mindst den forstående interesse, hvorved dette arbejde omfattes af autoriteterne og borgerskabet i de danske byer. Eftersom tanken med museet er trådt klarere frem, er vennernes tal blevet øget, og fra andre byer har man erhvervet sådanne karakteristiske bygninger, som måtte menes i særlig grad at bidrage til at give det gamle bybillede. I ikke ringe udstrækning har "Den gamle By" fået gode huse fra Ålborg, men også fra Fredericia, Nyborg, Randers, Kalundborg o.s.fr. har museet modtaget bygninger eller dele af sådanne. Den allersidste tilvækst er en gave fra Kerteminde by: den i 1740 opførte "danske kristendomsskole".

Ved at læse den foregående opremsning indser jeg, at jeg måske bør være noget mere personlig.

Selvfølgelig har det alt sammen været et stort slid. Hver enkelt dag i de mange år fortæller om strengt arbejde, men ikke om modløshed. I 1918 havde jeg i mere end en snes år været lærer og følt mig lykkelig derved. Men da arbejdet i museet voksede så stærkt, måtte jeg i det nævnte år tage min afsked, og den var egentlig smuk. Fra skoleautoriteterne fik jeg min afsked uden pension bevilget, men bevillingen var ledsaget af en varm tak, og mundlig gav man mig tilsagn om, at min stilling skulle stå mig åben, hvis museumsarbejdet skulle blive en skuffelse.

Så tog jeg fat. Alt var godt undtagen indtægten, og for at få føden måtte jeg i stigende grad blive ved at oversætte bøger (fra engelsk) til de forskellige forlag. Det var nærmest nattearbejde, da jeg begyndte før dag, og det blev i alt til 38 bind! Men det var kun gode bøger af kendte forfattere, forlagene sendte mig, og til gengæld var det mig en æressag at oversætte disse til smukt og rigtigt dansk. Men jeg husker ikke mere det strenge arbejde og bekymringen for udkommet. Jeg kunne allerede dengang trøste mig med Vergils ord: *Sodales, et hæc olim meminisse juvabit* [Kammerater, at mindes dette vil siden fornøje os], og nu tror jeg, at netop disse livsvilkår holdt mine ånds- og legemskræfter oppe.

Den 2. maj 1921 ægtede jeg frøken Petra Julie Nielsen, der fra samme tid har været min gode og interesserede medarbejder ved museet, hvor den i en særlig bygning anbragte samling af gamle tekstiler forestås af hende.

Da Jyllands herregårdsmuseum "Gammel Estrup" blev oprettet,

anmodede man mig om at indtræde i bestyrelsen, og jeg modtog det ærefulde tilbud.

I 1934 fejrede "Den gamle By" sit 25 års jubilæum som købstad- og interiørmuseum og var i den anledning genstand for megen opmærksomhed, ikke mindst fra svenske og norske museer. I min egenskab af museets direktør blev jeg af Hans Majestæt Kongen benådet med Dannebrogordenens sølvkors, den grevelig Hielmstjerne-Rosencrone-ske Stiftelse tildelte mig sin prismedalje, og fra mange sider indkom betydelige pengegaver som hjælp til museets fremtidige arbejde, bl.a. tilsagde konsul Wohlert og frue museet de fornødne midler til genrejsning af den førnævnte Kerteminde skole.

I min barndom havde jeg en dygtig og højt begavet historielærer, og historie blev mit kæreste fag - også senere, da jeg selv blev lærer. Gennem mine manddomsår har jeg haft den lykke at virke i et arbejde, der havde min dybeste interesse, og jeg ønsker inderligt at få lov til at fortsætte en tid endnu. Men jeg er dog nået så vidt frem i alder, at jeg ikke må undlade at benytte mig af de yngres hjælp, og det smerter mig ikke, thi jeg ser hos dem den samme varme og begejstring, der vel hos mig har været den stærkeste drivfeder.

Århus, i oktbr. 1934.

Peter Holm

R.10.3.1916, DM 11.5.1934.

VIII. Bestillingsmænd

Overtoldbetjent Carl Christensen (1861-1941)

Jeg er født den 21. januar 1861 i Glückstad, hvor min fader var krydstoldassistent. Da krigen 1864 udbrød, flyttede fader med hele sin familie til Møgeltønder; selv gik han som frivillig med i krigen og var med i Vesterhavseskadren under kaptajn Hammer. Vi boede i Møgeltønder til 1868, da vi flyttede til Krik i Vestervig sogn, Thisted amt, hvor jeg gik i skole og blev konfirmeret. Da jeg var 15 år, kom jeg til søs og sejlede med forskellige skibe på Nord- og Østersøen, indtil jeg den 1. april 1885 ansattes som matros ved Krydstoldvæsenet. I april måned 1887 var jeg til orlogs, men blev kasseret på grund af en bygningsfejl af øjnene. Den 1. juli samme år blev jeg atter ansat som matros ved Krydstoldvæsenet, hvor jeg vedblev at tjene, indtil jeg den 1. april 1898 ansattes som toldbetjent ved Thyborøn kanal under Thisted toldsted.

Carl Christensen, DM 26.4.1922. Christensen var oprindelig, som også hans far før ham, ansat ved det særlige krydstoldvæsen. Allerede i 1600-tallet havde man for at forhindre smuglerier toldkrydsning i de danske farvande. 1824 oprettedes en egen institution. Den stod imidlertid i almindelighed magtesløs over for dampskibene og blev derfor nedlagt 1903 og lagt ind under landtoldopsynet.

Foto i Ordenskapitlet.

Den 1.april 1901 forflyttedes jeg til Hals under Ålborg, den 1. januar 1904 til Esbjerg og den 1.september samme år til Århus, hvor jeg den 1.maj 1917 blev forfremmet til overtoldbetjent af 1.grad. Siden sidst nævnte dato har jeg forrettet tjeneste som patruljefører og fører af den her stationerede patruljebåd.

Under min virksomhed ved patruljen har jeg haft mange anholdelser, først under krigen, da fremmede skibe, og da særlig tyske, ville udsmugle udførselsforbudte varer, og nu efter krigen indsmugling særlig af spiritus. Da der jo hviler en meget stor afgift på spiritus, er fristelserne store, og mange, og her er det atter tyskerne, som går i spidsen med indsmugling af spiritus, og adskillige har jeg opdaget ved ankomsten her til havnen; flere gange har jeg været beordret ud med patruljebåden for at forfølge skibe, som man vidste lå inde med store kvanta spiritus.

Århus, d. 19.maj 1922.

Allerærbødigst
Carl Christensen
Overtoldbetjent

DM 26.4.1922.

Telegrafformand Johan Henrik Hoppe (1878-1957)

Jeg er født i Århus d. 5.maj 1878 som søn af lokomotivfører E. V. Hoppe og hustru Elisabet Hoppe. Da jeg var fire år gammel, blev fader forflyttet til Thisted; det var i anledning af åbningen af banen Odde-sund-Thisted d. 20. april 1882. Efter et ophold i Thisted på ca. 2 år flyttede vi til Assens, hvortil fader havde søgt, da banen Tommerup-Assens blev åbnet d. 1.juni 1884. Jeg erindrer fra Thisted, da jeg første gang kom op på et lokomotiv og fik en køretur med fader fra havnen og op til stationen. Rejsen fra Thisted til Assens var for mig også en oplevelse; jeg var syg, da vi forlod Thisted. I Århus gjorde vi ophold ved en onkel, der var oversergent i infanteriet. Opholdet varede et par dage, hvor jeg lå til sengs. Jeg husker, jeg fik varm surdej under fødderne, hvad jeg fejlede, erindrer jeg ikke. Fra Århus gik rejsen videre til Assens, men da vi kom til Tommerup, viste det sig, at der gik

Johan Henrik Hoppe, DM 18.2.1941. Ikke mindre end syv steder arbejdede Hoppe for statsbanerne, før han i 1908 blev fast i Århus. Det skal have været den store ulykke ved Gentoft i 1897, der gav stødet til, at man i årene derefter begyndte en storstilet udbygning af stationernes signal- og sikringsanlæg.

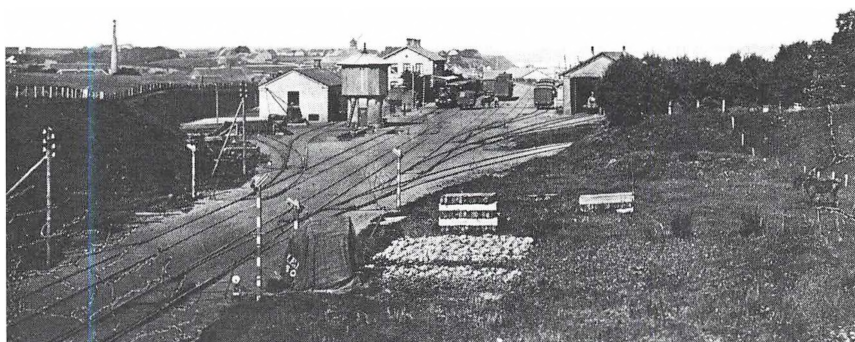
Foto i Ordenskapitlet.

ingen tog til Assens; banen var på daværende tidspunkt endnu ikke åbnet. Moder måtte så leje et hestekøretøj, og sengetøjet og lidt husgeråd blev taget ud af jernbanevognen med vort flyttegods, der henstod på Tommerup station. Turen gik så videre ad landevejen til Assens. Fader, der var rejst fra Thisted på et tidligere tidspunkt end den øvrige familie for at afhente lokomotiverne til banen, førte d. 1. juni 1884 det smukt pyntede kongetog fra Tommerup til Assens.

I Assens var vi 2 år; fader kom derfra til Nyborg, hvor han kørte på strækningen Nyborg-Strib i 12 år. I Nyborg endte jeg min skolegang og skulle nu gerne i lære på jernbaneværkstedet i Nyborg; men da der i forvejen var en broder i lære der, og fader var lokomotivfører, blev det for familiært, udtalte den gamle englænder Wood, der dengang var maskininspektør i Nyborg. ”Lad drengen komme i privat lære, det er bedre”; og det kom jeg. Det var ved en smedemester samt vand- og gasmester P. Grønning. Efter 2 års læretid søgte fader om at komme til Århus, hvortil familien rejste; jeg blev taget ud af læren og kom derefter i lære i Århus ved en kunstsmed og vægtfabrikant I.M.Chr.Larsen i Vestergade. Der var jeg i 3 år, fik udlært, lavede svendestykke og fik Århus Håndværkerforenings bronzemedalje for samme, og nu var jeg svend.

Det var i november 1897, i december s.å. havde han ikke mere arbejde til os (vi var nemlig to lærlinge, der udlærte på samme tid), og vi måtte rejse begge to. Jeg rejste til Randers for at søge arbejde bl.a. på Scandia; men der var ikke noget. Derfra gik turen til Horsens, hvor jeg i januar 98 fik arbejde ved firmaet Paasch & Larsen, Petersen, et firma i mejerimaskiner. I maj måned samme år døde fader. I juni måned rejste jeg til Århus for at søge arbejde ved jernbaneværkstedet for senere at søge om at komme ud at køre som lokomotivfyrbøder, men da jeg ikke havde været soldat, kunne dette ikke lade sig gøre. Ved denne lejlighed kom imidlertid en telegrafmester Nymann over til portnerhuset ved jernbaneværkstedet, hvor dengang de arbejdssøgende mødte op, og skulle have en mand til signaltjenesten; han spurgte os ud om, hvad vi var, og da jeg var eneste kleinsmed den dag - de øvrige var maskinarbejdere - fik jeg arbejde og skulle rejse til Højslev snarest, hvor de var i gang med at etablere sikringsanlæg på stationen. Senere kom jeg til Stoholm og derfra til Skive, hvor der skulle laves sikringsanlæg, et efter datiden stort og moderne anlæg. Det var i efteråret 1898; i februar 1899 var anlægget færdigt, jeg blev hjemsendt og permitteret. I foråret 1899 kom jeg med igen, begyndte i Ulfborg, derefter til Ulstrup

Hoppe gjorde tjeneste som telegrafhåndværker i Struer 1900-08, dog afbrudt af syv måneders indkaldelse til fæstningsartilleriet i 1901. Struer var dengang en typisk stationsby, men med sine ca. 3.300 indbyggere alligevel større end 26 af landets gamle købstæder, heriblandt amtets hovedstad Ringkøbing, der havde ca. 2.700. På billedet ses Struer station, med signalerne hejst for indkørsel, nogle år før Hoppe kom til byen. Store har forandringerne dog næppe været.

Foto i Lokalhistorisk arkiv for Struer kommune.

og senere til Skjern; kom til Struer efteråret s.å., hvorefter jeg blev fastansat som telegrafhåndværker (smed) d. 14. januar 1900 med bopæl i Struer.

I 1901 søgte jeg min afsked fra Statsbanerne på grund af indkaldelse til militærtjeneste og rejste d. 20. april til København for at aftjene min værnepligt ved 3. artilleribataljons 10. fæstningskompagni. Forinden min hjemsendelse fra soldatertjenesten havde jeg ansøgt om genansættelse i min tidligere stilling ved Statsbanerne, og d. 24. november 1901 blev jeg udnævnt til håndværker ved signaltjenesten igen og med bopæl i Struer. I 1908 skulle der oprettes en stilling som håndværker ved signaltjenesten i Århus. Jeg søgte stillingen og fik den fra 1. oktober 1908. Efteråret 1913 døde telegrafformanden på signaltjenestens lager i Århus; jeg blev af min telegrafmester anmodet om at søge den ledige stilling og blev fra 1. februar 1914 udnævnt til telegrafformand på lageret. Den 1. juli 1931 blev jeg udnævnt til telegrafformand af 1. grad med tjeneste på signaltjenestens værksted i Århus. Sidste år, 1940, holdt jeg 40 års jubilæum for min ansættelse, og nu i år fulgte udnævnelsen til Dannebrogsmænd, hvilket var mig en stor glæde.

Alt, hvad livet kan byde, har jeg prøvet, sorger, skuffelser, bekymringer og sygdom: min hustru var ikke stærk og døde 1927 efter en operation; vi havde da været gift i 20 år. Dog har jeg været lykkelig, glad for, når et arbejde var vel udført, glad for alt det skønne, jeg fik at se af vort land på mine mange rejser, der fulgte med min tjeneste som håndværker ved signaltjenesten og oplevelser. Ja, foruden rejserne dels i tjenesten, og dels i ferierne, hvor turen gik snart til Skagen, Silkeborg, Odense, København, Hillerød, Helsingør m.v., er der to rejser, som for mig var en stor oplevelse. Det var turen til Bergen 1915 over København, Helsingborg, Göteborg, Oslo (Kristiania, som den hed den gang), og turen to år senere over Malmø til Stockholm med sin skønne beliggenhed og omgivelser, Djurgården, Saltsjöbaden og meget andet. Fra Stockholm gik rejsen til Göteborg med et par dages ophold og derfra over Helsingborg hjem til Århus.

I marts 1926 deltog jeg i et kursus på jernbaneskolen i Hellerup; det varede 6 uger og var det første kursus, der blev afholdt for signaltjenestens personale. Signal- og sikringsanlæggene har i de forløbne år, jeg har været ved Statsbanerne, gennemgået en rivende udvikling, som har stillet stadig større krav til signaltjenestens personale, for at dette kunne løse de opgaver, som var det betroet.

En rejse til Tyskland, som jeg havde planlagt 1914, blev forhindret af krigen, som kom til udbrud om lørdagen, som jeg skulle rejse til Hamborg om søndagen.

Som tidligere omtalt døde min hustru 1927 i maj. Den 12.juni 1928 blev jeg viet i Århus Domkirke til syerske frk. Petrea Petersen, med hvem jeg nu har samlevet i 13 år i et lykkeligt ægteskab. Og nu har vi atter krig og ufred i verden; men jeg håber og tror, at der atter vil oprinde lyse tider for vort fælles fædreland, gamle Danmark. "Hvad Gud lover, det vil han holde, når blot vi vil tro". Det var William Booth's sidste ord, før han døde, jeg citerede ovenfor, og jeg tror, det er sandt.

Jeg vil slutte min levnedbeskrivelse med ordene, som står på medaljen, jeg fik af Århus Håndværkerforening: "Når alvor og sandhed forenes med flid, nås målet".

Århus, d. 9.marts 1941

Ærbødigst

Joh.Hoppe

DM 18.2.1941.

IX. Lovens håndhævere

Byfoged Chr. M. Jespersen (1852-1914)

I overensstemmelse med det mig ved min udnævnelse til Ridder af Dannebrogordenens tredje klasse givne pålæg undlader jeg ikke herved at meddele følgende optegnelser over mit levnedsløb.

Jeg er født den 27. maj 1852 i Viborg. Mine forældre er daværende overretsprokurator, senere herredsfoged i Hatting herred, Christian Magdalous Jespersen og hustru Christensine Frederikke Christophérine Margrethe, født Sehested.

I 1856 blev min fader forflyttet til Horsens, og fra denne bys lærde skole blev jeg i 1870 student. I januar 1875 blev jeg juridisk kandidat og var straks så heldig at blive fuldmægtig hos overretsprokurator Vilhelm Rode, en mand, hvis noble personlighed og sjældne udmærkede egenskaber som menneske gjorde, at enhver, der kom til at kende ham, følte sig stærkt knyttet til ham; hans gode, praktiske, sunde blik på juridiske spørgsmål og hans afsky for alt, hvad der i nogen måde var

Chr. M. Jespersen, R 6.9.1900, DM 1.9.1906. Jespersen omtales som den korrekte, noget tilknappe embedsmand, der blev politimester i en vanskelig tid. Socialdemokratiet var på fremmarch, og hans holdning over for strejker og anden uro var årsag til mange bataljer. Han gjorde dog et stort arbejde for ulykkeligt stillede børn og samfundets udstødte i det hele. 1908 blev han birkedommer i Birkerød.

Århus kommunes biblioteker, Lokalhistorisk samling.

unfair, gjorde også, at arbejdet under ham var af megen betydning for den unge jurist. Samtidig manudcerede jeg til juridisk eksamen og var konstitueret som kopist og protokolfører i kriminal- og politiretten; særlig virksomheden som protokolfører under den dygtige forhørsdommer, assessor, senere justitiarius Wallick var meget lærerig.

I december 1877 modtog jeg tilbud om ansættelse som første fuldmægtig i Børglum herred hos herredsfoged Lind, et tilbud, jeg på grund af de særlig gunstige pekuniære forhold, jeg antagelig ville komme til at arbejde under, ikke mente at kunne lade være med at modtage. I denne stilling, der var meget uddannende særligt for den praktiske dommergerning, blev jeg, til jeg - træt af den med stillingen følgende rent private juridiske forretningsvirksomhed - søgte og den 13. november 1885 fik ansættelse som auditør i hæren. I februar måned 1886 tiltrådte jeg - efter at have aflagt den foreskrevne prøve på mine kundskaber i militær ret - tjeneste ved 2. regiment i Helsingør og forsattes efter mit derom udtalte ønske i februar 1888 til København og gjorde tjeneste ved Livgardens 1. regiment, ingeniørregimentet, gardehusarregimentet og 4. dragonregiment. Jeg omfattede min tjeneste som auditør med meget stor interesse, og den hele militære rettergangs måde med dens stærke vægt på en hurtig afgørelse og dens bortseen fra alle formaliteter, den betydelige indflydelse, den giver auditøren, når han forstår at gøre sig gældende over for krigsrettens medlemmer, navnlig da officererne, var i høj grad tiltalende for mig. Jeg stod altid i det bedste forhold til de militære myndigheder, jeg havde med at gøre, og min gode praktiske uddannelse og min evne til at arbejde hurtigt bragte mig ret let over mange vanskelige krigsretssager, som det faldt i min lod at virke med i.

Kort efter min forflyttelse til København blev jeg tillige ansat som lærer i retslære ved Officerskolens ældste klasses stabsafdeling, en virksomhed, som interesserede mig meget, og som også var uddannende for mig som auditør, idet jeg ved den kom på livet af de unge officerers tankegang, lærte, hvorledes de så på tingene, navnlig det dem så godt som ubekendte stof, der var genstand for behandling i militær ret, statsret og folkeret, og lærte at gøre dette stof nogenlunde tilgængeligt for dem. Det var jo intelligente unge officerer af fodfolk og rytteri, jeg havde med at gøre, og timerne med dem var mig til megen fornøjelse, særligt da jeg mente at kunne mærke, at det nogenlunde lykkedes mig at interessere dem for det deres militære interesser som sagt noget fjernt liggende stof.

Der er vel nok dem, som tror, at mine Angreb er rettet specielt mod Politimester Jespersen, men det er ikke Tilfældet. Jeg har Hjærte til at imødekomme ham i alt, hvad jeg formaar. Saaledes undlod jeg heller ikke en Dag, da han, saa vidt jeg forstaar, havde faaet i Sinde at sende en lille Klage ind til Justitsministeriet over mig og dertil skulde bruge Sagens Akter, at laane ham dem; de har kostet mig selv mange Penge, selv de temmelig vidtløftige Udskrifter, jeg har maattet have fra Politimester Jespersens egen Protokol, har ikke været billige. Men det glæder mig alligevel, at jeg i dette specielle Tilfælde kunde hjælpe ham til at spare, for jeg véd, hvor haardt det er at komme af med saa mange Penge for den Slags Ting. Jeg har kun én Ting imod Politimester Jespersen, og det er, at han ikke vil betale, hvad han er mig skyldig, og nu kan Domstolene jo snakke op og snakke ned, tale om Muligheder for, hvad der vil kunne blive Spørgsmaal om, og Muligheder for, hvad der ikke vil kunne blive Spørgsmaal om, granske gamle Priskuranter, indtil de har faaet at se, hvad Noah betalte sin Mestersvend, da han byggede Arken; men indtil Politimester Jespersen har betalt, hvad han skylder mig, med Rente og Rentes Rente, samt godtgjort mig de Udgifter og erstattet mig det Tab, han har paaført mig ved denne Sag, saa anser jeg ham for en Mand, der gaar omkring og ikke vil betale sin Gæld.

En af de – set med nutidens øjne – mere fornøjelige kontroverser, som politimester Jespersen løb ind i, fandt sted i 1906-07. En lokal sproglærer L. Pedersen var indkaldt i retten som tolk for en italiensk sømand, der havde stukket med kniv. Efter sagen sendte Pedersen en regning på 115 kr., men Jespersen ville i henhold til en bestemmelse fra 1811 kun betale 50 à 60 kr. Læreren gik til underretten og tabte, derfra til landsoverretten i Viborg, der afviste, og derfra til justitsminister Alberti, der også afviste. Pedersen, der ikke umiddelbart virker som kværlant, udsendte da en pjeces om sagen på hele 45 sider, holdt i en ganske elegant, ironisk tone – se ovenstående udsnit. Stiftstidende kaldte pjecen ”munter” og ”gevaldig”, og det kan man også i dag holde med bladet i. Udgangen på sagen er ikke undersøgt.

L. Pedersen: Loven er ikke lige for alle (1907).

Jeg udarbejdede en kort fremstilling af den danske militære straffet og rettergangsmåde, der autograferedes ved skolens foranstaltning som grundlag for de mundtlige foredrag og eksaminatorier. Det sidste år, jeg læste på skolen, udgav jeg i trykken en ”Kommentar til Straffelov for Krigsmagten”, også for om muligt at afhjælpe det savn af et praktisk, brugeligt og let tilgængeligt hjælpemiddel til forståelse af

straffeloven, jeg vidste, der med rette klagedes over af hærens officerer. Min interesse for militære spørgsmål bragte mig også til at skrive et par artikler i Militær Tidende i sommeren 1895, dels om "Den militære retsreform", og dels om "Danmarks neutralisering og Nordøstersøkanalen".

Det var kun nødigt, jeg søgte bort fra auditorstillingen, men forskellige forhold bragte mig til at gøre det, særlig den dårlige ordning af lønningsforholdene - man kunne kun stige til en gage af 3.000 kr. årlig - ligesom også det uheldige forhold, at der i auditorkorpset kun er én charge, således at jævnaldrende og yngre officerer avancerer forbi den auditor, de tidligere har stået under i rang - et forhold, som utvivlsomt kan bidrage til at svække den myndighed og autoritet, auditøren altid under den nuværende ordning af den militære retspleje bør have.

Den 13. august 1895 udnævntes jeg til byfoged og by- og rådstueskriver i Århus, et embede, jeg nærede ikke ringe betænkelighed ved at søge, da det almindeligt anses for et af de besværligste og vanskeligste underrettsdommerembeder i landet; byens indbyggerantal er siden da vokset fra 35.000 til ca. 50.000, og de forsøg, der gentagne gange fra regeringens side er gjort for at få ansat en særlig strafferetsdommer, er desværre hver gang strandet.

Angående mine rent personlige forhold skal jeg endnu kun tilføje, at jeg den 19. august 1884 indgik ægteskab med Augusta Rohde, datter af amtsforvalter August Rohde i Hjørring, og at jeg i dette mit ægteskab har 3 sønner.

Århus, 18. september 1900

Chr. M. Jespersen
byfoged samt by- og rådstueskriver
Århus

R.6.9.1900, DM 1.9.1906.

Overpolitibetjent Lorentz Frederik Chirholm (1882-1961)

Uddrag af minder fra min tjenestetid som politimand ved Århus politi.
I 6 dele.

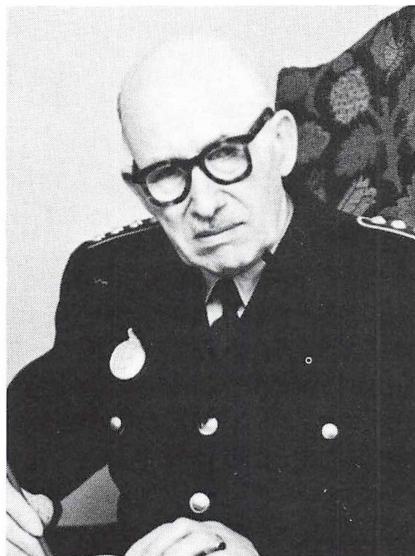
I. afsnit. Min barndom, ungdom og manddom

Mine forældre var stræbsomme mennesker, der arbejdede sig frem fra fattige kår. Min far forvaltede et lille skovfogedkald, hørende under ladegården ved Holbæk. I den gamle tjenestebolig holdt jeg mit indtog den 14.april 1882 i Holmeskov Sigersholm, Asminderup sogn, Holbæk amt.

Efter min morfars død overtog min far min mors fødegård, der lå kun 100 meter fra skovfogedstedet. Der boede min mormor til sin død; hun blev 94 1/2 år. Jeg er fjerde slægtled af en gammel skovfogedslægt fra Gjorslev gods ved Storehedinge. Vi er to søskende. Min søster er gift med urmager M.C.Bech, her.

Lorentz Frederik Chirholm, DM 22.2.1952. Chirholm har lagt et stort arbejde i sin detaljerede selvbiografi, som man forstår let kunne være blevet meget større. Som politimand var han ”af den gamle skole”, barsk og håndfast, hjælpsom og flittig. For flittig synes det at have været opfattelsen blandt visse kolleger – han skjuler ikke modsætningerne på ”gården”.

Foto i Ordenskapitlet.

Min barndom og ungdom var med arbejde og atter arbejde, ledsaget af en landsbyskoles undervisning. Jeg mindes min fars bestemte afvisninger, når han blev anmodet om at tage sæde i sognerådet og andet offentligt foreningsvæsen; det strakte sig kun til at deltage i starten af et mejeri og et forsamlingshus, og på grund heraf fik han ikke ridderkorset, da sognet ved hans 50 års jubilæum forsøgte at indstille ham til dette. I stedet for skænkede Det kgl. danske Landhusholdningsselskab ham det store sølvbæger, der nu efter hans død er overgået til mit eje.

Efter min konfirmation var mit hjem at betragte som et tilholdssted, thi det var mig meget mere interessant og lærerigt at sætte mig ind i alle de forskellige håndværksprofessioner, fabriksvirksomheder og lign. Det var en let sag at komme i arbejde dengang, fagforeningstyranniet sad endnu ikke så fast i sadlen, og jeg fik et arbejdsindblik, som i dag efterlyses under navnet "altmuligmand". 18 år gammel byggede jeg med vejledning af de forskellige håndværksmestre et statshusmandshjem ved Kirke Eskildstrup v. Tølløse og fik ros af den kommission, der rejste rundt og godkendte nybygninger, som opførtes på de nyoprettede husmandsbrug.

På min 19 års fødselsdag meldte jeg mig som infanterist på Sølvgardens kaserne.

Derefter lærte jeg forstvæsen på baroniet Zeuthen v. Tølløse og var siden forstassistent på Gjorslev gods v. Storehedinge, hvorfra jeg rejste til grevskabet Lerchenborg v. Kalundborg og lærte der jagtvæsen. Jeg fik derefter plads som revirjæger på grevskabet Wedellsborg. Efter 6 års forløb anmodede jeg om tilladelse til at stifte hjem, men fik det svar: "Gifte Dem, for at greven en dag skulle få kone og evt. børn at forsørge? Det er kun et under, at De ikke for længst er skudt eller skamslået for livstid". Dengang kunne jeg ikke selv indse, at overjægeren havde ret i denne påstand; jeg var ganske vist blevet stærkt advaret, af godsets tjenerstab, mod nogle gamle forsorne krybskytter. Men jeg var ung og uforfærdet og tog opgaven op ene mand - de aflagde mig kun eet besøg, så kom de ikke mere i min tid; de fik nok af en omgang klø eller et skud hagl. Tre gange er jeg selv blevet mærket. - Jeg rejste. Men godt et år senere kom der brev fra overjægeren, hvori der stod: "Kom tilbage, jeg går af, og pladsen er Deres", men brevet var kommet for tidligt, bitterheden havde endnu ikke lagt sig hos mig. Jeg sagde nej tak. Jeg har dog heller ikke fortrudt det; alt har artet sig vel for mig, men jeg

havde været en fri mand i stedet for som i dag to numre 108-2672, der trods alt har været mig to lykkelal.

Der er mange minder, som nu er blevet til anekdoter om afdøde kong Chr.X. Når han deltog i de store godsers jagter, med påfølgende pyrschjagter på morgenkvisten, så blev den gamle Lotte spændt for gumpékassen, jagtopsynsmand Gormsen var kusk, og jeg dirigerede ved siden af hvordan og hvorhen. Bagsmækken var fjernet, og i stedet var der anbragt en stoppet halmsæk og derover et tæppe, hvorpå Majestæten sad. Lotte kendte vejen, og hun var skudsikker, ja, så meget endda, at hun, når der blev skudt, standsede, hvor ellers enhver anden krikke var løbet løbsk. Alt fra den ældste kronhjort til det yngste rålam var prisgivet Majestæstens sikre kugle. De store rudler på 50-80 stk. holdt sjældent, men rullede op og forsvandt i en stribe ud i det fjerne, men standvildtet holdt i reglen.- Når vi var inde på skudhold, gled Majestæten bag af kærren og ned på knæ eller på hug for at tage sigte på det udvalgte offer. Når vi passerede ad opkørte skovveje, med en høj jordbalg mellem hjulrandene, kom der gerne nogle saftige sproglomster, når Majestæstens lange ben slæbte. Efter hjemkomsten fra en sådan morgentur, havde Majestæten engang været så uheldig at rive en 10 cm stor trekantet flænge i sin ulsters; efter nogle kraftige udbrud slængte han den hen over hovedet på Gormsen. Samme mand var kun omkring de 165 cm høj. Han stod genert og lignede en mellemting mellem en høstak og et spejdertelt til stor moro for Majestæten. Det skal ikke nægtes, at jeg var noget misundelig på Gormsen, da jeg netop dengang trængte så hårdt til en ulster.

Flere andre morsomme minder fra de store kongejagter ser jeg mig af hensyn til mængden af stof under første afsnit nødsaget til at anbringe andet sted.

Efter at jeg var fratrukket min stilling på Wedellsborg, rejste jeg til Sydfyn, hvor jeg giftede mig og overtog en afklædt dødsboejendom, en fæstegård på 24 tønder land. Den rettede jeg i løbet af et par år op til salgsvare, købte den til ejendom af kammerherre Sehested, på langt sigt; et par måneder efter solgte jeg den med god fortjeneste.

Derefter overtog jeg en plads som repræsentant for et landbrugsmaskinfirma med salg til forhandlere. Det gik strygende, indtil første verdenskrig brød løs august 1914, og alt salg af maskiner ophørte som ved et trylleslag.

Jeg søgte og overtog en plads som skovfoged, jæger og opdrætter under baroniet Wilhelmsborg ved Århus. Efter 6 lykkelige år dér blev

loven om len og stamhuse stadfæstet; det betød en indskrænkning af personalet.

En dag kom baron Gyldenchrone til mig og sagde: ”Med henblik på de kommende forhold bliver jeg nødsaget til at afskedige nogle af mine gifte folk, men er der noget, jeg kan hjælpe Dem med til en anden stilling, skal det være mig kært at hjælpe Dem”. Jeg svarede, at jeg gerne ville ansættes ved Århus politi, og han lovede så at tale med politimesteren.

II. afsnit. Min ansættelse ved politiet

Min fars valsprog var: Gør din pligt og hold din sti ren, vær ingen farisæer eller øjentjener.

En sådan ynkelig skabning kom jeg ud for i min pure ungdom; han vakte afsky og væmmelse hos mig for livstid. Jeg var vel ca. 10 år gammel, da hændelsen indtraf. Jeg var på besøg hos en tante i København og kom gående ud for den gamle hovedbanegård. Henne på gaden kom der imod mig et par heste løbende i trav forspændt en charabanc. Der kunne ikke være tale om egentlig løbskkørsel, idet de ikke var mere forskræmte, end da jeg greb den ene i tømme og sagde pru-pru, så lod de sig lede hen foran hovedindgangen og stod stille. Der inde fra kom en yngre betjent ud og greb fat i hestene, drejede dem ud på gaden, slog ud med armene, skubbede hjelmen af hovedet og råbte, at det vel nok var frygteligt, hvad der her var sket; han kunne jo nu have ligget som en død mand inde under heste og vogn, hvortil jeg svarede: ”Nej, De kom først ud fra ventesalen, da jeg havde drejet hestene om mod muren, hvor de stod stille, da De kom ud”. Hertil svarede han rapkæftet: ”Hold kæft dreng og skrub af”. Kusken kom nu løbende og fik serveret hans pral og løgnehistorier. Jeg kunne ønske at se hans rapports indhold.

Selv om den første dør til politiet stod på klem, ak-o-ve, hang der et helt jerntæppe mellem land og by dengang. Inden for porten sad der et rødt byråd, og for enhver af dem skulle jeg løbe spidsrod. Gennem de konservatives dør var det ingen sag, men de sociales, den peb gudsjammerligt i hængslerne og indenfor regnede det ned med besværinger og udbrud som følgende: ”Du er jo ikke her fra byen, er du socialdemokrat, ja eller nej; må jeg se din fagforeningsbog, er du medlem af partiet, holder du Socialdemokraten etc., nej gu gør du ej. Herremanden betaler Stiften (Aarhus Stiftstidende) gratis for sit stemmekvæg, og på valgdage bliver I kørt hen og hjem”. Halvandet år varede det,

inden jeg krøb igennem nåleøjet, 4 gange var jeg indstillet som nr. 1, før jeg blev antaget, og femten ekspektanter skulle nå at blive ansat, før det endelig blev min tur, den 15.januar 1921, men bedre sent end aldrig.

Min løbebane inden for 41. politikreds (Århus) ser således ud:

- 1) Jeg blev antaget som prøvebetjent den 15.januar 1921.
- 2) Efter 2 kursus à 2 mdr. blev jeg den 1.januar 1923 ansat som fast politibetjent ved Århus komm. politi.
- 3) Den 1.april 1938 meddelte ansættelse ved rigspolitiet som politibetjent.
- 4) Den 1. juni 1941 forfremmet til overbetjent af 2. grad.
- 5) Den 1. april 1946 konstitueret som overpolitibetjent af 1.grad.
- 6) Den 1. december 1948 forfremmet til overpolitibetjent af 1. grad.

Vi var to aspiranter, der var tilsagt til at møde på Århus politistation den 15/1 1921 kl. 9 f.m. med foretræde hos politiassistenten, Berlème Nix; han fortalte os, at han også var nyantaget, så om tjenesteforholdene kunne han ikke forklare os ret meget. Men et godt råd ville han give os med: ”Stik fingeren i jorden og lugt til den”, og det viste sig at være en vismands ord.

Vi blev henvist til at opholde os i ekspeditionslokalet, samlingsstuen og en tur i gården; kl. 4 kunne vi så gå hjem - kun få talte til os.

På skranken i ekspeditionslokalet stod kurven med de færdigekspererede sager bl.a. pas; jeg tog et sådant for at kigge i det, men straks lød der en stemme bag mig: ”Kan De holde Deres gulerødder fra de sager”. Jo, det var tonen. Ved præsentationen hos mester, udtalte han også: ”Det er en stor hvepserede dernede”. Dermed mente han politistationen i Mejlgade.

Et andet eksempel! Jeg spurgte en dag stationslederen: ”Er der ikke noget, som vi skal læse, lære eller sætte os ind i etc.”. Han rettede sig, lagde ansigtet i de kendte salvesfulde folder, snoede mustasjerne og udbrød: ”Æh jov, De kan gå ud og tælle, hvor mange restaurationer vi har her i byen”. Hvis det var en prøvepille, han skød ud, var det en forbier. Jeg er ikke afholdsmand, men jeg er i besiddelse af en vilje og selvkritik, der meget let kunne hamle op med hans ædruelighed. Som politimand har ingen set mig beruset under min tjeneste.

Lidt fra dagbogen:

Har været til måltagning hos skrædder og handskemager.
Med ordonansen på tinghuset, arrestkontoret, forsørgelsesanstalten m.v.

Har været ude til efterkontrol med forsikringsager.

Som civil med Strandvejsvagten på patrulje ude i de dyres kvarter. Samlingsstuesnakken fortalte, at distriktet var oprettet, for at betjenten skulle følge pigerne hjem, når de med sidste vogn, efter en bytur, ankom til Filtenborgsplads.

Jo, der var noget om det. Snakken havde en baggrund; det hændte, at husets frue ringede til stationen og anmodede betjenten om, at han venligst ville være ved sidste vogn for at ledsage hendes to unge piger hjem; så stod belønningen i køkkenet i form af øl, et glas vin eller en stor cigar med mavebælte, af herrens private kasse.

En dag blev jeg sammen med en ældre betjent sendt ud til assistance ved en fagedudsættelsesforretning; der var ingen mand til stede, kun hustruen og tre grædende unger. Hun stod tavs med et forstenet blik under ceremonien, indtil fogeden nikkede til flyttefolkene og sagde: ”Ja så, vær så god”. Da sank hun ned på en stol, brød ud i en selvopgivende, hulkende gråd, omklamret af sine tre små børn; se deres tårefyldte øjne med spørgende blikke rettet mod os; ja, da ville selv det mest forhærdede hjerte bløde. - Ellers gå ned i Århus museum og se maleriet af den forladte hustru med sine børn. Flyttemændene bar det lille hjems fattige ejendele ned på fortovet, hvor det blev registreret og stablet sammen; således skulle det henstå under bevogtning indtil solnedgang, inden det ved politiets foranstaltning måtte fjernes og indsættes på de husvildes depot.

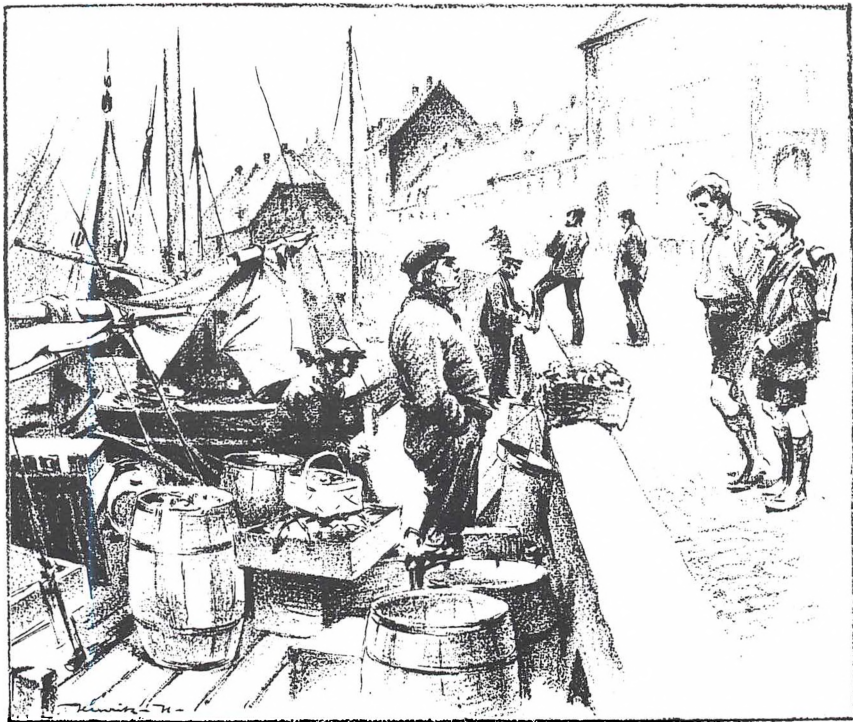
Således forløb tiden, indtil skrædderen en dag meldte sig klar med klunset, da var det store øjeblik inde til at skifte hammen.

Så blev der oprettet en forskole eller kursus for de sidste års antagne prøvebetjente, med lokale på tinghuset, med en overlærer til danskundervisning og en overbetjent som leder af skolen med samtidige timer i love og vedtægter. Det må siges, at paragrafferne blev pakket godt ind i vitser. Jo, jo, der var en vis portion humor over de timer.

Ind imellem havde vi timer i strafferet ved politimesteren og politiassistenten. Nærings- og lukkelov blev gennemgået af de dertil hørende overbetjente. Men så måtte vi to sidst antagne afbryde; vi rejste til første kursus på politiskolen, andet kursus fulgte kort efter. Da var vi i alt otte mand her fra Århus. Det var sammenhængende vinter, januar og februar, og vi kom hjem med isbryder over bælterne.

III. afsnit. Havnen, 1.del

Følgende hændelse skete under en natpatrulje i Nordhavnen ved det

A. K. ENERET

AARHUS: VED PÆRESKUDERNE

Ældre århusianere husker endnu det hyggelige miljø omkring skuderne fra Samsø, der kom til åhavnen med kartofler eller pærer – alt efter sæsonen – og solgte direkte fra kaj. Her har Århusmaleren og -tegneren Henrik Hansen fanget det en gang i – formentlig – 1920'rne. I takt med åoverdækningen flyttede skibene længere ud; men endnu efter 2. verdenskrig var de at se i havnen.

Postkort i Erhvervsarkivet.

der fortøjede bådeleje med klubskipet "Mercurius" i sin midte, hvor der hver nat sommeren igennem blev drukket og holdt orgie til hen på de små timer eller fortsattes om bord i de forankrede lystsejlere. Her kom jeg gående ud ad den gamle nordre mole, ledsaget af min tro følgesvend, schæferen "Chjang". Han travede hen ad løbebroen, pludselig udstødte han et vov og var i et spring oppe ved min side. Begge kiggede vi ud over mastetoppene på sejlerne, jo, der var en i anden række, der bevægede sig. Der var et menneske, der stønnede, og jeg råbte: "Hold ud, nu kommer der hjælp". Jeg entrede bådene, kom ud og fik fat i kalorius, der med sin højre arm hagede sig fast i bådkanten; jeg fik ham hevet indenbords og efterhånden lempet i land. Det var den lille fordrukne, kl. "skomaren", han vejede vel de 50 kg. Så hankede jeg

op i gubben; det gik så nogenlunde hen til Kystvejen, men så var der hverken luft eller kræfter tilbage i ham, men ind skulle han jo. Jeg baksede ham op på ryggen, og så gik det uden mellemlandning ind i detentionen, hvor han blev svøbt ind i tørre tæpper efter vagthavendes ordre. Den samme overbetjent, der stammede lidt, stod og kiggede på mig, så udbrød han: ”Du-du er jo også våd”. Jo, vist var jeg det, men så meget omløb var der ikke, at jeg kunne gå hjem og skifte, men derimod var der et: ”Ja, så kan du godt gå til havnen igen”.

Et kendt stykke af den gamle Århus å var det, som i gamle dage kaldtes Toldbodhavn, indkredset af Mindebroen, det gamle toldkammer, Stampes spinderi og klædefabrik, på den anden side Ågade med stabelplads og bolværk med en påbygget løbebro; den blev meget benyttet som tumle- og legeplads for kvarterets unger. Det var ingenlunde nogen ufarlig legeplads, og at de ikke måtte lege der, vidste de god besked med. Så snart betjenten viste sig, var de phist væk.

En dag, jeg kom på hjørnet af Pressejernet, navnet på den sidste bygning mellem Skolegade og Ågade, så jeg nogle børn løbe over gaden, skrigende: ”Marie er faldet i åen”. Jeg kalder hende sådan, fordi jeg ikke mere husker hendes rette navn, men i eet nu var jeg på løbebroen; ”Chjang” fik kommandoen ”apport”, og så var han i baljen. Pigen havde nu arbejdet sig ud til midten af åen, han greb hende i kjolen, men så tog hun ham om halsen, og de fik begge en dukkert. Han slap, men på en ny kommando greb han hende, denne gang i kjolens ryg, og var hurtigt inde ved brokanten, hvorfra de begge blev hevet op på land. Moderen, der under hændelsen var kommet til stede, langede et par velmente ørefigner ud til den hulkende 8 år gamle pige forbundet med ønsket om at skrubbe af hjem hurtigst muligt.

Jeg erindrer et andet forhold på den anden side af Mindebroen. Langs kajkanten var der også en løbebro, hvor Samsøpæreskuder lagde til, endvidere den beskidte fisker Bosses gamle fiskerkutter; ud over det halve åløbs bredde lå der side om side fortøjede bolværkspæle, oplagte der for ikke at blive angrebet af muslinger.

Det var en aften, da snakkerne spydede deres mere eller mindre omtågede publikum ud på gaden, at en noget beruset, øjensynligt 35 år gammel mandsperson satte kursen over Ågaden, trådte op på bolværk-skarmen for derfra at lade sit vand i åen. Der hørtes et plask, og manden var endt i baljen. Jeg entrede ned på Bosses båd, snuppede i farten en bådshage og entrede ud på de foran nævnte bolværkspæle; men det kneb med at holde balancen, og jeg endte overskrævs på en

pæl med støvlerne fulde af vand. Jeg fik personen, der sprællede vildt, men derved holdt sig oppe, til at holde sig fast i bådshagen, og således fik jeg ham lempet hen på siden af pælene. Nu kom kollegaen med flere mig til hjælp, og vi fik ham halet op på kajen. Der var bestilt en taxa, men da chaufføren så mandens miserable tilstand, kørte han sin vej. Manden, der nu var kommet lidt til hægterne, udbrød: ”Ja, vil han ikke køre, så kan jeg gå hjem”. Han var ude fra Frederiksbjerg, og han tog sig ofte en udgangsbillet.

Over for rederiet Anholts pakhus lå der en nat en skonnert. Idet jeg på kajen passerede denne, blev der råbt om hjælp; det lød nede fra bassinet; der hang på bovsprydets ene bardun en matros, henne fra Kalundborgbåden, holdende sig selv fast med den ene arm og med den anden med tag i en druknet person. Om bord fandt jeg noget tovværk og fik lempet en ende ned om personen. Nu kom der en tolder til, og vi halede dem hurtigt på det tørre.

Personen forklarede, at han var boende på hotel Skandinavien, her; han havde været ude at se på byen og nydt en del spiritus, hvorfor han var gået til havnen for at lufte sig. Han var da snublet over en trosse og havnet nede i bassinet. Toldbetjenten og jeg ledsagede ham derefter op på hotellet, hvor natportieren overtog hans videre forsg.

Ved kaj 25 lå fortøjet en lille galease. Bag den hang en 10 års dreng på sin cykel, med det højre ben hvilende på kajkanten; imidlertid skred hans fodfæste, og han havnede i bassinet. Det så skibsdrengen, der var kun iført skjorte og benklæder, var så hurtigt udenbords, at han fik fat i knægten, da denne kom op til overfladen efter den første dukkert. Jeg fandt om bord en bådshage og stak den ud til dem og bugserede dem således ind imellem kajen og skibet, hvorfra de begge blev halet indenbords. Knægten var hjemmehørende i Brabrand, hvorfra han var cyklet ind for at se havnen, hvor udflugten endte med en vandgang.

Kajen i Nordhavnen kaldtes i daglig tale for Sibirien; den var stabelplads for tømmer. Der kom en morgenstund et stærkt sindsoprevet ung kvinde og kastede sig ud i bassinet for at drukne sig, men nu fortrød hun det og skreg om hjælp; der blev fra stabelpladsen stukket et brædt ud til hende. Efter at hun var bjerget i land, forklarede hun, at hun havde sovet sammen med en ung mand om natten, og nu skulle hun jo så have et barn; hun var 17 år gammel.

En anden hændelse indtraf en nat om bord på kystbåden I.P.Pedersen. Der havde, som så ofte, været gilde om bord. Da gæsterne forlod skibet, indtraf der et uheld for en af dem; en kendt provianterings-

handler skred på landgangsslisken og trimlede ned mellem skib og bolværk, men hans store mave hindrede ham i at gå til bunds. En lossebom og spillet blev gjort fri og linien fastgjort under hans arme, og så drejede gamle Peder Sømand på håndsvinget, til købmanden hang i løberen en mandshøjde over dækket; prisen for at han atter kunne få fødderne på dækket blev afgjort med, at han gik ind på at give en kasse øl.

Også andre redningsarbejder end med menneskeliv hørte med til en politimands virke under tjeneste på et havneområde ved Århus havn. Yderligere med en tjenestefordeling med 1 mand pr. natdistrikt, patruljerende efter forud dikterede linier, for ellers kunne sporhunden (inspektionsbetjenten) ikke finde sit offer; der skulle jo klokkeslæt på døgnrapporten. I virkeligheden var det ikke betjenten, der var noget i vejen med, men det var ledelsen, der var forældet; den kunne ikke fatte, at det var en uriaspost, den fordelte sine folk ud på. Sømandsstanden var endnu ikke i besiddelse af den høflighed og dannelse, som den har i dag. I den tidsalder var det nærmest en selvfølge, at en landlov intet var værd, hvis de ikke på hjemfarten kom i slagsmål med betjenten og derved gerne pådrog sig et blåt øje eller to samt nogle blodunderløbne striber af betjentens stav, kl. ”sutten”. Det kunne dog lige så vel hænde, at billedet blev det modsatte, evt. en kniv i ryggen eller en tur i havnen eller evt. fundet liggende skamlået på sin post. Der var alle foreliggende muligheder ved en enlig mands tjeneste.

Bjergning af en opløst strandvasker var noget af det modbydeligste job at komme ud for; den stank, luften fyldtes med, bed sig ikke alene fast i ens klæder, men lagde sig som et lag i næsesvælget, hvor det holdt sig i mange dage.

En dampers skrue havde hvirvlet en sådan vasker op til overfladen stærkt opspilet af luftarter. Han blev bjerget op på kajen foran midtermolen; der henlå han, til rustvognen afhentede ham. I mellemtiden snoede der sig tre mindre ål ud af hans krop og forsvandt hen ad skinnegangen. Jeg har ikke siden den hændelse spist ål.

Hver mandag blev der i kreaturskibene indladet kreaturer og gamle svin til udførsel til Lybæk og Kiel i Tyskland. Under indladningen skete det ofte, at et kreatur eller et svin forsvandt ud i bassinet, ”baljen”; så var der en frivillig tur med ud i jollen efter flygtningene, der var dygtige svømmere, så der skulle hales godt i årerne for at indhente dem, en løkke blev lagt om hornene. For svins vedkommende greb man dem i ørerne; så skreg de og gabte, så en løkke ind om trynen,

hvorpå de blev bugseret op i slæbestedet, hvorfra de så blev ledet hen om bord.

Mangeartede oplevelser falder i en havnebetjents lod at udrede. F.eks. kommer der en midaldrende kvinde spadserende, hun synes stærkt sindsoprevet, hun omgås sikkert med selvmordstanker, jo, hun går ud til molekanten, kigger sig forskræmt om, taler med sig selv, græder ind imellem. Jeg råber hende an, hun trækker sig forskræmt tilbage, jeg når hen til hende og kommer på talefod med hende. Jeg finder ud af, at jeg før har set hende, stående i en cigarbutik oppe i den gamle bydel. Hendes mand har jeg kendt i flere år, hans privatliv var meget anløbet. Vi tog nu turen rundt på den nye nordre mole, alt imens hun gav luft for sine hjertesorger. Hun betroede mig, at de levede som hund og kat, han var ikke drikkædlig, men han søgte andet kvindebekendtskab og var sjældent hjemme om natten. Når hun bebrejdede ham hans opførsel mod hende, så endte det gerne med hårde ord og knubs. I nat var han kommet hjem med en anden kvinde; da syntes hun, at der var noget, der bristede inde i hende. Efter nogle knubs og onde ord blev hun sat på døren med påbud om ikke oftere at vise sig hjemme. Det havde taget så hårdt på hendes i forvejen tyndslidte nerver, at nu havde hun bestemt sig til at tage sit liv ved drukning, men da hun havde hørt mit råb, var hun blevet så forskrækket, at hun opgav sit forehavende. Efter traveturen havde hun fået luft for sine hjertesorger, og hun var nu faldet så meget til ro, at hun kunne indse, at hun ingen ret havde til at tage sit eget liv, hvilket hun i den ophidselsestilstand, hun havde været i, ville have gjort, hvis ikke hun lige i det kritiske øjeblik havde hørt en menneskestemme bag sig. Hun takkede mig for den hjælp, jeg havde ydet hende, og nu ville hun gå ud til en søster, som hun havde på Frederiksbjerg. Således endte det selvmordsforsøg.

Ja, sådan har jeg været ude for en del. Det kunne ligefrem ses på sådanne mennesker, at de i deres tungsindighed trængte til at komme på talefod med betjenten, sådan rigtig at få luft for deres bekymring.

Her er en tildragelse, der meget nær havde kostet mig livet. Ude i det store åbne pakhuis på midtermolen var indladet særligt delikat stykgods af og til; og så var der altid en vagtmand om natten. Han havde adgang til I.P.Petersens kontor; sammen med ham havde jeg gået en runde om pakhuset, så savnede jeg pludselig min gamle tro følgesvend "Chjang"; han var en lidenskabelig kattejæger. Jeg fløjtede og kaldte, men der kom ingen hund. Vagtmanden gik ind på kontoret, og jeg var

ene tilbage; da slog en tanke ned i mig: Han har vel ikke været på kattejagt og, som før er sket, endt ude i baljen og måske nu druknet. Kattene snød altid hundene derved, at de løb ud over bolværkskanten og forsvandt til en af siderne ud ad hammeren [en vandret løbende bjælke, der lidt over vandlinien er fastspændt på bolværkspælene].

For agterenden af skibet I.P.Pedersen hørte jeg en pusten og stønnen; jo, det var hunden. Han var træt og udaset, men jeg fik ham kaldt med hen til den trekantede toldkammerbro, hvor der var meget lavt vand. Jeg kastede mig ned på broen, og med den halve krop hængende ud over brokanten fik jeg tag i halsbåndet, men av, det gled ud over hundens hoved, og jeg tabte det ned i vandet. Jeg spændte min uniformslivrem af, lagde den dobbelt og skød den ind om hundens hals, men det var ikke nok. I den farlige stilling, hvori jeg befandt mig, ebbede også mine kræfter ud, og jeg ser med rædsel endnu den dag i dag den dødsensfarlige stilling, hvori jeg befandt mig, iført en tung vinterkappe, og intet var der til at hage sig fast i. Jeg bad Gud om at hjælpe mig, og det gav mig ro, kræfterne vendte tilbage, og jeg kunne mave mig så meget tilbage, at jeg kunne hive hunden op på broen. Han var så meget forkommen, at han ikke kunne rejse sig. Medens jeg stod bøjet over ham og strøg vandet af hans pels, kiggede han op på mig med et par taknemmelige øjne og slikkede mine hænder, som ville han sige tak for hjælpen. Efter et lille pusterum bar jeg ham op på stationen, hvor han med begærlighed slubrede sin natmælk i sig, hvorefter han blev pakket ind i tæpper. Så var han atter i fuld vigør ved tjenestens ophør kl.6.

Ja, det var den våde side af tjenesten ved havnen, lidt af de mange tildragelser, man kunne komme ud for. Mit princip var: Ikke om bord i noget fremmed fragtskib, ikke mænge sig med dets bemanning, ikke drive smugler- eller sortbørshandel.

IV. afsnit. Havnen 2.del

Havnen har to ansigter: den del, jeg nu har berettet om, havnebassinet, om hvad betjentens opgave kan blive dér, men også landsiden har sine mange forskellige opgaver, der daglig skal pusles om. Man taler om betjenten, der går og snorker i sit distrikt. Der er noget om, at den gamle type af en patruljebetjent gik til sit distrikt, hvor hans efter hans egne begreber vigtigste opgaver var at få tiden til at gå så behageligt som muligt med en dram, en bajer eller fire halve stykker godt belagt og så ind imellem holde øje med ”barnepiggen”, at han ikke kørte

Den islagte bugt i februar 1922. Chirholm husker den fra 1923; men stor forskel har der næppe været at se. Helt ude i kimmingens rand anes på originalen en rygende damper, og rækken af spadserende synes at nå helt derud for at overvære dens kamp med isen. Århus kommunes biblioteker, Lokalhistorisk samling.

for gæves rundt i distriktet. Det var jo en meget vigtig opgave, at parterne blev enige om et par konstruktive klokkeslæt til ”døgnrapporten”; det fyldte altsammen på papiret. Der skulle også gerne være tid til at komme rundt og få den stående bajer eller et par kaffepunche om bord her og dér.

Jeg kom til havnen efter hjemkomsten fra politiskolen; det var vistnok den sidste februar 1923. Jeg husker, at højvande satte ind og brød den 2 mdr. gml. is med voldsomme brag; det skete med en hast, så isbæltet 1 1/2 time efter lå som en hvid stribe fra Sletterhage og over mod Norsminde.

”Prøjseren” var en værdig repræsentant for den type af en betjent, som ovenfor er skildret; jeg skulle være hans afløser under hans sygdom, men han kom aldrig mere - han døde.

Det kostede mig meget møje og besvær. Jeg ville helst blive ved havnen som fast, det lykkedes, men det kneb. 16 1/2 år var jeg der, fraregnet enkelte dage med tjeneste i byen, når der manglede mandskab dér, men det var bestemt ikke min lyst at træde paradefigur på strøget og være medlem af den sorte forening. Publikummet er sart, og tiltaleformen kan spøgefuldt være: ”Ja, undskyld, hvis det ikke beha-

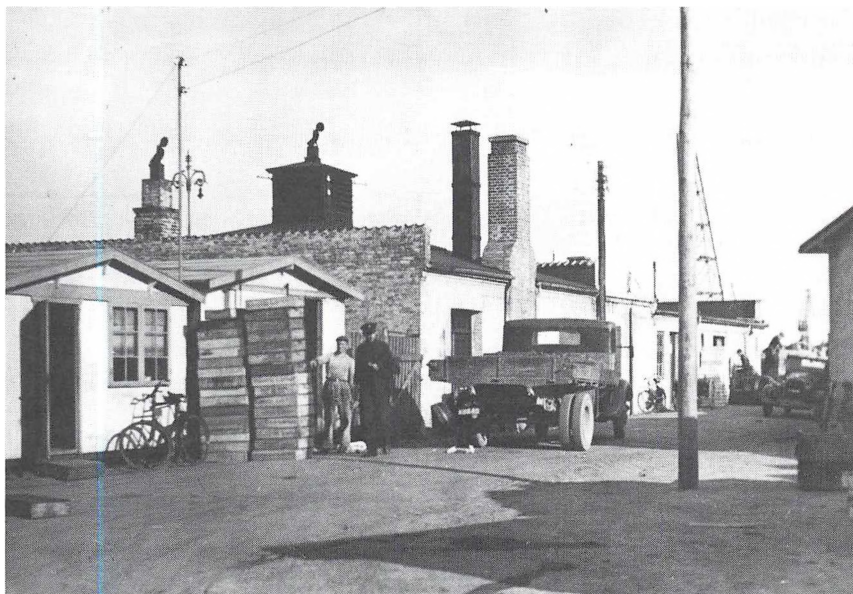
ger Dem at gå, så kan De for min skyld gerne blive stående”. Nej, ved havnen, dér var tonen mere robust; dér lød det: ”Skal du have to bud?” og så faldt hammeren. Der vidste det publikum, der var kommet ned på tøsesjov, at tiden var inde til at forsvinde eller tage skade for hjemgæld. Det var også de gamle ”bisser” indforstået med, når de med lærken havde taget ophold i kroge, skure eller en tom banevogn. Når man viste sig og kiggede på dem, så skred de ganske langsomt ud af havneterrænet, kun tilrejsende børster måtte gerne have en omgang, før de blev færdige til at forsvinde.

I en udbygning til Børsen var der en varmetue, bestemt for havnearbejdere, men stuen var dem for simpel; den blev fuldstændig erobret af bumser, betlere, omdrivere og tyveknægte. Jeg var eneste betjent, der daglig kom der; jeg kendte sværmen ud og ind og de mig, men det kostede mig til en begyndelse nogle slagsmål, senere gik det bedre. Når stuen var fuldt belagt, var der en ca. 40 mand. Når jeg i flokken så et nyt medlem, og jeg forlangte at se hans papirer, og han ikke ville frem med dem på trods af, at bumserne opfordrede ham dertil, ja, så bare et nik med hovedet til betjeningen, og der blev ringet efter den grønne. Der var ikke så sjældent gevinst, så var det en tyveknægt eller en efterlyst; dem var der en del af året rundt. Det hændte også, at en i flokken mødte op som stikker og fortalte, at nu havde den og den været med til et bræk, eller nu havde den en kønssygdom, som han ikke søgte læge for; ja, så ind med ham.

På brystværnet på østre mole sad en dag to 18-20 årige unge mennesker, den ene klippede den anden. Da de fik øje på mig, holdt han inde; den onde samvittighed røbede dem, de var stukket af fra et ungdomshjem ved Horsens.

Under en nattjeneste kunne der altid gøres en rig høst af subsistensløse personer, men det opnåedes ikke ved en tur rundt i distriktet, men ved en målbevidst afsøgning fra ende til anden; alt måtte systematisk afsøges, ikke et sted, hvor en person kunne opholde sig om natten, måtte forblive uafsøgt, så skulle det nok give resultat. Jeg mindes en januar måned; den gav mig i alt 27 personer, deriblandt to kvinder.

En nat bag toldkammeret stod der 2 godsvogne, den ene med bremsekupe. Hunden snusede til trinnene og kiggede opad og hen på mig; jeg kravlede derop, jo rigtigt: ”Det er politiet, god aften, er det ikke et lovligt koldt natlogi”. Han skramlede, tilsyneladende med jernstumper, så kom han ud på platformen og gav sig til at kravle ned på den modsatte side af vognen. Han sagde: ”Jeg løber sgu, mig skal

Nogen stor fiskerihavn har Århus aldrig været, 60-70 kuttere og joller, da Chirholm gik der. Ovenstående billede med et røgeri fra ca. 1930 viser scenen for den brand, som Chirholm alarmerede for et par hundrede meter fra åstedet.

Århus kommunes biblioteker, Lokalhistorisk samling.

du ikke få”. Han sparkede efter hunden, men den satte omgående sit gebis i hans ene ben. Så gik det ad stationen til. På hjørnet af latinskolen spændede han af sted, hen venstre om domkirken, mellem den og stationen; han havde en lang svær ulster på, og det kneb for hunden at få tag i den flagrende kappe; så faldt han om, man kan sige i sine skørter. Da han kom på benene, ville han angribe mig, men så faldt der et par af de gamle flade, og han måtte atter i stenbroen, og så kom der hjælp indefra, hvor de havde hørt vor ankomst. Kriminalbetjenten overtog som sædvanlig det videre fornødne. Derefter hentede jeg så hjem fra bremsekupeen, kaldet for en ”kukkasse”, 1 brækjern, 1 skrue-trækker, 1 stemmejern, 1 knippe nøgler, 1 bidetang og 1 lommelygte. Ulsteren viste sig senere at stamme fra et bræk hos en bankdirektør i vistnok Tinglev. Dagen efter stod der at læse i aviserne: Kriminalpolitiet pågreb i nat en indbrudstyv; han havde forinden begået to indbrud i villakvarteret på Strandvejen. - Men jeg vil nøjes med dette eksempel af de mange snese, der er gået den vej.

Erotik løb man på over alt, ja, selv oppe i ”kukkasserne” traf man den. De perverse var også et meget kendt folkefærd, derunder hørende

”lurenkiggerne”, som søgte at snige sig ind på og overvære et elskovspars forseelse for selv at nyde deres perverse sygelige tilbøjeligheder.

Jeg havde dengang en bunke adresser, ligeledes over den homoseksuelle part, i min lommebog samt over prostituerede kvinder, der søgte ombord, men den er siden tilintetgjort.

En nat under min vandring i Nordhavnen kom jeg omme fra stabelpladsen af fiskekasserne til fiskerøgeriet, der tilhørte fiskehandler Schmidt; det var indvendigt ompændt af flammer, og der stod en tyk, sort røg ud af skorstenen. Jeg løb hen til brandskabet, der hænger på Karens mølle, knuste ruden, et tryk på knappen, stillede mig op ved gavlen og afventede brandvognens ankomst. Trods det at jeg slog ud med armene i retning af brandstedet, der nu stod i lys lue, svingede de ind foran møllen og råbte: ”Er det her, det brænder?” ”Nej, det er røgeriet derovre”. ”Ja, men det er da herfra, der er slået alarm”. Puha, molboere, åbenbart kommet for tidligt ud af poserne!

”Tulle”, søn af en smed i Thorsager, kom hertil som landstryger; han blev til en begyndelse slæbt ind af de forskellige hold, senere blev han som ”Bette Jens” på hat med betjenten. Han tillærte sig hurtigt en egen måde at betle på, han klædte sig i pjalter, stillede sig an i ynkelig positur, og ved skraldespandene i gårdene fiskede han ting fra, som han kunne gøre i penge, og puttede i en sæk. De kvindelige tilskuere fra vinduerne kastede mad, penge og beklædningsstykker ned til ham.

En morgenstund med formiddagstjeneste slog jeg et slag nordpå, før jeg skulle til københavnerbåden. Ud for Gregers Petersens pakhus stod der en række arbejdsvogne, derunder fandt jeg Skraldetulle liggende, godt belagt med rimfrost; natholdet havde svigtet. Jeg fik ham hevet frem, han kunne ikke tale eller stå på benene, men jeg fik ham gnedet og rullet og derpå travet ham, netop på den gamle cirkusplads, så siger han: ”Ka, ka du ik’ låne mig 25 øre”. ”Til hvad?”, siger jeg. ”Jo, til kaffen i bumsestuen”. ”Nå, ja, skidt”, siger jeg, ”du skal have 35, så kan du få brød til”.

Noget senere ved damperen, dér står Tulle og taler med en velklædt herre, et øjeblik stryger han forbi mig, rækkende den ene arm frem, med en femmer, som han havde ”skudt” den pæne herre for.

En aften ved Pressejernet, hvor jeg var blevet ukammerat med 3 søfolk og deres tøsere, kom Tulle til stede, han smed jakken og sagde: ”Nu skal jeg hjælpe dig”, og så gik han løs på en af søfolkene; denne tog det spøgefuldt, han tog Tulle op på armen og dansede rundt med ham til stor morskab for os alle. Sømanden stak mig på næven og sagde:

”Pardon, hr. polis, vi skrider i stilhed”. Og det løftede selskab forsvandt om hjørnet med Tulle på armen.

Jo, der gik dengang en del originaler ved havnen; alle ville de gerne være ”på hat” med betjenten. De var jo glade som børn, når man skænkede dem et øjeblik opmærksomhed; det lønnede sig at kunne give dem et venligt ord og trøst med på vejen.

Afarbejderstanden ved havnen var havnearbejderne et folkefærd for sig selv, de skulle blot have tilbage af den samme ”skuffe”, som de selv øste af. Smårapserier hørte til dagens orden; den arbejder, der havde sin sammenrullede sæk bundet bag på cyklen, han stjal et mindre parti, det være sig brændsel, foderstoffer eller hvad. Her er et enkelt eksempel, at mange små bækkene kan gøre en stor å. Jeg havde kastet min mistanke på en bestemt arbejder; jeg skyggede ham op til Sandgravsvej nogle gange, så slog jeg ned. Hans brændselsskur var stablet til taget med flere læs tørv, kul og koks, 3 sække majs, 2 sække byg samt nogle mindre portioner ved siden. Efter hans kones ønske bekendte han omgående; partiet var afhændet til en gårdejer i Vejlbj.

Andre drev deres små rapserier sammen med chauffører og hestevognskuske, så blev sækken afsat et sted ude i byen til senere afhentning.

Mange andre tildragelser må jeg undlade, særlig formanden ved den ny kulgård, l.styrmanden på den norske fragtdamper, sjakalerne X og Y, konsul N.N., skotøjsfabrikant N.N. og ingeniør N.N. samt i hundreder af andre forhold, ellers får jeg stadig for meget stof.

Inspektionsbetjent 22 Hansens hund ville gerne tage sig en lille afstikker efter kattene. Når den kom tilbage, stillede Hansen sin cykel op mod et eller andet, løste kniplen, der var rullet ind i en avis og sirligt i to sløjfer fastbundet på stelrøret; under de vidtløftige forberedelser skændte han på hunden og sagde: ”Nu skal du sandelig få stryg, din slemme hund”. Den krøb på maven hen til ham og peb gudsjammerligt. ”Nå, du beder om forladelse, ja, så skal du så sandelig slippe”. Et øjeblik efter for den efter den næste kat.

Når en fragtdamper lagde til kajen, skulle betjenten være første mand på pletten for at hindre nogen i at komme om bord, før tolderen gav tegn; der var provianteringshandlere, slagtere, gartnere, skomagere, mælkehandlere, klærke og sjakalerne. Havde damperen gult flag, skulle den ankre op på reden, indtil amtslægen havde været om bord; det var altid en langvarig indklarerung.

Og så var der tjenesten ved rutebådernes ankomst og afgang; der

skulle være vagt ved landgangsbroerne, når de skulle hives op eller lægges ud, publikum skulle vejledes, køretøjer anvises parkeringsplads; der skulle holdes øje med l.styrmands hemmelige tegn, en finger eller flere rakt i vejret betød blind passager, en tommelfinger bagud betød om bord straks, før publikum fik landlov; det kunne være en transportant, der var leveret om bord i København. Men det betød også engang, at det var en selvmorder, en tjenestemand hjemmehørende nord for Århus; han havde skudt sig gennem hovedet med en gammel rusten tromlerevolver på et tredje kl. W.C. Når skibet efter landgang var gennemsøgt for blinde passagerer, blev der vinket af, og vi kunne forlade vagten. På Kalundborgbådene var der ingen blinde passagerer; fandtes der en sådan, listede han ganske roligt bagud og forsvandt i mylderet.

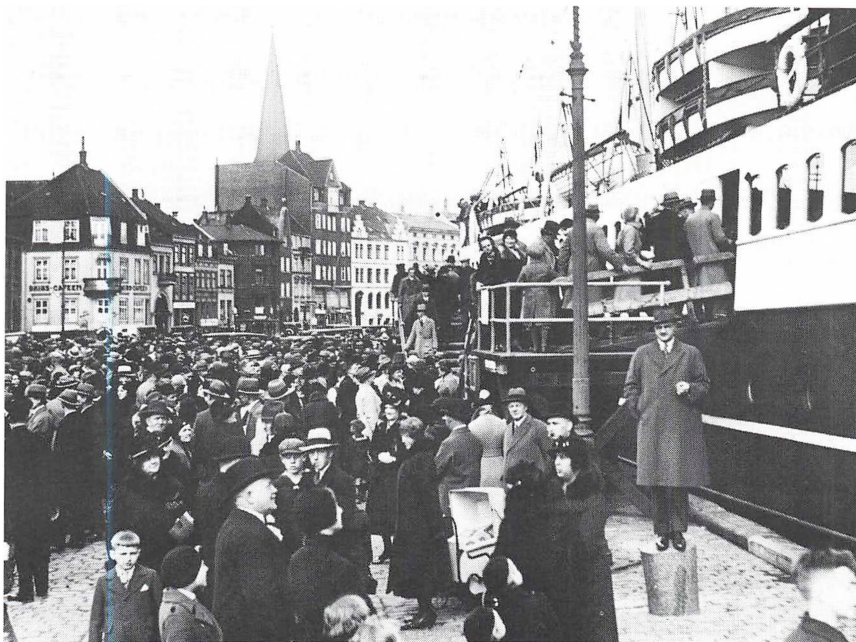
Engang var en embedsmand anholdt om bord for grov uterlighed mod drenge under rejsen. Han var tilbageholdt i kaptajnens kahyt, men havde set sit snit til at forsvinde ud ad bagdøren; et par drenge genkendte ham og råbte: ”Det er ham med stråhatten, der løber derovre”. Jeg indhentede ham, tog ham på skulderen; han vendte sig hastigt, tog sig til hovedet og sagde: ”Åh jeg ved, hvad De vil mig, lad mig gå”. Men jeg tog ham med til stationen og afleverede ham til den vagthavende.

En beruset person var trængt om bord på damperen til Mols, jeg blev anmodet om at fjerne ham. Hans papirer udviste, at han var maskinarbejder, efter sit eget udsagn ”vagabond” over hele verden, og det lignede han også allermest. Hans navn var H.P.H., født 1870; jeg fik ham med det gode lempet i land, og han gik hen ad kajen. Jeg stod og talte med kaptajnen, pludselig hørte vi et råb og skramlen ved landgangsbroen; det var fyren, der var kommet tilbage, han var skredet på broen og faldet i vandet mellem skib og bolværk. Han blev med noget besvær bjerget op og i politiets vogn kørt over på C.3. Dagen efter blev han udskrevet. Så var han klar til at vandre videre.

Anholdt arbejdsmand S. i en bremsekupé. Han bekendte, at han havde taget en tegnebog med 70 kr. på et elevkammer på herregården Rosenholm ved Hornslet.

En fisker i Molsgade har anmeldt, at der var stjålet en rulle slæbelinie fra hans kutter. Jeg fandt den i et hyttefad på oplagspladsen.

En stenfisker P. og en havnearbejder A. blev anholdt bag Toldkammeret, da de kom med en trækvogn pålæsset to tønder. P. bekendte flere andre tøndetyverier og en del andet rapseri; det blev 8 måneder.

Chirholm fortæller, at det var let for en passager med dårlig samvittighed at skjule sig i mylderet ved Kalundborgbådene. Mylderet var naturligvis størst ved ferier og højtid, således som det fremgår her en aprildag fra påsketrafikken i 1933.

Århus kommunes biblioteker, Lokalhistorisk samling.

En dag på Midtermolen kom der en sværm urostifere bag på mig; der var en snes stykker. Det var ude på spidsen af molen, de kom imod mig med en decideret bisse, O. hed han, som anfører. De råbte: ”Det er ”Skovfogeden”, ud i baljen med ham”. Jeg trak staven, og lynhurtigt gik jeg til angreb. Slagene faldt højt. O. med tre andre sank om på valen, og hurtigere har resten af sværmen vist aldrig løbet.

Nævnte O. var efterlyst; det var han så tit, jeg fandt ham i bumsestuen ved Børsen, men ved udgangen løb han fra mig. Så gik den vilde jagt hen over svingbroen nedenunder Dampmøllen, tilbage over svingbroen, rundt om Børsen. Jeg råbte: ”Stop tyven”. En chauffør stod og bankede sin måtte, og den svingede han ind mod flygtningen; det generede denne så meget i flugten, at jeg fik en klo i fyren og skubbede ham lidt hårdt ind mod en der stående sandkasse, nikkede til køkkenvinduet efter en vogn. Alle bumserne var kommet ud af hulen, men de kom ikke til hjælp trods hans råb herom. Det var ved arbejdstids ophør, pladsen var et bølgende folkehav; vognens komme syntes jo

altid under en sådan situation at vare for længe, men så kom 104 cyklist tilfældigt på ruten, og så vognen.

Blev tilkaldt til en café ”Wissing”. En voldsmand havde knust den store spejlglasrude ind til forretningen; derinde havde han knust stole og borde, slået værtinden og en tjener ned. Han lå der endnu mellem en kakkellovn og et væltet bord og en stol; derefter havde personen knust døren til baglokalet og køkkenet. Jeg så ham ude fra baggården krybe over en mur ind til naboejendommen. Jeg løb tilbage gennem forretningen ud på gaden og om i Toldbodgade, hvor jeg satte hunden på ham; han tog ham et stykke nede i gaden og gnaskede godt i ham, så han var tam som et lam og bad for sit skind, da jeg kom til stede.

Tog sjakalerne H. og I.A. på Gasværkskajen med en trækvogn belæsset med en sæk stoppet med tovværk, en 20 meter lang trosse, afg. til kriminalpolitiet.

Havnearbejder H. anh. med en sæk kul og tovværk bag gasværket, indbragt, straf 30 dage.

Havnearbejder V. anh. med en sæk kul, indbragt, modtog en advarsel af vagthavende, ”Silkeborg”.

Havnearbejder H. blev truffet ved Slippen med en sæk tovværk stjålet fra en damper Jarra af Tønsberg, indbragt, advarsel af vagthavende o.b. ”Silkeborg”.

Maskinarbejder J., villa Ekspres, anh. for tyveri af en sæk klid fra et pakhus - indbragt.

Skovbådene og I.P.Pedersens både skulle også tilses på helligdage, at der ikke kom flere med om bord, end det var lovligt, men det endte oftest med, at de så ud som trambusserne og rutebilerne i vore dage.

Rundt om de 15 snasker i det gamle havnekvarter kunne der, når havnen var fuld af skibe, røre sig et broget folkeliv; der var russere, japanere med kulierne, amerikanere, italienerne, svenskere og nordmænd, iblandet danske sjakaler, alfonser med deres tøser samt alt andet sammenløbet pak. Når snaskerne kl.11 spyede dette brogede folkeliv ud på gaden, så var det en sydende heksekedel, men der skulle omgående røres i ”gryden”, ellers kom der ikke ”gang” under sokkerne. Så blev der slagsmål, og det blev der i reglen alligevel, for når vi drev med dem i den ene ende af gaden, så sloges de på livet løs i den anden, og således i omvendt orden. Rapporter var der ingen af, de blev skrevet på stedet ved hjælp af hundene, stavene samt de bare næver.

Ja, det var livet ved havnen; der behøvede man ikke at savne beskæftigelse, når man blot havde sans for at øjne opgaverne.

V. afsnit. Byen

Efter hjemkomsten fra politiskolen skulle vi nu være præpareret med så megen teori, at det kunne forsvares at slippe os løs på gaden. Dog i første runde i følge med en ældre betjent for at lære distriktet nærmere at kende med dets mysterier og kringelkroge samt, hvordan man bedst kunne ”smøre” en inspektionsbetjent en troværdig plade på trods af, at han jo selv som menig så ofte havde benyttet de samme ”rævehuler”, af hvilke han fortsat benyttede de fedeste, og Gud nåde den arme synder, der ikke kunne holde kæft.

Altså, første runde. Det var med Mejlgades sognefoged, afgang, distriktet var hen over Storetorv, Lilletorv, Guldsmædgade, Nørregade, Tværgade, Mejlgade, Østbanetorv og Knudrisgade; men han havde nu i flere år gjort det til en regel at inspicere hele Mejlgade, når han om morgenen gik ud fra stationen, den første ”holdeplads” var i nr. 14, kaldet den høje stue. Der traf vi en enlig, morgensur pige, hun pegede hen på buffeten med kosteskafet og snerrede: ”I kan selv ta’”. Det blev en morgenbitter: ”Tak, go’ morgen”.

Ja, der fandtes dengang en 15-16 snasker, men da jeg havde nappet den 5. morgenbitter, sagde jeg nej tak til flere. Sognefogeden sagde, at jeg ikke var noget rigtigt mandfolk, men det vil jeg skrive på hans kappe. - At jeg blev holdt frem og luftet af holdet på samlingsstuen, fordi jeg ikke kunne tage ind, hvad der blev budt mig af våde varer, er en selvfølge.

Patruljetjenesten foregik ad gadens midte. Ja, det var dengang, der var ikke noget om det store sving om et gadehjørne, men en ny tid var inde, ny reformer trængte sig på, den motordrevne trafik steg med rivende hast år for år. Der forsøgte med faste poster på de farlige gadekryds bl.a. Grønnegade-Vestergade; det var et skævt, uoverskueligt kryds, dengang var endnu ikke den gamle krambod nedrevet. Ledelsen havde beordret posterne til at lede trafikken med standplads på midten af gaden, men den teori var rivegal, den rigtige plads var på fortovet ved hjørnet af Schmalfeldts tobaksfabrik, hvor den også blev obligatorisk efter et større trafikstop. Politiasistenten kom til og bebrejdede mig, at jeg havde taget anden stand end den beordrede, han smed sin dokumentmappe ind mod muren og gik ud på gaden. Klokken slog tolv, og myldretiden satte ind. I løbet af få minutter var hele trafikken et kaos, så langt øjet kunne se fremover. I alle fire gader holdt der biler, vogne og cykler i massevis, og fortovene var stuvet af et nysgerrigt publikum, bilhornene tudede, cykelklokkerne kimedede, og

der hørtes mishagsytringer fra alle sider, også mod assistenten. Han fandt det klogest at forlade valpladsen; han tog sin mappe og sagde, idet han gik: ”Ja, dette må De selv finde ud af, jeg kan ikke”. Fem minutter efter var gaderne ryddet.

Imellem kvarterets beboere var der en del, som man efterhånden blev på hat med. En svær matrone på vel de 40 havde hver dag et eller andet, der trykkede hende. En dag siger hun: ”Kender De en betjent, der kaldes skovfogeden”? ”Jo, ham kendte jeg så godt, han går nede ved havnen”. ”Ja, rigtigt”, svarede hun, ”og kan De tænke Dem, nu har den laban skaffet min mand to gange i spjældet, men han kan vente, til jeg en dag sejler op på siden af ham, så skal jeg”, som hun da bandede, ”rive øjnene ud af hovedet på ham”. Dertil svarede jeg: ”Ja, skovfogeden, det er mig”. Hun blev et stort spørgsmålstegn og råbte, idet hun spyttede efter mig: ”Føj for s....”, og fra den dag af var vort bekendtskab brudt.

En anden tildragelse fra posten ved Borgporten. En middelalderlig, af udseende aristokratisk dame, stod og trippede; hun så mig noget desorienteret ud, nogle gange trådte hun nogle skridt ud på gaden, men var lige så hurtigt tilbage på fortovet. Jeg tilbød at ledsage hende over, hun gav et kast med hovedet og så meget forarget på mig, således tænkte jeg. Der gik en tid; jeg havde spærret trafikken til fordel for fodgængere, da lød der en hvas stemme bag min ryg: ”Jeg skal ellers nok selv bestemme, når jeg vil gå over gaden”. Jeg skal ikke nægte, at smilebåndet blev lidt slapt, da jeg med en lille bøjning sagde: ”Undskyld, frue”.

Et andet situationsbillede fra samme post. Det var en varm, døsigt sommerdag, vognstyrer S.C. var med sporvognen kørt ind på Lilletorvs stoppested. Jeg stod mellem sporene med front mod domkirken med armene korslagt, thi der var overhovedet ingen trafik. S.C. havde listet vognen i gang og kørt den omtrent hen til min bag, så trådte han voldsomt på alarmklokken, kling kling, aldrig har jeg taget et rejehop så hurtigt ud til siden. Jeg truede efter ham med knyttet hånd. S.C., der var meget duknakket, puttede nu med det mest fedtede rævegrin hovedet helt ned mellem skuldrene, imedens han kørte videre.

Dengang da jeg holdt mit indtog ved Århus Politi, bestod den ældre part af styrken af forhenværende gendarmere, de fleste noget tykmauede og fugtige i limningen; det gjaldt under- som overordnede. Jeg høstede hurtigt den erfaring, at mesters udtalelse om hvepsere og politiassistentens om fingeren i jorden havde sin rigtighed. Men jeg vil

hellere definere styrken i to af hinanden uafhængige Klux Klaner, den første, Madses garde, vedtog trods mindre antal stemmer på en generalforsamling diktatorisk at opkræve 10 kr. pr. uge pr. medlem til Randers kommunale funktionærers strejkefond. Samtidig blev der udtaget en 10-12 mand af styrken, af de mest rødglødende, og sendt derop for at holde orden på demonstranterne. Det resulterede i et større bravallaslag ude i forstaden Strømmen. Symbolsk er det at sammenligne med manden, der lokker sit offer med en tier i den ene, og med staven i den anden hånd knalder det en hjernerystelse. Enden på striden blev, at vi var 14 medlemmer, der meldte os ud af Madses Klux Klan, og der blev ført en chikanestrid bag kulisserne, ført med de mest snavsede våben. Striden varede i 2 år, før d'hr. kapitulerede.

Den anden klan skjulte næstens små og store forsyndelser, han begik i og uden for tjenesten. Ja, der var tavshed fra det ene hold til det andet; forholdsbogen skulle jo gerne ligge uskrevet hen, hvem turde vel kaste den første sten i de tider?

Holdene blev jaget af inspektionsbetjentene døgnet rundt. Nej, når han blot nåede at blive cyklist, så han havde fri runde og så blive god ven med inspektionsbetjentene i distrikterne, ak, ja så var det et spørgsmål om, hvem af dem der havde de mest spidse albuer ved den næste forfremmelse.

Det er mit ønske med denne lille pjece at belyse tjenesteforholdene i tyverne.

Det var en bevæget tidsalder dengang, da jeg blev antaget ved politiet. Der var ikke noget, der hed socialkontoret, der var strejkekampe, tumulter og opløb med deputationstog her og dér.

Derunder blev engang rapporteret til stationen, der var i alarmberedskab, at et større optog med deputation var på vej fra Amaliegade ad Søndergade til det gamle rådhus. Jeg blev tildelt uriasposten, at jeg som ene mand skulle gå dem i møde og standse dem. Jeg nåede dem ved begyndelsen af Clemensbro; de medførte plakater med teksten: "Vi vil have brød, og vi vil have arbejde". De hylede i kor: "Smid ham i åen, ud med ham". En af anførerne, arbmd. F.J. var meget aggressiv, så jeg brølede ud over flokken: "Mine herrer, den som lægger hånd på mig eller kaster mig i åen, bliver straffet; men tror I, at I får mere arbejde og brød ved at begå en voldshandling"? Derefter fulgtes vi i al fortrolighed til bestemmelsesstedet.

En anden gang blev der sendt en udkommando ud for at sprede en sværm urostifere. Langs Domkirken mod Nationalbanken fandtes

dengang en udgravning; dér ud for slog 97 L. en mand ned, så vedkommende endte i udgravningen. L.råbte til manden: "Bliv liggende, til du rådner op". Et kvarters tid senere, da vi kom tilbage, kiggede L. efter sin mand; han lå der endnu. L. siger: "Hvad, er du ikke kommet hjem og i seng endnu"? "Nej, for betjenten sagde jo, at jeg skulle blive liggende". Så sagde L.: "Kan du så komme op og hjem i seng omgående".

Der var megen ekstratjeneste. En aften ved etablisementet "Friheden" blev der under en aftenmatiné inde fra skoven skudt en kugle gennem en af de store ruder. Der blev stor opstandelse mellem publikum; jeg kom til og undersøgte forholdene. Der fandtes et rundt hul i glasset på størrelse med en lillefinger, men der var intet anslag på muren overfor. Nogen havde hørt et skud, andre ikke; selv havde jeg stået udenfor, men intet hørt. Restauratør Rising var meget ophidset; han råbte ud til publikum: "Den, som finder gerningsmanden, giver jeg 50 kr.". Jeg dannede min egen teori; det måtte være sket med en slangebøsse. Jeg talte med et par mænd, der stod ved siden af skovfogedstedet og talte sammen. De oplyste, at der for kort tid siden var løbet tre unge mennesker forbi dem, hvorefter den bageste havde råbt T. til de to første. Dagen efter tog jeg ud til flere arbejdere og afhørte disse. En kone havde for nogle dage siden set tre unge mænd skyde til måls efter nogle krageunger, der sad oppe i de store bøgetræer; dertil havde de brugt en slangebøsse. En arbejder kendte dem ikke ud over, at han vidste, at de drev sport ude på Stadion. Jeg tog derud, opsøgte opsynsmand Neergaard, der påviste mig en snedkersvend T., boende Bülowsgade 35. Han blev med kammeraterne kaldt ind i hallen; det kunne ses på dem, at de var klare over, hvad mit besøg drejede sig om. De tilstod. Nogen tid senere blev jeg kaldt ind til P.a.Berléme for med tak fra begge sider at kvittere for 50'eren.

Fandt på Fluepapiret kl. 6 morgen bag en busk en sovende kvinde. Hun havde vagabonderet i 14 dage, ernæret sig ved utugt; afgang til fattiggården.

Aftenvagt. Guldsmedgade, automatcafeens port; kradserkarlene H.B., D. og J. var i færd med at "visitere" ejendomsmægler N.N.. Plyndringen afværget ved min tilstedekomst.

Indbragt en person, der lå og sov i Borgportens kælder. Forresten var den en ren horekasse for gadens løse med deres ofre.

Anholdt en beruset person, der generede publikum ud for Østergades hotel.

Kradserkarl H.B. råbte hurra og peb i fingrene, da mester med frue, noget højrøstet, hyrede en taxa på Lille Torv. P.b.Larsen kom til, og D. måtte med ind i detentionslokalet.

En nat under de mørke timer fløjtede der en drossel så smukt på Store Torv. Jeg gik efter lyden; det var spøgefuglen, skuespiller Fr.Buch, der havde taget natlogi ved foden af lysstanderen på torvet, i stedet for Royal.

Til trods for at jeg ikke kunne få lov til at være i besiddelse af de små efterlysningshæfter, kan det ikke bestrides, at min høst var den højeste. Uden for tjenestetiden gik jeg ud og skyggede omdrivere, alfonser samt den kvindelige del af underverdenen. Det var arbejde, der ikke blev betalt med mønt, men med resultater. Manglede en kollega en lænke i kæden, gik han sjældent forgæves, når han søgte min viden.

En af de gamle overbetjente bebrejdede mig en dag, at jeg bestilte for meget, en anden, at jeg havde for mange rapporter. Jeg svarede dem, at det skulle jeg nok selv passe. Ih, bevares, så trådte "Klanen"s tilhængere i virksomhed, men deres chikanerier prellede af; tjenstligt kunne de ikke ramme mig, jeg var dem for hårdkogt.

Der hændte til tider sælsomme ting under en nattjeneste med hensyn til den måde, den vagthavende opfattede sine pligter på. En forbød stationsvagten at holde sig vågen med et spil kort, en var så berømt for sine salomoniske domme, at der overhovedet ingen blev indbragt den uge, han havde vagt. En gik en bytur ved spisetid, en anden råbte op om fire halve stykker fra Afrika. En, lad os kalde ham "Buldoggen", skiftede, så snart vagtholdene var skiftet, fodtøjet med et par medbragte kludesko, udnævnte den ældste menig til vagthavende, lukkede døren ind til sit kontor med den besked, at han ikke ville forstyrres, og Gud nåde den arme synder, der vovede at overtræde forbudet. - En nat var 38 C og jeg kommet ind med en person, der ikke kunne klare for sig. Jeg listede forsigtigt døren op til løveburet, så brølede han: "Hvad, hvad skal De her?" "Jeg skal bare have nogle politiefterretninger". "Kan De komme ud", råbte han. Så fik han øje på den indbragte, til hvem han sagde: "Hvad skal De her?" Ja, det vidste han da ikke. "Betjentene har slæbt mig herind". "Hvad har De da gjort?" "Jeg har ikke gjort noget". "Kan De så komme ud", og manden forsvandt omgående. Til os lød det: "Kan I to så komme ned til havnen og få noget bestilt".

En aftenvagt på Strandvejen, ud for anløbsbroen, kom der en kvinde løbende; hun skreg op om, at hun var blevet voldtaget. Hun påviste en

person på forstranden. Jeg råbte ham an, men han stak af i vildt løb ind mod byen. Jeg satte hunden på ham, og han var hurtigt indfanget; en vognstyrer, der havde taget sig af kvinden, ringede efter politiets vogn, indbragt og afleveret til kriminalpolitiet.

Når razzia med mellemrum skulle foretages, var der altid rift om at komme på turen. Der var altid højt humør og små gemytlige tildragelser at opleve på turen. Der var de tre sorte lader ude på Oldjorden, der var altid bid. Ved en af en store gevinster fandtes der skjult nede i halmen i den midterste lade "sprintsugleren", murer S.; han var dags f.m. lukket ud fra arresten; han pegede op mod halmdyngen med ti udspilede fingre; vi trådte ni op, der iblandt et kærestepar, damen efterladende et par lyserøde benklæder i halmen; så var der fuldt læs på hjemturen.

En anden razzia samme sted; omme bag laden fandtes der en stor latrinkule, hvori plumpede en overbetjent, jeg kalder ham "Sylow". Han stod i til godt over bæltstedet. Skyllvand var der intet af, så han måtte stå på det bageste trinbræt hjem. - Så var der gården Højvang og udlængerne til Vorrevang. Ligeledes forskellige af vognmænd anmeldte hølfter; der var altid bid.

En anden form for razzia var, når vi to og to blev sendt ud på dertil anviste gadehjørner. Så var der gang i griflen, de bedste af os skulle jo gerne have op til ca. fyrrerapporter.

En anden gang blev vi to mand sendt ud på Stadion allé for, som det lød i ordren, at notere alt stort og småt på strækningen over for Stadion; det blev i alt 75 rapporter.

En dag ved myldretid stillede jeg mig på Clemenstorv; dér noterede jeg i løbet af et øjeblik 35. Det er ikke så vanskeligt at notere "en gros", som der menes, men det må ikke ske i en hoven og overlegen tone, nej man skal se sit offer an. Det skal ske med et bredt, jovialt smil, og tiltaleformen må tilpasses efter den enkeltes i øjeblikket indre ophidselse. Jeg har gennem min tjenestetid bragt i erfaring, at hvis ofret efter en notering byder en cerut, så skal man tage imod den med et smil, så får ofret anledning til at sige: "Ja, det er ingen bestikkelse, men en påskønnelse af den behagelige måde, De har noteret mig på". Men medaljen har to sider; det kan også hændes, at ofret er så ubehageligt, at der må skrives til anholdelse.

Det var i gamle mester, Chr. Kiørboes velmagtsdage; hans hørelse var meget dårlig. Der skulle være den årlige kongemodtagelse ved kaj 25; pladsen var ikke frigjort, godsvogne var ikke fjernet, vejret trak op

”Snasker” kalder Chirholm de små restaurationer ved og nær havnen. Her er et par af dem, Café Norge og Åhuset – bag lastbilen – på Åboulevarden (tidligere Revet), fotograferet 1956. Kik ind og Amerika var marskandiserforretninger. Husrækken forsvandt året efter i forbindelse med forberedelserne til det nuværende BP-huset.

Århus kommunes biblioteker, Lokalhistorisk samling.

til torden. Da kongeskibet lagde til kajen, myldrede en flok unge fanatikere, der kalder sig kommunister, frem fra banevognene og op på taget, hvorfra de udfoldede deres plakater, men de blev hurtigt fjernet. Kongen siger henvendt til mester, hvis tanker åbenbart har været henvendt på det optrækkende uvejr: ”Det trak nok op til uroligheder”, hvortil han svarede: ”Ja, Deres Majestæt, det kan hverken De eller jeg forhindre”.

En aften ved lodshuset, kongen skulle sejle hjem til audiens. Da han kom for at gå om bord, sagde han henvendt til mester: ”Har jeg ikke sagt, at jeg ikke vil se det store politiopbud, når jeg rejser hen og hjem”, hvortil mester svarede: ”Jo, det er rigtigt nok, Deres Majestæt, det bliver godt vejr i morgen”.

L. og jeg foretog mange natlige razziaer rundt i byen, og det manglede ikke på resultater. Han var en god og retlinet kammerat; han sagde så tit, når vi gik og talte om forholdene bag kulisserne, at hvis han en dag sådan rigtigt skulle få noget stort at sige, så skulle der blive flyttet om på brikkerne. Men skæbnen blev ham så pludselig så ublid,

nej ingen kender dagen, før solen går ned; med hans bortgang mistede jeg en ven, der fuldt ud forstod min indstilling.

Fire år i træk ønskede L. at anbefale mig til p.m.Jespersens legat, men hver gang nægtede jeg at gå med dertil.

To gange har jeg været kaldt ind til p.a. Berlème Nix, der hver gang anmodede mig, af hensyn til forfremmelse, at gennemgå et sådant kursus på politiskolen, men jeg undslog mig af grunde, der var ham velbekendt.

L. indstillede mig til et af Dansk Politiforbunds rejses stipendier 1934, da blev jeg antaget som suppleant. 1.maj 1935 modtog jeg forbundets meddelelse om, at jeg havde fået tildelt stipendiet for året. Med yderlig tilskud fra politiforeningen på 150 kr. samt 50 kr. fra Hundeførerforeningen, i alt 450 kr. og et lignende tilskud af egen lomme.

Jyllands-Posten den 31.3.1939: "Et enspænderkøretøj kom i rasende fart gennem Immervad. Da den fuldstændig ustyrlige hest påkørte fodgængergelænderet, sprængtes vognen fra hinanden, og en vognstang knækkede; hesten fortsatte i vild fart hen over Lilletorv, politibetjent Chirholm, der tilfældigt kom cyklende, sprang af cyklen, løb ind mod hesten og fik den standset. Politibetjentens snarrådige optræden vakte almindelig beundring hos øjenvidnerne". Dusør 50 kr.

Den 20. april 1937 forlod jeg havnetjenesten, det bedste patruljested ved politiet. Det var med indre betænkelighed, at jeg sagde ja til at overgå som medhjælper hos obtj.H., men vi fandt hurtigt ud af hinandens sindelag, og der blev et glimrende samarbejde mellem os, men det varede kun eet år, så døde han. Men da havde jeg for længst arbejdet på egen hånd med en afd. af tilladelser m.m. ledet fra eget kontor, der sorterer under færdselsafdelingen.

Det er mig en glæde, at jeg nu ved min afgang fra politiet kan se tilbage over fjorten års veludført tjeneste ved den mig betroede afdeling uden mislyd fra kunders eller ledelses side.

VI. afsnit. Hundene

Der var stor opstandelse i det gamle skovfogedhjem, stamherren på 2 år var sporløst forsvundet; brønddæksel og nærmeste vandløb var eftersøgt, men uden resultat. Stor rådslagning på gårdspladsen, en nabokone trådte hen til jagthunden Diana, der velbehageligt strakte sit halve hoved ud af sit hus, for at klappe den, men derved fik hun øje på flygtningen, der lå og sov op mod hunden i hundehuset, der havde sin plads højst 5 m fra hoveddøren. Det er vistnok første gang, at jeg er

Betjent på trafikreguleringspost i det "skæve" kryds Vestergade/Grønnegade (set mod Klostergade) ca. 1930. Reguleringen foregår ikke fra Schmalfelds hjørne, som Chirholm foreslog, da han klarede problemerne i en ruf, men fra det diagonalt modstående. Til gengæld står betjenten dog heller ikke midt i krydset.

Århus kommunes biblioteker, Lokalhistorisk samling.

blevet nævnt sammen med en hund, men det skulle ikke blive den sidste. Hunde blev min oplevelse gennem min ungdom og ophold på de store baronier og grevskaber med afrettede hunde ført frem for de store godsbesiddere, med fine resultater fra markprøverne.

En ejendomshund, en pointer med fine evner, solgte jeg til baron Gyldencrone for 800 kr. Så startede jeg ved politiet; starten var jo ikke så blid, klanen arbejdede i det skjulte. Jeg søgte om tilladelse til en hund, men efter nærmere overvejelse fik jeg afslag uden motivering.

Jeg var gledet ind ved havnen, jeg manglede en ven i min ensomhed; det skulle være en hund, et menneske var jo ikke til at stole på. Jeg anskaffede mig en schæfer Chjang. Det var en hård krabat at tæmme, men det gik, og vi fandt hinanden. Vi mødte frem til dressur, det blev kun delvis; jeg mødte til kåringsprøve, men blev afvist. Hunden var jo ikke dresseret, hed det, og anerkendt som brugshund. Hunden fulgte

mig under tjenesten ved havnen, og det gik udmærket; så blev jeg kaldt ind til p.a. Berlème, ja det var jo det, at hunden ikke var kåret som brughund, og den måtte derfor ikke anvendes til tjeneste. Vi talte om forholdene bag kulisserne. Dressurlederen obtj. A. blev kaldt ind, han erkendte, at han ikke havde grebet ind over for chikaneriet imod mig. Jeg fik lov fortsat at bruge hunden i tjenesten, og nogle dage efter blev hunden kåret med 119 points, men foderpenge blev der ingen af de første fire år.

I den tid var der ingen hundehuse i gården, hundene lå overalt på stationen og under bænkerne i samlingsstuen. Forholdene var jo ikke altid lige vellugtende; en nat gik "Pinkerton" over gevind, han sparkede hunden og slog den med stolen. Jeg kom til, og Pinkerton havnede noget ublidt nede på en bænk. Jeg blev truet med indberetning. "Af hvem", spurgte jeg. "Af mig", svarede han. "Af dig, nej rejs du en tur til Afrika, det slipper du billigt fra".

Tiden gik. De forskellige medlemmer af klanen havde blottet sig så meget, at de blev tavse, og hunden og jeg havde for mange resultater. Og hele den lange strid ebbede ud i fordragelighed.

Chjang fik sit banesår den frost- og snevinter, da landbetjent Bjerrejær, Rougsø herred, kørte rundt i sin gamle åbne fordkasse, nat efter nat, rundt over hele Djursland efter en pengeskabstyv, der under den periode opholdt sig passiv i Viby. Dyrslæge Christensen sagde, at det var gigtfeber, der greb om sig. Hen på sommeren skød jeg hunden i min have. Den gigt, jeg lider af, kan for en del afskrives som tilhørende den samme periode.

Forinden jeg skød Chjang, havde jeg anskaffet hans afløser; det var et hittegodsbarn, der blev solgt ved auktion for dækning af annonceudgifter og foderpenge for opstaldning hos dyrlægen. Det var to modsætninger. Chjang var kort og bestemt og frabad sig al ham uvedkommende tilnærmelse ved at forevise sit gebis. Uldtotten blev døbt "Tell". Han var en tak for godmodig som et menneske, om hvem man siger, at der er for lidt ben i næsen på fyren, men det blev også hans død ca. tolv år gammel. Han var blød som voks; han havde medfødte evner for dressur og forsvar, havde en fin næse i sporsøg eller efter nedgravede genstande, men der forekom dage, hvor han var lad og ved en eller anden øvelse ikke gad starte.

A pro pos starte - jo, det var år 1937 under landskampen Norge/Danmark, under øvelsen "bliv liggende". Jeg dækkede ham af på anvist sted, ti meter fra dommerne. Terrænet faldt stærkt, jeg skulle gå

i dækning bag nogle bjergfyre. Jeg så mig tilbage og min sandten, der kom han oppe på bakkekammen, han var "startet". Jeg vinkede ham tilbage, han havde også indtaget dækpladsen, men rejste sig atter og løb over under den bus, som vi var kørende i til øvelsespladsen. Den ene af dommerne, Rissnæs, udtalte: "Ja, Deres "hynd" er nu rejst hjem til Danmark". "Nej, nej", svarede jeg og gav et pift i fløjten, og så kom fyren strygende og satte sig ved min fod. Jeg spændte førerlinien i halsremmen. Nordmanden sagde: "Ja, her får vi se et godt forhold mellem en "hynd" og dens herre, men vi kan inte gi Dem". - Beklageligt med den tyvstart, men der blev dog et stort sølvbæger til mig til et minde om en uforglemmelig tur på 5 dage.

På de hjemlige græsgange snød han mig engang vandrepokalen fra; det skete under søg på det lange spor, der sluttede med en figurant. Den første genstand, en henkastet cerutæske, snuste han til, løftede ben over og gik videre i søg og fandt de øvrige genstande og figuranten korrekt, men han var jo kun et dyr. Meget godt sølvtøj har han igennem årene slæbt hjem.

Men er man hundeven om en hals med sans for naturens skønheder, bliv da hundefører.

Jeg var med i en brydningstid, deltog i øvelser ved dag som ved nat. Hårde ture ind imellem, udkommando efter bortgåede personer, endte som regel med natarbejde, men det kunne også have sin charme; der var altid kamp om at blive deltager i disse eftersøgninger.

Ligeledes var kampen om at komme med på udflugter i den år-række, da Århus politi rejste rundt i jyske byer og steder, hvor de agiterede for kendskab til politihunden og dens dressur ved opvisninger.

Ja, jeg ser mig nødsaget til at holde inde med skydningen, ellers giver hundene hals.

Vov

Chirholm

obtj.l.grad

DM 22.2.1952

Publikationer udgivet af Århus byhistoriske Udvalg

BARN I ÅRHUS

Redigeret af Åge Bredsted,
Vagn Dybdahl og Emanuel Sejr.
1956. 139 sider. Udsolgt.

BARN I ÅRHUS

Anden samling.
Redigeret af Åge Bredsted,
Vagn Dybdahl og Emanuel Sejr.
1957. 183 sider. Udsolgt

ÅRHUS-PROMENADE 1909-1959

Redigeret af Vagn Dybdahl og
Finn H. Lauridsen.
1958. 244 sider. Udsolgt.

Rasmus Nielsen:

ÅRHUS I FYRRERNE

Ny udgave med oplysende noter af
Emanuel Sejr.
1959. 164 sider. Udsolgt.

Emanuel Sejr:

GAMLE ÅRHUSGADER

Første samling.
1960. 154 sider. Udsolgt.

Helge Søgård:

DET ÆLDSTE ÅRHUS

1961. 114 sider. 26 plancher.
Udsolgt.

Emanuel Sejr:

GAMLE ÅRHUSGADER

Anden samling.
1961. 160 sider. Udsolgt.

FREMMEDE SER PÅ ÅRHUS

Redigeret af Finn H. Lauridsen.
1962. 247 sider. Udsolgt.

ERHVERV I ÅRHUS

Ved Poul Enemark.
1963. 80 sider. Kr. 12,20.

Bernhardt Jensen:

FRA DET GLADE ÅRHUS

De gamle varieteer og
morskabsteatre.
1963. 252 sider. Udsolgt.

Anna Thestrup:

ELIGEREDE BORGERE

I ÅRHUS 1740-1837
1964. 136 sider og 2 udfoldstavler.
Kr. 19,50.

UNG I ÅRHUS

Redigeret af Vagn Dybdahl.
1964. 298 sider. Udsolgt.

UNG I ÅRHUS

Ny samling.
Redigeret af Vagn Dybdahl.
1965. 224 sider. Udsolgt.

Bernhardt Jensen:

SOM ÅRHUS MOREDE SIG

Folkelige forlystelser fra 1860'erne
til 2. verdenskrig.
1966. 248 sider. Udsolgt.

Peder Hansen Resen:

ATLAS DANICUS, ÅRHUS STIFT

Tekst og oversættelse ved
Helge Søgård.
1967. 160 sider, 27 planchesider.
Kr. 39,05.

- Ib Gejl:
UNDER VÆRGERÅDET
 Forsømte og »forbryderske« børn
 i Århus 1905-15.
 1967. 121 sider. Kr. 24,40.
- Emanuel Sejr:
ÅRHUS-MOSAIK
 Personer og begivenheder
 i den lille by.
 1967. 281 sider. Kr. 41,50.
- Erik Christiansen:
GENNEM ÅRHUS I TRÆSKO
 Billedredaktion og oplysende noter
 ved Peder Jensen.
 1967. 109 sider.
 Indbundet: udsolgt.
 Hæftet: kr. 15,85.
- Vagn Dybdahl:
**DET LOKALHISTORISKE
 ARBEJDE I BYERNE**
 Erfaringer fra Århus byhistoriske
 Udvalgs virksomhed.
 1968. 24 sider. Udsolgt.
- Victor Jensen:
KLUNKETID OG KRIGSÅR
 Århus omkring år 1900 og under
 besættelsen 1940-45.
 1968. 308 sider. Udsolgt.
- BORGERE I BYENS RÅD**
 Medlemmer i Århus bys borger-
 repræsentation og byråd 1838-1968.
 Redigeret af Ole Degn og
 Vagn Dybdahl.
 1969. XXIV + 268 sider. Kr. 43,90.
- ULYKKE. NØD OG BRØDE**
 Begivenheder i Århus.
 Redigeret af Vagn Dybdahl.
 1969. 72 sider. Kr. 17,10.
- Bernhardt Jensen:
DA ÅRHUS VAR HOLLYWOOD
 Et kapitel af stumfilmens historie.
 1969. 160 sider. Udsolgt.
- DA DET VAR NYT I ÅRHUS**
 Ved Ole Degn.
 1970. 208 sider. Udsolgt.
- ÅRHUS DENGANG OG NU**
 1971. 144 sider. Udsolgt.
- ÅRHUS-ÅRBOG 1972**
 156 sider. Kr. 36,60.
- MANGE KOMMER TIL ÅRHUS**
 1972. 154 sider. Kr. 48,80.
- Vagn Dybdahl:
**SOCIALHISTORIE
 I KØBSTÆDERNE**
 1972. 20 sider. Udsolgt.
- RASMUS PEDERSEN
 THESTRUPS STAMBOG**
 Ved Helge Søgaard.
 1972. 100 sider. Udsolgt.
- ÅRHUS DENGANG OG NU**
 Anden Samling.
 1972. 138 sider. Udsolgt.
- ÅRHUS-ÅRBOG 1973**
 156 sider. Udsolgt.
- S. Hjorth Eriksen:
SÅDAN VAR ÅRHUS
 Lette vidnesbyrd om Århus
 i 1920'erne og 1930'erne.
 1973. 184 sider. Kr. 58,55.
- ÅRHUS-ÅRBOG 1974**
 161 sider. Udsolgt.
- Bernhardt Jensen og
 Peder Jensen:
MARSELISBORG-SKOVENE
 Historie og begivenheder gennem
 århundreder.
 1974. 208 sider. Udsolgt.
- Emanuel Sejr:
ÅRHUS PROFILER
 Skikke, personer og begivenheder
 i den svundne by.
 1974. 216 sider. Kr. 70,75.
- ÅRHUS-ÅRBOG 1975**
 178 sider. Kr. 58,50; indb. 67,90.

- Bernhardt Jensen:
LIVET I ÅRHUS
I GAMLE VISER
Digt og kendsgerninger om store
og små begivenheder.
1975. 160 sider. Kr. 91,50.
- ÅRHUS-ÅRBOG 1976
178 sider. Uindb. kr. 58,55.
- TRAFIK I ÅRHUS –
FØR OG NU
Redigeret af Vagn Dybdahl og
Finn H. Lauridsen.
1976. 165 sider. Kr. 83,75.
- ÅRHUS-ÅRBOG 1977
178 sider. Kr. 58,55; indb. 67,90.
- BIBLIOTEKS- OG KULTURLIV
I ÅRHUS
ERINDRINGER AF
EMANUEL SEJR
1977. 312 sider. Udsolgt.
- HUS OG HJEM
I ÅRHUS
Redigeret af Vagn Dybdahl.
1977. 220 sider. Kr. 85,40.
- ÅRHUS-ÅRBOG 1978
183 sider. Kr. 61,00; indb. 70,15.
- SKOLER OG SKOLEGANG
I ÅRHUS 1930-1970
Redigeret af Ib Gejl.
1978. 350 sider. Kr. 104,55.
- Johan Albrecht With:
AAHUS-TIDS-FORDRIV
Ved Kjeld Elkjær.
1978. 40 sider. Kr. 15,50.
- ÅRHUS-ÅRBOG 1979
192 sider. Kr. 67,15.; indb. 75,25.
- BERNHARDT JENSEN
BERETTER OM ÅRHUS
Redigeret af Annegrete Dybdahl.
1979. 192 sider. Kr. 104,75.
- ÅRHUS-ÅRBOG 1980
184 sider; indb. kr. 86,75.
- Hans Rishøj:
ÅRHUS I KRISSETIDER
1980. 200 sider. Kr. 106,50
- ÅRHUS-ÅRBOG 1981
191 sider. 80,95; indb. 89,00.
- BUTIK I ÅRHUS
Redigeret af Chr. R. Jansen
1981. 277 sider. Kr. 110,50.
- ÅRHUS-ÅRBOG 1982
184 sider. Udsolgt.
- Georg Andrézen:
MIN ÅRHUS-KAVALKADE
1982. 152 sider. Kr. 115,90.
- ÅRHUS-ÅRBOG 1983
159 sider. Kr. 114,00.
- BYENS BØRN –
ÅRHUSBØRN I LYS
OG SKYGGE
Redigeret af Ib Gejl.
1983. 174 sider. Kr. 115,90.
- ÅRHUS-ÅRBOG 1984
192 sider. Indb. kr. 124,00.
- ÅRHUS I 1930'ERNE
– set gennem fotografen Åge Fredslund
Andersens linse.
Redigeret af Henrik Fode og Finn H.
Lauridsen.
1984. 159 sider. Kr. 130,50
- ÅRHUS-ÅRBOG 1985
141 sider. Kr. 138,20.
- Svend Aage Andersen:
SALT OG BRØD
GØR KINDEN RØD
Arbejderliv i Århus 1870-1940.
1985. 224 sider. Kr. 145,15.
- EFTERKRIGSÅR I ÅRHUS
– glimt af livet i byen 1945-1960.
Redigeret af Erik Korr Johansen.
1985. 125 sider. Kr. 142,75.
- ÅRHUS-ÅRBOG 1986
168 sider. Kr. 142,20.
- FOLK I ÅRHUS
Ved Tage Kaarsted.
1987 240 sider. Kr. 165,00.